

Pali Text Society

MANORATHAPŪRĀNĪ

COMMENTARY ON THE
AÑGUTTARA NIKĀYA

VOL. IV.

SATTAKA—ATTHAKA—NAVAKA
NIPĀTA-VANNANĀ

EDITED BY
HERMANN KOPP, PH.D.
HEIDELBERG

London
HUMPHREY MILFORD
OXFORD UNIVERSITY PRESS, AMEN HOUSE, E.C. 4
AND AT
NEW YORK, TORONTO, MELBOURNE, AND BOMBAY
1940

PRINTED IN GREAT BRITAIN

FOREWORD

TREATMENT of the Seventh and Ninth Nipātas is based chiefly on the Sinhalese MSS. M₁₀ and T, that of the Eighth almost exclusively on M₁₀, since T, in the first Sutta of the Mahāvagga, reveals a gap reaching to the end of the Nipāta, corresponding to pp. 86-161 of the present volume. No Burmese MS. has been any longer of use; none of those put at my disposal is continued beyond the Fourth Nipāta. To make good I have continued, as in the Fifth and Sixth Nipātas, to follow more closely the readings of the Burmese and Siamese printed editions, and to adduce their respective comments. Thus the present volume renders it possible to get a good idea of the character of both these editions and of the Burma-Siamese tradition. In particular I have again been at pains to cite as fully as possible the variants in the word-commentaries and in the canonical references.

From Edmund Hardy's papers I have had only three fragments: a larger one (the Seventh Nipāta I, II and III, 1) and two smaller ones (Eighth Nipāta I, 1 and Ninth Nipāta I, 1-3); they correspond to the beginning of the Nipātas in the Morris MS. No. 9. Thus the readings 'M₉' are taken from Hardy's transcript, not from the MS. he used.

V. Trenckner's copy of the Turnour MS. I was only able to use for the Sattaka-Nipāta; it came to an end soon after the great gap referred to above.

HERMANN KOPP.

MANNHEIM,
July, 1939.

CONTENTS

	PAGE
Foreword	v
VII. SATTAKA-NIPĀTA-VANNANĀ	1-67
I. Dhana-Vagga	1
II. Anusaya-Vagga	2
III. Vajjisattaka-Vagga	9
IV. Devatā-Vagga	24
V. Mahāyañña-Vagga	25
VI. Avyākata-Vagga	37
VII. Mahā-Vagga	50
VIII. Vinayadhara-Vagga	66
VIII. ATTHAKA-NIPĀTA-VANNANĀ	68-161
I. Mettā-Vagga	68
II. Mahā-Vagga	75
III. Gahapati-Vagga	112
IV. Dāna-Vagga	122
V. Uposatha-Vagga	129
VI. Gotami-Vagga	132
VII. Cāpāla-Vagga	140
VIII. Yamaka-Vagga	156
IX. Sati-Vagga	157
X. Sāmañña-Vagga	160
IX. NAVAKA-NIPĀTA-VANNANA	162-207
I. Sambodha-Vagga	162
II. Sihanāda-Vagga	170
III. Sattavāsa-Vagga	188
IV. Mahā-Vagga	193
V. Pañcāla-Vagga	205
VI. Khema-Vagga	207

Manoratha-pūraṇī

Ānguttara-Nikāyatthakathā

VOL. IV.

SATTAKA-NIPĀTA-VANÑANĀ

I.

1. Sattakanipātassa¹ pathame *anavaññattikāmo* ti abhiññātabhāvakāmo.²

3. Tatiye yoniso vicine *dhamīnan* ti upāyena catusaccadhammadmā vicināti.

Paññāyattham *vipassatī* ti sahavipassanāya maggapaññāya saccadhammadmā passati.³

Pujjotass' evā ti dīpass' eva.

*Vimokho*⁴ hoti cetaso ti tassa imehi balehi⁵ samannāgatassa khīṇāsavavassa⁶ dīpanibbānam⁷ viya carimakacittassa vatthārammaṇchi vimokho hoti, gataṭṭhānam na paññāyati.⁸

4. Catutthe *saddho* hotī ti ādīni Pañcakanipāte* vannitān' eva.

5. Pañcame *dhanānī* ti adāliddiyakaraṇatthēna⁹ dhanāni.

7. Sattame *Uggo rājamahāmatto* ti Pasenadikosalassa mahāamacco.

Upasam̄kamī ti bhuttapātarāso upasam̄kami.

*Addho*¹⁰ ti nidhānagatena dhanena addho.

* Cf. Vol. III, 222 sq., 257 sq.

¹ M₉M₁₀T. Sattama°.

² B. *anavaññāta*°.

³ T. passe.

⁴ B.K. *vimokkho throughout*.

⁵ M₁₀T. pha°.

⁶ B. omits.

⁷ B. *parinibb*°.

⁸ T. *pampñāti*.

⁹ P. *adāl*°; K. *reads adaliddassa kar*° (*mentioned by R. as v.l.*).

¹⁰ K. *addho both times*.

Migāro Rohaneyyo¹ ti Robaṇasēṭṭhino nattāram Migārasetṭhim sandhāy' evam āha.

Mahaddhano ti valañjanadhanena² mahaddhano.³

Mahābhogo ti upabhoga-paribhogabhaṇḍassa mahantatāya mahābhogo.⁴

Hiraññassā ti suvaṇṇass' eva; suvaṇṇānam⁵ eva hi 'ssa koṭisaṁkham⁶ dhanam⁷ ahosi.

Rūpiyassā ti sesassa⁸ taṭṭakasaraka⁹-attharaṇapāpuraṇādimo paribhogaparikkhārassa pamāṇasamīkhāto¹⁰ vādo¹¹ yeva n' atthi.

8. Aṭṭhame *anunayasamīyojananā*¹² ti kāmarāgasamīyojanam; sabbān' eva c' etāni bandhanaṭṭhena samīyojanānī ti veditabbāni.

Imasmīm sutte vatṭam eva kathitam.

9, 10. Sesam sabbattha uttānattham evā ti.

Dhanavaggo paṭhamo.

II.

3. Dutiyassa tatiye *nālān* ti na yuttam nānucechavikām.

Na manāpenā ti na manamhi¹³ appanakena¹⁴ ākārena nisinnāsanato paccuṭṭhenti¹⁵ anādaram¹⁶ eva dassenti.

Santam assa nigūhanti¹⁷ ti vijjamānam pi deyyadhammanū etassa nigūhanti¹⁸ paṭicchādenti.

Asakkaccam denti no sakkaccan ti lūkham vā hotu paṇītam vā asahatthā¹⁹ acittikārena²⁰ denti²¹ no²¹ cittikārena.²¹

4. Catutthe *ubhatobhāgavimutto* ti dvihi bhāggehi vimutto: arūpasamāpattiya rūpakāyato vimutto, maggena nāmakāyato. So catunnām arūpasamāpattinām ekekato vuṭṭhāya samīkhāre

¹ T. Rohin°.

² M₁₀ valañjadh°; T. valañjanena dh°.

³ B.K. mahādhano.

⁴ M₁₀ add. ti.

⁵ B.K. suvaṇṇam.

⁶ B. sañkhyam.

⁷ B.K. omit.

⁸ K. sayana°.

⁹ M₁₀ toddhakas°; T. toddhas°.

¹⁰ B.K. °to.

¹¹ T. pādo.

¹² K. °saññoj° throughout.

¹³ T. manam.

¹⁴ B. appakena.

¹⁵ M₉M₁₀T. °utthanti.

¹⁶ K. amanāpam.

¹⁶ B. pariguh°; M₉K. parigūh°.

¹⁸ B. nigguh°.

¹⁹ T. asatthā; B. asuddhantā.

²⁰ P.K. acitti° and citti°.

²¹ B. omits.

sammāsitvā arahattam pātānam catunnam¹ nirodhā vuṭṭhāya arahattampatta²-anāgāmino ca³ vasena pañcavidho hoti. Pāli pan' ettha 'katamo ca puggalo ubhatobhāgavi-mutto ? idh' ekacco puggalo atṭha vimokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa disvā āsavā parikkhīnā hontī 'ti evam atṭhavimokhalābhino vasena āgatā.

Paññāya vimutto ti⁶ paññāvimutto⁶; so sukkhavipassako catuhī jhānehi vuṭṭhāya arahattam pātā cattāro cā ti imesam vasena pañcavidho hoti. Pāli pan' ettha atṭhavimokha-pati-khepavasen' eva⁷ āgatā; yathāha⁸: na h' eva kho atṭhavimokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa disvā āsavā parikkhīnā honti, ayam vuccati puggalo paññāvimutto ti.⁹

Phuṭṭhantam¹⁰ sacchikato ti kāyasakkhī¹¹; so jhānaphassam pathamam phusati pacchā nirodham nibbānam sacchikaroti, so sotāpattiphalattham adim katvā yāva arahattamaggatthā¹⁰ chabbidho hoti. Ten' āha: Idh' ekacco puggalo atṭhavimokhe kāyena phassitvā⁴ viharati, paññāya c'⁵ assa¹¹ disvā ekacce āsavā parikkhīnā honti, ayam vuccati puggalo kāya-sakkhi ti.

Ditṭhantam patto ti ditṭhappatto¹²; tatr' idam samkhe-palakkhanam: Dukkhā samkhārā sukho nirodho ti nātām hoti ditṭham viditam sacchikatam phassitam¹³ paññāyā ti ditṭhappatto¹² ti.¹⁴ Vitthārato pana so pi kāyasakkhī viya chabbidho hoti. Ten' ev' āha: Idh' ekacco puggalo idam dukkhan ti yathābhūtam pajānāti . . . pe¹⁵ . . . ayam dukkhanirodhagāminī¹⁶ paṭipadā ti yathābhūtam pajānāti, Tathāgatappaveditā¹⁷ c' assa dhammā paññāya vodiṭṭhā honti vocaritā paññāya . . . pe¹⁴ . . . ayam vuccati puggalo ditṭhappatto¹⁸ ti.⁶

¹ M₁₀ catunnāni.

² K. arahattappo.

³ M₁₀ omits.

⁴ B.K. phusitvā.

⁵ K. p'.

⁶ M₁₀T. omit.

⁷ M₁₀T. atṭhavimokhā pati¹⁰.

⁸ T. phuṭṭhass' antam; M₁₀ vutthan ti (!).

⁹ M₁₀T. sakki.

¹⁰ T. ḥṭhāne.

¹¹ T. omits c' assa.

¹² M₉M₁₀T. ditṭhipatto; K. ditṭhippa^o; B. ditthapa^o (throughout).

¹³ B.K. phusitam; B. adds katam.

¹⁴ M₉M₁₀T.B. omit.

¹⁵ M₁₀T. omit; B. pa.

¹⁶ T. ḡāmini.

¹⁷ M₁₀T. Tathāgatapa^o.

¹⁸ M₉M₁₀T. here ditṭhippo.

Saddhāya vimutto ti *saddhāvimutto*; so pi vuttanayen' eva chabbidho hoti. Ten' āha: Idh' ekacco puggalo idam dukkhan ti yathābhūtam¹ pajānāti² . . . pe³ . . . ayam dukkhanirodhagāmī⁴ patipadā ti yathābhūtañi pajānāti, Tathāgatappaveditā⁵ c' assa dhammā paññāya vodiṭṭhā honti vocaritā paññāya . . . pe⁶ . . . ayam vuucati puggalo saddhāvimutto no⁶ ca kho yathā ditthappattassā⁷ ti. Etassa hi saddhāvimmuttassa pubbabhāgamaggakkhaṇe saddahantassa viya okappentassa viya adhimuccantassa viya ca kilesakkhayo hoti, ditthappattassā⁸ pubbabhāgamaggakkhaṇe kilesacchedakam⁹ nānam adandham¹⁰ tikhinam sūraṇi¹¹ hutvā vahati. Tasmā yathānāma nātitikhiṇena asinā¹² kadalim¹³ chindantassa chinnaṭhānam na¹⁴ mattām¹⁵ hoti asi na sīghām¹⁶ vahati saddo sūyati¹⁷ balavatako¹⁸ vāyāmo kātabbo hoti, evarūpā saddhāvimmuttassa¹⁹ pubbabhāgamaggabhāvanā; yathā pana atinisitenā²⁰ asinā kadalim¹³ chindantassa chinnaṭhānam mattām²¹ hoti asi²² sīghām vahati saddo na sūyati¹⁷ balavavāyāmakiccaṇ na hoti, evarūpā paññāvimmuttassa²³ pubbabhāgamaggabhāvanā veditabbā.

Dhammam anussarati²⁴ ti *dhammāñusāri*²⁵; dhammo ti paññā,²⁶ paññāpubbaṅgamam maggam bhāveti ti attho.

Saddhānusārimhi²⁷ pi es' eva nayo.

Ubho p' ete sotāpattimaggatthā²⁸ yeva.

Vuttam pi c' etam:

¹ M₁₀T. omit.

² M₁₀T. omit; B. pa.

³ T. °gāmīni.

⁴ M₁₀T. Tathāgatapa°.

⁵ M₉M₁₀T.B. omit.

⁶ M₁₀T. nāma te.

⁷ P. puts no ca . . . oppattassa before ayam vuucati.

⁸ M₉M₁₀T. here ditthipp°.

⁹ M₉B.K. °ka.

¹⁰ T. adandhan.

¹¹ T. sūraṇi.

¹² M₁₀ asi na corrected from asinā.

¹³ K. kaddalim.

¹⁴ B. before hoti.

¹⁵ B.K. mattāhaṇ both times.

¹⁶ T. asinā sīghām; B. asisīghām na.

¹⁷ B.K. suyyati.

¹⁸ B.K. °taro.

¹⁹ M₁₀T. saddhādhimuttassa.

²⁰ B. sutanisitenā; K. sunis°.

²¹ T. maddham.

²² M₁₀ ati°.

²³ M₁₀T. paññādhimu°; K. adds ca.

²⁴ B. °ssari.

²⁵ T. °sāri.

²⁶ T. omits.

²⁷ T. °sārihi.

²⁸ T. °maggatthāne.

¹Yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya patipannassa apaññindriyam adhimattam hoti paññāvāhi² paññā-pubbañgamam ariyamaggam bhāveti, ayam vuccati puggalo dhammānusāri.¹

³Yassa puggalassa sotāpattiphalasacchikiriyāya patipannassa saddhindriyam⁴ adhimattam hoti saddhāvāhi⁵ saddhā-pubbañgamam ariyamaggam bhāveti, ayam vuccati puggalo saddhānusāri³ ti.⁶

Ayam ettha samkhepo; vitthārato pan' esā ubhatobhāga-vimuttādikathā Visuddhimagge paññābhāvanādhikāre* vuttā, tasmā tattha vuttanayen' eva veditabbā ti.

5. Pañcame udakūpamāti ummujanādim⁷ ākāram gahetvā udakena upamitā.

*Sakim nimuggo*⁸ ti ekavāram⁹ nimuggo.⁸

*Ekantakālakehi*¹⁰ ti niyatamicchādiṭṭhim sandhāya vuttam.

Ummujjatī ti utṭhahati.

Sādhū ti sobhanā¹¹ laddhikā.¹²

*Hāyati-m*¹³-evāti caṅgavāre¹⁴ āsitta-udakam viya parihāyat' eva.

Ummujjītvā vipassati viloketī ti utṭhahitvā gantabbam¹⁵ disamvipassati viloketi.

Pataratī ti gantabbadisābhīmukho tarati nāma.

*Patigādhappatto*¹⁶ hotīti utṭhāya viloketvā pataritvā¹⁷ gantvā¹⁸ ekasmiṁ thāne patiṭṭham¹⁹ patto¹⁹ nāma hoti, tiṭṭhati²⁰ na punāgacchati.²¹

* Cf. Vism. 659 sq.

¹⁻¹ Missing in M₉M₁₀T.B.

² K. omits.

³⁻³ Missing in K.

⁴ M₉M₁₀T. satindriyam.

⁵ M₉M₁₀T. saddhāya vāhi.

⁶ M₁₀T. omit.

⁷ M₉K. nimujjanādi-(B. nimmu^o).

⁹ B. °vāram eva.

⁸ B. nimmuggo.

¹¹ B. °ṇā.

¹⁰ T. ekantakāl.

¹³ B.K. -y-.

¹² P. laddhakā; K. bhaddakā.

¹⁴ T. omits caṅga; B. caṅka^o; K. pañka^o.

¹⁵ B.K. °bba.

¹⁶ T. patigādhapa^o; M₁₀ °gādhāpa^o; B. paṭigādhapa^o.

¹⁸ B.K. omit.

¹⁷ M₁₀P. repeat.

¹⁹ T. patitthāpento; B. patitthāpatto.

²⁰ M₁₀ adds nā hotī ti (!), B. nāma hoti.

²¹ M₁₀T. °ti ti.

Tinno pāragato¹ thale tiṭṭhati ti sabbakilese santaritvā² paratīram gantvā nibbānattihale patiṭṭhitō nāma hoti.

Imasmīm̄ sutte vatṭavivatṭam̄ kathitam̄.

6. Chatṭhe aniccā ti evam̄ paññāya pharanto³ anupassati ti *aniccānupassi*, aniccā ti evam̄ saññā assā ti *aniccasanñī*,⁴ aniccā ti evam̄ nāññena⁵ paṭisamviditā assā ti *aniccapati-samvedī*.⁶

Satatan ti sabbakālam̄.

Samitān ti yathā⁷ purimacittena pacchimacittam̄ samitān⁷ samupagatam̄ ghatitam̄ hoti, evam̄.⁷

Abbokinṇan ti nirantarena¹⁰ aññena cetasā asammissaṇi.

Cetasā¹¹ adhimuccamāno ti cittena sannīṭhāpayamāno.

Paññāya pariyoḍhamāno ti vipassanāññāññena anupavisa-māno.

Apubbam̄ acariman ti apure apacchā ekakkhaṇe yeva.

Idha samasīsi kathito; so catubbidho¹² hoti: rogasamasisī¹³ vedanāsamasisī¹⁴ iriyāpathaśamasisī jīvitamasī¹⁴ ti.

Tattha¹⁴ yassa aññatarena rogena phuṭṭhassa sato roga-vū-pasamo ca āsavakkhayo ca ekappahāren' eva hoti, ayam rogasamasisī¹⁵ nāma; yassa pana aññataram̄ vedanām̄ vedi-yato¹⁶ vedanāvūpasamo ca āsavakkhayo ca ekappahāren' eva hoti, ayam vedanāsamasisī nāma; yassa pana ṭhānādisu iriyāpathesu aññatarasamañgino¹⁷ vipassantassa¹⁸ iriyāpa-thassa pariyoṣānañ ca¹⁹ āsavakkhayo ca ekappahāren' eva²⁰ hoti, ayam iriyāpathasamasisī¹⁵ nāma; yassa pana upakkamato vā sarasato²¹ vā jīvitapariyādānañ ca āsavakkhayo ca ekap-pahāren' eva hoti, ayam jīvitamasīsi nāma. Ayam idha adhippeto.

¹ B. pāraṅg°.

² B.K. °kilesoghaṇam̄ taritvā.

³ M₁₀T. garahanto (T. °ta).

⁴ T. °saññī.

⁵ M₁₀ fiññe.

⁶ M₁₀T. °vedi.

⁷ B. omits.

⁸ B. sammūpākāṭam̄.

⁹ B. omits; K. ghattitam̄.

¹⁰ M₉B.K. °tarām̄.

¹¹ M₁₀ °ssa; T. °ssā; B. omits.

¹³ T. °sīsi always.

¹² B. °bbidhe, omits hoti.

¹⁵ M₁₀ here also °sīsi.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹⁷ M₁₀T. °samañgīnā.

¹⁶ K. vedayato.

¹⁹ M₉M₁₀T. °yosānaṃ (without ca).

¹⁸ M₉M₁₀T. insert ca.

²¹ B. pariyüdānato.

²⁰ T. ekapa°.

Tattha kiñcāpi āsavapariyādānam maggacittena jīvitapariyādānam cuticittena hotī¹ ti ubhinnam ekakkhaṇe sambhavo nāma n' atthi; yasmā pan' assa āsavesu khīnamattesu paccavekkhanavārānantaram² eva jīvitapariyādānam gacchati antaram na paññāyati, tasmā evam vuttam.

Antarāparinibbāyī ti yo³ pañcasu suddhāvāsesu yattha katthaci uppanno nibbattakkhaṇe vā thokam atikkamitvā vā⁴ vemajjhē thatvā vā arahattam pāpuṇāti, tass' etam nāmam.⁵

Upahaccaparinibbāyī ti yo tatth' eva āyuvemajjhām atikkamitvā arahattam⁶ pāpuṇāti.

Asaṅkhāraparinibbāyī ti yo⁷ tesam yeva puggalānam asaṅkhāren' eva⁸ appayogena kilese khepeti.

Sasaṅkhāraparinibbāyī ti yo sasaṅkhārena sappayogena kilese khepeti.

Uddham-soto akanīṭṭhagāmī ti yo heṭṭhā catusu suddhāvāsesu yattha katthaci nibbattitvā tato cuto anupubbena akanīṭṭhe uppajjītvā⁹ arahattam pāpuṇātī¹⁰ ti.

7. Sattame dukkhanupassi ti pīlanākāram¹¹ dukkhato anupassanto.

8. Aṭṭhame anattānupassi ti avasavattanākāram anattā ti anupassanto.

9. Navame¹² sukhānupassi ti sukhānupassi ti evam nāñena anupassanto.

10. Dasame niddasavatthūni ti niddasādivatthūni¹³; ¹⁴niddaso bhikkhū¹⁵ ti¹⁴ nibbiso¹⁶ nittimso niccattāliso¹⁷ nippaññāso ti¹⁴ evam vacanakāraṇāni.

Ayam kira pañho titthiyasamaye uppanno; titthiyā hi¹² dasavassakāle¹⁸ matam nigaṇṭham¹⁹ niddaso ti vadanti. So²⁰

¹ K. hoti (*without ti*).

² B. paccavekkhaṇānantaram.

³ M₁₀ so.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ nāma.

⁶ M₁₀T. insert here vā.

⁷ T. so.

⁸ K. asaṅkhārena.

⁹ B. upapajjō.

¹⁰ B.K. °ti (*without ti*).

¹¹ T. pīl°.

¹² M₁₀T. omit.

¹³ K. niddasāni va°.

¹⁴ Missing in B.

¹⁵ T.K. bhikkhu (K. *without ti*).

¹⁶ M₉T.B.K. nibbiso.

¹⁷ M₉M₁₀T.P. nica°; M₉K. °līso.

¹⁸ M₉M₁₀B. °vassamattakāle; K. °vassappattakāle.

¹⁹ B. gaṇha-; K. Niggāṇṭham.

²⁰ T. omits.

kira puna dasavasso na hoti; na kevalañ ca dasavasso, navavasso pi ekavasso pi na hoti. Eten' eva¹ nayena vīsativasādikāle pi matam² nibbiso nittim³so niccattāliso³ nippaññāso⁴ ti vadanti. Āyasmā Ānando gāme vicaranto tam katham sutvā vihāram gantvā bhagavato ārocesi. Bhagavā āha: na-y-idam⁵ Ānanda titthakānap⁶ adhivacanam, mama sāsane khīñāsavass' etam adhivacanam⁷; khīñāsarvo hi dasavassakāle parinibbuto puna dasavasso na hoti, na kevalañ ca dasavasso va navavasso pi . . . pe⁸ . . . ekavasso pi, na kevalañ ca ekavasso va ekādasamāsiko pi⁹ . . . pe¹⁰ . . . ekamāsiko¹⁰ pi¹⁰ ekamuhuttiko¹¹ pi na hoti yeva. Kasma? puna paṭisandhiyā abhāvā.

Nibbīsādisu pi es' eva nayo.

Iti bhagavā 'mama sāsane khīñāsavass' etam adhivacanan' ti vatvā yehi¹² tehi¹³ kāraṇehi¹⁴ niddaso hoti. Tam¹⁵ das-setum imam desanam ārabhi.

Tattha idhā ti imasmiñ sāsane.

Sikkhāsamādāne nibbacchando hoti ti sikkhāttayapūraṇe bahalacchando¹⁶ hoti.

Ayatīñ ca sikkhāsamādāne avigatapemē¹⁷ ti anāgate puna-divasādisu pi sikkhāpūraṇe avigatapemen' eva¹⁸ sa-mannāgato hoti.

Dhammanisantī ti dhammanisāmanā¹⁹; *vipassanāy'* etam adhivacanam.

Icchāvinaye ti tañhāvinaye.

Paṭisallāne²⁰ ti ekibhāve.

Viriyārambhe ti kāyikacetasi-kassa viriyassa pūraṇe.

¹ T. ete eva.

² K. adds niggantiham.

³ M₉P. nica°; T. °liso; M₉K. °liso.

⁴ T. nipa°.

⁵ B. na idam.

⁶ B. titthiyānam.

⁷ K. °vacanan ti.

⁸ B. pa.

⁹ M₁₀T. ti.

¹⁰ B. omits.

¹¹ B. "muhutto.

¹² M₁₀T. ye.

¹³ B.K. omit.

¹³ B. adds so.

¹⁵ B. K. tāni.

¹⁶ M₉M₁₀T. bahalachando; B.K. balavacchando.

¹⁷ M₁₀ avihata°; K. adhigata°.

¹⁸ M₁₀K. adhigata°; T. adhigacchita°.

¹⁹ K. reads °nisantiyā ti °nisāmanūya.

²⁰ P. °sallāpe.

*Satinepakke ti satiyañ c' eva nipakabhāve.*¹

Ditthipativēdhe ti maggadassane.

Sesam sabbattha uttānam evā ti.

Anusayavaggo dutiyo.

III.

1. Tatiyassa pāthame *Sārandade*² cetiyē ti evam nāmake vihāre. Anuppanne kira Tathāgate tattha Sārandadassa³ yakkhassa nivāsanatthānam⁴ cetiyam ahosi. Ath' ettha bhagavato vihāram kāresum; so Sārandadacetiyān⁵ tveva⁶ samkham⁷ gato.

Yāvakīvañ cā ti yattakam kālam.

Abhiñham⁸ sannipātā ti divasassa tikkhattum sannipatantā pi antarantarā sannipatantā pi abhiñham sannipātā⁹ va.

Sannipātabahulā ti 'hīyyo¹⁰ pi purimadivasam pi sannipatamhā,¹¹ ajja kim attham sannipatāmā' ti vosānam anāpajjanena sannipātabahulā.

Vuddhi¹² yeva Licchavī Vajjīnam pātiikankhā no parihāni ti abhiñham asannipatantā¹³ hi disāsu āgatasāsanam¹⁴ na¹⁵ suṇanti. Tato 'asukagāmasimā vā nigamasimā¹⁶ vā ākulā, asukaṭhāne corā pariyutthitā' ti na¹⁵ jānanti. Corā pi 'pamattā rājāno' ti nātvā gāmanigamādīni¹⁷ paharantā¹⁸ janapadam nāsentī. Evam rājūnam parihāni hoti. Abhiñham sannipatantā pana tam¹⁹ pavattim²⁰ suṇanti. Tato balam pesetva amittamaddanam karonti. Corā pi 'appa-

¹ M₉B.K. add ca.

² M₁₀T. Sāramdade; B. Ānandake.

³ B. Ānandassa.

⁴ P. nivāsatth.

⁵ T. Sārandadace^o; M₁₀ Sārandade cetiyam, B. Ānandace^o.

⁶ T. t' eva.

⁷ B. sañkhyam; K. samkhyam.

⁸ M₁₀T.K. abhiñha (K. both times).

⁹ M₉M₁₀T. °to.

¹⁰ M₉M₁₀T. hīyyo.

¹¹ B. °ha; B.K. insert puna.

¹² K. vuddhi throughout.

¹³ M₁₀T. sannip^o.

¹⁴ B.K. āgatam sā^o.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ M₉M₁₀T.B. nagarasimā (T. naīgara^o).

¹⁷ M₁₀T. gāmasimādīni; M₉K. gāmādīni.

¹⁸ T. hananta.

¹⁹ B.K. repeat.

²⁰ K. pavuttim.

mattā rājāno, na sakkā amhehi vaggabandhanena¹ vicaritun' ti bhijjītvā palāyanti. Evanī rājūnam vuddhi hoti. Tena vuttam: vuddhi yeva Licchavī Vajjīnam pāṭikaikkhā no pariḥānī ti.

*Samaggā*² ti ādisu³ sannipātabheriyā niggatāya 'ajja me kiccam atti maigalam atthi' ti vikkhepaṁ karontā na samaggā sannipatanti nāma. Bherisaddam pana sutvā va bhuñjamānā pi alāṅkurumānā⁴ pi vatthāni nivāsayamānā pi addhabhuttā⁵ addhālamkata⁶ vatthām nivāsentā va sannipatantā⁷ samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā⁸ kattabbam katvā⁹ ekato¹⁰ avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma. Evam vuṭṭhitesu pi¹⁰ ye paṭhamam gacchanti, tesam evam hoti: amhehi bāhirakathā va sutā, idāni vinicchayakathā bhavissatī ti. Ekato vuṭṭhahantā pana¹¹ samaggā vuṭṭhahanti nāma. Api ca 'asu-kaṭṭhāne¹² gāmasimā¹² vā nigamasimā¹³ vā¹³ ākulā, corā vā pariyuṭṭhitā' ti sutvā 'ko' gantvā amittamaddanam karissati' ti vutte 'aham⁸ paṭhamam⁸ aham paṭhaman' ti vatvā gacchantā pi samaggā vuṭṭhahanti nāma. Ekassa pana kammante osidamāne sesā puttabhātaro pesetvā tassa kammantam upatthambhayamānā pi āgantukarājānam 'asu-kassa¹³ geham¹³ gacchatu¹³ asukassa geham gacchatu' ti avatvā sabbe ekato samgaṇhantā pi ekassa maṅgale vā roge vā aññasmim vā pana tādise sukhadukkhe uppanne sabbe tattha sahāyabhāvam gacchantā pi samaggā Vajjikaraṇīyāni¹⁴ karonti nāma.

*Appaññattan*¹⁵ ti ādisu pubbe akataṁ suñkam¹⁶ vā balim vā dañḍam vā āharāpentā appaññattam paññāpenti nāma. Porāṇapaveniyā¹⁷ āgatam eva pana āharāpentā paññattam

¹ B.K. °bandhena; T. repeats *vagga*.

² M₁₀T. °ggūñi.

³ B. omits. ⁴ B. alāṅkara°; M₁₀T. alāṅkata°. ⁵ K. addh°.

⁶ B. °patanti, then samaggā sannipatitā pana and so on.

⁷ B. adds va. ⁸ T. omits. ⁹ B.K. add va.

¹⁰ M₉B.K. hi. ¹¹ B. continues na evam hoti, then Api ca.

¹² B. asukaṭṭhānagāmā.

¹³ M₉M₁₀ omit.

¹⁴ K. Vajji° throughout.

¹⁵ B. apaññī° throughout; T. appaññan here.

¹⁶ M₁₀ sukam; M₉T. sumkam.

¹⁷ T. porāṇā paveniyā; M₉P. porāṇakapa°; K. porāṇappa°.

na samucchindanti nāma. Coro¹ ti² gahetvā dassite avinicchinityā³ va⁴ bhejjabhejjam anusāsantā porāṇam Vajjidhammam samādāya na vattanti nāma. Tesam appaññatām paññāpentānam⁴ abhinavasunkādipīlitā⁵ manussā ‘ati-upaddutamhā,⁶ ke imesam vijite vasissantī⁷ ti paccantam pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadam hananti. Paññattam samucchindantānam paveni-āgatāni sunikādīni agaṇhantānam⁸ koso parihāyati. Tato hatthī⁹-assa-balakāya-orodhādayo yathānibaddham vattam alabhamānā thāmabalena parihāyanti. Te n’ eva¹⁰ yuddhakkhamā honti na pāricariyakkhamā. Porāṇam Vajjidhammam samādāya avattantānam vijite manussā ‘amhākam puttām pitaram bhātarām¹¹ acoram yeva¹² coro ti katvā¹³ chindimśu bhindimśu’ ti kujjhītī paccantam pavisitvā corā vā corasahāyā vā hutvā janapadam hananti. Evam rājūnam parihāni hoti. Appaññattam na paññāpentānam¹⁴ pana paveni-āgatam yeva rājāno karonti ti manussā haṭṭhatutṭhā kasivānijjādike¹⁵ kammante sampādenti. Paññattam asamucchindantānam¹⁶ paveni-āgatāni sunikādīni gaṇhantānam koso vadḍhati. Tato hatthī-assabalakāya-orodhādayo yathānibaddham vattam labhamānā thāmabalasampannā yuddhakkhamā c’ eva¹⁷ pāricariyakkhamā ca¹⁸ honti. Porāṇe Vajjidhamme samādāya vattantānam manussā¹⁹ na²⁰ ujjhāyanti.²⁰ Rājāno porāṇapaveniyā karonti, atṭakulikasenāpati-uparājūhi²¹ parikkhitam²² sayam pi parikkhitvā²³ pavenipotthakam²⁴ vācāpetvā anuc-

¹ M₉M₁₀T. corā ti; B. core pi.

² T. avinicchitvā; B. avicinitvā; K. vinicchinitvā, omits na.

³ B. omits.

⁴ M₁₀ paññape°.

⁵ M₁₀T. °pīlitā.

⁶ B. °ha; K. °ddūtamhā.

⁷ M₁₀T. °ti (*without* ti).

⁸ B. aggaṇhataṁ.

⁹ K. hatthī throughout.

¹⁰ M₁₀T. tena va (te na va) or tena ca.

¹² T. h’ eva.

¹¹ K. omits.

¹⁴ M₁₀T. paññape°.

¹³ M₁₀T. ñatvā.

¹⁶ T. adds maṇussāṇam.

¹⁵ B. kasivāṇ°.

¹⁸ M₁₀T. omit.

¹⁷ M₁₀T.B. add honti.

²⁰ M₁₀ upajjh°; T. pajjh°.

¹⁹ T. manussāṇam.

²³ M₁₀T.B. °kkhipitvā.

²¹ M₉M₁₀T. atṭhakulika°; K. atthakusala°.

²² M₉M₁₀T.B. °kkhittam.

²⁴ M₁₀ paññepiyū po°.

chavikam eva dañḍam pavattayanti, ‘etesam doso n’ atthi, amhākam yeva doso’ ti appamattā¹ kammantam² karonti. Evam rājūnam vuddhi hoti.

Sakkarissanti ti yanī kiñci tesam sakkarām karontā sundaram eva karissanti.³

*Garukarissanti*⁴ ti garubhāvam paccupaṭṭhapetvā va⁵ karissanti.

Mānessanti ti manena⁶ piyāyissanti.⁷

*Pūjessanti*⁸ ti pacayapūjāya pūjessanti.

Sotabbam maññissanti ti divasassa dve tayo vāre upatṭhānam gantvā tesam katham sotabbam saddhātabbam⁹ maññissanti.

Tattha ye¹⁰ evam mahallakānam rājūnam sakkarādīni na¹¹ karonti, ovādatthāya vā¹² nesam upatṭhānam na gacchanti, te tehi vissaṭṭhā atthe¹³ anovadiyamānā¹⁴ kilāpasutā¹⁵ rājjato parihāyanti; ye pana tathā paṭipajjanti tesam mahallakarājāno¹⁶ ‘idam kātabbam idam na kātabban’ ti porānapavenim¹⁷ ācikkhanti, saṅgāmam patvā pi ‘evam pavisitabbam evam nikhamitabban’ ti upāyam dassenti, te¹⁸ tehi ovadiyamānā¹⁹ yathā-ovādam paṭipajjanānā²⁰ sakkonti rajapavenim sandhāretum. Tena vuttam: *vuddhi yeva Licchavi Vajjīnam pāti kañkhā* ti.

Kulithayo ti kulagharaṇiyo.²¹

Kulakumāriyo ti anivitthā²² tāsam dhītaro.

*Okassō*²³ ti vā²⁴ pasayhā²⁵ ti vā²⁶ pasayhākārass’ ev’ etam nāmam; okasā ti pi paṭhaṇ ti.

¹ T. °mattam.

² T. omits; B.K. °te.

³ M₁₀T. karonti.

⁴ B. garum k°.

⁵ M₁₀ K. omit.

⁶ M₉M₁₀K. māññena (also v.l. in B.).

⁷ B.K. piyā bhaviss°.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ T. adds va.

¹⁰ M₁₀T. omit.

¹¹ B. ca.

¹² M₉B.K. omit.

¹³ M₉M₁₀T. anovād°.

¹⁴ M₁₀T. kil°.

¹⁵ K. mahallakā r°.

¹⁶ T.B. porānam pa°.

¹⁷ T. omits.

¹⁸ M₉M₁₀ ovād°.

¹⁹ T. paṭipajjati sabbe ekato ganhantā pi ekassa mañgale vā roge vā amñasmin pana tādise su (!), then kulithayo and so on.

²⁰ T. °ghariniyo.

²¹ B. anividhdhā.

²² M₉M₁₀T.K. okk° (K. both times).

²³⁻²⁴ Missing in T.

Tattha okassā ti¹ avakasitvā² ākaddhitvā,² pasayhā ti abhibhavitvā ajjhottaritvā ti³ ayam vacanattho. Evam hi karontānam pana vijite manussā ‘amhākam gehe puttabhātaro pi kheḷasinghānikādīn⁴ mukhena⁵ apanetvā samvaḍḍhitā dhītaro pi ime balakkārena gahetvā attano ghare vāsentī’ ti kupitā paccantam¹ pavisitvā corā vā corasahāyā vā lutvā janapadam hananti; evam akarontānam⁵ pana vijite manussā appossukkā⁶ sakāni kammāni karontā rāja kosam vaddhenti. Evam ettha vuddhihāniyo veditabbā.

Vajjīnam Vajjicetiyānī ti Vajjirājūnam Vajjiratthe cittikataṭṭhena⁷ cetiyānī ti laddhanāmāni yakkhaṭṭhānāni.

Abbhantarānī ti antonagare ṛhitāni.

Bāhirānī ti bahinagare ṛhitāni.

Dinnapubbañ katapubban ti pubbe dinnañ ca katañ ca.

No parihāpessanti⁸ ti ahāpetvā yathāpavattam eva karissanti. Dhammikam⁹ balim parihāpentānam hi devatā ārakkham susamvihitam¹⁰ na karonti, anuppannam¹¹ sukham¹¹ uppādetum¹² asakkontiyo pi uppānam¹³ kāsasisarogādim vaddhenti, samgāme patte sahāyā na honti; aparihāpentānam pana¹⁴ ārakkham susamvihitam karonti, anuppannam¹¹ sukham¹¹ uppādetum asakkontiyo pi uppānam¹³ kāsasisarogādim haranti, samgāmasise sahāyā honti ti. Evam ettha vuddhihāniyo veditabbā.

Dhammikam¹⁵ rakkhāvaraṇaguttin ti ettha rakkhā eva¹⁶ yathā anicchitam nāgacchati evam āvaraṇato āvaraṇam, yathā icchitam na nassati evam gopāyanato gutti.

Tattha balakkāyena parivāretvā rakkhanam pabbajitānam dhammikā rakkhāvaraṇagutti nāma na hoti; yathā pana vihārassa upavanarukkhe¹⁷ na chindanti vāpikā¹⁸ vāpam¹⁹

¹ T. adds vā.

² B. avakaḍḍhitvā.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀ T. khelā°; M₁₀ °ādi.

⁵ T. asakkontānam.

⁶ M₁₀ °ssukkāni (*omits* sakāni).

⁷ P. cittikatāni; K. cittakatāni.

⁸ T. °hāyissanti; P. °hāpentī.

⁹ K. °ka.

¹⁰ T. susamgahitam.

¹¹ B. omits.

¹² B. janetum.

¹³ K. uppanna°.

¹⁴ T. hi.

¹⁵ T. °ka; K. °kā and °gutti.

¹⁶ M₉P. yeva

¹⁷ M₉M₁₀ upavane ru°; B. °vane rukkham

¹⁸ M₉M₁₀T. B. vājikā.

¹⁹ M₉M₁₀T. vājām; B. vā vajjuṇī.

sati 'kim rañño¹ tattha gatenā' ti vakkhati² ti. So Vassakāram brāhmaṇam pesesi. Brāhmaṇo gantvā bhagavato tam attham ārocesi. Tena vuttam: *Atha kho rājā . . . pe³ . . . āpādesāmi Vajji* ti.

Bhagavatam vijamāno⁴ ti therō vattasise ṭhatvā bhagavantam vijati⁵; bhagavato pana sītam vā uñham vā n' atthi.

Bhagavā brāhmaṇassa vacanam sutvā tena saddhiṁ amantetvā⁶ therena saddhiṁ mantetukāmo kinti te Ānanda sutan ti ādim āha. Tam vuttaṭṭham eva.

Ekam idāhan ti idam bhagavā pubbe Vajjinam imassa Vajjisattakkassa desitalbhāvapakāsanattham⁷ āha.

Akaraṇīyā ti akattabbā, agahetabbā⁸ ti attho.

Yad idam ti nipātamattam.

Yuddhassā ti karapatthe sāmivacanam,⁹ abhimukhayudhena¹⁰ gahetum na sakkā¹¹ ti attho.

*Anñatra*¹² *upalāpanāyād*¹³ ti thapetvā upalāpanam.¹¹ Upalāpanam¹³ nāma 'alañ vivādēna, idāni samaggā homā' ti hatthi-assa-ratha¹⁴-hiraññasuvāṇṇadīni pesetvā saṅgahakarapāṇi; evam hi saṅgaham katvā kevalam vissāsenā sakkā gaṇhitum ti attho.

Anñatra mithubhedā ti ṭhapetvā mithubhedaipi; iminā aññamaññam bhedam katvā pi¹⁶ sakkā ete gahetum ti dasseti.

Idam brāhmaṇo bhagavato kathāya¹⁶ nayañ labhitvā āha. Kim pana bhagavā brāhmaṇassa imāya kathāya naya-labham¹⁷ jānāti ti. Āma jānāti. Jānanto kasmin kathesi? Anukampāya. Evam kir' assa ahosi: mayā akathite pi kati-pāhena gantvā sabbe gaṇhissati, kathite pana samagge¹⁸ bhindanto¹⁹ tīhi saṃvacecharchi gaṇhissati, ettakam²⁰ pi jīvitam eva varam, ettakam hi jīvantā attano patiṭṭhābhūtañ puññam karissanti ti.

¹ B. raññā; K. omits.

² M₁₀T. "ti (without ti).

³ B. pa.

⁴ B. bij°.

⁵ T. āmaṇtetvā.

⁶ M₁₀T. °bhāvam pale°.

⁷ T. avahē°.

⁸ K. sāmī°.

⁹ B. °mukham yu°.

¹⁰ M₁₀ sakkoti.

¹¹⁻¹¹ Missing in M₁₀.

¹² B. °lāpanā.

¹³ T. omits; M₁₀ °lāpana; B.K. °lāpanā.

¹⁴ T. °rathe.

¹⁵ M₁₀K. omit.

¹⁶ M₁₀T. kathā-.

¹⁷ B. inserts na.

¹⁸ B. usamagge.

¹⁹ B. karonto.

²⁰ B. °ke.

Abhinanditvā ti¹ cittena¹ nanditvā.¹

Anumoditvā ti yāva subhāsitam² idam bhotā Gotamenā ti vācāya anumoditvā.

*Pakkamī*³ ti rāñño santikam gato; rājā pi tam eva pesetvā sabbe bhinditvā gantvā anayavyasanam pāpesi.

3. Tatiye *abhiñham*⁴ *sannipatū* ti idam Vajjisattake vut-tasadisam eva.

Idhāpi ca abhiñham asannipatantā disāsu āgatasāsanam na suṇanti. Tato ‘asukavilārasimā⁵ ākulā, uposathapavāraṇā ṛhitā, asukasmīn ṛhāne bhikkhū vejjakamma⁶-dūtakammādīni karonti, viññattibahulā pupphadānādihi⁷ jīvikam kappenti’ ti adīni na jānanti, te⁸ pāpabhikkhū pi ‘pamatto samgho’ ti ṣānatvā rāsibhūta⁹ sāsanam osakkāpentti. Abhiñham¹⁰ sannipatantā pana tam tam¹¹ pavattim¹² suṇanti. Tato bhikkhusaṅgham pesetvā sīmā ujum kārenti,¹³ uposatha-pavāraṇāy¹⁴ pavattāpentti, micchājivānam ussannaṭṭhāne¹⁵ arī-yavamīkē pesetvā ariyavamīsam kāthāpentti, pāpabhikkhū-nam vinayadharehi niggaham kārāpentti,¹⁶ pāpabhikkhū pi ‘appamatto samgho, na sakkā amhehi vaggabandhanena¹⁷ vicaritun¹⁸’ ti bhijjatvā palāyanti. Evam ettha hānivud-dhiyo¹⁹ veditabbā.

Samaggā ti ādisu cetiyapatijagganattham²⁰ vā bodhighara-uposathāgārachādanattham²¹ vā katikavattam²² vā ṛhapetu-kāmatāya ‘samgho sannipatatu’ ti bheriyā vā gaṇḍiyā²³ vā ākoṭitamattāya ‘mayham cīvarakammam atthi, mayham patto pacitabbo, mayham navakammam atthi’ ti vikkhepam karontā na samaggā sannipatanti nāma; sabbam pana tam

¹ T. omits.

² B. °bhāsitañ c’.

³ B. pakkamī.

⁴ M₁₀K. abhiñha°.

⁵ M₁₀T. °vihāre sīmā.

⁶ M₁₀ omits kamma.

⁷ K. phalapuppha°.

⁸ K. omits.

⁹ K. rāsibhūtam.

¹⁰ T. abhiñha.

¹¹ M₁₀K. omit.

¹² K. pavuttim.

¹³ T.B. karonti.

¹⁴ M₁₀ °nādayo.

¹⁵ B.K. vasanatth°.

¹⁶ M₁₀T. karonti.

¹⁷ T. °bandhandhe (!).

¹⁸ M₁₀ caritun.

¹⁹ B.K. vuddhihāniyo.

²⁰ M₁₀T. °jagganam.

²¹ M₁₀T. bodhigharam uposathāgāram chūd°.

²² B. katikā° throughout.

²³ B. ghaṇḍ°.

kammaṁ thapetvā ‘aham purimataram aham purimataram’ ti ekappahāren’ eva sannipatantā samaggā sannipatanti nāma. Sannipatitā pana cintetvā mantetvā kattabbam katvā ekato va avuṭṭhahantā na samaggā vuṭṭhahanti nāma; evam vuṭṭhitesu hi ye paṭhamam gacchanti, tesam evam hoti: amhehi bāhirakathā va sutā, idāni vinicchayakathā bhavissati ti. Ekappahāren’ eva¹ vuṭṭhahantā pana² samaggā vuṭṭhahanti nāma. Api ca ‘asukaṭṭhāne vihārasimā ākulā, uposathapavāraṇā ṭhitā, asukaṭṭhāne vejjakammādi-kārakā pāpabhikkhū ussannā’ ti sutvā ‘ko gantvā tesam niggaham karissati’ ti vutte ‘aham paṭhamam aham paṭham’ ti vatvā gacchantā pi samaggā vuṭṭhahanti nāma. Āgantukam pana disvā ‘imam parivenam³ yāhi, etam parivenam³ yāhi, mayam⁴ ke⁴’ ti avatvā sabbe⁵ vattai⁶ karontā pi chinnapattacivaram⁶ disvā tassa bhikkhācāravattena pattacivaram pariyesantā pi gilānassa gilānabhesajjam pariyesamānā pi gilānam eva anāthaṁ ‘asukaparivenam³ yāhi’ ti avatvā attano attano pariveno patijaggantā pi eko oliyamānako⁷ ganthro hoti; paññavantam⁸ bhikkhum saṅgaṇhitvā tena tam gantham ukhipāpentā pi samaggā saṅghakaraṇiyāni karonti nāma.

*Appaññattan*⁹ ti ādisu navam¹⁰ adhammadam katikavattam vā sikkhāpadam vā gaṇhantā¹¹ appaññattam paññāpentī nāma, purāṇasanthatavaththusmiṁ Sāvatthiyam bhikkhū viya; uddhammam ubbinayam sāsanam dīpentā paññattam samucchindanti nāma, vassasataparinibbute bhagavati Vesālikā Vajjiputtakā viya; khuddānukhuddakā pana āpattiyo sañcicca vītikkamantā¹² yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya na vattanti nāma, Assaji-Punabbasukā viya; tathā akarontā pana appaññattam na paññāpentī¹³ paññattam na

¹ B. °ppahārena evam.

² B. omits.

³ T. °venam.

⁴ B. ayam ko.

⁵ T. sabba va corrupt (or sabbañ ca?).

⁶ T. jinna°; B.K. jinna°; M₁₀T.K. °civaram.

⁷ K. olī°; T. oliyāpako.

⁸ T. paññāv°.

⁹ M₁₀ apaññattan throughout; T. here paññattan.

¹⁰ M₁₀T. evam.

¹¹ T. paññāpentī.

¹² M₁₀T. vītikkam°.

¹³ M₁₀ paññāpe°.

samucchindanti yathāpaññattesu sikkhāpadesu samādāya vattanti nāma, āyasmā Upaseno¹ viya āyasmā Yaso Kākaṇḍakaputto² viya āyasmā Mahākassapo viya ca.

Vuddhi yevā ti silādi³-gunehi vuddhi yeva no parihāni.

Therā ti thirabhāvappattā therakarehi⁴ gunehi samannāgatā.

Bahū rattiyo jānantī ti *rattaññū*; ciram pabbajitānam⁵ etesan ti *cirapabbajitā*; samghassa pititthāne⁶ ṭhitā ti *samghapitaro*; ⁷pititthāne ṭhitattā samgham pariṇenti, pubbaṅgamā hutvā tisu sikkhāsu pavattentī⁸ ti *samghapariṇāyakā*.⁹

Ye tesam sakkārādīni na karonti ovādatthāya dve tayo vāre upatthānam na gacchanti, te pi tesam ovādam na denti paveṇikatham na kathenti sārabhūtam dhammapariyāyam na sikkhāpenti, te¹⁰ tehi vissaṭṭhā¹¹ silādihi dhammakkhandhehi sattahi ca ariyadhanehī ti evam ādihi¹² gunehi pariḥāyanti; ye pana tesam sakkārādīni karonti upatthānam gacchanti, tesam¹³ te ‘evam¹⁴ te¹⁴ abhikkāmitabban’ ti ādikam¹⁵ ovādam denti paveṇikatham kathenti sārabhūtam dhammapariyāyam sikkhāpenti terasahi¹⁶ dhutaṅgehi dasahi kathāvatthūhi anusāsanti, te tesam ovāde ṭhatvā silādihi gunehi vadḍhamānā sāmaññattham anupāpuṇanti. Evam ettha hānivuddhiyo daṭṭhabbā.

Punabbhavo silam assā ti ponobhavikā,¹⁷ punabbhava-dāyikā¹⁸ ti attho; tassā *ponobhavikāya*.¹⁹

*Na*²⁰ *vasam gacchissantī*²¹ ti ettha ye catunnam paccayānam kāraṇā²² upatthākānam padānupadikā²³ hutvā gāmato gāmam

¹ T. Upaseno; K. Uggaseno.

² M₁₀T. Kākāṇḍapō.

³ P. °ādihi.

⁴ M₁₀ °tarehi; B. thirehi.

⁵ B.K. °jītam.

⁶ M₁₀ pitutthāne.

⁷ K. adds tassa.

⁸ M₁₀T. pavattantī.

⁹ M₁₀T. °nāyikā.

¹⁰ B. omits.

¹¹ B. vippasannā; K. visaṭṭhā.

¹² M₁₀ ādi.

¹³ T. tesan.

¹⁴ M₁₀ omits; T.K. evan te.

¹⁵ B. ādinā.

¹⁶ M₁₀ terasa; T. terahi (!).

¹⁷ M₁₀ punabbhavikā; T. omits this passage; B.K. ponobhavikā.

¹⁸ T. °datamp (without ti), or °danam?

¹⁹ M₁₀T. ponabbhō; B.K. ponobbhō.

²⁰ T. va (!).

²¹ M₁₀ °ti (without ti).

²² M₁₀ °nām.

²³ M₁₀T. °ko.

vicaranti, te tassā¹ vasam gacchanti nāma; itare na gacchanti.

Tattha hānivuddhiyo pākaṭā yeva.

*Āraññakesu*² ti pañcadhanusatikapacchimesu.

*Sāpekhā*³ ti sālāyā.

Gāmantasenāsanesu⁴ jhānam appetvā pi tato vuṭṭhitamatto va itthipurisadārakādisaddam⁵ sunāti, ten' assa⁶ adhigataviseso pi⁷ hāyati yeva. Araññasenāsane⁸ niddāyitvā pi⁹ vibuddhamatto¹⁰ sihavyagghacorādinam¹¹ saddam sunāti, yena araññe¹² pītim¹³ patīlabhitvā¹⁴ tam eva sammasanto agaphale patīṭhāti. Iti bhagavā gāmantasenāsane jhānam¹⁴ appetvā nisinnabhikkhuno¹⁵ araññe niddāyamānam eva pasamsati, tasmā tam eva atthavasam¹⁶ patīcca āraññakesu senāsunesu sāpekhā bhavissantī ti āha.

*Paccattam yeva*¹⁷ satiṁ patīṭhapessanti¹⁸ ti attanā¹⁹ va¹⁹ attano abbhantare satiṁ upatīṭhapessanti.²⁰

Pesalā ti piyasilā.

Idhāpi sabrahmacārīnam āgamanam aniechantā nevāsikā assaddhā honti appasannā vihāram²¹ sampattabhipphūnam pacceggamana²²- pattacīvarapaṭigahaṇa²³- tālavaṇṭagahaṇādīni na karonti. Atha nesam avanno uggacechatī: asukavi-hāravāsino bhikkhū assaddhā appasannā vihāram pavīṭhānam vattapaṭivattam pi na karontī ti. Tam sutvā pabbajitā vihāradvārena gacchantā pi vihāram na pavisanti.²⁴ Evañ anāgatānam anāgamanam²⁵ eva hoti; āgatānam pana²⁶

¹ M₁₀T. tassa. ² M₁₀T. ar^o. ³ M₁₀B.K. sāpekhā (B.K. also below).

⁴ B. °senāsane hi; K. °senāsanesu hi.

⁵ K. itthī° (throughout); B. °dārakādīrakādi°.

⁶ M₁₀B. yen'assa; T. yenāssa.

⁷ M₁₀ omits; K. pari-.

⁸ M₁₀T. araññe (M₁₀ aramñe) se^o.

⁹ B. omits.

¹⁰ T. visuddhimagge; K. pabuddhamatto; B. patību°.

¹¹ T.B.K. °morādinam.

¹² B. arañña°.

¹³ T. pīti labhitvā.

¹⁴ T. jānam (!).

¹⁵ B. °bhikkhuto.

¹⁶ T. anvasam.

¹⁷ M₁₀ °ttam ñeva; K. °ttaññeva.

¹⁸ B.K. upatīth°.

¹⁹ M₁₀B.K. omit.

²⁰ T. °utthapenti.

²¹ T. omits; B. adds pavīṭhānam.

²² M₁₀T. °naip.

²³ B.K. insert āsanapaññāpana (mentioned by P. as v.l., with the note:iti kismicō).

²⁴ T. paviss°.

²⁵ M₁₀B. anāgatam.

²⁶ B. omits pana, but mentions it as v.l.

phāsuvihāre asati ye pi ajānitvā āgatā, te ‘vasissāmā’ ti tāva cintetvā ‘āgatamhā, imesam pana nevāsikānam iminā¹ nīhārena ko vasissatī’ ti nikkhmitvā gacchanti. Evam so vihāro aññesañ bhikkhūnam anāvāso va hoti.² Tato nevāsikā sīlavantānam dassanam³ alabhartā⁴ kañkhāvinodakam⁴ vā ācārasikkhāpakanam⁵ vā madhuradhammasavananam vā na⁶ labhanti. Tesam n’ eva agahitadhammagahañam⁷ na⁸ gahitasajjhāyakarañam⁹ hoti. Iti nesam¹⁰ hāni yeva hoti na vuddhi. Ye pana sabrahmacārīnam āgamanañ icchanti, te saddhā honti¹¹ pasannā āgatānam sabrahmacārīnam paccuggamanādīni katvā senāsanam paññāpetvā¹² denti, te gahetvā bhikkhācāram pavisanti kañkham vinodenti madhuradhammasavananam labhanti. Atha nesam kittisaddo uggacchatī: asukavihāre bhikkhū evam saddhā pasannā vattasampannā¹³ samgāhakā ti. Tam sutvā bhikkhū dūrato pi āgacchanti. Tesam nevāsikā vattam karonti, samīpam gantvā buddhataranam¹⁴ āgantukanī vanditvā nisidanti, navakatarassa santike āsanam gahetvā nisiditvā ‘imasminn vihāre vasissatha gamissathā’ ti pucchanti, ‘gamissāmā’ ti vutte sappāyam senāsanam sulabhā¹⁵ blikkhā ti adīni vatvā gantuñ na denti. Vinayadharo ce hoti, tassa santike vinayam sajjhāyanti; suttantādidharo ce,¹⁶ tassa santike tam¹⁷ tam¹⁷ dhammadam sajjhāyanti. Te āgantukatherānam ovāde ṭhatvā saha paṭisambhidāhi arabattam pāpuṇanti. Āgantukā ‘ekam dve divasāni vasissāmā ti āgatamhā, imesam pana sukhasamvāsatāya¹⁸ dasa dvādasa vassāni vasmhā’ ti vattāro honti. Evam ettha hānivuddhiyo vedi tabbā.

¹ B. inserts va.

² T. hotī ti.

³ T. dassam alabhartānam.

⁴ M₁₀T. kamkhāvinodanam.

⁵ M₁₀T. °sikkāpadam.

⁶ T. omits.

⁷ M₁₀ hita°.

⁸ M₁₀T. omit.

⁹ M₁₀ °sajjhāya na k°; T. °sandhāya k°.

¹⁰ T.P. tesam.

¹¹ M₁₀ after pasannā.

¹² M₁₀ pamñape°.

¹³ M₁₀ °acāravattasamp°; T. °acārasamp°.

¹⁴ B.K. vu°.

¹⁵ M₁₀T. sulabha°.

¹⁶ T. te; K. adds hoti.

¹⁷ K. omits; M₁₀ only once tam.

¹⁸ K. °samvāsatthāya.

4. Catutthe *na*¹ *kammārāmā* ti ye divasam̄ cīvarakamma²-kāyabandhanaparissāvanadhammakaraka³ - sammajjhāni⁴ - pādakaṭhalikādīn' eva⁵ karonti,⁶ te⁷ sandhāy' esa⁸ paṭikkhepo; ye⁹ pana tesam̄ karaṇavelāya eva,¹⁰ tāni¹¹ karonti uddesavelāya uddesam̄ gaṇhantil¹² sajjhāyavelāya sajjhāyanti cetiyaṅgaṇavat̄tavelāyam¹³ cetiyaṅgaṇe¹⁴ vattam̄ karonti manasikāravelāyam̄ manasikāram¹⁵ karonti.¹⁶ So¹⁷ na kammārāmo nāma.

Yo itthivanna-purisavaṇṇādivasena allāpasallāpam¹⁸ karonto yeva rattindivam¹⁹ vītināmeti evarūpe bhasse pari-yantakārī²⁰ na hoti, ayaṁ *bhassārāmo* nāma; yo pana rattindivam²¹ pi dhammam̄ katheti pañhaṇi vissajjeti, ayaṁ appabhasso va bhasse pari-yantakārī-m-eva.²² Kasmā? ‘Sannipatitānam̄ vo bhikkhave dvayam̄ karaṇiyam̄: dhammi²³ vā kathā ariyo vā tunhībhāvo’ ti* vuttattā.

Yo ṭhito pi gacchanto pi nisinno pi sayāno²⁴ pi²⁴ thīnamid-dhābhībhūto²⁵ niddāyati* yeva, ayaṁ *niddārāmo* nāma; yassa pana karajakāyagelaññena eittaiṇ blavaṇige²⁶ otarati, nāyam̄ *niddārāmo*.²⁷ Ten’ evāha: Abhijānām’ ahaṁ Ag-

* M. I, 161.

¹ M₁₀ omits; T. adds ca.

² M₁₀T. °kammam̄.

³ B. °dhammākarama.

⁴ T. sammajjhāni; K. °jjanī.

⁵ B. °kunh°; M₁₀T. °ādi.

⁶ M₁₀ inserts here na.

⁷ K. tesam̄.

⁸ B.K. sandhāya.

⁹ B.K. have yo, and they put the verbs in the singular (karoti, gaṇhāti, and so on).

¹⁰ K. evam̄.

¹¹ T.B.K. etāni.

¹² M₁₀T. gacchanti.

¹³ M₁₀B.K. °velāya (B.K. also the next time).

¹⁴ B.K. °ṇa.

¹⁵ B. only manasi.

¹⁶ T. here also karoti (!).

¹⁷ B.K. after na.

¹⁸ B. ālāpa°.

¹⁹ T. rattimd° both times; B. rattid° both times.

²⁰ K. pari-yanti° both times; T. °kāri.

²¹ B.K. °divam (without pi).

²² B. °kāri yev' assa; K. °kāri yeva.

²³ T. dhammi.

²⁴ B.K. omit.

²⁵ B. thina°; T. °midhā°.

²⁶ B.K. °gamp.

²⁷ M₁₀ adds nāma.

givessana giminānam pacchime māse pacchābhuttam piṇḍapātāpikkanto¹ catuggunam samghātim paññāpetvā dakkhiṇena passena sato sampajāno niddam okkamitā² ti.*

Yo ekassa dutiyo dvinnam tatiyo tīṇnam catuttho ti³ evam saṃsaṭṭho⁴ viharati ekako⁵ assādām na labhati, ayam saṃgaṇikārāmo; yo pana catusu iriyāpathesu ekako⁵ va assādām labhati, nāyam saṃgaṇikārāmo.

Asantasambhāvana-icchāya⁶ samannāgatā dussilā pāpicchā nāma.

Yesam pāpakā mittā catusu iriyāpathesu saha ayanato pāpasahāyā⁷ ye⁸ ca⁹ tanninna-tappona-tappabbhāratāya pāpesu sampavaṇkā, te pāpamittā pāpasahāyā pāpasampa-vaṇkā nāma.

Oramattakenā ti avaramattakena appamattakena.⁹

Antarā ti arahattam appatvā¹⁰ va etth-antare.

Vosānan ti pariniṭhitabhāvanā alam¹¹ ettāvatā¹¹ ti osakanam. Idam vuttam hoti: yāva¹² silapārisuddhi¹³-jhāna¹⁴-sotāpannabhāvādīnam aññataramattakena vosānam¹⁵ nāpajjissanti,¹⁶ tāva vuddhi yeva bhikkhūnam pātikaṇkhā no pariññāti.

7. Sattame aniccasāññādayo aniccānupassanādīhi sahaga-tasaññā.¹⁶

8. Atṭhame uppānnānam saṃghakiccānam¹⁷ nittharaṇena bhāram vahantī ti bhāravāhino.

Te tena¹² paññāyissanti ti te therā¹⁸ attano therabbhā-vānurūpena kiccena paññāyissanti.¹⁹

* M. I, 249.

¹ T. adds va.

² B. okkamanto.

³ M₁₀ omits.

⁴ B. inserts va.

⁵ M₁₀ ekato.

⁶ B. °sambhāvanicchāya.

⁷ P. pāpakā s°.

⁸ B. yeva.

⁹ T. omits.

¹⁰ M₁₀ patvā.

¹¹ B. alam me.

¹² M₁₀ repeats.

¹³ M₁₀T. °parisuddhi.

¹⁴ T. omits jhāna; P. adds in parenthesis vipassanā.

¹⁵ B. na vosānam samāpajj°.

¹⁶ T. sabbaki°.

¹⁶ K. °gatā saññā.

¹⁷ T. pamñay°.

¹⁸ B.K. add tena.

Voyogam¹ āpajjati² ti payogam āpajjati,³ sayaṁ tāni kiccāni kātum ārabhati.⁴

9. *Navame bhikkhudassanāny hāpeti ti bhikkhusaṅghassa dassanatthāya gamanam hāpeti.*

Adhisile ti pañcasila-dasasilasamplkhāte uttamāsile.

Ito bahiddhā ti imamā sāsanhā bahiddhā.

Dakkhineyyam⁵ gavesati ti deyyadhammapaṭiggāhake pariyesati.

Tattha ca pubbakāram karoti ti tesanī bāhirānam⁶ titthiyānam datvā pacchā bhikkhūnam deti.⁷

Sesam sabbattha uttānam evā ti.

Vajjisattakavaggo tatiyo.

IV.

5. *Catutthassa pañcame duddadan ti duppariccajam mahārabhabhaṇḍakam.⁸*

Dukkaram karoti ti kātum asukaram kammam karoti.

Dukkhamam khamati ti sahāyass'atthāya duradhivāsam⁹ adhivāseti.

Guyham assa¹⁰ āvikaroti ti attano guyham tassa āvikaroti.

Guyham assa¹¹ parigūhati¹² ti tassa guyham aññesam nācikhati.

Khīnena¹³ nātimāññati ti tassa bhoge khīne tena khayena tam nātimāññati, tasmiṁ omānam attani ca atimānam n' eva¹⁴ karoti.

6. *Chatthe vattā ti vacanakusalo.*

Vacanakkhamo ti vacanam khamati, dinnam¹⁵ ovādam karoti.

Gambhīran ti guyham rahassam jhānanissitam vipassanā-maggaphalanibbānanissitam.

¹ M₁₀B. te yogam.

² M₁₀ āpajjissati; T.B. °jjissanti.

³ M₁₀ āpajjissati; B. °jjissanti.

⁴ K. °ti ti.

⁵ T. °neyye.

⁶ B. bāhira-.

⁷ M₁₀T. denti.

⁸ B. mahārahām bh°.

⁹ T. °vāsim; B. reads durabbisambhavam.

¹⁰ T.B. guyhassa.

¹¹ M₁₀B. guyhassa.

¹² B. °guyhati.

¹³ M₁₀B. khīne; T. khīne.

¹⁴ B.K. na.

¹⁵ T. dvidinnam.

7. Sattame *idam*¹ me cetaso līnattan ti uppanne cetaso līnattē idam me cetaso līnattan ti yathāsabhāvato jānāti.

*Ajjhattam sañkhittam nāma thīnamiddhānugatam.*²

Bahiddhā vikkhittam nāma pañcasu kāmaguñesu vikkhit-
tam.

Vedanā ti ādīni papañcamūlavasena gahitāni; *vedanā* hi tañhāya³ mūlam sukhasena tanhuppattito,⁴ saññā⁵ ditṭhiyā⁶ avibhūtārammane ditṭhi-uppattito, vitakko mānassa mūlam vitakkavasena asmi ti⁷ mānuppattito.⁷

Sappāyāsappāyesū ti upakārānupakāresu.

Nimittan ti kāraṇam.

Sesam sabbattha uttānattham⁸ evā ti.

Devatāvaggo catuttho.

V.

1. Pañcamassa paṭhame *viññāṇatthitiyo*⁹ ti paṭisandhiviññāṇassa thānāni.

Seyyathā pī ti nidassanatthe nipāto,¹⁰ manussā ti attho.

Aparimāñesu hi cākkavālesu aparimāñānam manussānam vanī; asaṅthānādivasena dve pi ekasadisā¹¹ n' atthi; ye va¹² katthaci yamakabhātaro vanñena vā saṅthānena vā sadisā honti, tesam pi ālokitavilokitakathitahasitagamaṇatthānādihi viseso hoti yeva; tasmā *nānattakāyā*¹³ ti vuttā.

Paṭisandhisaññā pana nesam¹⁴ tihetukā pi duhetukā¹⁵ pi ahetukā¹⁶ pi¹⁶ hoti, tasmā *nānattasaññino*¹³ ti vuttā.

*Ekacce ca devā*¹⁷ ti chakāmāvacaradevā; tesu hi kesāñci kāyo nilo hoti, kesāñci pitakādivanño.¹⁸ Saññā pana tesam duhetukā¹⁵ pi tihetukā pi¹⁶ hoti, ahetukā n' atthi.

¹ T.K. idam.

² B. thīna°.

³ M₁₀ tañhā-.

⁴ M₁₀T. tañhapp°.

⁵ B. paññā.

⁶ K. adds mūlam.

⁷ K. asmimānupp°.

⁸ M₁₀K. uttānam.

⁹ M₁₀T. °tthitiyā.

¹⁰ B. adds yathā.

¹¹ K. inserts nāma.

¹² P. yeva; B. yo pi hi; K. ye pi.

¹³ B. nānāttā° throughout.

¹⁴ M₁₀T. nesan.

¹⁵ B. dvihetukā.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ M₁₀T. devatā.

¹⁸ M₁₀T. setakā°.

Ekacce ca vinipātikā ti catu-apāyavinimmuttā¹ Uttaramātā yakkhinī Piyamkaramātā² Phussamittā Dhammaguttā ti evam ādikā aññe³ ca⁴ vemānikapetā.⁴ Etesam⁵ hi odāta-kāla⁶-maṅguracchavi⁷-sāmavannādivasena c' eva kisa⁸-thūla-rassa-dīghavasena⁹ ca¹⁰ kāyo nānā hoti. Manussānam viya duhetukatihetukāhetukavasena¹¹ saññā pi. Te pana devā viya na mahesakkhā, kapañamanussā viya appesakkhā dullabhaghāsacchādanā dukkhapīlitā¹² viharanti. Ekacce kālapakkhe¹³ dukkhitā juñhapakkhe sukhitā¹⁴ honti, tasmā sukhasamussayā¹⁵ vinipatitattā vinipātikā ti vuttā. Ye pan' etha tihetukā, tesam dhammadbhīsamayo pi hoti Piyamkaramātādinam viya.

Brahmakāyikā ti brahmapārisajja¹⁶-brahmapurohita¹⁷-mahābrahmāno.

Paṭhamābhinibbattā ti te sabbe pi paṭhamajjhānena nibbattā.

Brahmapārisajjā pana parittena tesam kappassa tatiyo bhāgo āyuppamāṇam brahmapurohitā¹⁸ majjhimena tesam upaḍḍhakappo āyuppamāṇam, kāyo ca¹⁹ tesam²⁰ vippahārikataro hoti; mahābrahmāno paññitena tesam kappo āyup pamāṇam, kāyo²¹ ca¹⁹ pana tesam²⁰ ativippahāriko va hoti. Iti te kāyassa nānattā paṭhamajjhānavasena saññāya ekattā nānattakāyā²² ekattasaññino²³ ti veditabbā. Yathā ca te, evam catusu apāyesu sattā; nirayesu hi kesāñci gāvutam kesañci addhayojanam²⁴ kesāñci yojanam attabhāvo hoti.

¹ B.K. °vinimuttā.

² B. Piyañgara° both times.

³ T. amñesam (!); M₁₀ omits ca.

⁴ B. °kā petā.

⁵ P. tesam.

⁶ M₁₀T. kāla.

⁷ B.K. mañkura°.

⁸ K. kisa.

⁹ M₁₀ repeats c' eva kisathūlarassam dīghavasena.

¹² T. °pīlitā.

¹⁰ M₁₀T. omit.

¹³ T. °pīlitā.

¹¹ B. dvihetukatihetukavasena.

¹⁴ T. sucitā. "

¹² M₁₀ kāla°; T. kala°.

¹⁵ B.K. °samussayato.

¹⁶ K. °jjā.

¹⁷ K. °tā; T. °porohita.

¹⁷ T. °porohita.

¹⁸ K. omits.

¹⁹ T.P. nesam.

²¹ T. yo.

²⁰ T. nānattā kāyā.

²² T. ekattā samñino.

²¹ T. addha°.

Devadattassa pana¹ yojanasatiko jāto.² Tiracchānesu pi keci khuddakā keci mahantā, pettivisaye³ pi⁴ keci satṭhi-hatthā keci asitihatthā honti⁵ keci suvaṇṇā keci dubbaṇṇā. Tathā⁶ kālakañjaka⁷-asurā. Api c' ettha dīghapitṭhikapetā⁸ nāma satṭhiyojanikā pi⁹ honti. Saññā pana sabbesam pi akusalavipākā ahetukā¹⁰ va hoti.¹¹ Iti¹¹ āpāyikā pi *nānat-takāyā ekattasaññino t' eva*¹² sañkhām¹³ gacchanti.

Ābhassarā ti daṇḍa-ukkāya acci¹⁴ viya etesam sarirato ābhā chijjitvā chijjitvā⁵ patanti¹⁵ viya sarati¹⁶ visaratī¹⁷ ti ābhassarā. Tesu pañcakanaye dutiyatatiyajjhānadvayam parittam bhāvetvā uppānā¹⁸ parittābhā nāma honti; tesam dve kappā āyuppamānam. Majjhimam bhāvetvā uppānā¹⁸ appamānābhā nāma honti; tesam cattāro kappā āyuppamānam. Panītam bhāvetvā uppānā¹⁸ ābhassarā nāma honti; tesam atṭha kappā āyuppamānam. Idha pana ukkaṭṭha-paricchedavasena sabbe va te gahitā; sabbesam hi tesam kāyo ekavippahārā va hoti, saññā⁷ pana avitakkavicāramattā vā avitakka-avicārā¹⁹ vā ti nānā.

Subhakinīhā ti²⁰ subhena vokinnā²¹ vikiṇī²¹ subhena sari-rappabhāvanṇena ekaghanā ti attho; etesam hi na ābhassarānam viya chijjitvā chijjitvā⁵ pabhā gacchati. Pañcakanaye²² pana²³ paritta-majjhima-pañītassa catutthajjhānassa vasena solasa-dvattimṣa²⁴-catusatṭhikappāyukā paritta-appamānasubha-subhakinīhā²⁵ nāma hutvā nibbattanti. Iti sab-

¹ T. pa-.

² M₁₀T. add ti.

³ M₁₀T.K. pitti°; B.K. °visayeu.

⁴ B. adds keci mahantā.

⁵ K. omits.

⁶ T. kathā (!).

⁷ T. kala°; B.K. kāla°; B. °kañcikā; K. °kañjakā.

⁸ K. °pitṭhika-asurā.

⁹ B. hetukā.

¹⁰ M₁₀T. honti.

¹¹ T. omits.

¹² B.K. tveva.

¹³ B. sañkhyām; K. samkhyam.

¹⁴ T. acci.

¹⁵ M₁₀T. patanti.

¹⁶ T. °ti, omits visarati.

¹⁷ B. viss°; K. niss°.

¹⁸ B. upapannā.

¹⁹ M₁₀T.K. avitakkavic°.

²⁰ T. adds vā.

²¹ T. vokinna-vikinna°.

²² M₁₀T.B. °nayena.

²³ M₁₀ omits.

²⁴ B. bāttimṣa.

²⁵ M₁₀ paritta-appamāna-subhāsubhakinīhā; B. parittā-pamānasubha-su°; K. parittappamāpasubhakinīhā.

be pi te ekattakāyā c' eva catutthajjhānasaññāya ekatta-saññino cā ti veditabbā.

Vehapphalā pi¹ catutthaviññānaṭṭhitim eva bhajanti; asaññasattā² viññāṇābhāvā ettha samgaham na gacchanti, sattāvāsesu³ gacchanti.⁴ Suddhāvāsā⁵ vivatṭapakkhe ṭhitā, na sabbakālikā; kappasatasahassam pi asaṅkheyam pi buddhasuññe⁶ loke na uppajjanti; so lasakappasahassabbhantare⁷ buddhesu uppannesu yeva uppajjanti; dhammacakkavattissa⁸ bhagavato khandhāvārasadisā⁹ honti, tasmā n' eva viññānaṭṭhitim na sattāvāsam bhajanti. Mahāsivathero¹⁰ pana 'na kho pana so¹¹ sattāvāso¹² sulabharūpo, yo¹³ mayā anāvutthapubbo¹⁴ iminā dighena addhunā aññatra suddhāvāsehi devehī' ti* iminā suttena suddhāvāsā pi catutthaviññānaṭṭhitim¹⁵ catutthasattāvāsam¹⁶ bhajanti ti vadati. Tam appatibāhiyattā¹⁷ suttassa anuññātam nevasaññā-nāsaññāyatanaṁ yath' eva saññāya,¹⁸ evam viññānassāpi sukhumattā n' eva viññānam nāviññānam.¹⁹ Tasmā viññānaṭṭhitisu²⁰ na vuttam.

2. Dutiye *samādhiparikkhārā* ti maggasaṁādhissa sam-bhārā.

3. Tatiye sabbe pi rāgādayo anudahanāṭṭhena *aggi*.²¹

*Āhuneyyaggī*²² ti ādisu pan' ettha āhunam vuccati sakkāro, āhunam arahanti ti āhuneyyā. Mātāpitaro pi²³ puttānam bahūpakāratāya²⁴ āhunam arahanti, tesu vippaṭipajjamānā puttā nirayādisu nibbattanti; tasmā kiñcāpi mātāpitaro

* D. II, 50.

¹ M₁₀ °phalāni.

² K. asaññisattā.

³ M₁₀ adds samgaham.

⁴ M₁₀ °tū ti.

⁵ K. °vāsikā.

⁶ B. buddhe s°.

⁷ B. °sahassa-abbh°.

⁸ B. dhammacakkappav°.

⁹ B. khandhāvāra°.

¹⁰ T. °sīvathero; K. °sivatthero.

¹¹ B.K. add Sāriputta.

¹² B. only āvāso.

¹³ K. so.

¹⁴ K. anāvutthha°.

¹⁵ K. °ṭṭhitī ca.

¹⁶ B.K. °vāsañ ca.

¹⁷ B. appati°.

¹⁸ M₁₀ T. samñā.

¹⁹ T. omits; M₁₀ vimñānam.

²¹ M₁₀ T. aggi.

²⁰ M₁₀ T. °ṭṭhitisu.

²² M₁₀ āhun° throughout; T. āhun° and āhun.

²³ B.K. hi.

²⁴ B. bahupakārattā.

na anudahanti, anudahanassa pana paccayā honti. Iti anudahanat̄then' eva āhuneyyaggī ti vuccanti.

Gahapatī ti pana gehasāmiko vuccati. So¹ mātugāmassa sayanavatthālamkārādīhi² anuppadānena³ bahūpakāro, tam aticaranto mātugāmo nirayādisu nibbattati; tasmā so⁴ pi⁵ purimanayen' eva anudahanat̄thena⁶ gahapataggi ti vutto.

Dakkhineyyaggī ti ettha pana dakkhiṇā ti cattāro paccayā, bhikkhusaṃgho dakkhineyyo va⁶ hoti.⁶ So⁷ hi⁷ gihinam tīsu saraṇesu pañcasu sīlesu dasasīlesu⁸ mātāpitūpat̄thāne⁹ dhammikasamaṇabrahmaṇūpat̄thāne⁹ ti evam ādisu kalyāṇadhammesu niyojanena¹⁰ bahūpakāro, tasmīm micchā-patiṇḍannā gihī bhikkhusaṃgham akkositvā paribhāsitvā nirayādisu nibbattanti; tasmā so pi¹¹ purimanayen' eva anudahanat̄thena dakkhineyyaggī ti vutto.

Kat̄thato nibbatto pākatiko¹² va¹² aggi *kat̄thaggi* nāma.

4. Catutthe *Uggatasarīrassā*¹³ tī so kira brāhmaṇamahā-salo attabhāvena pi bhogehi¹⁴ pi uggato sārappatto ahosi; tasmā Uggatasarīro tveva paññāyitha.

*Upakat̄tho*¹⁵ ti paccupataṭthito.

*Thūṇūpanītām*¹⁶ ti yūpasamkhātam thūṇam¹⁶ upanītāni.

Yanīnatthāyā ti vadhitvā yajanathāyā.

Upasamkamī ti so kira sabbayaññasambhāram¹⁷ sajjetvā cintesi: samaṇo kira Gotamo mahāpañño, kin¹⁸ nu kho me yaññassa vanṇam kathessati udāhu avanṇam pucchitvā jānissāmī ti. ¹⁹Iminā kāraṇena yena bhagavā ten' upasamkami.

¹ K. inserts hi.

² K. °di; B. reads yānavatthālaṅkārādi.

³ T. anupa°.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ T. °dahanat̄the.

⁶ M₁₀ B. omit; K. omits va.

⁷ T. omits.

⁸ B. omits; K. dasasu si° (so v.l. in B.).

¹⁰ B. niyyo°.

⁹ B.K. °upat̄thāne.

¹² M₁₀ vā.

¹¹ M₁₀ pātiko; T. jātiko.

¹⁴ T. bhogena.

¹³ T. °sarirassā.

¹⁶ T. thūn°.

¹⁵ B.K. upakkhatō.

¹⁸ B.K. kim.

¹⁷ B.K. sabbantam y°.

¹⁹ B. adds so.

Aggiss' ādānan¹ ti yaññam² yajanatthāya navassa mañgalaggino ādānam.³

Sabbena sabban ti sabbena sutena sabbam sutam.

Sameti samsandati, ekasadisam hoti ti dasseti.

Satthānīti vihesanatthēna⁴ satthāni viyāti satthāni.

Sayam pañhamam samārabhati⁵ ti attanā⁶ pañhamataram ārabhati.

Hantun ti hanitum.⁷

Parihātabbā⁸ ti pariharitabbā.

Ato h'ayan⁹ ti ato hi¹⁰ mātāpitito ayam.¹¹

Āhuto ti āgato.

Sambhūto ti uppanno.

Ayam vuccati brāhmaṇa gahapataggi ti ayam puttadā-rādigano yasmā gehapati¹² viya gehasāmiko viya hutvā aggati¹³ vicarati, tasmā gahapataggi ti vuccati.

Attānan¹⁴ ti cittam.

Damenti¹⁵ ti indriyadamanena¹⁶ damenti; ¹⁶rāgādisamanena samenti; tesaññeva parinibbāpanena parinibbāpentī.

Nikkhipitabbo ti yathā na vinassati, evam thapetabbo.

Upavāyatan ti upavāyatū.¹⁷

Evañ ca pana vatvā brāhmaṇo sabbesam pi tesam pāññānam jivitam datvā yaññasālam viddhamsetvā satthusāsane opānabhūto ahośti ti.

5. Pañcame *amatogadhā* ti nibbānapatiṭṭhā.

Amatapariyosānā ti nibbānāvasānā.

6. Chatthe *methunadhammasamāpattiyā* ti methunadhammena samañgibhāvato.¹⁸

Nahārudaddulan¹⁹ ti nahārukhaṇḍam nahāruvilekhanam vā.

¹ K. aggissa ādhānan.

² B. yañña; K. yaññassa.

³ M₁₀T. ādinā; B. ādiyanam; K. ādhānam.

⁴ B. vihimsana°.

⁵ T. °bhanti; M₁₀K. samārabhati.

⁶ B.K. insert va.

⁷ K. reads Haññantū ti hanantu.

⁸ B. pañhā°.

⁹ B. tato pāyan; K. ito h' ayan.

¹⁰ B. tato pi; K. ito hi.

¹¹ M₁₀ bhayaṇ.

¹² T. °patī; K. gahapati.

¹³ M₁₀T. aṅgati; B. agati.

¹⁴ M₁₀T. attānam (without ti).

¹⁶ K. adds samenti ti.

¹⁵ M₁₀T. °damanaṃ.

¹⁷ B. reads Upatthayatan ti upatthāyatu.

¹⁸ K. samāngī°.

¹⁹ B.K. nhāru° throughout.

Anusandatī ti pavattati.

N' atthi me pubbenāparam viseso ti n' atthi mayham pubbena abhāvitakālena saddhim aparam bhāvitakāle viseso.

Lokacittesū¹ ti tidhātukalokasannivāsasamkhātesu² lokacittesu.

Alassē³ ti ālasiyabhāve.

Vissatthiye ti vissaṭṭhabhāve.

Ananuyoge ti yogassa ananuyuñjane.

Ahiñkāra-mamimkāra-mānāpagatan⁴ ti ahamkāraditthito ca mamamkāratañhāto⁵ ca navavidhamānato ca apagatam.⁶

Vidhāsamatikkantan ti tisso vidhā atikkantam.

Santan ti tappaccanikakilesehi⁷ santam.

Suvimuttan ti pañcahi vimuttihi suṭṭhu vimuttam.

7. Sattame *upasamkamī* ti bhuttapatarāso dāsakamma-karaparivuto upasamkami.

Bhavam pi no ti bhavam pi nu.

Brahmacāri⁸ patijānātī ti aham⁹ brahmacāri ti evam brahmacariyavāsam¹⁰ patijānātī ti pucchati. Evam¹¹ kir' assa ahosi: brāhmaṇasamaye vedam uggāñhantā¹² att hacattā-lisam¹³ | vassāni brahmacariyam caranti, samano pana Gotamo agāram¹⁴ ajjhāvasanto tīsu pāsādesu tividhanāṭakaratiyā abhirami, idāni kin¹⁵ nu kho vakkhati ti. Imam attham sandhāy' evam¹⁶ pucchati.

Tato¹⁷ bhagavā mantena kañhasappam gañhanto viya amittam givāya¹⁸ pādena akkamamāno¹⁹ viya attano sam-kilesakāle pi²⁰ chabbassāni padhānacariyāya raijasukham vā pāsādesu nāṭakasampattim vā ārabba vitakkamattassāpi anuppannahāvam sandhāya sihanādām nadanto²¹ yan²² hitam brāhmaṇāti ādim āha.

¹ M₁₀T.B. °ciresū ('ciresu).

³ B. ālasye.

² B. tedhātuka°.

⁶ M₁₀T. °gatan ti.

⁴ B. ahañkāramamañkāra°; K. ahamkāramamamkāra°.

⁸ T. °cāri.

⁵ T. °tānhato.

¹⁰ B. °lisa; K. °ñisa.

⁷ K. tappaccanika°.

¹² M₁₀ eva.

⁹ B. °ti.

¹⁴ K. °yam.

¹¹ B.K. kiñ.

¹⁶ K. omits.

¹³ K. inserts ca.

¹⁵ B. akkamanto.

¹⁷ T. nadento.

Tattha dvayam¹ dvayasamāpattin² ti dvihi dvihi samā-pajjitabbabhāvam.³

Dukkhasmā ti sakalavatṭadukkhato.

Samjagghati⁴ ti hasitakatham⁵ katheti.

Samkīlat⁶ ti kelim⁷ karoti.

Samkelāyat⁸ ti mahāhasitam hasati.

Cakkhunā cakkhun ti attano cakkhunā tassā cakkhum paṭivijjhitvā upanijjhāyati.

Tirokuddam⁹ vā tiropakāram vā ti¹⁰ parakuddde¹⁰ vā parapākāre vā.

Devo ti eko devarājā.

Devaññataro ti¹¹ aññataro¹¹ devaputto.

Anutaram sammāsambodhin ti arahattañ c' eva sabbañ-nutañānañ ca.

8. Atthame samyogavismamyogan ti samyoga-visamyoga-sādhakam.

Dhammapariyāyan ti dhāmmakāraṇam.

Ajjhattam itthindriyan ti niyakajjhattam itthibhāvam.

Itthikuttan¹² ti itthikiriyam.

Itthākappan ti nivāsanapārupanādīm¹³ jitthi-ākappam.¹⁴

Itthividhan ti ithiyā mānavidham.

Itthicchandan¹⁵ ti ithiyā¹⁶ ajjhāsayachandam.¹⁷

Itthissaran¹⁸ ti itthisaddam.

Itthālamkāran ti ithiyā pasādanabhaṇḍam.¹⁹

Purisindriyādisu pi es' eva nayo.

Bahiddhāsamayogan ti purisena saddhim samāgamaṇi.

Ativattati²⁰ ti anabhiratā ti evam vuttāya balavavipassanāya ariyamaggam patvā²¹ ativattati.

¹ T. omits; K. dvaya.

² M₁₀T. °samāpatti.

³ T. °tabbā; M₁₀T. °bhava (?).

⁴ T. sañjaggaṭi.

⁵ T. katañ katham; B. tam tam katham.

⁶ T. samkīl°.

⁷ T. kelim.

⁸ M₁₀ samkīl°; T. samkīl°.

⁹ B. °kutṭam and °kutte.

¹⁰ T. tirokudde.

¹¹ M₁₀ omits.

¹² M₁₀ °kuttiñ; K. °kuttan.

¹³ B. °ādi.

¹⁴ K. itthiyākappam.

¹⁵ M₁₀T.B. itthichandan.

¹⁶ M₁₀ itthi-.

¹⁷ B.K. °echandam; T. ajjhāsach°.

¹⁸ M₁₀T. itthisaran.

¹⁹ M₁₀B.K. pasādhana°.

²⁰ M₁₀ °ti (without ti).

²¹ T. katvā.

Imasmim *sutte* *vatṭa*-*vivatṭam* *kathitam*.

9. *Navame sāpekho*¹ *ti* *satañho*.

Patibaddhacitto *ti* *vipāke*² *baddhacitto*.

Sannidhipekho *ti* *nidhānapekho* *eva*³ *hutvā*.

Peccā *ti* *paralokam* *gantvā* *pi*.⁴

*Tam kammam*⁵ *khepetvā* *ti* *tam kammavipākam* *khepetvā*.

Iddhin *ti* *vipākiddhim*.⁶

Yasan *ti* *parivārasampadam*.

*Ādhipaccan*⁷ *ti* *jetṭhakabhāvakāranam*.⁸

*Āgantā*⁹ *itthattan*¹⁰ *ti* *itthabhāvam* *ime*¹¹ *pañcakkhandhe*¹²
*puna āgantā*¹³; *na tatrūpapattiko*¹⁴ *na uparūpapattiko* *het-*
*ṭhāgāmi*¹⁵ *yeva hotī* *ti* *attho*.

Sāhu dānan *ti* *dānam*¹⁶ *nām'* *etam* *sādu laddhakam*¹⁷
sundaram.

Tāni mahāyāññāni *ti* *tāni sappinavanitadadhimadhu-*
*phānitādīhi*¹⁸ *nītthānam*¹⁹ *gatāni*²⁰ *mahādānāni*.²¹

*Cittālamkāram*²² *cittaparikkhāra* *ti* *samathavipassanācit-*
tassa alamkārabhūtañ c' eva parivārabhūtañ ca.

Brahmakāyikānam devānam sahavyatan *ti* *na sakkā tattha*
*dānenā uppajjitu*²³; *yasmā pana tam samathavipassanācit-*
tassa alamkārabhūtam, *tasmā tena dānālamkātēna cittena*
jhānañ c' eva ariyamaggañ ca nibbattetvā jhānena tattha
uppajjati.²⁴

*Anāgāmī*¹⁴ *hotī* *ti* *jhānānāgāmī*¹⁴ *nāma*²⁵ *hoti*.

*Anāgāntā itthattan*¹⁰ *ti* *puna*²³ *itthabhāvam*²⁴ *na*²⁵ *āgantā*²⁶

¹ M₁₀K. sāpekko.

² M₁₀T. °ko.

³ B.K. omit; M₁₀ va.

⁴ B.K. omit.

⁵ M₁₀ kammavipākam (!).

⁶ M₁₀ °ddhi.

⁷ M₁₀T.K. adhi°; K. °pateyyan.

⁸ B.K. jetṭhabhāva°; M₁₀T. °karaṇam.

⁹ M₁₀T. āgantvā both times.

¹⁰ M₁₀ itthan.

¹¹ M₁₀T. imesañ ca khandhe.

¹² B. continues tatra tatrūpapattito hetṭhāgāmī yeva and so on.

¹³ T. tatrupa° so throughout.

¹⁵ K. dānan.

¹⁴ T. °gāmi.

¹⁷ T. °pānitādīhi.

¹⁶ B.K. bhaddakam.

¹⁹ M₁₀T. gatā pi; B. katāni.

¹⁸ K. nītthāna°.

²¹ B. °kāra-.

²⁰ M₁₀T. °dānā pi.

²³ B. omits.

²² B. upapajj°.

²⁴ B. idhabhavam.

²⁶ T. āgaṇtvā.

²⁵ M₁₀ omits.

IV.

uparūpapattiko vā tatthūpapattiko¹ vā hutvā tatth' eva parinibbāyati.

Iti imesu dānesu pathamam tañhuttariyadānam, dutiyam cittikāradānam,² tatiyam hirottappadānam, catuttham niravasesadānam, pañcamam dakkhiṇeyyadānam, chaṭṭham somanassūpavicāradānam,³ sattamam alaṅkāraparivāradānam nāmā ti.

10. Dasamam atthuppattivasena⁴ desitam.

Satthā kira vutthavasso⁵ pavāretvā dve aggasāvake ohāya 'Dakkhiṇāgirim⁶ cārikam gamissāmī' ti nikhami. Rājā Pasenadi-kosalo Anāthapiṇḍiko gahapati Visākhā mahā-upāsikā aññe ca bahujanā Dasabalam nivattetum nāsakkhimsu. Anāthapiṇḍiko gahapati 'satthāram nivattetum nāsakkhin 'tiraho cintayamāno nisīdi. Atha nam Puṇṇā nāma dāsi disvā⁷ 'kin⁸ nu kho te sāmi na pubbe viya indriyāni vippassannāmī' ti pucchi. 'Āma Puṇṇe, satthā cārikam pakkanto,⁹ tam aham nivattetuṇi nāsakkhim; na kho pana sakkā jānituṇi puna sīgham āgaccheyya vā na vā, tenāham cintayamāno nisinno' ti. 'Sacāham Dasabalam nivatteyyaṇi, kiṇ¹⁰ me karey-yāsi' ti. 'Bhujissam¹¹ tam⁷ karissāmī' ti. Sā gantvā¹² satthāram vanditvā 'nivattatha bhante' ti āha. 'Mama nivattana-paccayā tvam¹³ kiṇi karissasi¹⁴' ti. 'Tumhe bhante mama parādhinabhāvam jānātha, aññam kiñci kātum na sakkomi; sarañesu pana patiṭṭhāya pañcasilāni rakkhissāmī' ti. 'Sādhu sādhu Puṇṇe' ti satthā dhammagāravena¹⁵ ekapadasmiññeva nivatti. Vuttam h' etam: dhammagaru bhikkhave Tathāgato dhammagāravo ti.* Satthā nivattitva Jetavana-mahāvihāram pāvisi. Mahājano Puṇṇāya sādhukārasahassāni adāsi. Satthā tasmin samāgame dhammam desesi. Caturāsiti¹⁶

* A. III.

¹ B.K. tetrūpa°.

² P.K. cittū°.

³ T.B. °ssupa°.

⁴ B.K. atthu°.

⁵ T. vutta°; K. vutthā°.

⁶ M₁₀T.K. °giri.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ B. kiṇ.

⁹ B. nikkhanto.

¹⁰ M₁₀T. kiṇ.

¹¹ T. bhujissam.

¹² B. āgantvā.

¹³ M₁₀T. tumhe.

¹⁴ T. karissati.

¹⁵ K. dhamme g°.

¹⁶ T. °āsitiṃ.

pāñhasahassāni amatapānam pivimsu. Puṇṇā pi settlinā anuññatā bhikkhuni¹-upassayam gantvā pabbaji. Sammāsambuddho Sāriputta-Moggalāne āmantetvā ‘akam yam² disam³ cārikāya nikkhanto tattha na gacchāmi, tumhe tumhākam parisāya saddhim tam disam cārikam gacchathā’ ti vatvā uyyojesi. Imissā⁴ atthuppattiya⁵ ekam samayam āyasmā Sāriputto ti ādi vuttam.

Tattha *Velukanṭakī* ti Velukanṭaka-nagaravāsini.⁶ Tassa kira nagarassa⁷ pākāraguttatthāya pākārapariyantena velū ropitā; ten’ assa Velukanṭakan t’ eva nāmam jātam.

Pārāyanan ti nibbānasaṃkhātam⁸ pāram ayanato⁹ pārāyanan ti laddhavohāram dhammam.

Sarena bhāsatī ti sattabhūmakassa¹⁰ pāsādassa uparimatale¹¹ susamvihitārakkhe thāne¹² nisinnā samāpattibalena rattibhāgam vitināmetvā samāpattito vutthāya ‘imam tāva¹³ rattāvasesam katarāya ratiyā¹⁴ vitināmessāmī’ ti cintetvā ‘dhammaratiyā’ ti¹⁵ katasannītīhānā¹⁶ tīni phalāni pattā ariyasāvikā addhateyyagāthāsataparimānam Pārāyanasutam madhurena sarabhaññena bhāsatī.

Assosi kho ti ākāsaṭṭhakavimānāni pariharitvā tassa pāsādassa uparibhāgam¹⁷ gatena maggena nārivāhanayānam¹⁸ āruyha gacchamāno assosi.

Kathāpariyosānam āgamayamāno atthāsi¹⁹ ti ‘kim saddo²⁰ esa bhaṇe’ ti pucchitvā ‘Nandamātaya upāsikāya sarabhaññasaddo’ ti vutte²¹ otaritvā idam avocā ti idam desanāpariyosānam olokento avidūre thāne²² ākāse atthāsi.

Sādhū¹⁵ bhagini¹⁵ sādhū bhagini ti ‘sugahitā te bhagini

¹ M₁₀B. °ni; T. bhikkhiṇī.

³ T. disāya.

² K. yan.

⁵ B.K. atthu°; T.B. °yam.

⁴ B. imissam.

⁷ T. naṅg°.

⁶ M₁₀ °vāsini; T. °vāsīni.

⁹ K. āy°.

⁸ B. °ta.

¹¹ T. upari mahātale.

¹⁰ K. °bhūmikassa.

¹⁴ T. ratiyā.

¹² K. °ārakkhaṭṭhāne.

¹⁶ K. addes nisinnā.

¹³ B. omits.

¹⁸ B. naravāhana°; M₁₀ °yānam.

¹⁵ M₁₀ omits.

²⁰ M₁₀ kim esa saddo.

¹⁷ K. °bhāga-.

²² B.K. °dūratthāne.

¹⁹ M₁₀T. °si (without ti).

²¹ M₁₀T. vutto.

dhammadesanā sukathitā, pāsāṇakacetiye nisiditvā sojasanam pārāyanikabrahmānam¹ sammāsambuddhenā kathitadivase ca ajja ca na kiñci antaram passāmi, majjhēbhinnasuvannam viya te satthukathitena saddhim sadisam eva² kathitan' ti vatvā sādhukāram dadanto evam āha.

*Ko pan' eso bhadramukho*³ ti imasmim susaṇvihitārakkhe thāne⁴ evam mahantena saddena 'ko nām' esa bhadramukhāladdhamukha kiṁ nāgo supaṇṇo devo māro brahmā' ti suvaṇṇavannam⁵ vātāpānam vivaritvā vigatasārajjā⁶ tīpi phalāni pattā ariyasāvikā Vessavaṇena saddhim kathayamānā evam āha.

*Aham*⁷ te⁸ bhagini bhātā ti sayam sotāpannattā anāgāmariyasāvikam jetṭhikam maññamāno 'bhagini' ti vatvā puna tam paṭhamavaye ṛhitattā attano kaniṭṭham attānam pana⁹ navutivassasatasahassāyukattā mahallakataram maññamāno 'bhātā' ti āha.

Sādhu bhadramukhā ti¹⁰ bhadramukha¹⁰ sādhu sundaram svāgamanam¹¹ te āgamanam āgantum yuttaṭṭhānam eva¹² āgato ti attho.

*Idam*¹³ te hotu ātiheyyan¹⁴ ti idam¹⁵ eva dhammadhaṇanam tava paṇṇākāro¹⁶ hotu, na hi te aññam ito uttaritaram dātabbam passāmī ti adhippāyo.

*Evañ ca*¹⁷ me bhavissati ātiheyyan¹⁴ ti evam attano pattidānam¹⁸ yācītvā 'ayam¹⁹ te dhammadhikasakkāro' ti addhatelasāni²⁰ koṭṭhasatāni rattasālinam püretvā 'yāvāyam upāsikā carati,²¹ tāva mā khayam gamimṣu' ti adhiṭṭhahitvā pakkāmi²²; yāva upāsikā atṭhāsi, tāva koṭṭhānam hetṭhi-

¹ P. pārāyanaka°.

² B. adds ca.

³ B. °mukhā.

⁴ K. °ārakkhatṭhāne.

⁵ B. suvaṇṇapakkavannam; K. °pattavannam.

⁶ K. °sāradā.

⁷ K. ahan.

⁸ B. after bhagini.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ T. °mukham.

¹¹ B.K. °gamanan.

¹² T. adds si; B. °ṭṭhāne va si, K. °ṭṭhāne va.

¹⁴ M₁₀T. ati°.

¹³ B. idan.

¹⁶ B. atithipann°; K. atipann°.

¹⁵ B. imam.

¹⁸ T. attidānā (!).

¹⁷ B. evam o' eva.

²⁰ M₁₀T. °telasāni; K. °terasāni.

¹⁸ B.K. ayan.

²² B. pakkami.

²¹ B. thiti.

matalam nāma datthum nāsakkhimsu. Tato paṭṭhāya ‘Nandamātāya koṭṭhāgāram¹ viyā’ ti vohāro udapādi.

Akatapātarāso ti abhuttapātarāso.²

Puññād³ ti pubbacetanā ca muñcanacetanā⁴ ca.

Puññām hī⁵ ti aparacetanā.

Sukhāya hotī⁶ ti sukhaththāya hitatthāya hotu; evam attano dānam⁷ Vessavaṇassa pattim adāsi.

Pakarane⁸ ti kārane.

Okkassa pasayhā ti ākaddhitvā abhibhavitvā.

Yakkhayonin⁹ ti bhummadevatā-bhāvam.

Ten’ eva purimena attabhāvena uddasseti¹⁰ ti purimasari-rasadisam eva sarīram māpetvā alamkatapatiyatto sirigabbhe¹¹ sayanatale attānam dasseti.

Upāsikā patidesitā ti upāsikā ahan ti evam upāsikabhbāvam¹² desesim.¹³

Yāvade vā¹⁴ ti yāvade¹⁵ eva.¹⁵

Sesam sabbattha uttānam evā ti.

Mahāyanavaggo¹⁶ pañcamo.

*Paihamo paññāsako.*¹⁷

VI.

1. Chatthavaggassa paṭhame *avyākatavatthusū* ti ekamsā-divasena akathitavatthusu.

Tathāgato ti satto.

Ditthigatam etan ti micchāditthimattakam etam; na tāya ditthiyā gahito¹⁸ satto nāma atthi.

¹ M₁₀ koṭṭhag^o.

² B. adds Puññān ti pubbacetanā; puññamahī ti muñcacetanā.

³ B.K. puññān.

⁴ B. muñcace^o.

⁵ M₁₀ puññām hī; B. puññām ahī; K. puññām ahitan.

⁶ T. hotī.

⁷ B.K. dāne.

⁸ B. reads Pakaraṇe okassā ti kārane okassa. Pasayhā and so on.

⁹ M₁₀T. °yonī. ¹⁰ M₁₀ uddesatī; T. uddessatī.

¹¹ M₁₀ °gabbho; B. °gabbha.

¹² B. upāsikā^o.

¹³ M₁₀ dassesim.

¹⁴ T.B. omit.

¹⁵ M₁₀T. yāvad eva; K. yāva eva.

¹⁶ M₁₀T.B. Mahāpuñña^o.

¹⁷ B. adds samatto, K. nitthito. ¹⁸ B.K. gah ta^o.

Patipadan ti ariyamaggam.

Na¹ chambhati² ti dīṭṭhivasena na kampati.

Sesapadesu pi es' eva nayo.

Tanhāgatan ti dīṭṭhitāṇḍhā.

Saññāgatādisu pi es' eva nayo; dīṭṭhisaññā eva³ h' ettha⁴ saññāgatam,⁴ dīṭṭhinissitamāno eva⁵ dīṭṭhimaññitam eva vā maññitam, dīṭṭhipapañcico va *papañcitaṁ*, dīṭṭhupādānam⁶ eva *upādānam*, dīṭṭhiyā virūpaṁ pātisaraṇabhāvo yeva *vippaṭisāro* nāmā ti veditabbo.

Ettha ca dīṭṭighahañena dvāsaṭṭhi dīṭṭhiyo, dīṭṭhinirodhāgaminīpātipadāgahañena sotāpattimaggo ca⁷ gahito ti.

2. Dutiye *purisugatiyo* ti purisassa nānagatiyo.

Anupādāparinibbānan ti apaccayanibbānam.

No c' assā ti atīte attabhāve⁹ nibbattakam kammam no ce abhavissa.

No ca¹⁰ me siyā ti etarahi me ayam attabhāvo na siyā.

Na bhavissatī ti etarahi me¹¹ anāgatattabhāvanibbattakam kammam na bhavissati.

Na ca¹² me bhavissatī ti anāgate me attabhāvo na bhavissati.

Yad atthi yam bhūtan¹³ ti yam atthi yañ bhūtam¹⁴ paccuppannakhandhapañcakam.¹⁵

Tam¹⁶ pajahāmī ti *upekham¹⁷* *paṭilabhatī* ti *tam¹⁸* tattha chandarāgapappahānenā¹⁹ pajahāmī ti *vipassanupekham* paṭilabhati.

Bhave na rajjati ti atīte khandhapañcakē *taṇhādīṭṭihī* na rajjati.

Sambhave na rajjati²⁰ ti anāgate pi tath' eva²¹ na rajjati.²²

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀P. jambh^o.

³ M₁₀ evam ettha.

⁴ M₁₀ °gatā.

⁵ T.B.K. yeva.

⁶ M₁₀ dīṭṭhupad^o.

⁷ T.K. va; B. omits.

⁸ T. appace^o.

⁹ B. °bhāva.

¹⁰ M₁₀ ce.

¹¹ B. ce.

¹² M₁₀T.K. omit.

¹³ T. yad atthikabhbūtan.

¹⁴ B. yad atthibhbūtaṁ.

¹⁵ M₁₀K. paccuppannam kh^o.

¹⁶ M₁₀T. omit.

¹⁷ B.K. °kkham (both times).

¹⁸ M₁₀B. omit.

¹⁹ T. °rāgaṁ pahāyaṇi nena (!).

²⁰ M₁₀T. sajj^o.

²¹ T. tath' eva.

²² M₁₀T. sajj^o (T. °ti ti).

Atth' uttarim¹ padam santam ti uttarim¹ santam nibbāna-padam² nāma atthi.

Sammappaññāya passati ti tam sahavipassanāya magga-paññāya sammā passati.

Na³ sabbena sabban ti ekaccānam kilesānam appahinattā saccapaṭicchādakassa⁴ sabbaso aviddhamsitattā na sabbā-kārena sabbam.

Haññamāne ti sañdāsena gahetvā muṭṭhikāya⁵ koṭṭiya-māne.⁶

Antarāparinibbāyī ti uppatisamanantarato⁷ paṭṭhāya āyu-no vemajjhām anatikkamitvā etthantare⁸ kilesaparinibbā-nena parinibbuto hoti.

Anupahacca talan ti ākāsatalam anupahacca anatikkami-tvā⁹ bhūmim appatvā ākāse yeva nibbāyeyyā ti imāhi tihī upamāhi tayo antarāparinibbāyī¹⁰ dassitā.

Upahaccaparinibbāyī ti āyuvemajjhām atikkamitvā pac-chimakoṭim¹¹ vā¹² agantvā¹³ parnibbuto hoti.

Upahacca talan¹⁴ ti jalāmānā pana¹² gantvā ākāsatalam¹⁵ atikkamitvā paṭhavitalam¹⁶ vā upahanitvā¹⁷ paṭhaviyam patitamattā¹⁸ va nibbāyeyya.

Asamkhārena appayogena kilese khepetvā parinibbāyī ti asamkhāraparinibbāyī,¹⁰ sasamkhārena sappayogena kilese khepetvā parinibbāyī ti sasamkhāraparinibbāyī.¹⁰

Kacchan¹⁹ ti nirārakkham araññam.

Dāyan ti sārakkham abhayatthāya dinnam araññam.

Sesam sabbattha²⁰ uttānattham eva.

Imasmim sutte ariyapuggalā va²¹ kathitā ti.

¹ B. °ri.

² B. nibbānam p°.

³ M₁₀ omits.

⁷ B. upapatti°.

⁴ T. adds tattha; B.K. add tamassa.

⁹ K. na atikk°.

⁵ K. muddikāya; T. adds kotthikāya.

¹¹ B. °kotitam.

⁶ M₁₀T. kotthiy°; B. kotṭiy°.

¹³ M₁₀ āg°; B. apatvā; K. āhacca.

⁸ T. ekantare.

¹⁵ T. ākāsa[tal]le.

¹⁰ M₁₀T. °yi.

¹⁷ B. °haritvā.

¹² B.K. omit.

¹⁹ T. sīkacchan; B.K. gacchan.

¹⁴ M₁₀T. talāpanā.

²¹ T.K. omit.

¹⁶ B.K. pathavitale (B. path°).

²⁰ B.K. sesam ettha.

3. Tatiye *bhikkhuniyo* ti Mahāpajāpatiyā parivārā pañca-sata¹ bhikkhuniyo.

Vimuttā ti pañcahi vimuttihi vimuttā.

Anupādisesā ti upādānasesaṁ² agahetvā³ pañcahi vimuttihi anavasesahī⁴ vimuttā.

Sa-upādise vā *sa-upādise* ti sa-upādānasese puggale⁵ sa-upādānaseso⁶ ayan⁷ ti.⁷

Itarasmim pi es' eva nayo.

*Tisso*⁸ ti therassa saddhivihārika⁹-brahmā.¹⁰

Anulomikānī ti paṭipattiyā anulomāni vivittāni¹¹ antimapariyantimāni.

Indriyānī ti saddhādīni vipassanindriyāni.

*Samannānayamāno*¹² ti samannāhāre¹³ thapayamāno.

Na hi pana te ti idam kasmā ārabhi? Sattamassa puggalassa dassanattham; sattamo hi saddhānusāri¹⁴ puggalo na¹⁵ dassito. Atha bhagavā balavavipassakavasena taṁ dassento evam āha.

Tattha *sabbanimittānan* ti sabbesaṁ niccanimittādīnaṁ.

Animitan ti balavavipassanāsamādhīm.

4. Catutthe *maccharī* ti pañcamaccherayutto.

Kadariyo ti thaddhamacchariyo paresaṁ diyamānam¹⁶ pi vāreti.

*Anuppadānarato*¹⁷ ti punappuna¹⁸ dānam dadamāno varamati.

Anukampantā ti ko ajja amhehi¹⁹ anuggahetabbo, kassa deyyadhammām vā patigāṇheyāma²⁰ dhammām vā²¹ deseyyāmā²¹ ti evam cittena anukampamānā.

¹ M₁₀ °sata.

² T.B. upādānam se°.

³ B.K. atthāpetvā (B. atth°).

⁵ M₁₀T. °sesā puggala.

⁴ B. addo pi.

⁷ K. omits.

⁶ M₁₀T. °sesā.

⁹ K. °ko.

⁸ M₁₀T. omit.

¹⁰ M₁₀T. brāhmaṇā (M₁₀ °ṇā), add vā.

¹¹ T.K. vicittāni.

¹² T. samannāy°.

¹³ M₁₀K. samattākāre; T. samantākāro.

¹⁴ M₁₀T.B. °sāri.

¹⁵ M₁₀B. omit.

¹⁶ B. diyy°; K. diyamānamā.

¹⁷ M₁₀ anuppād°.

¹⁸ B.K. °ppunam.

¹⁹ T. amhehi.

²⁰ B.K. patigg°.

²¹ T. vadeyyāmā.

5. Pañcame *nimittan* ti dhammanimittam pi puggalanimittam pi; ayam hi attanā desitadhamme¹ ekapadam pi durakkhātam aniyyānikam apassanto dhammanimittam na samanupassati, durakkhāto tayā dhammo na svākkhāto ti utṭhahitvā paṭippharantam ekapuggalam² pi apassanto puggalanimittam na samanupassati nāma.

Sesadvaye³ pi⁴ es' eva nayo.⁴

8. Aṭṭhame *pacalāyamāno*⁵ ti tam gāmam upanissāya ekasmin vanasaṅde samaṇadhammadā karonto sattāham cañkamanaviriyena⁶ nimmathitattā kilantagatto cañkamanotiyam pacalāyamāno⁵ nisinno hoti.

*Pacalāyasi*⁷ no⁷ ti⁷ niddāyasi nu.

*Apaniñjivtvā*⁸ ti⁹ parimadditvā.¹⁰

Ālokasaññan ti middhavinodana-ālokasaññam.¹¹

*Divāsaññam*¹² ti divā ti saññam.

Yathā divā tathā rattin ti yathā divā ālokasaññā¹³ adhitthitā, tathā nam rattim pi adhitthāheyyāsi.¹⁴

*Yathā rattim*¹⁵ *tathā divā* ti yathā ca te rattim ālokasaññā¹⁶ adhitthitā, tathā nam divā pi adhitthāheyyāsi.

Sappabhāsan ti dībbacakkuñānatthāya sahobhāsam.

*Pucchāpuresaññī*¹⁷ ti purato ca pacchato ca abhiharanasaññāya saññāvā.¹⁸

*Antogatehi*¹⁹ *indriyehi* ti bahi avikkhittehi anto anupavīttheh' eva pañcahi indriyehi.

*Middhasukhan*²⁰ ti niddāsukham.

¹ B.K. desite dh°.

² B. ekam p°.

³ B. sesesvapi.

⁴ B.K. add Chattha-sattamāni uttānāni eva (K. uttānāni yeva).

⁵ K. capalāy°.

⁶ M₁₀T. cañkamena vir°; B. cañkamena vīr°.

⁷ T. omits; M₁₀ corrupt; K. capalāy°.

⁸ M₁₀T. apanuditvā; B. panijitvā; K. anumajjitvā (*mentioned by B. as v.l.*).

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ B.K. °majjitvā.

¹¹ T. al°.

¹² T. °samñām (*without ti*).

¹³ M₁₀T. °samñām.

¹⁴ M₁₀T. °yyāti.

¹⁵ M₁₀T. ratti.

¹⁶ M₁₀ °samñām.

¹⁷ B. °pure tathāsaññī.

¹⁸ T. sasamñāvā; K. saññāvā.

¹⁹ M₁₀B. °gadhehi.

²⁰ T. middham su°.

Ettakena thānena bhagavā therassa middhavinodana-kammaṭṭhānam kathesi.¹

Sonḍan ti mānasondaṁ.

Kicca karaniyāni ti ettha avassam² kattabbāni kiccāni, itarāni karaniyāni.

Mai kubhāvo ti nittejatā³ domanassatā.

Ettakena thānena satthārā therassa bhikkhācāravattam⁴ kathitam. Idāni bhasse pariyantakāritāya⁵ samādapetum tasmāti⁶ hā⁷ ti ādim āha.

Tattha viggāhikakathān ti na tvam imam dhammavina-yam ājānāsi⁸ ti ādinayappavattā⁹ viggāhikakathā.

Nāham Moggallāna ti ādi pāpamittasamsaggavivajjanatham vuttam.

Kittāvatā nu kho ti kittakena nu kho.

Tanhāsaṃkhayavimutto hoti ti tanhāsaṃkhaya¹⁰-nibbānena¹¹ ārammaṇam katvā vimuttacittatāya¹² tanhāsaṃkhayavimutto nāma saṃkhittena kittāvatā hoti; yāya patipattiya tanhāsaṃkhayavimutto hoti, tam¹³ me¹⁴ khīṇāsavassa bhikkhuno pubbabhāgapatiṭpadam saṃkhittena¹⁵ desethā ti pucchatī.

Accantanītho ti khayavayasaṃkhātam antam atītā ti accantā,¹⁶ accantā¹⁴ niṭṭhā assā ti accantanītho, ekanta-nītho¹⁵ satatanītho ti attho.

Accantayogakkhemī ti accantam¹⁶ yogakkhemī, niccayo-gakkhemī ti attho.

*Accantabrahmacāri*¹⁷ ti¹⁷ accantam¹⁸ brahmacāri,¹⁸ nicca-brahmacāri ti attho.

¹ K. katheti.

² M₁₀T. avassa.

³ M₁₀ °janam.

⁴ K. pariyantik°.

⁵ B. omits.

⁷ K. jānāsi.

⁶ T. °ppattā; K. °ppavatta.

⁹ B.K. °ye.

¹⁰ M₁₀B.K. nibbāne tam.

¹¹ M₁₀ °cittāya; T. °cittattāya; B. vimuttatāya.

¹³ K. saṃkhepena.

¹² T. tam me; K. tam eva.

¹⁴ T. accantam.

¹⁵ M₁₀T. omit (*Note of P.*: icc-eva bahusu).

¹⁶ T. accanta three times.

¹⁷ T. omits.

¹⁸ M₁₀ omits; T. °cāri.

Accantam¹ pariyośānam assâ ti purimanayen' eva accantapariyośāno.²

Settho devamanussānan ti devānañ ca manussānañ ca settho uttamo; evarūpo bhikkhu kittāvatā³ hoti, saṃkhepen' eva⁴ tassa paṭipattim kathethâ ti yācati.

Sabbe dhammā nālam abhinivesāyā ti ettha sabbe dhammā nāma pañcakkhandhā dvādasāyatanañ atṭhārasa dhātuyo, te sabbe pi taṇhādiṭṭhivasena abhinivesāya nālam na pariyattā na samattā na yuttā. Kasmā? Gahitākārena atiṭṭhanato; te hi niccā sukhā attā ti gahitā pi anicca dukkhā⁵ anattā va sampajjanti, tasmā nālam abhinivesāya.

Abhijānāti ti aniccam dukkham anattā ti nātapaṭiññāya abhijānāti.⁶

Parijānāti ti tath' eva tiraṇapariiññāya parijanāti.

Yam kiñci⁷ vedanan ti antamaso pañcavīññānasampayut-tam pi Yam kiñci⁷ appamattakam pi vedanam anubhavati; iminā bhagavā therassa vedanāvasena ca⁸ vinivatṭetva arūpapariggaham dassesi.⁹

Aniccānupassī ti aniccate anupassanto.

Virāgānupassī ti ettha¹⁰ dve virāgā: khayavirāgo ca¹¹ accantavirāgo ca. Tattha saṃkhārānam khayañ khayato passanā vipassanā pi, accantavirāgam nibbānam virāgato dassanamaggaññānam pi virāgānupassanā, tadubhayasa-mangī¹² puggalo virāgānupassī nāma. Tam sandhāya vuttam: virāgānupassī ti¹¹; virāgato anupassanto ti attho.

Nirodhānupassimhi¹³ pi¹⁴ es' eva nayo; nirodho pi¹⁵ hi kha-yanirodho accantanirodho ti duvidho yeva.

Paṭinissaggānupassī ti ettha paṭinissaggo vuccati vossaggo,

¹ M₁₀ accanta.

² K. reads Accantapariyośāno ti purimanayen' eva accantapariyośāno.

³ B. kittako.

⁴ B. inserts me.

⁵ T. aniccam dukkham.

⁶ K. adds jānāti.

⁷ K. kañci.

⁸ M₁₀, B.K. omit.

⁹ B.K. dasseti.

¹⁰ T. tattha.

¹¹ M₁₀ omits.

¹³ M₁₀, T. °passīhi.

¹² M₁₀T. °samañgi.

¹⁵ M₁₀ after hi.

¹⁴ T. omits.

so ca pariccāgavossaggo¹ pakkhandanavossaggo ti² duvidho hoti. Tattha pariccāgavossaggo ti³ vipassanā, sā hi tadaṅga-vasena kilese ca khandhe ca vossajati⁴; pakkhandanavossaggo ti³ maggo,⁵ so⁶ hi nibbānam ārammaṇato pakkhandati. Dvihi pi vā kāraṇehi so vossaggo yeva: samucchedavasena khandhānam kilesānañ ca vossajanato⁶ nibbāne ca pakkhan-danato; tasmā kilese ca khandhe ca pariccajatī ti pariccāgavossaggo, nirodhāya nibbānadhātuyā cittam pakkhan-datī ti⁷ pakkhandanavossaggo ti ubhayam p' etam⁸ magge⁹ sameti. Tadubhaya¹⁰-samaṅgipuggalo imāya paṭinissaggānupassanāya samannāgatattā paṭinissaggānupassī nāma hoti. Tam sandhāy' etam¹¹ vuttam.

Na⁷ kiñci loke upādiyatī ti kiñci ekam pi samkhāragataṁ tañhāvasena na¹² upādiyati na gañhāti na parāmasati.

Anupādiyam na paritassati ti agañhanto tañhāparitassa-nāya na paritassati.

Paccattam yeva parinibbāyatī ti sayam¹³ eva kilesaparinib-bānena parinibbāyati.¹⁴

Khīnā jāti ti ādinā pan' assa paccavekkhanā dassitā.

Iti bhagavā samkhittena khīnāsavassa pubbabhāgapati-padām pucchito samkhitten' eva kathesi.

Idam pana suttam therassa ovādo pi ahosi vipassanā pi, so imasmim yeva sutte vinivat̄tetvā¹⁵ arahattam patto ti.

9. Navame mā bhikkhave puññānam bhāyithā ti puññāni karontā¹⁶ tesam mā bhāyittha.

Mettam¹⁷ cittam bhāvesin ti¹⁸ tikacatukkajjhānikāya mettāya sampayuttam pañitam katvā cittam bhāvesin ti dasseti.

Samvat̄tamāgnassudāhan¹⁹ ti samvat̄tamāne sudam aham.²⁰

¹ T. adds ti.

² M₁₀T. add pi.

³ M₁₀T. omit.

⁴ T. vossapati; B.K. vossajj°.

⁵ T. omits.

⁶ T.B.K. vossajj°.

⁷ K. inserts ca.

⁸ K. ubhayam c' etam.

⁹ T. maggā.

¹⁰ M₁₀T. °yam pi.

¹¹ B. eva; K. evam.

¹² M₁₀ omits.

¹³ B. ayam.

¹⁴ T. °ti ti.

¹⁵ T.B. vivat̄tetvā; K. vipassanām vadhetvā.

¹⁷ B.K. metta.

¹⁶ M₁₀T. °to.

¹⁸ T. bhāvesī ti; M₁₀ bhāvetvā.

¹⁹ K. samvat̄tamāne sud°.

²⁰ B. omits.

Samvattamāne ti jhāyamāne vipajjamāne.¹

Dhamniko ti dasakusaladhammasamannāgato.

Dhammarājā ti tass' eva² vevacanam, dhammena vā laddharajjattā dhammarājā.

Cāturanto ti purathimasamuddādinam catunnam samud-dānam vasena cāturanṭāya³ paṭhaviyā issaro.

Vijitāvī ti vijitasamgāmo.

Janapado tasmin thāvariyan̄ thirabhāvam⁴ patto ti *janapadatthāvariyanappatto*.

Parosahassan ti atirekasahassam.

Sūrā ti abhiruno.

Vīraṅgarūpā ti vīrānam aṅgam vīraṅgam, viriyass' etam nāmam,⁵ vīraṅgam⁶ rūpam etesan ti vīraṅgarūpā; viriyajātikā viriyasabhāvā viriyamayā⁷ viya⁸ akilasuno divasam pi yujjhantā na kilamantī ti vuttam hoti.

Sāgarapariyantā ti Cakkavālapabbatam sīmam katvā thitasamuddapariyantam.

Adanḍenā ti dhanadaṇḍena pi chejjabhejjānusāsanena⁹ satthadaṇḍena pi vinā yeva.

Asatthenā ti ekatodhārādinā pare¹⁰ vihethanasatthena¹¹ pi vinā yeva.

*Dhammenā*¹² ti ehi kho mahārājā ti evam paṭirājūhi sam-paṭicchittāgamano¹³ pāṇo na hantabbo ti ādinā dhammen' eva vuttappakāram paṭhavim abhivijinitvā.¹⁴

*Sukhesino*¹⁵ ti sukhapariyesake satte āmanteti.

*Suññam*¹⁶ brahmūpago ti suññabrahmavimānūpago.¹⁷

*Pathavim*¹⁸ iman ti¹⁹ sāgarapariyantam mahāpaṭhavim.

¹ M₁₀ vijjamāne; B. vinassane; K. vinassiyamāne.

² B. imassa; K. idam assa.

³ M₁₀ B. catu°.

⁴ M₁₀ T. °bhāvap-.

⁵ M₁₀ nāma.

⁶ M₁₀ T.B. °ga.

⁷ K. mahāviriyā.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀ °bhejjāsāsanena.

¹⁰ B.K. para°.

¹¹ M₁₀ repeats satthena; T. vihethena s°.

¹⁴ M₁₀ abhijinitvā.

¹² K. dhammena abhivijiyā.

¹⁶ B.K. suñña.

¹³ M₁₀ °gamanato; B. °cchitā va.

¹⁷ M₁₀ T. sumñam br°; K. °vimānappatto.

¹⁵ M₁₀ T. °ne; K. °nan.

¹⁸ B. pathavin, omits iman.

¹⁹ B. inserts here imasmim.

Asāhasenā ti na sāhasikakammena.¹

*Samēna manusāsiyan*² ti samena kammema anusāsim.

*Teh' etam*³ *sudesitan* ti tehi saṅgāhakehi⁴ mahākāruṇikehi⁵ buddhehi etam ettakam tħānam sudesitam suka-thitam.

*Pathabyo*⁶ ti puthuvisāmiko.⁷

10. Dasame *kevatī*⁸ maññe macchavilope⁹ ti kevatītānañ macchapacchim otāretvā tħitaħħane¹⁰ jāle vā¹¹ udakato ukkittamatte macchagħākānam¹² vasena¹³ mahāsaddo hoti: tam sandhāy' etam vuttam.

Sujātā ti Visākhāya kaniħħā.

*Sā*¹⁴ n' eva *sassum ādiyatī* ti sassuyā kattabbam¹⁵ vattam nāma atthi, tam na karoti; sassū ti pi nam na gañeti,¹⁶ vacanam pan' assā¹⁷ na gañhati,¹⁸ evam anādaratāya pi aga-hanena¹⁹ pi nādiyati²⁰ nāma.

Seselu pi es' eva nayo.

Evam Anāthapiṇḍiko sunisāya²¹ bhāram²² gahetvā satthu purato nisidi. ²³Sujātā 'kin nu kho ayan setħħi²⁴ Dasa-balassa santike mayhañ gunam kathessati²⁵ udūhu aguñjan' ti katvā²⁶ avidure saddam sunanti atħħasi. Atha nam satħħā 'ehi Sujātē' ti āmantesi.—

Ahitānukampinī ti na hitānukampinī.²⁷

¹ M₁₀T.K. sāhasiyakammena.

² T. manusāsin; B.K. manusāsitan.

³ K. tehi etam.

⁴ M₁₀T. tam gā°.

⁵ M₁₀ °kāraṇikehi.

⁶ M₁₀T. pathavo; K. pathabyo.

⁷ B. puthavi°; K. pathavi°.

⁸ K. kevatto.

⁹ M₁₀T. mācche vil°; M₁₀ °pentī; K. °petī.

¹⁰ B. tħānam.

¹¹ M₁₀T. ca; K. va.

¹² T. pacchāgħahik°.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹⁵ M₁₀T.B. °bba-.

¹⁶ B. gañħati; B. continues sassuram na ādiyatī ti vac°, K. na sassuram ādiyatī ti vac°.

¹⁷ M₁₀ pana sā; B. omits; K. pi 'ssā.

¹⁸ T. agahañe.

¹⁹ K. °ħāti.

²⁰ T. ād°; B.K. na ād°.

²¹ T. sun°; K. sunisāy'.

²² M₁₀B.K. ācāram.

²³ M₁₀B.K. add Sā pi.

²⁴ M₁₀T.B. setħħi.

²⁵ M₁₀ °fi ti.

²⁶ B. vatvā; K. gantvā.

²⁷ T. °ni.

Aññesū ti parapurisesu.

Atimajññate ti omānātimānavasena atimaññati.¹

Dhanena kītassā ti dhanena kītā assa.²

Vadhāya ussukkā³ ussukkam āpannā.⁴

Yam itthiyā vindati sāmiko dhanan ti itthiyā sāmiko yam dhanam labhati.

Appam pi 'ssa⁵ apahātum icchatī ti suthokato⁶ pi assa haritum⁷ icchati, uddhane āropita⁸-ukkhaliyam pakkhipitabbatandulato pi thokam⁹ haritum eva vāyamati.

Alasā ti nisinnatthāne nisinnā va ṭhitatthāne ṭhitā va hoti.

Pharusā ti kharā.

Duruttavādinī¹⁰ ti dubbhāsini¹¹ kakkhalam¹² vālakatham eva katheti.

Uṭṭhāyakānam abhibhuyya vattati ti ettha utthāyakānan ti bahuvacanavasena viriyutthānasampanno sāmiko vutto, tassa tam utthānasampattim abhibhavitvā hetṭhā katvā vattati.

Pamodati ti āmodita-pamoditā¹³ hoti.

Koleyyakā ti kulasampannā.¹⁴

Patibbatā ti patidevatā.

Vadhudanḍatajjitā ti danḍakam gahetvā vadhenā¹⁵ tajitā 'ghātessāmi nan¹⁶' ti vuttā.

¹⁷*Dāsiyavattimān*¹⁸ ti sāmikassa vattapurikā¹⁷ dāsi ti mām bhagavā dhāretū ti vatvā¹⁹ sarānesu patitthāsi.

11. Ekādasame *sapattakantā* ti sapattānam verinam kantā piyā tehi icchitapatthitā.²⁰

¹ T. °mamñāti.

² M₁₀T. assu.

³ K. ussukkā, adds ti vadhitum.

⁵ B. pi tassa.

⁴ T. °nnāya (!).

⁶ T. °tē.

⁶ M₁₀K. thokato; T. sudhokato; B. sā tato.

⁸ T. °tē.

⁷ B. apahar°.

¹⁰ T. °vādī.

⁹ B. thoke.

¹² T. °laṁ vāla°.

¹¹ M₁₀T. °ni; K. has dubbhāsitabhāsini.

¹³ B. only āmoditā.

¹² T. °lam vāla°; K. °la-vāla°.

¹⁵ T. vadhe.

¹⁴ B. kulupapannā.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in B.

¹⁶ K. tan.

¹⁹ B. omits.

¹⁸ M₁₀dāsi man; K. dāsisaman.

²⁰ B. icchitā p°; K. °paṭṭhitā.

Sapattakaraṇā¹ ti sapattānam verinam atthakaraṇā.²

Kodhapareto ti kodhānugato.

Pacurathatāyā³ ti bahu-atthatāya⁴ bahuhitatāya.

Anattham pī ti avaḍḍhim⁵ pi.

Attho me gahito ti vadḍhi⁶ me⁶ gahitā.⁶—

Atho attham gahetvānā ti atho vadḍhim gahetvā.

Anattham adhipajjat⁷ ti anattho me gahito ti sallakkheti.

Vaṇam⁸ katiṇān⁹ ti pāṇātipātakammaṇi katvā.

Kodhasammadasammatto ti kodhamadena matto, ādipparahitaparāmaṭṭho ti attho.

Ayasakyā ti ayasabhāvam,¹⁰ ayaso¹¹ niyaso¹² hoti ti attho.

Antarato jātan ti abbhantare uppannam.

Attham na¹³ jānāti ti vadḍhim¹⁴ attham na jānāti.

Dhammam na passati ti samathavipassanādhammam na passati.

Andhataman¹⁵ ti andhabhāvakaraghata-mahātamam.¹⁶

Sahate¹⁷ ti abhibhavati.

Dummañkuyān¹⁸ ti dummañkubhāvam nittejataṇi dubbaṇi mukhataṇam.¹⁹

Yato patāyatī ti yadā nibbattati.²⁰

Na vāco hoti gāravo ti vacanassāpi²¹ garubhāvo na hoti.

Na dīpaṇi hoti kiñcanan²² ti kāci patiṭṭhā nāma na hoti.

Tapanīyānī ti tāpajanakāni.²³

¹ T. samp°.

² M₁₀.T.K. °kāraṇā (K. both times).

³ M₁₀ pacurathāya.

⁴ B. °atthabhuṭṭatāya.

⁵ B. avuddhim and vuddhim.

⁶ B. omits.

⁷ M₁₀.K. paṭipajj°.

⁸ M₁₀.B.K. vadham; T. vattam or vantam.

⁹ M₁₀.T. katvā.

¹⁰ M₁₀ ēy°.

¹¹ T. ēy°.

¹² M₁₀ omits; T. nīy°.

¹³ T. nā°.

¹⁴ M₁₀.K. vadḍhi; B. vuddhi.

¹⁵ M₁₀.T.P. andhan taman.

¹⁶ M₁₀ °karaṇaghaṇa°; B.K. °karam tamam bahalatamam; K. adds vā.

¹⁷ T. pasah°.

¹⁸ B. dummañkutan.

¹⁹ M₁₀ dubbaṇṇam mukh°.

²⁰ M₁₀ nibbatti.

²¹ B. °ssa pi.

²² K. kiñcinan.

²³ M₁₀ °janakā.

Dhammehī ti samathavipassanādhammehi.

Ārakā•ti dūre.

Brāhmaṇan ti khīṇāsavabrahmaṇam.

Yāya mātū bhato ti yāya mātarā bhato posito.

Pānadadim santin¹ ti jīvitadāyikam² samānam.³

Hanti kuddho puthuttānan ti kuddho puggalo puthu nā-nākāraṇehi attānam hanti.

Nānārūpesu mucchito ti nānārammaṇesu adhimucchito hutvā.

Rajjuyā bajjha miyyantī⁴ ti rajjuyā bandhitvā maranti.

*Pabbatām*⁵ api kandare ti pabbatakandare pi patitvā maranti.

*Bhūtahaccāni*⁶ ti hatavaḍḍhīni.⁷

Itāyan ti iti ayam.

Tam damena samucchinde⁸ ti tam kodham⁹ damena chin-deyya.

Katarena damenā ti. *Paññā* viriyena ditṭhiyā¹⁰ vipasanāpaññāya c' eva vipassanāsampayuttena kāyikacetasikaviriyena ca maggasammādītṭhiyā ca.

Tath' eva dhamme sikkhetihā ti yathā akusalam samucchin-deyya, samathavipassanādhamme pi tath' eva sikkheyya.

Mā no dummarakuyam ahū ti mā amhākam dummaraku-bhāvo ahosī ti imam attham patthayamānā.¹¹

Anāyāsā ti anupāyāsā.

Anussukā ti katthaci ussukkam anāpannā.

Sesam sabbattha uttānattham¹² evā ti.

Avyākatavaggo chattho.

¹ T. santan; M₁₀ hanti (!).

² T. jīvika°; B. °dāyakam.

³ B. samanam.

⁴ M₁₀ miyantī; B.K. miyyantī.

⁵ M₁₀T. °tam (M₁₀ has pi).

⁶ B. bhūna°.

⁷ B. °vuddhīni.

⁸ M₁₀ upachinde; T. upacoh°.

⁹ T. kodha.

¹⁰ M₁₀ ditṭhi; B.K. insert ti.

¹¹ K. patṭh°; T.B. °no.

¹² B.K. uttānam.

VII.

1. Sattamassa paṭhame *hatūpaniso* ti¹ chinnapaccayo.

*Yathābhūtam*² nānādassanan ti tarunavipassanā.

*Nibbidāvirāgo*³ ti balavavipassanā c' eva maggo ca.

Vimuttiñānādassanan ti arahattavimutti ca paccavekhanā ca.

2. Dutiye yasmā ayam sattasuriyadesanā⁴ tejosamvataṭadassanasavasena pavattā, tasmā tayo samvattaṭā⁵ tisso⁶ samvattaṭasimā tīni samvattaṭamūlānī⁷ ti ayanī tāva ādito va imassa suttassa purecārikakathā⁸ veditabbā; sā Visuddhimagge Pubbenivāsānussatiniddese* vitthāritā va.

Etad avocā ti aniccakammaṭhānikānam pañcannam bhikkhusatānam ajjhāsayena upādiṇṇaka⁹-anupādiṇṇakānam samkhārānam vipattidassanattham¹⁰ evam anicca bhikkhave samkhārā ti ādi Sattasuriyopamasuttantam¹¹ avoca.

Tattha anicca ti hutvā abhāvatṭhenā anicca.

Samkhārā ti upādiṇṇaka-anupādiṇṇakā¹² samkhāradhammā.

Addhuvā ti athiratṭhena¹³ naddhuvā.¹⁴

Anassāsikā ti assassatabhāvena¹⁵ assāsarāhitā.

Alam evā ti yuttam eva.

Ajjhogalho ti udake anupaviṭṭho.

Accuggato ti udakapiṭṭhito¹⁶ uggato.

*Devo na vassati*¹⁷ ti paṭhamam tāva upakappanamegho nāma kotisatasahassacakkaṭvāle¹⁸ ekamegho hutvā vassati.¹⁹

* Cf. Vism. 410 sqq.

¹ K. *adds* *hata-upaniso*.

² B.K. °bhūta.

³ T. nibbidāparāho (!).

⁴ B. °sūriyopamadesanā.

⁵ T. omits.

⁶ B.K. kolāhalānī; T. °mūlāni. *adds* halāhalāni.

⁷ T. purecārikathā.

⁸ K. °dinnakānam.

⁹ B. vimutti°.

¹⁰ M₁₀ °opamasuttam.

¹¹ K. °dinnaka.

¹² M₁₀ ati°.

¹³ B. reads Adhvuvā ti evam aciratṭhena na dhuvā; K. Adhvuvā ti athiratṭhena adhvuvā.

¹⁴ B. assātabh°.

¹⁵ T. udakap°.

¹⁶ T. °ti, without ti.

¹⁷ B. °vālam.

¹⁸ B. vassi.

Tadā nikkhantabijam¹ na puna geham pavisati. Tato paṭṭhāya dhammakanake² niruddham viya udakam hoti, puna ekabindum³ pi devo na vassatī ti upamā na⁴ dhammakathā⁵ va⁵ pamānam.⁵ Vinassante⁶ pana loke⁷ paṭṭhamam Avicito paṭṭhāya tuccho hoti.⁸ Tato uṭṭhahitvā sattā manussa-loke ca tiracchānesu ca nibbattanti.⁹ Tiracchānesu⁹ nibbattā pi puttabhātikesu¹⁰ mettam paṭilabhitvā kālakatā¹¹ devamanussesu nibbattanti. Devatā¹² ākāsenā carantiyo ārocenti: na idam thānam sassatam,¹³ mettam bhāvetha karuṇam muditam upekkham¹⁴ bhāvethā ti. Te mettādayo bhāvetvā tato cutā Brahmaloke nibbattanti.

*Bijagāman*¹⁵ ti ettha bijagāmo¹⁶ nāma pañca bijajātāni, bhūtagāmo nāma yam kiñci nikkhantamūlapañnam haritakam,¹⁷ osadhitiñnavanaspatayo¹⁸ ti ettha osadhī¹⁹ ti osadharukkhā,²⁰ tipā ti bahisārā tālanālīkerādayo, vanaspatayo ti vanajeṭṭhakarukkhā.

*Kunnadiyo*²¹ ti thapetvā pañca mahānadiyo avasesā ninnagā.²²

*Kusubbhā*²³ ti thapetvā satta mahāsare avasesā rahadādayo.

Dutiyo suriyo ti adisu dutiyasuriyakāle eko udeti eko atthameti,²⁴ tatiyakāle eko udeti eko atthameti²⁴ eko majjhe²⁵ hoti, catutthakāle catukulike²⁶ gāme cattāro piñḍacārikā²⁷ dvārapaṭipātiyā²⁸ thitā viya honti, pañcamādikāle pi es' eva nayo.

¹ B. nikkhitta°.

² B. dhammakarane.

³ K. °vindum.

⁴ M₁₀T.B. upamānam (*Note in P.*: iti sabbesu pi).

⁵ B. omits.

⁶ T.B. °to.

⁷ B. loko.

⁸ T. omits.

⁹ M₁₀T. omit.

¹⁰ B. sattā bh°.

¹¹ B. kālānikatā; K. kālam katvā.

¹² K. devatāyo.

¹³ M₁₀ adds na nibaddham, B. na nibaddham, K. na nivaddham.

¹⁴ T. upekham.

¹⁵ B.K. °gāmā.

¹⁶ K. °gāmā.

¹⁷ M₁₀T.P. °ka (P.K. hari°).

¹⁸ K. osadhatina°; B.K. °vanappatayo (*both times*).

¹⁹ K. osadhā.

²⁰ P. osadhi°.

²¹ T. kunnadī.

²² T. ninagā; M₁₀ ninnagā.

²³ B. kusumbhā; K. kusubbhā.

²⁴ B.K. atthaṅgameti.

²⁵ T. majjho.

²⁶ M₁₀ °kulika.

²⁷ M₁₀ piñḍac°.

²⁸ M₁₀ dvāre pa°.

Pnlujjantī¹ ti chijjitvā chijjitvā² patanti.

N' eva chārikā paññāyati na masī ti Cakkavāla-mahā-paṭhavi³ Sineru-pabbatarajā Himavā Cakkavālāpabbato cha Kāmasaggā⁴ Paṭhamajjhānika-brahmalokā⁵ ti ettake thāne dadḍhe accharāya gahetabbamattā pi chārikā vā aṅgāro vā⁶ na paññāyati.⁷

Ko⁸ manta⁹ ko saddhātā¹⁰ ti ko tassa saddhāpanatthāya mantetum⁸ samattho, ko vā tassa saddhātā.

Aññatra dīṭhapadehī ti dīṭhapade sotāpanne¹⁰ ariya-sāvake¹⁰ thapetvā ko añño¹¹ saddahissatī ti attho.

Vītarāgo ti vikkhambhanavasena vītarāgo.

Sāsanam ājāniṁsū¹² ti anusatthim¹³ jāniṁsu, brahmaloka-sahavyatāya maggam patipajjimṣu.

Samagatiyo¹⁴ ti dutiyakabhave¹⁵ sabbākārena samagatiko.¹⁶

Uttarīm¹⁷ maggām¹⁸ bhāveyyan ti paṭhamajjhānato uttarīm yāva tikacatukkajjhānā¹⁹ paññitam katvā mettam bhāvey-yam.²⁰—

Cakkhumā ti pañcahi cakkhūhi cakkhumā.

Parinibbuto ti bodhipallaṅke yeva kilesaparinibbānena parinibbuto.

Evam aniccalakkhaṇam dīpetvā satthari desanam vini-vatṭente²¹ vinivatṭente²² pañcasatā pi te aniccakammaṭṭhānikā bhikkhū desanānusārena nāṇam pesetvā nisinnāsanesu yeva arahattam pāpuṇimṣu ti.

3. Tatiye yato ti yadā.

Paccantiman ti ratṭhapariyante ratṭhāvasāne niviṭṭham;

¹ T. paļu°?

² K. omits.

³ M₁₀ T. °paṭhavi.

⁴ M₁₀ kāmaggā.

⁵ K. paṭhamajjhānabhūmikabrahmaloko.

⁶ M₁₀ chārikāya vā aṅgāre vā.

⁷ T. paññāti.

⁸ B. omits.

⁹ B. sandhātā and sandhāp°.

¹⁰ M₁₀ T. °panno °sāvako.

¹¹ K. aññe.

¹² M₁₀ T. aj°.

¹³ B. °sitthim; K. °satthim.

¹⁴ B.K. samasamag°.

¹⁵ T. °bhāve; B. has dutiyattabhbāve.

¹⁶ B. °ko ti; K. addē ekagatiko.

¹⁷ B.K. uttarī (B. also the next time).

¹⁸ K. mettam.

¹⁹ B.K. °jjhānam; M₁₀ °catutthajjhānā.

²⁰ T. °yya.

²¹ M₁₀ °to.

²² M₁₀ B.K. omit.

majjhadese¹ nagarassa² rakkhākiccam n' atthi, tena tam na³ gahitam.

Nagaraparikkhārehi⁴ parikkhittan⁵ ti nagarālamkārehi⁶ alamkatam.

Akaraṇiyam ti akattabbam agamaniyam.⁷

Gambhiranemā⁸ ti gambhirāvātā.⁹

Sunikhātā ti sutṭhu sannisidāpitā. Tam¹⁰ pan' etam esikāttthambham¹¹ itthakāhi vā karonti silāhi vā khadicādīhi vā sārarukkhehi; tam nagaraguttathāya karontā bahinagare karonti, alamkāratthāya karontā antonagare; tam itthakāmayam karontā mahantam āvātam katvā ¹²cayam cinitvā upari atthamsam katvā¹³ sudhāya¹⁴ lepanti.¹⁴ Yadā hatthinā dantehi abhihato na calati,¹⁵ tadā sulitto nāma hoti; silāttthambhādayo¹⁶ pi atthamsā eva honti. Te sace attharatanā honti, caturatanamattam¹⁷ āvāte pavisati caturatanamattam upari hoti. Solasaratana-visatiratanesu pi es' eva nayo; sabbesam hi upaddham heṭṭhā hoti, upaddham upari. Te gomuttavaṇkā honti. Tena tesam antaresu padaracayam¹⁸ katvā kammam kātum sakkā hoti¹⁹; te pana katacittakammā paggahitadhajā²⁰ honti.

Parikhā²¹ ti parikkhīpitvā thitamattikā.²²

Anupariyāyapatho ti antopākārassa²³ pākārena saddhim gato mahāpatho, yattha thitā bahipākāre thitehi saddhim yujjhanti.

¹ B. majjhima°; M₁₀B. °desa.

² B.K. *insert* pana.

³ M₁₀T. *omit*.

⁴ P. °kkhāra.

⁵ T. °kkhatan.

⁶ T. naṅg° (*and so throughout*).

⁷ T. avasāniyam; B. atthapaniyam; K. ajiniyam.

⁸ B. °nemi.

⁹ M₁₀ gambhiram āvātā; T. gambhiram āhatā; B.K. gambhira-āvātā.

¹⁰ M₁₀ na for tam; T. tam na.

¹¹ T. esikatthi°.

¹²⁻¹² Missing in K.

¹³ T. saddhāya (!).

¹⁴ P. lepenti; B.K. limpanti.

¹⁵ M₁₀T. calanti.

¹⁶ M₁₀T. silatth°.

¹⁷ T. caturatam mattam; K. °rattana° (*throughout*).

¹⁸ T. padacayam; B. paricayam; K. padaramayam.

¹⁹ B. honti.

²⁰ B.K. *insert* va.

²¹ T.B.K. parikkhā.

²² B.K. °mātikā.

²³ K. *omits* pākārassa.

Salākan ti saratomarādinissaggyāvudham.¹

*Jevaniyan*² ti ekatodhārādisesāvudham.³

Hathhārohā ti sabbe pi hatthi-ācariya-hatthivejja-hatthi-bandhādayo.⁴

Assārohā ti sabbe pi assācariya-assavejja-assabandhādayo.

Rathikā ti sabbe pi rathācariya⁵-rathayodha-ratharakkhādayo.

Dhanuggahā ti issāsā.

Celakā ti ye yuddhe jayaddhajam gahetvā purato gacchanti.

Calakā ti idha rañño thānam hotu idha asukamahāmat-tassā⁶ ti evam senābyūhakārakā.⁷

*Pindadāyika*⁸ ti sāhasika⁹-mahāyodhā. Te kira parasenam pavisitvā piñḍam¹⁰ iva chetvā chetvā¹¹ dassanti,¹² uppatitvā niggacchanti ti attho; ye vā samgāmamajjhē yodhānam bhattapāniyam gahetvā pavisanti,¹³ tesam p' etam nāmam.

*Uggā*¹⁴ rājaputtā ti uggatuggatā samgāmāvacarā rāja-puttā.

Pakkhandino ti ye 'kassa sīsam vā āyudham¹⁵ vā āharāmā' ti vatvā 'asukassā' ti vuttā samgāmam pakkhanditvā tad eva āharanti, ime pakkhandanti¹⁶ ti pakkhandino.

*Mahānāgā*¹⁷ viya *mahānāgā*, hathhi-ādisu pi abhimukham āgacchantesu anivattiyyodhānam¹⁸ etam adhivacanam.

Sūrā ti ekasūrā,¹⁹ ye sajālikā pi²⁰ samuddam taritum sakkonti.

¹ M₁₀ °āyudham; T. °āyuddham.

² M₁₀ T. nikkhan (!); B.K. jevanikan.

³ T. °vuddham.

⁴ K. °baddhādayo both times; T. °ganādayo (?).

⁵ M₁₀ T. °yā. ⁶ T. omits mahā. ⁷ T. senāvyūha°.

⁸ K. °dāyakā.

⁹ M₁₀ °kā.

¹⁰ K. piñḍapinḍam.

¹¹ B. omits.

¹² M₁₀ dassenti; B. dayanti; K. nayanti.

¹³ B. parivis°.

¹⁴ M₁₀ ugga°.

¹⁵ M₁₀ T. āyudham.

¹⁶ M₁₀ T. °dati.

¹⁷ T. °nāngā throughout.

¹⁸ T. anivattiyyodh°; B. anivattita°; M₁₀ anuvattiya°.

¹⁹ B. ekantasūrā.

²⁰ B. adds sayammikā pi.

Cammayodhino ti ye cammakañcukam vā¹ pavisitvā sa-parittāñacammam² vā gahetvā yujjhanti.³

Dāsakaputtā ti balavasinehā⁴ gharadāsayodhā.⁵

*Dovāriko*⁶ ti dvārapālako.⁷

*Vāsanalepanasampanno*⁸ ti vāsanena⁹ sabbavivarapati-chādanena¹⁰ sudhālepena¹¹ sampanno; bahi vā khāñupā-kārasamkhātena¹² vāsanena ghanamaññhena ca¹³ sudhāle-pena¹¹ sampanno punnaghata-pantim dassetvā katacittakam-mo¹⁴ paggahitadhajo.

Tinakatthodakan ti hatthi-assādinam ghāsatthāya¹⁵ ge-hānañ ca chādanatthāya¹⁶ āharitvā bahuñthānesu¹⁷ ṭha-pati-tiññ ca gehakarañapacanādinam atthāya¹⁸ āharitvā ṭha-pitakañthañ¹⁹ ca yantehi²⁰ pavesetvā pokkharanīsu²¹ ṭhapita-udakañ ca.

Sannicitam hotī ti pañigacc' eva²² anekesu ṭhānesu suñthu-nicitam²³ hoti.²⁴

Abbhantarānam ratiyā ti antonagāravāśinam rati-atthāya.²⁵

Aparitassāyā ti tāsam anāpajjanatthāya.

*Sāliyavakan*²⁶ ti nānappakārasāliyo²⁷ c' eva yavā ca.

*Tilamuggamāsāparannan*²⁸ ti tilamuggamāsā²⁹ ca sesāpa-rannakañ³⁰ ca.

Idāni yasmā Tathāgatassa nagare kammam nāma n'

¹ K. omits.

² K. saparitt°.

³ T. yuddhanti.

⁴ K. balasinehā.

⁵ T. sadās°.

⁶ M₁₀T.B. °kā.

⁷ M₁₀ °pālakā; T. °pālikā; B. °pālā; K. °pālo.

⁸ M₁₀T. vāsakalepana°.

⁹ M₁₀T. vāsitena.

¹⁰ T. °paricchād°.

¹¹ M₁₀ °lepana; T. sudhāhā°.

¹² M₁₀T. °samkhāte.

¹³ T.B. omit. •

¹⁴ B. °kamma-.

¹⁵ M₁₀T. atthāya.

¹⁶ T. chad°.

¹⁷ B.K. bahūsu ṭhānesu.

¹⁸ T. atthā.

¹⁹ M₁₀ thapitakañ.

²⁰ M₁₀T. yāñ tehi.

²¹ T. °nisu.

²² B.K. patikacc' eva.

²⁴ T. hotī ti.

²³ M₁₀ citam; K. sannicitam.

²⁵ T. hotī ti.

²⁵ M₁₀ ratiyatthāya.

²⁶ M₁₀ °yavan.

²⁷ B. nānappakārā sāliyo; K. nānappakārā sāli.

²⁸ T. °māsap°; B.K. °māsāparannan; M₁₀ °māsāparannan.

²⁹ B. °māso; M₁₀ °māsāparannak°.

³⁰ B. aparanñāñ; K. sesāparanñāñ.

atti—nagarasadisam pana ariyasāvakam nagaraparikkhārasadise¹ satta dhamme catu²-āhārasadisāni ca³, cattāri jhānāni⁴ dassetvā ekādasasu thānesu⁵ arahatte⁶ pakkhipitvā desanam vinivat̄tessāmī⁶ ti ayam upamā āhatā,⁷ tasmatā⁸ tam desanam pakāsetum idam evam eva kho ti ādi āraddham.

Tattha saddhammehi ti⁹ sudhammehi.⁹

Saddho ti okappanasaddhāya c' eva paccakkhasaddhāya ca¹⁰ samannāgato.

Tattha dānasilādīnam phalam saddahitvā dānādipuñña-karane saddhā okappanasaddhā nāma, maggena āgatasaddhā paccakkhasaddhā nāma, pasādasaddhā ti pi esā va.¹¹ Etas-sa¹² lakkhaṇādīhi vibhāvo veditabbo¹³:

Sampakkhandanalakkhaṇā¹⁴ ca¹⁰ mahārāja saddhā¹⁵
sampasādanalakkhaṇā¹⁶ cā ti*
vacanato idam saddhāya lakkhaṇam nāma,

Tīhi bhikkhave thānehi saddho pasanno veditabbo. Kātamehi tīhi? Silavantānam¹⁷ dassanakāmo hoti ti† ādinā nayena vuttam pana saddhāya¹⁸ nimittam nāma,

Ko c' āhāro saddhāya saddhammasavanam ti 'ssa vacanīyan ti‡
ayam pan' assa¹⁹ āhāro nāma,

Saddhā pabbajitassa bhikkhave bhikkhuno ayam anudhammo hoti, yam rüpe nibbidābahulo²⁰ viharisati²¹ ti§

* Cf. Mil. . . .

† A. I, 150.

‡ . . . ? . . .

§ . . . ? . . .

¹ B. adds ca; K. inserts va.

² K. catur.

³ M₁₀T. omit.

⁴ T. jjhā°, and t̄thā°.

⁵ K. °ttam.

⁶ K. nivatt°.

⁷ B.K. āgatā.

⁸ M₁₀T.P. omit.

⁹ M₁₀ omits; T. ti saddh° (!).

¹⁰ M₁₀ omits.

¹¹ B.K. eva.

¹² B.K. tassā.

¹³ K. reads lakkhaṇādīni vibhāvetabbāni (mentioned by B. as v.l.); B. has vibhāgo.

¹⁴ M₁₀ sampasādalakkhanā; T. sampasādassa l°.

¹⁵ T. saddhāya (!).

¹⁶ M₁₀B. sampasiḍanal°.

¹⁷ T. °vatānam.

¹⁸ T. saddhā.

¹⁹ K. assā; B. adds hoti.

²⁰ M₁₀B. °bahulā.

²¹ B. °ssanti.

ayam assa anudhammo nāma,

Saddhā bandhati pātheyyam siri¹ bhogānam āsayo,*

Saddhā dutiyā² purisassa hoti, Saddhāya³ tarati
ogham,[†] Saddhābijam tapovuṭṭhi,[‡] Saddhāhattho⁴
mahānāgo upekhāsetadantavā ti§

ādisu pana suttesu etissā⁵ baddhabhattaputādisarikkhatāya
anekasarasatā bhagavatā pakāsitā.

Imasmim pana Nagaropamasuttante⁶ esā acalasuppatit-
ṭhitatāya esikātthambhasadisā⁷ katvā dassitā.

Saddhesiko⁸ ti saddham esikātthambham⁷ katvā ariya-
sāvako akusalam pajahatī ti iminā nayena⁹ sabbapadesu
yojanā kātabbā.¹⁰

Api c' ettha hirottapehi¹¹ tisu dvāresu samvaro sampaj-
jati; so catupārisuddhisilam hoti. Iti imasmim suite ekā-
dasasu ṭhānesu arahatte¹² pakkhipitvā desanāya kūṭam
gahitan ti veditabbam.¹³

4. Catutthe kālam jānāti ti yuttapattakālam jānāti.

Ayam kālo uddeśassā ti ayam Buddhavacanam ugganha-
nakālo.¹⁴

Paripucchāyā ti atthānattham kāraṇākāraṇam paripuc-
chanassa.¹⁵

Yogassā ti yoge kammam pakkhipanassa.

Patisallānassā¹⁶ ti niliyanassa ekibhāvassa.¹⁷

Dhammānudhammapati¹⁸panno ti navannam lokuttaradham-
mānam anurūpadhammam pubbabhāgapati¹⁹padam patipanno.

Evam kho bhikkhave bhikkhu puggalaparovaraññū¹⁸ hoti ti

* S. I, 44.

† Sn. 184.

‡ Sn. 77; S. I, 172.

§ A. III, 346.

¹ M₁₀ siri; T. °yya si [ri].

³ T. saddhā.

² M₁₀ T. after purisassa (M₁₀ °yo).

⁵ B. esā.

⁴ M₁₀ T. saddhāhato.

⁷ M₁₀ T. esikatth°; B. esikāth°.

⁶ M₁₀ °sutte.

⁹ T. naye.

⁸ B. saddhāyikā.

¹¹ M₁₀ T. °hī ti.

¹⁰ M₁₀ katabbā.

¹³ M₁₀ °bban ti.

¹² T. aratte; K. arahattam.

¹⁵ K. °pucchāya.

¹⁴ T. uggahana°.

¹⁷ M₁₀ eki°.

¹⁶ P. °sallānassā.

¹⁸ B.K. °paroparaññū; T. °varovaraññū.

evam bhikkhu puggalānam parovaram¹ tikkhamudubhāvam jānanasamattho nāma hoti.

5. Pañcame *sannapalāso*² ti patitopalāso.

*Jälakajāto*³ ti sañjātapattpupphajalo; tassa hi pattajālañ ca pupphajalañ ca sah' eva nikhamati.

Khārakajāto ti pāti-ekkam sañthitena⁴ suvibhattakena⁵ pattajālakena ca pupphajālakena ca samannāgato.

*Kudumalakajāto*⁶ ti sañjātamakulo.⁷

*Kokāsakajāto*⁸ ti avikasitehi mahākucchihi⁹ pabbhinna-mukhehi¹⁰ pupphehi samannāgato.

*Sabbapāliphullo*¹¹ ti sabbākārena¹² supupphito.¹³

Dibbe cattāro māse ti dibbena āyunā cattāro māse; manus-saṅgaṇanaya pana tāni dvādasa vassasahassāni honti.

Paricārenti ti ito c' ito ca indriyāni cārenti,¹⁴ kīlanti¹⁵ ramanti ti attho.

*Abhāya*¹⁶ phuṭam hoti ti tattakam thānam obhāsenā phuṭam hoti¹⁷; tesam hi pupphānam bālasuriyassa viya ābhā hoti, pattāni pañnacchattapamāñāni,¹⁸ anto mahātumbamattā re-nu¹⁹ hoti. Pupphite pana pāricchattake ārohanakiccam vā²⁰ amkusakam gahetvā namanakiccam vā²⁰ pupphāharanat-tham²¹ caṅgotakakiccam²² vā n' atthi, kantanakavāto utṭha-hitvā²³ pupphāni vanṭato kantati, sampaṭicchanakavāto sampaticchatati, pavesanakavāto Sudhammam²⁴ devasabham paveseti,²⁵ sammajjanakavāto²⁶ purāṇapupphāni²⁷ niharati,

¹ T.B.K. paroparam.

² T. °palāse both times; B. panna°, K. pandu°.

³ T. °jātapattpupph°.

⁴ B. sañjātena.

⁵ B. °bhatteṇa.

⁶ B. kuṭu°.

⁷ B. °lo.

⁸ M₁₀ kekāsaka°; B. kosaka°.

⁹ T. °kucchihi.

¹⁰ K. sambhinna°.

¹¹ T.K. sabbaphāli°.

¹² M₁₀ sabbak°.

¹³ M₁₀ supuspito.

¹⁴ T. cālenti.

¹⁵ T. kīl°.

¹⁶ T. abhāya.

¹⁷ T. hoti, corr. to hosi.

¹⁸ T. pañnacchattapamāñāni; B. pana chatappamāñāni.

¹⁹ T. renu (*also below*).

²⁰⁻²⁰ Missing in T.

²¹ T. pupphāni haran°.

²² B.K. caṅkoṭaka°.

²³ M₁₀ vutṭh°.

²⁴ M₁₀T. Sudhamma-.

²⁵ M₁₀ °vesati.

²⁶ M₁₀ sammajana°.

²⁷ T. purāṇadevapupphāni.

santharaṇakavāto pattakanṇikakesarāni rañjento¹ santharati, majjhāṭṭhāne dhammadāsanam hoti yojanappamāne² ratanapallanke³ upari tiyojanena setacchattena⁴ dhāriyamānenā,⁵ tad-anantaram Sakkassa devarañño āsanam atthariyati.⁶ Tato tettimsāya devaputtānam, tato aññe-sam mahesakkhanām devānam; aññataradevatānam⁷ pana⁸ pupphakanṇikā⁹ va¹⁰ āsanam hoti. Devatā¹¹ devasabham pavisitvā nisidanti. Tato¹² pupphehi reñuvatṭi¹³ uggantvā¹⁴ uparikanṇikam āhacca nipatamānā devatānam tigāvutappamānam attabhāvam lākhārasaparikammasajjitam¹⁵ viya suvaṇṇacūṇṇapīñjaram¹⁶ viya karoti; ekacce pana¹⁰ devā ekekam puppham gahetvā aññamaññam paharantā pi kiñanti yeva. Paharanakāle pi mahātumbappamāṇā¹⁶ reñu nikkhomitvā sariram pabhāsampannehi gandhacūñnehi sañjatitamanosilārāgam¹⁷ viya karoti. Evam sā kiñcatuhi māsehi pariyośānam gacchati.

Ayam ānubhāvo ti ayam anuppharitum¹⁸ ānubhāvo.

Idāni yasmā na¹⁹ satthā pāricchattakena²⁰ atthiko, tena pana saddhim upametvā satta ariyasāvake dassetukāmo, tasmā²¹ te dassetum evam eva kho ti ādim āha.

Tattha pabbajjāya ceteti ti pabbajissāmī ti cinteti.

Devānam²² vā ti devānam viya.

Yāva brahmañlokā sādhukārasaddo²³ abbhuggacchatī ti pañha-vitalato yāva brahmañlokā sādhukārasaddena²⁴ sabbam eka-saddam eva hoti.

¹ M₁₀ rajento.

² T.B. °ppamāṇo (T. °no).

³ T. °pallamko; B. °pallañko.

⁵ M₁₀ dhariy°; B. dhāriy°.

⁴ M₁₀ °chatte.

⁷ M₁₀ °devānam.

⁶ M₁₀ °riyati.

⁹ B. °kanṇikam.

⁸ B.K. omit.

¹¹ B.K. devā.

¹⁰ B. omits.

¹³ B. reñuvatṭim uggahetvā.

¹² B. vāto.

¹⁵ T. omits cūṇna.

¹⁴ T. omits rasa.

¹⁷ K. sañjatamano°; B. sañjatamāno haram rāgam.

¹⁶ M₁₀ mahāgumba°.

¹⁹ M₁₀ omits; T. nam.

¹⁸ T. atipphar°.

²¹ M₁₀ T.P. omit.

²⁰ T. pari°.

²³ T.K. only saddo.

²² K. devānan, omits vā.

²⁴ T. sadhu°.

Ayam ānubhāvo ti ayam khīṇāsavassa bhikkhuno anup-pharaṇānubhāvo.

Imasmīm pana¹ sutte catupārisuddhisilāñ pabbajjānis-sitam² hoti, kasinaparikammāñ pathamajjhānasannissitam, vipassanāya saddhiñ tayo maggā tīṇi ca³ phalāni arahatta-maggasannissitāni honti. Desanāya nāma⁴ uparito⁵ vā hetṭhato⁶ vā ubhayato vā paricchedo hoti; idha pana ubhayato paricchedo, ten' etam⁶ vuttam. Saṅkhepato pan' ettha vattavivat̄tam kathitan ti veditabbam.

6. Chatthe *parisuddhā ca⁷ bhavissanti* ti bhiyyosomattāya⁸ parisuddhā bhavissanti nimmalā.

Sakammāragato ti ettha sa-kāro nipātamattam; kammāragato kammāruddhanagato ti attho.

7. Sattame *ananuyuttassā* ti na yuttapayuttassa hutvā viharato.

Seyyathā pi bhikkhave kukkuṭiyā andāni ti imā kanhapak-kha-sukkapakkhavasena dve upamā vuttā; tāsu⁹ kaṇha-pakkha-upamā¹⁰ atthassa asādhikā itarā¹¹ sādhikā¹¹ ti suk-kapakkha-upamāya¹⁰ eva¹² attho veditabbo.

*Seyyathā pi*¹ ti opamatthe nipāto, *ap*¹³ ti sambhāvanatthe; ubhayenāpi⁴ seyyathāpi nāma⁹ bhikkhave ti dasseti.

Kukkuṭiyā andāni attha vā dasa vā dvādasā⁷ vā⁷ ti ettha pana kiñcāpi kukkuṭiyā vuttappakārato ünādhikāni pi andāni honti. Vacanasilīt̄thatāya pan' etam vuttam; evam hi loke siliṭṭham¹⁴ vacanam hoti.

Tān' assū ti tāni assu, te¹⁵ bhaveyyun ti attho.

Kukkuṭiyā sammā adhisayitāni ti tāya janettiyā kukkuṭiyā¹⁶ pakkhē pasāretvā tesam upari sayantiyā sammā adhisayitāni.

¹ B. omits.

² K. °sannissitam.

³ M₁₀ omits.

⁴ K. omits.

⁵ B.K. transpose the two words.

⁶ M₁₀ tena tam.

⁷ M₁₀ T. omit.

⁸ M₁₀ hiyyo°.

⁹ M₁₀ omits; T. [tā]su.

¹⁰ B. °pakkhūp°.

¹¹ B. omits; T. itarā sā.

¹² T. pi.

¹² M₁₀ T.B. evam.

¹³ T. pi.

¹⁴ M₁₀ K. siliṭṭha; T. [si]liṭṭham.

¹⁵ M₁₀ T.B. omit.

¹⁶ T. omits.

Sammā pariseditānī¹ ti kālena kālam utum gañhāpentiyā suṭṭhu samantato seditāni usmikatāni.²

Sammā paribhāvitānī ti kālena kālam suṭṭhu samantato bhāvitāni,³ kukkuṭagandham gāhāpitānī⁴ ti attho.

Kiñcāpi tassā kukkuṭiyā ti tassā kukkuṭiyā imam tividhakiriyākaraṇena appamādām katvā kiñcāpi na evam icchā uppajjeyya.

Atha kho bhabbā va te ti atha kho te kukkuṭapotakā vuttanayena sothinā abhinibbhijitum⁵ bhabbā va⁶; te hi yasmā⁷ tāya kukkuṭiyā evam tih' ākārehi tāni aṇḍāni paripāliyamānāni na pūtini honti—yo pi nesam allasineho, so pariyādānam gacchatī kapālam tanukam hoti pādanakhasikhā ca mukhatuṇḍāñ⁸ ca kharām⁹ hoti¹⁰ sayam pi parināmam gacchatī¹¹ kapālassa tanuttā bahi¹² āloko anto paññāyati—tasmā ‘ciram vata mayam samkuṭitahatthapādā sambādhe sayimhā¹³ ayañ ca bahi āloko dissati, ettha dāni no sukhavīhāro bhavissati’ ti nikhamitukāmā hutvā kapālam pādena paharanti¹⁴ givam¹⁴ pasārenti. Tato tam¹⁴ kapālam dvedhā bhijjati. Atha te pakkhe vidhunantā tamkhanānurūpam viravantā¹⁵ nikhamanti yeva, nikhamitvā¹⁶ ca¹⁴ gāmakkhettam upasobhayamānā vicaranti.

Evam eva kho ti idam opammasampatiपādanam¹⁷; tam¹⁷ evam atthena samsanditvā¹⁸ veditabbam.

Tassā¹⁹ kukkuṭiyā aṇdesu²⁰ tividhakiriyākaraṇam²¹ viya hi imassa bhikkhuno bhāvanam²² anuyuttakālo,²² kukkuṭiyā

¹ T. °sevitānī; M₁₀ °desitānī (!).

³ K. paribhāv°.

² K. °katānī ti vuttam hoti.

⁵ T. °nibbhajjatūm.

⁴ K. gaphāp°.

⁷ T. tasmā.

⁶ K. omits.

⁸ T. only tuṇḍāñ; K. °tuṇḍakañ; B. reads thaddham.

⁹ T. kharā.

¹⁰ K. adds kukkuṭapotakā.

¹¹ K. gacchanti.

¹² K. bahiddhā.

¹³ B. °ha.

¹⁴ T. omits.

¹⁵ M₁₀ °nti.

¹⁶ K. °mantā.

¹⁷ M₁₀ °sampatiपādanam tam; T. °sampatiपādanam ti.

¹⁹ T. tassa.

¹⁸ B. °sandetvā.

²¹ M₁₀ omits kiriyā.

²⁰ K. adds adhisayitādi-.

²² K. reads attano cittasantāne aniccam dukham anattā ti tividhānupassanākaraṇam.

tividhakiriyāsampādanena aṇḍānam apūtibhāvo viya bhāvanam anuyuttassa bhikkhuno tividhānupassanāsampādanena¹ vipassanāñāṇassa¹ aparihāni, tassā² tividhakiriyākaraṇena aṇḍānam allasinchapariyādānam viya tassa bhikkhuno tividhānupassanāsampādanena bhavattayānugataniyatisehapariyādānam,³ ⁴aṇḍakapālānam tanubhāvo viya bhikkhuno⁵ avijjaṇḍakosassa⁶ tanubhāvo, ⁴kukkutapotakānam nākhatundakānam thaddhakharabhāvo⁷ viya bhikkhuno⁸ vipassanāñāṇassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo,⁹ ⁴kukkutapotakānam pariṇāmakālo¹⁰ gabbhagahaṇakālo,¹¹ kukkutapotakānam pādanakhasikhāya¹² vā mukhatundakena vā aṇḍakosam¹³ padāletvā pakkhe papphotetvā¹⁴ sotthinā abhinibbhidākālo viya tassa¹⁵ bhikkhuno⁵ vipassanāñāṇam gabbham¹⁶ gaṇhāpetvā vicarantassa¹⁷ utusappāyam vā bhojanasappāyam vā puggalasappāyam vā dhammasavanasappāyam vā labhitvā ēkāsane nisinnass' eva vipassanam vadḍhentassa anupubbādhigatena arahattamaggena avijjaṇḍakosam padāletvā abhiññāpakkhe papphotetvā sotthinā arahattappattakālo¹⁸ veditabbo. Yathā pana kukkutapotakānam pariṇatabhāvam¹⁹ nātvā mātā pi aṇḍakosam bhindati, evam tathārūpassa bhikkhuno nāṇaparipākam nātvā satthā pi

¹ B. has tividhānupassanāñāṇassa.

² K. adds kukkuṭiyā.

³ B. °nikantiyā p°; K. °nikantisnehap°.

⁴ K. adds kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena.

⁵ K. add^s tividhānupassanāsampādanena.

⁶ M₁₀T. avijjaṇḍakassa.

⁷ M₁₀ thaddhakaraṇabhb°; B. thaddhabhb°.

⁸ T. omits sūra.

⁹ B. pariṇāmagamanakālo.

¹⁰ K. inserit vadḍhikālo; B. continues gabbhaggahaṇe kukkuṭap°.

¹¹ K. adds here kukkuṭiyā tividhakiriyā sampādanena.

¹² T. pada°.

¹³ M₁₀T. °kosam.

¹⁴ T. papphotetvā.

¹⁵ T. assa ca.

¹⁶ K. °nāṇagabbham.

¹⁷ B.K. add tajjātikam.

¹⁸ M₁₀B. arahattapatta°; T. arahattam patta°.

¹⁹ M₁₀ °bhāvañ.

Ucchinda sineham attano kumudam sāradikam va pāṇinā
santi^maggam eva brūhaya nibbānam Sugatena desitan
ti*

ādinā nayena obhāsam pharitvā gāthāya avijjandakosam
paharati. So gāthāpariyosāne avijjandakosam¹ bhinditvā
arahattam pāpuṇāti. Tato paṭṭhāya yathā te kukkuṭapota-
takā gāmakkhettam upasobhayamānā² vicaranti,³ evam
ayam pi mahākhīṇāsavo nibbānārammaṇam phalasamā-
pattim appetvā samghārāmam upasobhayamāno vicarati.

*Phalagandassā*⁴ ti vaddhakissa; so hi olambakasamkhā-
taphalam⁵ cāretvā⁶ dārūnam gaṇḍam⁷ haratī ti phala-
gaṇḍo⁸ ti vuccati.

Vāsijate ti vāsidandakassa gahaṇaṭṭhāne.

*Ettakam*⁹ vā me ajja āsavānam¹⁰ khīṇam¹¹ ti¹² pabbajitassa
hi pabbajjāya¹³ cetanādisamkhepena¹³ uddesena paripucchāya
yonisomanasikārena vattapatipattiyyā¹⁴ ca¹⁵ niccaṅkālam āsa-
vā khīyanti; evam khīyamānānam pana¹⁶ nesam ‘ettakam
ajja khīṇam ettakam hiyyo¹⁷’ ti evam¹⁸ assa nāṇam¹⁵ na¹⁵
hotī ti attho. Imāya upamāya vipassanānisamso dīpito.

Hemantikend ti hemantasamayena.

*Patipassambhanti*¹⁹ ti thirabhāvena parihāyanti.²⁰

Evan eva kho ti ettha mahāsamuddo viya sāsanam dat-
ṭhabbam, nāvā viya yogāvacaro, nāvāya samudde²¹ pariyanam
viya imassa bhikkhuno ūnapañcavassakāle ācarī-
yupajjhāyānam²² santike¹² vicaraṇam, nāvāya mahāsamuddo-

* Dh. v. 285.

¹ M₁₀ avijjakosam; T. °payosane av°.

² T.B.K. insert tattha. ³ T. caranti.

⁴ K. balabhaṇḍassā (=v.l. in B.).

⁵ B. °saṅkhātam ph°; K. °balam (=v.l. in B.).

⁶ M₁₀ B.K. dhār°. ⁷ K. bhaṇḍam (=v.l. in B.).

⁸ K. balabhaṇḍo. ⁹ M₁₀ T. ettakā.

¹⁰ M₁₀ T. āsavā. ¹¹ M₁₀ khīpā; T. khīnā.

¹² T. omits. ¹³ B.K. pabbajjāsaṅkhepena (B. °saṅkh°).

¹⁴ T. °paṭivattiyā. ¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁶ B. omits. ¹⁷ M₁₀ bhiyo; T. hiyo.

¹⁸ B. inserts here pan'. ¹⁹ M₁₀ T. °ppassambhatī; B. parihāyanti.

²⁰ M₁₀ °hāyati; T. °hāyamti. ²¹ B. mahāsamudde.

²² B. ācariyap°.

dakena¹ khajjamānānam² bandhanānam³ tanubhāvam⁴ viya bhikkhuno pabbajjāsamkhepena⁵ uddeṣena⁶ pari-pucchādihi yeva samyojanānam tanubhāvo, nāvāya thale ukkhittakālo viya bhikkhuno nissayamuttakassa kammatthānam gahetvā araññe vasanakālo, divā⁷ vātātapena sus-sanām⁸ viya vipassanāññena tañhāsinehassa⁹ sussanām, rattim¹⁰ himodakena temanām viya kammatthānam nissāya uppannena pītipāmojjena¹¹ cittatemanām,¹² rattidivam¹³ vātātapehi c' eva himodakena ca parisukkhatintānam¹⁴ bandha-nānam dubbalabhbāvo viya vipassanāññapītipāmojjehi¹⁵ samyojanānam bhiyyosomattāya¹⁶ dubbalabhbāvo, pāvussaka-megho¹⁷ viya arahattamaggaññānam, meghavutthi-udakena nāvāya antopūtibhbāvo¹⁸ viya āraddhavipassakassa rūpasat-takādivasena vipassanām vadḍhentassa okkhāyamāne¹⁹ pak-khāyamāne²⁰ kammatthāne²¹ ekadivasam utusappāyādīni laddhā ekapallankena nisinnassa arahattaphalādhigamo,²² pūtibandhanāya nāvāya kañcikālatthānam²³ viya khināsamo-yojanassa arahato mahājane²⁴ anugāñhantassa yāvatāyu-kam²⁵ thānam, pūtibandhanāya nāvāya anupubbena bhij-jitvā appannattikabhāvūpagamo²⁶ viya khināsavassa upā-dinnakkhandhabhedena anupādisesāya nibbānadhatuyā pari-nibbutassa appannattikabhāvūpagamo ti. Imāya upamāya samyojanānam dubbalatā dīpitā.

¹ B.K. °samudda-udakena.

² T. vajjō (!).

³ M₁₀ bandhana.

⁴ B.K. °bhāvo.

⁵ M₁₀ °sañkhena.

⁶ B. uddeṣa°.

⁷ B. adds pi.

⁸ B.K. samsussanām both times; T. pamsusussanām.

⁹ K. °snehaśā.

¹⁰ M₁₀ °pāmujjena.

¹¹ M₁₀ omits citta.

¹² M₁₀ rattim^o divam; T. rattim^o divā; B. rattidivam.

¹³ T. parisukkhatitānam; B. parisukkharitintānam; K. pari-pakkaparitintānam.

¹⁴ M₁₀ °pāmujjehi.

¹⁵ M₁₀ bhiyoso°; T. bhiyyoso°.

¹⁶ M₁₀T. °meghā.

¹⁷ T. °puritabhāvo.

¹⁸ B. okāyamāne.

¹⁹ B. omits.

²⁰ T. arahattamaggaññānam phal°.

²¹ B. kiñcikālam thānam; K. kañci kālam th°.

²² T.B.K. °janām; M₁₀ °janānam.

²³ M₁₀ appannakabh°; T. appannakabh°.

8. Atṭhamam̄ atṭhuppattiyyam̄ kathitam̄; atṭhuppatti² pan' assa hetṭhā* Cūlāccharāsaṅghātasuttavannanāya³ vit-thāritā⁴ eva.⁵

Passatha no ti passatha nu.

Ālingitvā⁶ ti⁷ upagūhitvā.

Upanisideyyā ti samīpe nissāya⁸ nisideyya.

Upanipajjeyyā ti upagantvā nipajjeyya.

Ārocayāmī ti ācikkhāmi.

Paṭivedayāmī ti paṭivedetvā jānāpetvā kathemi.

Vālarajjuyā ti assavāla-govālehi vatṭitarajjuyā.⁹

Paccorasmīn ti uramajjhe.

Phenuddehakan¹⁰ ti phenam̄ uddihitvā¹¹ uppādeti¹² ti attho.

Attatthan ti attano diṭṭhadhammikasamparāyika-lokiyalokuttaram¹³ attham̄.

Paratthobhayatthesu pi es' eva nayo.

Sesam ettha yam̄ vattabbam̄ siyā, tam̄ sabbam̄ Cūlāccharāsaṅghātasuttassa atṭhuppattiyyam̄ kathitam eva. Idañ ca pana suttam̄ kathetvā satthā¹⁴ Cūlāccharāsaṅghātasuttam̄† kathesi.

9. Navamam̄ uttānattham eva.

10. Dasame parittān ti appam̄ thokam̄; tam̄ hi sarasaparittatāya¹⁵ pi khanaparittatāya pi¹⁶ ṭhitiparittatāya pi parittam eva.

Lahum¹⁷ uppajjitvā nirujjhānato¹⁸ lahusam̄.¹⁹

* See Vol. I, 63 sqq.

† A. I, 10 (9).

¹ T. °ya; B.K. atthupp° throughout.

² T. °ppattiyyam̄.

³ M₁₀T. cula°; B. °saṅghāṭa° throughout.

⁴ M₁₀T. °ritam.

⁵ P. yeva.

⁶ B. āliṅgetvā.

⁷ M₁₀T. omit.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀T. vaddhita°.

¹⁰ T. phenuddehan.

¹¹ M₁₀ uddisitvā; B. uddehitvā; K. uddahitvā.

¹² M₁₀ °ti (without ti); B.K. ussādetvā.

¹³ T. omits lokiya.

¹⁴ T. yathā.

¹⁵ M₁₀ °parittāya three times.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ M₁₀ lahun ti; T. lahu.

¹⁸ M₁₀ °nako.

¹⁹ M₁₀ lahu; T. lahump; B.K. lahukam̄.

*Mantāya¹ boddhabban² ti mantāyam³ boddhabbam,
paññāya jānitabban ti attho.*

Pabbateyyā ti pabbatasambhavā.⁴

*Hārahārinī⁵ ti rukkhanalavelu-ādīni⁶ haritabbāni haritum
samathhā.⁷*

Sesam sabbattha uttānattham⁸ evā ti.

Mahāvaggo sattamo.

VIII.

1. Atṭhamassa paṭhame āpattim⁹ jānāti¹⁰ ti¹¹ āpattim yeva
āpatti ti¹⁰ jānāti.¹¹

Sesapadesu pi es' eva nayo.

2. Dutiye svāgatānī¹² ti su-āgatāni suppaguṇāni.

Suvibhattāni ti koṭṭhāsato suṭṭhu vibhattāni.

*Suppavattāni ti āvajjitatvajjitaṭṭhane¹³ suṭṭhu pavattāni
daṭṭhapaguṇāni¹⁴ suvinicchitāni.¹⁵*

Suttaso¹⁶ ti¹⁷ Vibhaṅgato.¹⁸

Anuvyañjanaso ti¹⁷ Khandhakaparivārato.¹⁹

3. Tatiye vinaye kho pana ṭhito hoti ti vinayalakkhaṇe
patiṭṭhito hoti.

Asaṅhīro²⁰ ti na sakkā hoti gahitagahaṇam vissajjāpetum.

9. Navame eko ti adutio.

*Vūpakaṭṭho ti kāyena gaṇato cittena kilesehi vūpakaṭṭho
vavakaṭṭho²¹ dūribhūto.²²*

¹ M₁₀ mantā; T. pantā.

² K. photṭh° both times.

³ M₁₀ T.B.K. °ya.

⁵ T. hārahārinī.

⁴ B. pabbatappabhavā.

⁶ T. °nala°; T. °velu-āharit°.

⁷ M₁₀B. samathhāni.

⁸ B.K. uttānam.

⁹ T. omits.

¹⁰ M₁₀T. āpattim, without ti.

¹¹ T. °ti ti.

¹² M₁₀T. sāg°.

¹³ M₁₀B. āvajjitatṭhāne.

¹⁴ K. daṭṭham p°; M₁₀T. daṭṭha°.

¹⁵ M₁₀ °nī ti; K. reads 'Suvinicchitāni' ti suṭṭhu vinicchitāni.

¹⁶ M₁₀T. suttato.

¹⁷ M₁₀ omits.

¹⁸ T. °bhāgato; P. suttavibhāgato.

¹⁹ T. sakhandh°.

²⁰ K. °hiro.

²¹ T. vavatṭho; B. omits; K. vivekatṭho.

²² M₁₀ dūri°.

Appamatto ti sati-avippavāse ṭhito.

Pahitatto ti pesitatto.

Nibbida'yā ti bhave¹ ukkaṇṭhāpanatthāya.²

Virāgāyā ti rāgādinaṁ virajjanatthāya.

Nirodhāyā ti appavattikaraṇatthāya.

Vūpasamāyā ti kilesavūpasamāya appavattiyā.³

Abhiññāyā ti tilakkhaṇam āropetvā abhijānanatthāya.

Sambodhāyā ti maggasaṁkhātassa sambodhassa atthāya.

Nibbānāyā ti nibbānassa sacchikaraṇatthāya.

10. Dasame adhikaraṇāni samenti vūpasamenti⁴ ti *adhikaranasamathā*.

Uppannuppannānan ti uppānānam uppānānam.⁵

*Adhikaranānan*⁶ ti vivādādhikaraṇam anuvādādhikaraṇam kiccādhikaraṇam⁷ āpattādhikaraṇam ti imesam catunnam.

*Samathāya vūpasamāyā*⁸ ti samanatthañ c' eva vūpa-samanatthañ ca.

*Sammukhāvinayo dātabbo . . . pe*¹⁰ . . . *tinavaatthārako* ti ime satta samathā dātabbā. Tesam vinicchayanayo¹¹ Vina-yavaṇṇanāto¹² gahetabbo. Api ca Dighanikāye Saṅgiti-suttavaṇṇanāyam pi¹³ vitthārito yeva, tathā Majjhimanikāye Sāmagāmasuttavaṇṇanāyam¹³ pi¹⁴ ti.

*Vinayadharavaggo*¹⁵ atthamo.

Ito¹⁶ parāni satta suttāni uttānatthān' eva; na h' ettha kiñci hetthā avuttanayam¹⁷ nāma atthī ti.

*Manorathapūraṇiyā Ānguttaranikāyatthakathāya
Sattakanipāta-vanṇanā nitthitā.*

¹ B.K. *vatte*.

² B.K. *ukkaṇṭhanatthāya*.

³ M₁₀ *appattiyā*.

⁴ T. *vupa°*; P. *upa°*.

⁵ M₁₀ T. *omit*.

⁶ T. *°karanaṇ*.

⁷ B. *after āpattā°*.

⁸ T. *°ya, without* ti.

⁹ M₁₀ B. *samatthathañ*.

¹⁰ B. *pa*.

¹¹ B. *vinicchayo*.

¹² T. *°vannanato*; B. *°samvaṇṇanato*.

¹³ T. *°vannanāyan*; K. *°vannanāyā*; B. *Sāmasuttavaṇṇanāyā*.

¹⁴ T.B.K. *omit*; M₁₀ *pi*, *omits* ti.

¹⁵ B. *Vinayavaggo*.

¹⁶ M₁₀ *iti*.

¹⁷ M₁₀ *'vutta°*.

ATṬHAKA-NIPĀTA-VANNANĀ

I.

1. Atṭhakanipātassa paṭhame āsevitāyā ti ādarena sevitāya.

Bhāvitāyā ti vadḍhitāya.

Bahulīkatāyā ti punappuna¹ katāya.

Yānikatāyā ti yuttayānasadisāya² katāya.

Vatthukatāyā ti patiṭṭhānaṭṭhena³ vatthu⁴ viya katāya.

Anutṭhitāyā ti paccupatṭhitāya.

Paricitāyā ti samantato citāya upacitāya.

Susamāraddhāyā ti suṭṭhu samāraddhāya sukata.

Anisaṃsā ti guṇā.

Sukhaṃ supati ti ādisu⁵ yañ vattabbam, tam Ekādasanipāte⁶ vakkhāma.—

Appamānan ti pharaṇavasena appamāṇam.

Tanū⁷ samyojanā honti passato upadhiikkhayān ti mettā-padaṭṭhānāya⁸ vipassanāya⁹ anukkamena upadhikkhayasam-khātam arahattam¹⁰ pattassa¹⁰ dasa samyojanā pahiyantī ti attho.

Athavā *tanū samyojanā honti* ti paṭighāñ c' eva paṭigha-sampayuttasamyojanā¹¹ ca tanukā honti; *passato upadhiikkhayān* ti tesam yeva kilesūpadhīnam khayasam-khātam mettam¹² aḍhigamavasena passantassa.

Kusalī¹³ tena hoti ti tena mettāyanena kusalo hoti.

¹ B.K. °ppunam throughout.

² T. yuta°; M₉M₁₀B.K. °sadisa-.

³ T. patiṭṭhatṭhena.

⁴ M₁₀T. vatthum.

⁵ T. ādi.

⁶ B.K. Ekādasakanip°.

⁷ M₉T.K. tanu.

⁸ T. metta°.

⁹ M₁₀ savip°.

¹⁰ M₉M₁₀ arahattapattassa; T. arahattassa.

¹¹ B.K. °samyojanā.

¹² K. arahattam (mentioned by B. as v.l.).

¹³ B.K. kusalam both times; T. kusali.

Sattasandan ti sattasam̄khātena sañdena samannāgataṁ, sattabharitan ti attho.

*Vijetvā*¹ ti adañdena asatthena² dhammen' eva vijinitvā.³

Rājisayo ti isisadisā dhammadikarājāno.

Yajamānā ti dānāni dadamānā.

*Anupariyagā*⁴ ti vicariṁsu.

*Assamedhan*⁵ ti ādisu porāṇakarājakāle⁶ kira sassamedham purisamedham sammāpāsaṁ vācapeyyan⁷ ti cattāri samga-havatthūni ahesum, yehi rājāno lokam samgañhiṁsu. Tattha nippphannasassato dasamabhāgagahaṇam sassamedham nāma, sassasampādane medhāvitā ti attho; mahāyodhānam chammāsikabhāttavetanānuppadānam⁸ purisamedham nāma, purisasam̄ganjhane⁹ medhāvitā ti attho; daliddamanus-sānam¹⁰ hatthato¹¹ lekham¹² gahetvā tīpi vassāni vinā vaddhiyā sahassadvisiahassamattam¹³ dhanānuppadānam sammāpāsaṁ nāma, tam hi sammā manusse pāseti hadaye bandhitvā viya ṭhapeti, tasmā sammāpāsan ti vuccati; 'tāta ! mātulā !' ti ādinā nayena pana sañhavācābhānanam vācapeyyam¹⁴ nāma, piyavācā¹⁵ ti attho. Evam catuhi samgahavatthūhi¹⁶ samgahitam¹⁷ ratṭham¹⁸ iddhañ¹⁹ c' eva²⁰ hoti phitañ²¹ ca buhu-annapānam²² khemam nirabbudam, manussā mudā²³ modamānā²⁴ ure putte nacentā apāruta-gharā viharanti, idam gharadvāresu aggalañam²⁵ abhāvato niraggalān ti vuccati; ayam porāṇikā²⁶ paveṇi.²⁷

Aparabhāge²⁸ pana Okkākarājakāle brāhmaṇā imāni cat-

¹ M₁₀T.K. jinitvā.

² T. omits.

³ M₁₀T. jinitvā.

⁴ K. anucar°.

⁵ B.K. sassa°.

⁶ T. omits rāja; K. porāṇakadhammadikarāja°.

⁷ M₁₀K. vājap°; B. vācāp°.

¹⁰ M₉P. dal°.

⁸ M₁₀ °vetanānu°; T. °ppādanam.

¹² B.K. °matta-.

⁹ M₁₀ °sam̄ganha.

¹⁴ M₁₀T. °vācan.

¹¹ B. hatthalekham.

¹⁷ T. jīvitāñ.

¹³ B. vācāp°; K. vājap°.

¹⁹ K. sammodamānā.

¹⁵ T. sahitaratṭham.

²¹ T. porāni.

¹⁶ T. iddham yeva.

¹⁸ K. bahutannap°.

²⁰ M₁₀T. aggal°.

²² K. inserts ca.

tāri saṃgahavatthūni¹ imañ ca² ratthasampattiñ parivattetvā³ uddhamūlakam⁴ katvā assamedhan⁵ purisamedhan ti ādike pañca yaññe nāma akamṣu. Tesu assam ettha⁶ medhanti⁷ vadheti ti assamedho, dvihi pariyaññehi yajitabbassa ekavisatiyūpassa ekasmiñ pacchimadivase⁸ yeva sattanavutipañcapasusataghātabhīṣanassa⁹ ṭhapetvā bhūmiñ ca purise ca avasesasabbavibhavadakkhiṇassa¹⁰ yaññass' etam adhivacanam; purisam ettha⁶ medhanti ti purisamedhan,¹¹ catuhi pariyaññehi yajitabbassa saddhim bhūmiyā assamedhe vuttavibhavadakkhiṇassa yaññass' etam adhivacanam; sammam ettha pāsantī ti sammāpāso, divase dvivase¹² yugacchiggale pavesanadañḍakasamkhātam¹³ sammañ khipitvā¹⁴ tassa¹⁵ patitokase vedin¹⁶ katvā samjhārimehi¹⁷ yūpādihi¹⁸ Sarassatinadiyā¹⁹ nimuggokāsatoppabhūti²⁰ paṭilomam gacchantena yajitabbassa satrayāgass²¹ etam adhivacanam; vācam ettha pibantī²² ti vācapeyyam,²³ ekena pariyaññena sattarasahi paśūhi yajitabbassa beluvayūpassa²⁴ sattarasakadakkhiṇassa²⁵ yaññass' etam adhivacanam; n' atthi ettha aggala ti niraggio,²⁶ navahi pariyaññehi²⁷ yaji-

¹ T. ariyasamg°.

² T. imam (without ca).

³ M₁₀ °vattitvā; T. only vattitvā.

⁴ M₉ M₁₀ T. °mūlikam; B.K. uddham mūlakam.

⁵ K. °medhan, omits purisamedhan.

⁶ B. omits.

⁷ B. °tī, omits vadheti.

⁸ T. majjhima°.

⁹ M₉ K. °ghātabhīṣanassa; B. °ghātabhīṣanassa; M₁₀ °pasughatana-bhīṣanassa; T. yevā ti sattāñ ca satapañcasusataghātabh° (corrupted).

¹⁰ M₁₀ asesa°.

¹¹ B. °medho.

¹² T. omits.

¹³ M₉ M₁₀ omit samkhātam; K. °dañḍasamkhātam.

¹⁴ T. kipitvā tassā.

¹⁵ B. vatim.

¹⁶ T. samjhārimehi dhupādihi.

¹⁷ M₉ M₁₀ T. Sarassati°; B. only nadiyā.

¹⁸ T. nimagg°; B. °kāsato pabhusi.

¹⁹ M₁₀ satrāyāg°; M₉ T. yātrāyāg°; B. reads sataghātass'.

²⁰ M₉ B.K. pivantī (K. vājam).

²¹ B. vācāpeyyā; K. vājapeyyo.

²² M₁₀ T. bel°; K. vel°.

²³ T. sattarasasattarasakad°; B. sattarasasattadasakad°; K. sattarasayuttad°.

²⁴ M₉ B. °jā.

²⁵ T. yaññehi.

tabbassa saddhim bhūmiyā ca purisehi ca assamedhe vutta-vibhavatākkiṇassa sabbamedhapariyāyanāmassa assamedhavikappass' etam adhivacanam.

Kalam¹ pi te nānubhavanti solasim ti te sabbe pi² mahāyāgā ekassa mettacittassa vipākamahantatāya solasim kalam nāgganti,³ solasamam bhāgām na pāpuṇanti⁴ ti attho.

Na jānāti⁵ ti na attanā parassa jānim karoti.

Na jāpaye⁶ ti na parena⁷ parassa jānim karoti.

Mettamso⁸ ti mettāyamānacittakotthāso⁹ hutvā.

Sabbabhūtānan ti sabbasattesu.

Veram¹⁰ tassa na kenaci ti tassa kenaci saddhim akusala-veram vā puggalaveram vā n' atthi.

2. Dutiye ādibrahmacariyikāyā¹¹ ti maggabrahmacariyassa ādibhūtāya.¹²

Puññāyā¹³ tivipassanāya.

Garutthāniyan ti gāravuppattipaccayabhūtam garubhāvanīyam.

Tibban ti bahalam.

Paripucchati ti atthapāli-anusandhipubbāparāni¹⁴ pucchatī

Paripañhati ti pañham karoti,¹⁵ idañ c' idañ ca pucchissā-mi¹⁶ ti vitakketi.

Dvayenā ti duvidhena.

Anānākathiko ti anānattakathiko hoti.

Atiracchānakathiko ti nānāvidham tiracchānakatham na katheti.

Ariyam vā tuñhibhāvan ti ariyatunñhibhāvo nāma¹⁷ catut-thajjhānam sesakammaṭṭhānamanasikāro¹⁸ pi vat̄tati.

Jānam jānāti¹⁹ ti jānitabbakam jānāti.

Passañ passati²⁰ ti passitabbakam passati.

¹ M₁₀ kaṭam.

² K. hi.

³ B.K. na aggh° (K. omits kalam).

⁵ M₉M₁₀B.K. jināti.

⁴ T. nāgganti.

⁸ K. mettaso.

⁶ T. jap°.

⁷ M₁₀ omits.

⁹ T. mettasamānacitta°; M₉M₁₀B.K. mettāsamādhicitta°.

¹⁰ T. veran.

¹¹ K. °cariyakāyā.

¹² T. °bhūtā.

¹³ T. atthapāli-anadhi° (!).

¹⁴ T. karonti.

¹⁵ B. paccāsāmī.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ M₁₀ omits sesa; T. °tthānam manasi°.

Piyattāyād¹ ti piyabhāvatthāya.
Garuttāyād² ti garubhāvatthāya.³
Bhāvanāyā ti bhāvanatthāya guṇasambhāvanāya vā.
Sāmaññāyād⁴ ti samaññadhammatthāya.⁴
Ekibhāvāyā⁵ ti nirantarabhāvatthāya.⁶
 3. Tatiye *appiyapasaṃsī* ti appiyajanassa pasāṃsako⁷
 vanṇabhbāṇī.⁸

Piyagarahī ti piyajanassa nindako garahako.
 4. Catutthe⁹ *anavaññattikāmo* ti aho vata¹⁰ mām aññe na
 avajāneyyun ti anavajānanakāmo.¹¹

Akālaññū ti kathākālam na jānāti, akāle katheti.
Asuci¹² ti asucikāyakammādīhi¹³ samannāgato.¹⁴
 5. Pañcame lokassa dhammā ti *lokadhammā*; ete hi mut-
 tā¹⁵ nāma¹⁶ n' atthi¹⁶ buddhānam pi honti,¹⁷ ten' evāha.
Lokam anuparivattantī ti anubandhanti na pajahanti,
 lokato na nivattantī ti attho.

Loko ca atthalokadhamme anuparivattati¹⁸ ti ayañ ca loko
 ete anubandhati¹⁹ na pajahati, tehi dhammehi anupari-
 vattati²⁰ ti attho.

Lābho alābho ti läbhe āgate alābho āgato yevā ti veditabbo.
Ayasādisu pi es' eva nayo.
Avekkhati²¹ vipariñāmadhamme ti *vipariñāmadhamme²²*
 ime ti evam avekkhati.

¹ M₁₀ piyatthāyā; K. piyatāyā.

² M₁₀T. garubhāvatthāyā; K. garutāyā.

³ T. °tthā; B. garugāravatthāya.

⁴ T. samadhi°.

⁵ M₁₀ eki°.

⁶ T. adds . . . pe . . .

⁷ T. pasāṃsato.

⁸ M₁₀ °bhāṇī; T. °bhāñī.

⁹ T. ca[tu]ttha.

¹⁰ T. va.

¹¹ M₁₀ avaj°; T. avajānakam kāmo ti (!); B. anavajānanam nikāmeti.

¹² M₁₀T. asucihi.

¹³ T. omits kāya; B. asucihi kāya°.

¹⁴ T. samudāgato (*mentioned by P. as v.l., with the note: iti bahusu*).

¹⁵ B. mutto; K. vimuttā.

¹⁶ T. °ñāmatthi.

¹⁷ B. continues tena vā tam lokam anuparivattantī.

¹⁸ B. °vattati (*without ti*).

¹⁹ T. bandhati.

²⁰ M₁₀T. anuvattati; B.K. na nivattati.

²¹ M₁₀ akkheti both times.

²² B. °dhammā.

Vidhūpitā ti¹ vidhamitā² viddhamṣitā.

Padañ ca ñatvā ti³ nibbānapadam jānitvā.

Sammappajānāti bhavassa⁴ pāragū⁵ ti³ bhavassa pāram gato nipphattim⁶ matthakam patto, nibbānapadam ñatvā va tam pāramgatabhāvam sammappajānāti⁵ ti.

Imasmīni sutte vatṭavivatṭam kathitam.

6. Chatthe ko¹ viseso ti kiñ visesakāraṇam.

Ko adhippāyoso⁶ ti ko adhikapayogo.⁷

Pariyādāyā⁸ ti gahetvā pariniṭṭhapetvā.¹

Idhāpi vatṭavivatṭam eva kathitam.

7. Sattame acirapakkante ti samgham bhinditvā na cira-pakkante.

Ārabbhā ti āgamma paṭicca sandhāya.

Attavipattin ti attano vipattim⁸ vipannākāram.

Sesapadesu pi es' eva nayo.

Abhibhuyyā⁹ ti abhibhavitvā madditvā.¹⁰

8. Atthame *Dhavajālikāyan*¹¹ ti evam¹²-nāmake vihāre; so kira dhavavane¹³ niṭṭhattā¹⁴ Dhavajālikā¹⁵ ti niṭṭham¹⁶-gato.

Pātūr ahosi¹⁷ ti imam attham devarañño ārocessāmī ti gantvā¹⁷ pākaṭo ahosi.¹⁸

Ādibrahmacariyiko¹⁹ ti sikkhāttayasamgaḥassa²⁰ sakalasā-sanabrahmacariyassa²¹ ādibhūto.

9. Navame *kulaputto* ti jāti-kulaputto.²²

Balavā²³ ti²³ thāmasampanno.

¹ T. omits.

² B. omits.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀ nipphatti.

⁵ M₁₀ °ti (without ti); T. sampajānāti.

⁶ M₁₀ adhippāyo; T. °ppāyāso; K. °ppāyaso.

⁷ M₁₀T. adhippāyo.

⁸ T. vipatti.

⁹ M₁₀T. abhibhūyā.

¹⁰ T. vanditvā.

¹¹ B. Vatajāl° and K. Vatta-jāl° both times.

¹² M₁₀T.K. evan.

¹³ B. vata°, K. vatta°; T. °vanena.

¹⁴ M₁₀ niṭṭhattā.

¹⁵ M₁₀ °jāli.

¹⁶ M₁₀ niṭṭham; B. saṅkham, K. samkham.

¹⁷ K. āgantvā.

¹⁸ M₁₀T. °sī ti.

¹⁹ T. °cari[yi]ko; K. °cariyako.

²⁰ T.B. sikkhāttaya°.

²¹ T.K. omit sāsana.

²² T. adds ti.

²³ M₁₀T. omit.

Pāsādiko ti rūpasampattiyyā¹ pasādajanako.²

*Tibbarāgo*³ ti balavarāgo.⁴

*Kim aññatrd*⁵ ti ādisu ayam attho: kiṁ aññena kāraṇena kathitena, ayan Nando indriyesu guttadvāro⁶ bhojane mattaññū jāgariyam anuyutto satisampajaññena samannāgato, yena⁷ Nando sakkoti paripuṇṇam parisuddham brahmacariyam caritum; sace imehi kāraṇehi samannāgato nābhavissa,⁸ na sakkueyyā⁹ ti.

*Iti ha tathā*¹⁰ ti evam tattha.

Imasmim sutte vatṭam eva kathitaṁ.

10. Dasame aññen' aññam¹¹ paṭicaratī ti aññena kāraṇena vacanena¹ vā¹ aññam kāraṇam vacanam vā³ paṭicchādeti.

Bahiddhā katham apanāmetī ti bāhirato aññam āgantu-kakatham otāreti.¹²

*Apaneyyo*¹³ til¹⁴ niharitabbo esa.

Samanadūsī ti samaṇadūsako.

*Samanapalāpo*¹⁵ ti vihiṣu¹⁶ vihipalāpo¹⁶ viya nissāratāya¹⁷ saman̄esu samanapalāpo.

*Samanakārandavo*¹⁸ ti saman̄akacavaro.

Bahiddhā nāsentī ti bahi niharanti.¹⁹

Yavakarane ti yavakkhette.

*Pūyamānassā*²⁰ ti ucce ṭhāne ṭhapetvā²¹ mahāvāte opuni-yamānassa.²²

¹ B. omits.

² M₁₀ pāsāda°.

³ T. omits.

⁴ B.K. bahala°.

⁵ T. āññā]trā; K. aññatthā.

⁶ T. °dvāre; M₁₀ °[dvā]ro.

⁷ K. yehi.

⁸ T. °ssati; M₁₀ bhavissati.

⁹ M₁₀ °neyyo; T. °neyyo.

¹⁰ T. [ta]tthā; K. tatrā.

¹¹ K. aññenāññām.

¹² B. osār°.

¹³ M₁₀ īpa°.

¹⁴ T.B. add apaneyyo.

¹⁵ B. °palāso three times.

¹⁶ M₁₀ vihiṣu palāpo; T. vihi-avihipalāpo; B.K. vihiṣu vihi°.

¹⁷ T. nissāratāya.

¹⁸ B.K. °karaṇdavo.

¹⁹ B. adds yeva, and omits Yavakarane ti yavakkhette.

²⁰ B. phusamānassā; K. phussayamānassā.

²¹ M₁₀-B.K. ṭhatvā.

²² M₁₀ opuniyamānassa; T. ophuniyamānassa; B. ophusiyamānassa; K. ophuniyamānassa.

Apasammajjanti¹ ti sāradhaññānam² ekato dubbalānam³ dhaññānam⁴ ekato karaṇattham⁴ punappuna apasammajjanti,⁵ apasammajjanisam̄khātēna vātagāhinā suppēna vā vatthena vā paharanti.⁶

Daddaran⁷ ti babbarasaddam.⁸—

Saṃvāsāyād⁹ ti saṃvāsenā.

Saṃvijānāthd¹¹ ti jāneyyātha.

Santavāco ti sañhavāco.

Janavatt¹² ti janamajjhe.

Raho karoti kaṭanan¹³ ti kaṭanam¹⁴ vuccati pāpakamman,¹⁵ tam raho paṭicchanno hutvā karoti.

Samsappī ca musāvādi¹⁶ ti¹⁶ samsappitvā¹⁶ musāvādi,¹⁷ musābhāṇanto samsappati phandatī ti attho.

Imasmim sutte vatṭam eva kathetvā gāthāsu vatṭavivatṭam kathitan ti.

Mettāvaggo¹⁸ paṭhamo.¹⁹

II.

1. Dutiyassa paṭhame *abhibhādelī* ti evam ādīni *na samano Gotamo* ti ettha vutta²⁰-nakārena yojetvā evam ettha²¹ attho²² veditabbo²³ ti²³ na vandati nāsanā vuṭṭhāti, nāpi idha bhonto nisidantū ti evam āsanena vā²⁴ nimanteti ti; ettha hi vā-saddo

¹ M₁₀T. apasampajjanti.

² T. sā[ra]dhaññānam; M₁₀ sādharaññānam (!).

³ B.K. dubbalā..

⁴ M₁₀ kār°.

⁵ T. omits, and has anapassammajjani°.

⁶ B. nihar°.

⁷ T. uddaran.

⁸ B. daddara°.

⁹ B. °yan.

¹⁰ B. adds ayam, and continues Vijānāthā.

¹¹ M₁₀ yaṁ vijāneyyathā; T. yaṁ vijānethā; K. only vijānethā.

¹² M₁₀ jānanti; T. janavanti.

¹³ M₁₀B. karaṇam; T. kadānan.

¹⁴ M₁₀B. karaṇam; T. kadānam.

¹⁵ M₁₀T. °kamman.

¹⁶ M₁₀ omits; T. has °sappinitvā.

¹⁷ M₁₀T. °vādi.

¹⁸ T. metta°.

¹⁹ P. pañcamo (*sic!*!).

²⁰ B. vuttena.

²¹ M₁₀ etam; B.K. omit ettha.

²² M₁₀B.K. atthato.

²³ B.K. veditabbāni.

²⁴ K. omits.

vibhāvanattho,¹ ‘rūpam̄ niccam̄ vā aniccam̄ vā’ ti ādisu viya.

Evaṁ vatvā atha attano abhivādanādīni akarontam̄² bhagavantam̄ disvā āha: ³*layidam̄ bho Gotama tath'* evā ti yam̄⁴ tam̄⁵ mayā sutam̄⁶ tam̄ tath' eva tam̄ savanañ ca dassanañ ca samsandati sameti athato ekibhāvam̄⁷ gacchati.⁸

Na hi bhavam Gotamo . . . pe . . . āsanena vā nimante-
*tī ti evam̄ attanā sutam̄ dītthēna nigametvā nindanto āha.*³

Tayidam bho Gotama na sampannam evā ti tam̄ abhivā-
danādīnam⁹ akaraṇam̄ ayuttam eva.

Ath' assa bhagavā attukkamsanaparavambhanadosam̄ anupagamma karuṇāsitalena hadayena tam̄ aññāṇam̄ vi-dhametvā¹⁰ yuttabhāvam̄¹¹ dassetukāmo nāham̄¹² tam̄ brāhma-

ṇā ti ādim̄ āha.

Tatrāyam̄ samkhepattho: aham̄ brāhmaṇa appaṭihatena sabbaññutaññāṇacakkhunā olokento pi¹³ tam̄¹³ puggalam̄ etas-mim̄¹⁴ sadevakādibhede loke na passāmi, yam aham̄ abhivā-deyyam̄ vā pacutṭheyam̄ vā āsanena vā nimanteyyam̄; anacchariyam̄ vā etam̄, yvāhaṇ̄¹⁵ ajja sabbaññutam̄ patto evarūpam̄ nipaccākārārahām puggalam̄ na passāmi. Api ca¹⁶ yadā p' aham̄¹⁷ sampati jāto¹⁸ uttarena mukho sattapada-vītihārena¹⁹ gantvā sakaladasasahassilokadhātum̄²⁰ olokesim̄, tadā pi etasmim̄ sadevakādibhede loke tam̄ puggalam̄ na passāmi, yassāham̄²¹ evarūpam̄ nipaccākāram kareyyam̄. Atha kho mam̄ solasakappasahassāyuko²² khīṇāsavamahā-brahmā pi añjalim̄ paggahetvā ‘tvam̄²³ loke mahāpuriso,

¹ T. vibhāvane nāmattho; B. vibhāvane nāma atthe.

² M₁₀ kar^o. ³⁻³ Missing in B.

⁴ T. yan.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ T. sutan.

⁷ M₁₀ eki^o.

⁸ M₁₀ °tī ti.

⁹ T. °vādādīnam̄.

¹⁰ M₁₀K. °mitvā.

¹¹ T. yuttam̄ bh^o.

¹² T.B.K. nāhan.

¹³ M₁₀ omits.

¹⁴ T. eta[smi]m̄.

¹⁵ M₁₀B.K. svāham̄.

¹⁶ B.K. insert kho.

¹⁷ K. pāham̄.

¹⁸ B.K. add va.

¹⁹ T. °vītihāre.

²⁰ K. sakalam̄ dasa^o.

²¹ M₁₀B. yam aham̄.

²² M₁₀T. °āyukā.

²³ K. adds sadevake.

tvam sadevakassa lokassa aggo ca jet̄ho ca¹ set̄tho¹ ca,¹
n' atthi tāyā uttaritaro' ti sañjātasomanasso² patimānesi.³
Tadā pi cāham⁴ attanā uttaritaram apassanto āsabhim⁵
vācam nicchāresim: aggo 'ham asmi lokassa, jet̄ho 'ham
asmī lokassa, set̄tho 'ham asmi lokassā⁶ ti. Evam sampati-
jātassāpi mayham abhivādanādiraho puggalo n' atthi.
Svāham idāni sabbaññutam patto kam abhivādeyyam.
Tasmā tvam⁷ brāhmaṇa mā Tathāgatā⁸ evarūpam paramani-
paccākāram⁹ patthayi¹⁰; yam hi brāhmaṇa Tathāgato abhi-
vādeyya vā . . . pei¹¹ . . . āsanena vā nimanteyya, muddhā
pi tassa puggalassa rattipariyosāne paripākasithilabandha-
nam vanṭamuttatālaphalam¹² viya vanṭato¹³ chijjivā¹⁴ sahasā
va bhūmiyam vipateyya.¹⁵

Evam vutte¹⁶ pi¹⁷ brāhmaṇo duppaññatāya Tathāgatassa
lokajet̄thabhāvam¹⁸ asallakkhento kevalam tam vacanam
asahamāno āha: arasarūpo bhavam Gotamo ti. Ayam kir'
assa adhippāyo: yam loke abhivādanapaccuṭhānañjali-
kammasāmīcikammam¹⁹ sāmaggiraso ti vuccati, tam bhotō²⁰
Gotamassa n' atthi; tasmā arasarūpo bhavam Gotamo
arasajātiko arasasabhāvo²¹ ti.

Ath' assa bhagavā cittamudubhāvajananattham²² ujuvi-
paccanikabhāvam pariharanto²³ aññathā²⁴ tassa vacanassa

¹ T. omits.

² T. sañjatita°.

³ B.K. pati°.

⁴ T. aham.

⁵ K. āsabhi.

⁶ T. adds ayam atimājā[ti]; M₁₀ adds ayam antimājāti n' atthi dāni
punabbhavo (!).

⁷ T. tvā.

⁸ B. °gate.

⁹ K. °nipaccak°.

¹⁰ M₁₀T.B. patthayitha; K. pat̄thayi.

¹¹ B. pa.

¹² B. vanṭamutta°; K. °bandhana-vanṭamutta°.

¹³ B. vigato.

¹⁴ K. pacchijj°.

¹⁵ M₁₀B. nipateyya; T. papateyya.

¹⁶ M₁₀ vutto.

¹⁷ M₁₀ omits.

¹⁸ T. loke j°.

¹⁹ T. °paccuppatthāna-añjalikammamasāmīcikamma; B. also °sāmici°;
K. °paccutthāna-añjali°.

²⁰ T. bho.

²¹ T. asassabh° (!).

²² M₁₀ °jānanattham.

²³ T. adds pi.

²⁴ M₁₀T. add pi.

attham̄ attani sandassento *atthi khvesa¹ brāhmaṇa pariyāyo* ti ādīm āha.

Tattha *atthi khvesa²* ti *atthi* kho esa.

Pariyāyo ti kāraṇam̄.

Idam̄ vuttam̄ hoti: *atthi³ brāhmaṇa⁴ kāraṇam̄*, yena kāraṇena mam̄ ‘arasarūpo bhavam Gotamo’ ti vadamāno puggalo sammā vadeyya, avitathavādī ti samkham̄⁵ gaccheyya.

Katamo pana⁶ so⁶ ti. *Ye te⁷ brāhmaṇa rūparasā . . . pe⁸ . . . phoṭṭhabbarasā, te Tathāgatassa pahīnā* ti. Kim⁹ vut-tam̄ hoti? *Ye te¹⁰ jātivasena vā uppattivasena¹¹ vā¹¹ settha-sammatañnam¹² pi puthujjanānam rūpārammaṇādīni¹³ assā-dentānam abhinandantānam rajjantānam uppajjanti kāma-sukhassādasamkhatā rūparasā saddagandharasaphoṭṭhabbarasā,*¹⁴ ye imam̄ lokam̄ givāya¹⁵ bandhitvā viya āviñjanti vatthārammaṇādisāmaggiyā vā¹⁶ uppannattā sāmaggrisā ti vuccanti, te sabbe pi Tathāgatassa pahīnā. Mayham⁹ pahīnā⁹ ti vattabbe pi mamamkārena attānam anukkhī-panto dhammam deseti, desanāvilāso vā esa Tathāgatassa.

17Pahīnā ti cittasantānato vigatā pajahitā vā; etasmim¹⁸ pan’ atthe¹⁹ karane sāmivacanam datthabbam.

Ariyamaggasatthena ucchinnañ tamhāvijjāmayam²⁰ mūlam̄ etesan ti *ucchinnañmūlā*, tālāvatthum²¹ viya tesam̄²² vatthu katan ti tālāvatthukatā; yathā hi tālarukkham̄ samūlam uddharityā tassa vatthumatte tasmiñ padese kate na puna tassa tālassa uppatti paññayati, evam ariyamagg-

¹ M₁₀ kho sa.

² M₁₀ kho sā.

³ K. inserts kho.

⁴ M₁₀ B.K. add etam; T. adds ekam.

⁵ B. saṅkhyam.

⁶ M₁₀ T. pan’ eso.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ B. pa.

⁹ T. omits.

¹⁰ T. ti (!).

¹¹ M₁₀ T. omit; B. has upapatti°.

¹² M₁₀ T. °nam (without pi).

¹³ T. °dīhi.

¹⁴ B.K. saddarasā gandharasā rasarasā pho°.

¹⁵ K. °yam.

¹⁶ T. °yam vā; B. °yañ ca.

¹⁷ B.K. add tattha.

¹⁸ M₁₀ ekasmin.

¹⁹ T. pan’ etha.

²⁰ K. °maya-.

²¹ T. tāla° throughout, M₁₀ tāla° and tālā°; B.K. °vatthu.

²² B.K. nesam.

satthena samūle¹ rūpādirase uddharitvā tesam² pubbe uppannapubbabhbhāvena vatthumatte cittasantāne kate sabbe pi te tālāvatthukatā ti vuccanti.

Aviruḍhattā³ vā matthakacchinnatālo⁴ viya katā ti tālāvatthukatā⁵; yasmā pana evam tālāvatthukatā anu-abhbhvākatā⁶ hontī⁷—yathā⁸ nesam pacchābhāvo⁹ na hoti, tathā katā¹⁰ hontī¹¹—, tasmā āha¹²: *anabhāvakatā*¹³ ti.

¹⁴*Ayatim anuppādādhammā* ti anāgate anuppajjanakasabhāvā.¹⁵

No ca kho yan¹⁶ tvam sandhāya vadesi ti yañ ca kho¹⁷ sandhāya¹⁸ tvam vadesi, so pariyāyo na hoti. Nanu c' evam¹⁹ vutte yo²⁰ brāhmaṇena vutto sāmaggraso, tassa attani vijjamānatā anuññātā hotī ti? Na²¹ hoti²¹; yo hi nam sāmaggrasam kātum bhabbo hutvā na karoti, so tada-bhbhāvena arasarūpo ti vattabbatam arahati. Bhagavā pana abhabbo va²¹ tam²² kātum; ten' assa kāraṇena²³ abhabbatam pakāsento āha: no ca kho yan²⁴ tvam sandhāya vadesi²⁵; yan pariyāyam sandhāya tvam mam 'arasarūpo' ti vadesi, so amhesu n' eva vattabbo ti.

Evam brāhmaṇo attanā adhippetam arasarūpatam āropetum asakkonto athāparam²⁶ nibbhogo bhavan ti ādim āha. Sabbapariyāyesu c' ettha vuttanayen' eva yojanākkamam viditvā sandhāya bhāsitamattham²⁷ evam veditabbam. Brāhmaṇo tad eva vayovuddhānam²⁸ abhivādanādikammam

¹ M₁₀ samūlam.

² B. nesam; T. te.

³ M₁₀ aviruḍhadhammattam; B.K. aviruḍhidhammattā.

⁴ M₁₀ vatthumattthaka°.

⁵ T. adds here yathā.

⁶ T. anubhbhvākatā; B. anabhāvam katā; K. anu-abhbhvām k°.

⁷ B. hoti.

⁸ M₁₀ T. tathā.

⁹ T.B. °bhāge.

¹⁰ T. adds na.

¹¹ T. hoti.

¹² M₁₀ T.B. omit.

¹³ B.K. anabhāvam k°.

¹⁴ M₁₀ T. add anabhāvakatā.

¹⁵ M₁₀ T. anuppajjanasabh°.

¹⁶ M₁₀ yan.

¹⁷ K. adds mam:

¹⁸ B. after tvam.

¹⁹ T. c' etam; B. ca evam; K. evam.

²⁰ M₁₀ T. so.

²¹ B. omits.

²² B.K. etam.

²³ B. kāraṇe.

²⁴ T. yan.

²⁵ M₁₀ B. °si ti.

²⁶ B. param.

²⁷ T. °mattam.

²⁸ K. °vuddhānam throughout; M₁₀ here °buddhānam.

loke sāmaggiparibhogo ti maññamāno tadabhāvena¹ Tathāgataṁ² nibbhogo ti ādim āha. Bhagavā ca³ yvāyam⁴ rūpādisu sattānam chandarāgaparibhogo, tadabhāvam attani sampassamāno aparam pariyāyam anujāni.

Puna brāhmaṇo yam loke vayovuddhānam⁵ abhivādanādikulasamudācārakammam⁶ lokiyā karonti, tassa akiriyyam passamāno⁷ bhagavantam akiriyavādo ti āha. Bhagavā pana yasmā kāyaduccaritādinaṁ akiriyyam vadati, tasmā tam akiriyavāditam⁸ attani sampassamāno aparam⁹ pariyāyam anujāni.¹⁰ Tattha ṭhapetvā kāyaduccaritādīni avasesā¹¹ akusalā dhammā anekavihitā pāpakā akusalā dhammā ti veditabbā.¹²

Puna brāhmaṇo tad eva abhivādanādikammam bhagavati apassanto imam āgamma ayam lokatanti¹³ lokapaveṇi uchchijjatī ti maññamāno bhagavantam ucchedavādo ti āha. Bhagavā pana yasmā pañcakāmaguṇikarāgassa c' eva akusalacittadvayasampayuttassa c' eva dosassa anāgāmimaginea ucchedam vadati, sabbākusalasambhavassa pana mohassa arahattamaggena ucchedam vadati, ṭhapetvā te tayo avasesānam pāpakānam akusalānam dhammānam yathānurūpam¹⁴ catuhi maggehi ucchedam vadati, tasmā tam ucchedavādām¹⁵ attani sampassamāno aparam pariyāyam anujāni.

Puna brāhmaṇo 'jigucchatī maññe¹⁶ samoṇo Gotamo idam vayovuddhānam abhivādanādikulasamudācārakammam,¹⁷ tena tam¹⁸ na karotī ti maññamāno bhagavantam jegucchī ti āha. Bhagavā pana yasmā jigucchatī kāyaduccaritādīhi¹⁹ kāyavacīmanoduccaritānī²⁰ c' eva²¹ yāva akusa-

¹ B.K. add ca.

² B.K. bhagavantam.

³ M₁₀ K. omit.

⁴ B. svāyam.

⁵ B. ye vuddh°.

⁶ K. °kusala°.

⁷ T.K. sampassamāno.

⁸ T. °vādanam; B. °vādam.

⁹ T. apariyāpariyānam manu° (!).

¹⁰ M₁₀ sesā; T. avasesam.

¹¹ T. °bbāni or °bā ti.

¹² M₁₀ T. lokanti.

¹³ K. yathārūpam.

¹⁴ B. ucchedabhbhāvam.

¹⁵ T. maññeti.

¹⁵ M₁₀ T.K. °kusala°.

¹⁷ B.K. after na.

¹⁸ M₁₀ omits; K. inserts yāni.

¹⁹ M₁₀ °duccaritādīni; T. °duccaritādīhi.

²⁰ K. continues yā ca anekavihitānam pāpakānam akusalānam dhammānam samāpatti and so on.

lānam lāmakadhammānam samāpatti samāpajjanā¹ samañgi-bhāvo tām sabbam pi gūtham viya mañdanakajātiko² pu-riso jīgucchati hiriyati, tasmā tam jegucchitam attani sampassamāno aparam pariyāyam anujāni.

Tattha kāyaduccaritend ti ādi upayogatthe³ karaṇavaca-nam datthabbam.

Puna⁴ brāhmaṇo tad eva abhivādanādikammam bhaga-vati apassanto ‘ayam idam lokajeṭṭhakakammam vineti vināseti,⁵ athavā yasmā etam⁶ sāmīcikammam⁷ na karoti, tasmā ayam vinetabbo niggāñhitabbo⁸’ ti maññamāno bhagavantam venayiko ti āha. Tatrāyam padattho⁹: vina-yatī ti vinayo, vināsetī ti vuttam hoti,¹⁰ vinayo eva venayiko; vinayam¹¹ vā arahatī ti venayiko, niggaham arahatī ti vuttam hoti. Bhagavā pana yasmā rāgādinam vinayāya vūpasamāya dhammam deseti, tasmā venayiko hoti. Ayam eva¹² c’ ettha¹² padattho¹³: vinayāya dhammam desetī ti venayiko; vicitrā hi taddhitavutti, svāyam¹⁴ tam¹⁵ venayikabhā-vam¹⁶ attani sampassamāno aparam pariyāyam anujāni.

Puna brāhmaṇo ‘yasmā¹⁷ abhivādanādīni sāmīcikammāni karontā vayovuddhe, tosentī hāsentī¹⁸ akarontā pana tā-penti¹⁹ vihesenti domanassam nesam²⁰ uppādenti bhagavā ca tāni na karoti, tasmā ayam vayovuddhe tapatī’ ti maññamāno sappuriso cāravirahitattā vā ‘kapañapuriso ayan’ ti maññamāno bhagavantam tapassī ti āha. Tatrāyam padattho: tapatī ti tapo,²⁰ rosetī vihesetī ti attho, sāmīci-kammākaraṇapass²¹ etam adhivacanam, tapo assa atthī ti tapassī; dutiye atthavikappe²² vyañjanāni avicāretvā loke

¹ M₁₀ °nam.

² T.B. mañḍanaj°.

³ T.B.K. after karaṇavacanam.

⁴ B. tattha.

⁵ B. vinodeti.

⁶ T. evam.

⁷ T.B. sāmici°.

⁸ T. nigāñh°.

⁹ K. vacanattho.

¹⁰ M₁₀ adds athavā.

¹¹ M₁₀ vinayāya.

¹² B. eva ettha.

¹³ T. pan’ atthe (!).

¹⁴ B.K. svāyan.

¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁶ M₁₀ venayibh°.

¹⁷ T. repeats.

¹⁸ B. omits.

¹⁹ T. nāsentī.

²⁰ T. omits.

²¹ M₁₀T.B. sāmici°; M₁₀B.K. °kammakar°.

²² B. only vikappe.

kapanapuriso tapassī ti vuccati. Bhagavā pana ye akusalā dhammā¹ lokam tapanato tapanīyāni vuccanti, tesam pahinattā yasmā tapassī ti saṃkham gato, tasmā tam passitam attani sampassamāno aparam pariyyayam anujāni. Tatrāyam vacanattho: tapantī ti tapo, akusaladhammānam² etam adhivacanam; te tape³ assi⁴ nirassi⁴ pahāsi viddhamṣī⁵ ti tapassī.

Puna brāhmaṇo ‘tam abhivādanādikammaṁ devaloka-gabbhasampatti�⁶ devalokapatiśandhipaṭilābhāya samvattati⁷’ ti maññamāno bhagavati c’ assa abhāvam disvā bhagavantam apagabbho ti āha; kodhavasena vā⁸ bhagavato mātukucchismiṁ paṭisandhigahaṇe dosam dassento⁹ evam āha. Tatrāyam padattho¹⁰: gabbhato apagato ti apagabbho, abhabbo devalokuppattim¹¹ pāpuṇitun ti adhippāyo; hino vā¹² gabbho assā ti apagabbho, devalokagabbhā¹³ paribāhi-rattā āyatim hīnagabbhapaṭilabhabhāgī¹⁴ hino vā⁴ assa¹⁵ mātukucchismiṁ gabbhavāso ahosī ti adhippāyo. Bhagavato pana yasmā¹⁶ āyatim gabbhaseyyā apagatā, tasmā so tam apagabbhataṇ¹⁷ attani sampassamāno aparam pariyyayam anujāni.

Tatra¹⁸ ca¹⁸ yassa kho brāhmaṇa āyatim gabbhaseyyā punabbhavābhīnibbatti pahīnā ti etesam padānam evam attho datṭhabbo: brāhmaṇa, yassa puggalassa anāgate gabbhaseyyā punabbhave¹⁹ ca abhinibbatti anuttarena maggena vihatakāraṇattā²⁰ pahīnā. Gabbhaseyyāgahaṇena c’ ettha jalābuja²¹ yoni gahitā, punabbhavābhīnibbattigahaṇena itarā tisso²². Api ca gabbhassa seyyā gabbhaseyyā,²³ punab-

¹ T. kammā.

² K. akusalānam dh°.

³ B. tapeti.

⁴ B. omits.

⁵ B. viddhamṣīti.

⁶ B. devalokadevagabbha°.

⁷ M₁₀ °ti (without ti); B. samvattati.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ T. dento; B.K. add pi.

¹⁰ B. vacanattho.

¹¹ B. °lokupapattim; K. °lokūpapattim.

¹² T. va.

¹³ B.K. °gabbha-.

¹⁴ M₁₀ °bhāvi; B. inserts ti.

¹⁵ B. tassa; K. 'ssa.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ T. °gabbham.

¹⁸ K. tatrāpi.

¹⁹ T. °bbhāve.

²⁰ P. vigata°.

²¹ B. jalābuja°; K. jalāmbuja°.

²² B. adds pi.

²³ M₁₀ T. omit.

bhavo¹ eva abhinibbatti punabbhavâbhinibbattî ti evam ettha attho datthabbo; yathâ ca viññānatthiti² ti vutte pi na viññānato aññâ tħiti atthi, evam idhâpi na gabbhato aññâ seyyâ³ veditabbâ. Abhinibbatti ca nâma yasmâ punabbhavabhûtâ pi apunabbhavabhûtâ⁴ pi⁴ atthi⁵ idha ca punabbhavabhûtâ adhippetâ, tasmâ vuttam: punabbhavo eva abhinibbatti punabbhavâbhinibbattî ti.

Evam āgatakâlato patthâya arasarūpatâdihi atthahi⁶ akkosavatthûhi akkosantam⁷ brâhmaṇam bhagavâ dhammissaro dhammarâjâ dhammasâmi⁸ Tathâgato anukampâsítalen' eva⁹ cakkhunâ brâhmaṇam olokento yam dhammadhâtum paṭivijjhitvâ desanâvilâsappattâ¹⁰ nâma honti,¹¹ tassa¹² dhammadhâtuyâ suppaṭividdhattâ¹³ vigatavalâhake nabhe puṇṇacando viya¹⁴ saradakâle suriyo viya ca⁴ brâhmaṇassa hadayandhakâram vidhamento tâni yeva akkosavatthûni tena tena pariyâyena aññathâ dassetvâ¹⁵ puna pi attano karuṇâvipphâram atthahi lokadhammehi akampaniyabhâvena¹⁶ paṭiladdhatâdiguṇalakkhaṇam¹⁷ pathavisamacittatam akuppadhammatañ ca pakâsento 'ayam brâhmaṇo kevalam palitasirakhaṇḍadantavalittacatâdihi¹⁸ attano vuddhabhâvam¹⁹ sallakkheti, no ca kho attânam²⁰ jânâti jâtiyâ anugataṁ jarâya anusaṭam²¹ vyâdhinâ²² abhibhûtam²³ maranena abbhâhatam ajja maritvâ puna sve²⁴ uttânasayanadâ-

¹ M₁₀T. °bbhave.

² M₁₀ °tthiti (*without* ti).

³ M₁₀ inserts ti.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ T. adds ca.

⁶ B.K. omit.

⁷ K. adds pi.

⁸ M₁₀T. °sâmi; B. has dhammadiko.

¹² T. tasmâ.

⁹ B.K. anukampâya si°.

¹³ T. supati°.

¹⁰ B. °vilâsam patto; K. °vilâsappatto.

¹⁴ B. adds ca.

¹¹ B.K. hoti.

¹⁵ T. desetvâ.

¹⁶ B.K. akampiyabh°; T. akampaniyamânbh° (!).

¹⁸ T. phalita°.

¹⁷ K. paṭiladdham tâdi°.

¹⁹ T.K. vuddha°.

²⁰ B.K. after jânâti; T. attanâ.

²¹ T. asatam.

²² T. vyâdhi.

²³ B. adhi°.

²⁴ K. sve va.

rakabhāvam¹ gamanīyam, mahantena kho pana ussāhenā mama santikam āgato, tad² assa³ āgamanam sātthakam hotū' ti cintetvā imasmiñ loke attano appaṭisamaṇ⁴ pure-jātabhāvam⁴ dassento *seyyathāpi brāhmaṇā* ti ādinā⁵ nayena brāhmaṇassa dhammadesanam vaddhesi.⁶

Tattha *seyyathā pī* ti ādinam hetthāvuttanayen' eva* attho veditabbo. Ayam pana viseso; hetthāvuttanayen' eva hi te kukkuṭapotakā pakkhe vidhunantā⁷ tamkhanānu-rūpam viravantā nikkhampanti—evam nikkhampānañ⁸ ca tesam yo⁹ paṭhamataram nikkhampati, so jettho ti vuccati—taṁmā bhagavā tāya upamāya attano jetthabhbāvam sādhetukāmo brāhmaṇam pucchati: *yo nu kho tesam kukkuṭapotakānam*¹⁰ *paṭhamataram*¹¹ nikkhampati,¹¹ kinti svāssa vacanīyo ti.

Tattha¹² kinti svāssa vacanīyo ti¹³ so kinti vacanīyo assa, kiñ vattabbo bhaveyya: jettho¹⁴ vā¹⁵ kaniṭṭho vā ti.

Jettho ti 'ssa bho Gotama vacanīyo ti bho Gotama, so¹⁶ jettho ti¹⁷ assa vacanīyo.

Kasmā ti¹⁸ ce? So hi¹⁵ nesam jettho ti yasmā¹⁹ so²⁰ tesam vuddhataro²¹ ti attho.

Ath' assa bhagavā opamman²² sampaṭipādento²³ evam eva kho ti āha; yathā so kukkuṭapotako, evam aham pi.

* See page 60.

¹ T. °bhāvāñ; K. °bhāva; B. uttānaseyyādārakabhāva.

² M₁₀T. tassa.

³ K. °sama.

⁴ M₁₀ puretarabh°; T. puggalānabh° (?).

⁵ T. ādi.

⁶ B. vaddheti.

⁷ T. adds tam or nam.

⁸ B. nikkhantānam (*without ca*).

⁹ T. omits; M₁₀ before tesam.

¹⁰ B.K. kukutacchāpākānam.

¹¹ T.B.K. omit; B. inserts instead of this pa, and K. pe.

¹² K. adds 'kukkuṭacchāpākānan' ti kukkuṭapotakānam (*mentioned by B. as v.l.*).

¹³ M₁₀ omits.

¹⁴ M₁₀T. jetthako.

¹⁵ M₁₀T. omit.

¹⁶ M₁₀ yo.

¹⁷ B. iti.

¹⁸ K. iti.

¹⁹ T. adds yam.

²⁰ B. omits, and has nesam.

²¹ K. vuddha°.

²² K. upamam.

²³ M₁₀ °padento; T. °bāhento.

Avijjāgatāya pajāyā¹ ti avijjā vuccati aññānam, tattha gatāya. •

Pajāyā ti sattapajāya²; avijjākosassa antopaviṭṭhesu sattesū ti vuttam hoti.

Andabhuṭāyā ti ande³ bhūtāya pajātāya⁴ sañjātāya⁵; yathā hi ande nibbattā ekacce sattā andabhuṭā ti vuccanti, evam ayam sabbā⁶ pi pajā avijjāñdakose⁷ nibbattattā andabhuṭā⁸ ti vuccati.

Pariyonaddhāyā ti tena⁹ avijjāñdakosena samantato onaddhāya baddhāya¹⁰ veṭhitāya.

Avijjāñdakosam padāletvā ti tam avijjāmayam andakosam¹¹ bhinditvā.

Eko va loke ti sakale pi¹² lokasannivāse aham eva eko adutiyo.

Anuttaram sammāsambodhim abhisambuddho ti uttararahitam¹³ sabbasetṭham sammāsambodhim¹⁴; athavā pasattham sundaram¹⁵ bodhim, arahattamaggāñānass' etam nāmam, sabbaññutaññānassāpi¹⁶ nāmam eva,¹⁷ ubhayam pi vattati. Aññesam arahattamaggo anuttarā¹⁸ bodhi¹⁸ hoti¹² na¹² hoti¹² ti¹²? na⁵ hoti.⁵ Kasmā? asabbaguṇadāyakattā; tesam hi kassaci arahattamaggo arahattaphalam eva deti, kassaci tisso vijjā, kassaci cha abhiññā, kassaci catasso paṭisambhidā, kassaci sāvakāpāramiññānam,¹⁹ paccekabuddhānam²⁰ pi paccekabodhiññānam eva deti—buddhānam pana²¹ sabba-

¹ T. °ya, adds avijjāgatāyā.

² M₁₀ °pajā; K. reads sattādhivacanam etam.

³ M₁₀ anda°.

⁴ M₁₀ T. pajāya; K. jātāya.

⁵ T. omits.

⁶ T. satthā; M₁₀ omits sabbā, and puts pi after pajā.

⁷ M₁₀ andakose.

⁸ T. °bhūto.

⁹ M₁₀ repeats.

¹⁰ T. baddhā; B. bandhāpitāya (omits veṭhitāya).

¹¹ T. °kosam.

¹² B. omits.

¹³ K. uttaravirahitam.

¹⁴ B.K. sammā sāmañ ca bodhim.

¹⁵ M₁₀ sundara-; T.K. sundarañ ca; B. °ram ca.

¹⁶ M₁₀ T. °ssa pi.

¹⁷ B. nāmam va.

¹⁸ T. antarā bodhi va.

¹⁹ T.B.K. °pārami°.

²⁰ B. °nam, without pi.

²¹ T. buddhānam pi na

guṇasampattiṁ deti, abhiseko¹ viya rāññō sabbalokissari-yabhāvam,² tasmā aññassa kassaci pi³ anuttarā *bodhi na hotī ti.

Abhisambuddho ti abbhaññāsiṇī⁴ paṭivijjhīm patto⁵ *mhi,⁵ adhigato *mhi ti vuttam̄ hoti.

Idāni yad etam bhagavatā evam⁶ eva⁷ kho ti ādinā nayena vuttam̄⁸ opammasampaṭipādanam,⁹ tam̄¹⁰ evam̄ atthena samsandetvā¹¹ veditabbam̄. Yathā hi tassā kukkuṭiyā attano andesu¹² adhisayanāditividhakiriyākaraṇam¹³ evam̄ bodhipallaṅke nisinnassa Bodhisattabhūtassa bhagavato attano santāne aniccam̄ dukkham̄ anattā ti tividhānupassanākaraṇam̄, kukkuṭiyā tividhakiriyāsampādanena andānam̄ apūtibhāvo viya Bodhisattabhūtassa Tathāgatassa¹⁴ tividhānupassanāsampādanena vipassanāññāpassa aparihāni, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena¹⁵ andānam̄ allasinehāpariyādānam̄¹⁶ viya Bodhisattabhūtassa bhagavaṭo tividhānupassanāsampādanena bhāvattayānugataniyantisinehāpariyādānam̄,¹⁷ kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena andākapālānam̄ tanubhāvo viya Bodhisattabhūtassa bhagavato¹⁸ tividhānupassanāsampādanena avijjañḍakosassa, tanubhāvo, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pādanakhatundakānam¹⁹ thaddhakharabhāvo²⁰ viya Bodhisattabhūtassa bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipassanāññāpassa tikkhakharavippasannasūrabhāvo,²¹ kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pariṇāmakālo viya Bodhisat-

¹ B. ūbhi°.

² B.K. °lokissarabhu°.

³ P. omits.

⁴ M₁₀ abbhamññāsin ti.

⁵ B.K. om̄.

⁶ T. omits.

⁷ M₁₀ om̄.

⁸ M₁₀ vutta.

⁹ T. °pādanam; M₁₀ °pādanattham̄.

¹⁰ B. om̄.

¹¹ M₁₀, T.K. °sanditvā.

¹² M₁₀, T. ande.

¹³ B.K. adhisayitādi°.

¹⁴ B.K. bhagavato.

¹⁵ T. °kiriyaññānena.

¹⁶ B.K. allasinehassa p°.

¹⁷ B.K. °nikanti°.

¹⁸ T. breaks off in the midst of the word bha[gavato], and continues immediately Navanipātassa pathame (page 162), by omitting all from here to the end of the Eighth Book.

¹⁹ M₁₀ °tundānam̄.

²⁰ M₁₀ ghanabhuvo.

²¹ M₁₀ tikkhasuravippasannabhāvo.

tabhūtassa bhagavato tividhānupassanāsampādanena vipasanāñānāssa pariñāmakālo vadḍhikālo gabbhagahañakālo, kukkuṭiyā tividhakiriyākaraṇena kukkuṭapotakassa pādanakhasikhāya vā mukhatuṇḍakena vā aṇḍakosam padāletvā pakkhe papphoṭetvā sotthinā abhinibbhijjanakālo¹ viya bhagavato tividhānupassanāsampādanena² vipassanāñānam³ gabbham gaṇhāpetvā anupubbādhigatena arahattamaggena avijjāaṇḍakosam padāletvā⁴ abhiññāpakkhe papphoṭetvā sotthinā sakalabuddhaguṇānam⁵ sacchikatakālo⁶ veditabbo.

*Aham hi brāhmaṇa jetṭho settho lokassā ti brāhmaṇa,*⁷ yathā tesam kukkuṭapotakānam paṭhamataram aṇḍakosam padāletvā abhinibbatto⁸ kukkuṭapotako jetṭho hoti, evam avijjāgatāya pajāya⁹ tam avijjāaṇḍakosam padāletvā paṭhamataram ariyāya jātiyā jātattā ‘aham hi jetṭho vuddhataro¹⁰’ ti samkham¹¹ gato, sabbagunehi pana appatisamattā ‘settho’ ti.

Evam bhagavā attano anuttaram jetṭhaseṭṭhabhāvam brāhmaṇassa pakāsetvā idāni yāya paṭipadāya tam adhigato, tam paṭipadam pubbabhāgatoppabhūti¹² dassetum āraddham kho pana me brāhmaṇā ti ādim āha.

Tattha āraddham[•] kho pana me brāhmaṇa viriyam ahosi ti brāhmaṇa,¹³ mayā ayam anuttaro jetṭhaseṭṭhabhāvo kusitena¹⁴ muṭṭhassatinā sāraddhakāyena vikkhittacittenā na¹⁵ adhigato, api ca kho tadadhigamāya āraddham kho pana me viriyam ahosi, bodhimande¹⁶ nisinnena¹⁷ mayā catusammappadhānabhedam viriyam āraddham ahosi paggahitam¹⁸ asithilappavatti¹⁹; āraddhattā yeva ca²⁰ me²¹ tam²¹ asallinam

¹ M₁₀K. abhinibbhidākālo; B. °nibbhidakālo.

² M₁₀ °sampādana.

³ M₁₀B.K. °ñāṇena.

⁴ K. adds cha.

⁵ M₁₀B. °guna-sacchikatabhāvo.

⁶ M₁₀ after settho.

⁷ M₁₀ °nassa.

⁸ M₁₀ °nipatto; B. °nibbhida-.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀B.K. °tamo (K. vuḍḍha°).

¹¹ B. sañkyam.

¹² M₁₀B. °bhāgato pabhuti; K. °pabhūti.

¹³ B.K. insert here na.

¹⁴ B. kusitena.

¹⁵ M₁₀B.K. omit.

¹⁶ M₁₀ °maṇḍale.

¹⁷ M₁₀ nisinne.

¹⁸ M₁₀ °ta.

¹⁹ K. °ppavattitam; B. alīnappavatti.

²⁰ B.K. omit.

²¹ K. mam' etam.

ahosi; na kevalañ ca viriyam eva, sati pi me ārammañābhimukhabhāvena¹ upaṭṭhitā ahosi; upaṭṭhitattā, yeva ca apammuṭṭhā.²

Passaddho kāyo³ asāraddho ti kāyacittapassaddhivasena kāyo pi⁴ passaddho⁵ ahosi. Tattha yasmā nāmakāye passaddhe rūpakāyo pi passaddho yeva hoti,⁶ tasmā nāmakāyo rūpakāyo ti avisesetvā⁷ passaddho⁸ kāyo ti vuttam.

Asāraddho ti so ca kho passaddhattā yeva asāraddho vigatadaratho ti vuttam hoti.

Samāhitam cittam ekaggan ti cittam⁹ pi¹⁰ me⁹ sammā āhitam¹⁰ sutṭhapitam¹¹ appitam viya ahosi, samāhitattā eva¹² ca ekaggam acalam nipphandanan ti.

Ettāvatā jhānassa pubbabhāgapati padā kathitā hoti; idāni imāya patipadāya adhigataṁ¹³ paṭhamam¹⁴ jhānam¹⁴ ādim katvā vijjātayapariyosānam visesam dassento so kho ahan ti ādim āha.

Tattha yam yāva¹⁵ vinicchayena¹⁶ vattabbam siyā, tam Visuddhimagge* vuttam¹⁷ eva.

Ayam kho me brāhmaṇā ti ādisu pana vijjā ti vidi takaraṇatthena vijjā; kim vidi tam karoti? pubbe nivāsam.

*Avijjā ti¹⁸ tass' eva pubbenivāsassa *aviditakaraṇatthena tampaṭicchādakamoho.¹⁹*

Tamo ti sveva moho tappaṭicchādakaṭthena tamo nāma.

* Cf. Vism. 139 sqq.

¹ K. °ābhimukhibhāvena.

² M₁₀ asammuṭṭhā; B. asammu°; K. appammu°.

³ M₁₀ adda rūpakāyo.

⁴ M₁₀ omits; K. pi me pass°.

⁵ K. ahosi.

⁶ M₁₀ visesetvā.

⁷ B. omits.

⁸ M₁₀ °ddha.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀ inserts here cittam.

¹¹ M₁₀ K. sutthu thap°; B. sutthu thap°.

¹⁸ K. °gata.

¹² M₁₀ B. add hitam.

¹⁵ B.K. tāva.

¹⁴ B.K. paṭhamajjh°.

¹⁶ M₁₀ B. vinicchayam yena; Note in P.: 'Tattha sabbesam yāva vinicchayam yena' iti ca kesuci; K. adds na.

¹⁷ K. suvuttam.

¹⁸ M₁₀ hi.

¹⁹ K. tappati°.

*Āloko ti sā eva¹ vijjā obhāsakaraṇatthena āloko ti vuc-
cati.²*

Ettha ca vijjā adhigatā ti³ attho, sesam̄ pasamsāva-
canam̄; yojanā pan' ettha: ayam kho me vijjā adhigatā,
tassa⁴ me⁴ adhigatavijjassa⁴ avijjā vihatā, vinaṭṭhā ti attho.
Kasmā? yasmā vijjā uppannā.

Esa nayo itarasmim⁵ pi padadvaye.

*Yathātan⁶ ti ettha tan ti nipātamattam; satiyā avippavā-
senā appamattassa viriyātāpena⁷ ātāpino kāye ca jīvite ca⁸
anapekkhatāya pahitattassa pesitattassā⁹ ti attho. Idam̄
vuttam̄ hoti: yathā appamattassa ātāpino pahitattassa
viharato avijjā vihaññeyya vijjā uppajjeyya tamo vihaññey-
ya āloko uppajjeyya, evam̄ eva mama¹⁰ vijjā uppannā tamo
vihato āloko uppanno etassa me padhānānuyogassa anurū-
pam̄ eva phalam̄ laddhan ti.*

*Ayam̄ kho me brāhmaṇa pathamā abhinibbhidā ahosi kukkuṭacchāpakkass' eva aṇḍakosamhā ti ayam̄ kho mama brāhma-
ṇa pubbenivāsānussatiññānamukhatuṇḍakena¹¹ pubbenivut-
thakhandhapaticchādakam̄ avijjandakosam̄ padāletvā pa-
ṭhamā¹² abhinibbhidā paṭhamā abhinibbatti¹³ paṭhamā ari-
yā¹⁴ jāti ahosi kukkuṭacchāpakkass' eva¹⁵ mukhatuṇḍakena
vā nakhasikhāya¹⁶ vā aṇḍakosam̄ padāletvā tamhā aṇḍa-
kosamhā¹⁷ nikkhanti kukkuṭanikāye paccājāti¹⁸ ti.*

Ayam̄ tāva pubbenivāsakathāya¹⁹ nayo; cutūpapātaññāna-
kathāya²⁰ pana vijjā²¹ ti²¹ dibbacakkhuññāvijjā,²¹ avijjā ti

¹ M₁₀ esā va.

² M₁₀B.K. omit.

³ K. adds ayam.

⁴ M₁₀ omits; B. tassa me adhigatāya vijjāya.

⁵ M₁₀ °smim̄, without pi.

⁶ M₁₀ yathā yan, and omits ti ettha tan.

⁷ M₁₀B. °ātāpene.

⁸ M₁₀ kāyena ca jīvitena ca.

⁹ M₁₀K. pesitacittassā.

¹⁰ B.K. add avijjā vihatā.

¹¹ M₁₀ omits ñāṇa.

¹² M₁₀ °ma.

¹³ K. nikkhanti.

¹⁴ B. ariya°.

¹⁵ M₁₀ °eṭṭhāpakassa.

¹⁶ M₁₀B.K. pādanakha°.

¹⁷ M₁₀B. °kosā; K. adds abhinibbhidā.

¹⁸ K. pacchā j°.

¹⁹ M₁₀B. °yam̄.

²⁰ M₁₀ cutūpapātanakathā; B. cutupapātakathāya; K. cutūpapāta-
kathāyam.

²¹ M₁₀ omits; K. has °ñāṇam̄ vijjā.

cutūpapātapatichchādikā avijjā. Yathā pana pubbenivāsa-kathāya¹ pubbenivāsānussatiñāñamukhatuṇḍakena• pubbenivutthakhandhapaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ padāletvā ti vuttam̄, evam̄ eva² cutūpapātañāñamukhatuṇḍakena cutūpapātapaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ padāletvā ti vat-tabbam.

Yam̄ pan' etam̄ paccavekkhanañāñapariggahitam̄ tam̄³ āsavānam̄ khayañāñādthagamañ brāhmaṇassa dassento *ayam̄ kho me⁴ brāhmaṇa tatiyā vijjā* ti ādim̄ āha.

Tattha vijjā ti arahattamaggañāñavijjā,⁵ *avijjā* ti catu-saccapaṭicchādikā avijjā.

Ayam̄ kho me⁴ brāhmaṇa tatiyā abhinibbhidā ahosi⁶ ti ettha ayam̄ kho mama brāhmaṇa āsavānam̄ khayañāñamukhatuṇḍakena catusaccapaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ padāletvā tatiyā⁴ abhinibbhidā⁴ tatiyā nikkhanti tatiyā ariyā⁷ jāti ahosi, kukkuṭacchāpakkass' eva mukhatuṇḍakena vā pādanakhasikhāya vā añḍakosam̄ padāletvā tamhā añḍakosamhā abhinibbhidā⁴ nikkhanti ⁸kukkuṭanikāye paccājāti⁹ ti. Ettāvatā kiñ dassesi¹⁰ ti.⁸ So hi brāhmaṇa kukkuṭacchāpako añḍakosam̄ padāletvā tato nikkhamento sakim eva jāyati, aham̄ pana pubbenivutthakhandhapaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ bhinditvā paṭhamam̄¹¹ tāva pubbenivāsānussatiñāñavijjāya jāto, tato sattānam̄ cutipaṭisandhipaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ padāletvā dutiyam̄ dibbacakkhuñāñavijjāya jāto, puna catusaccapaṭicchādakam̄ avijjañḍakosam̄ padāletvā tatiyam̄ āsavānam̄ khayañāñavijjāya jāto; evam̄ tihi vijjāhi tikkhattum̄ jāto 'mhi, sā ca me jāti ariyā ¹²parisuddhā¹² ti idam̄ dasseti. Evam̄ dassento ca pubbenivāsañāñena atītamsam̄¹³ ñāñam̄ dibbacakkhunā paccuppannāñagatamsam̄¹⁴ ñāñam̄ āsavakkhayena sakalalokiy-

¹ M₁₀ °kathā; B. °kathāyam.

² B.K. evam idha.

³ M₁₀ B. omit.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ arahattamaggam; B. arahattanaggavijjā; K. °ñāñam̄ vijjā.

⁶ M₁₀ °si (*without* ti).

⁷ M₁₀ B. ariya°.

⁸⁻⁸ Missing in M₁₀.

⁹ K. pacchā j°.

¹⁰ K. dasseti.

¹¹ M₁₀ paṭhaman.

¹² M₁₀ parisuddhā; K. sundarā parisuddhā.

¹³ M₁₀ B. atīta; K. atitamsa.

¹⁴ M₁₀ B. °gata; K. °gatamsa.

lokuttaragunan ti evam̄ t̄hi vijjāhi sabbe pi sabbaññugune pakāsetvā attano ariyāya jātiyā jetṭhasetṭhabhāvam̄ brāhmaṇassa dassesi.¹

Evam̄ vutte Verañjo brāhmaṇo ti evam̄ bhagavatā lokānu-kampakena² brāhmaṇam̄ anukampamānena nigūhitabbe³ pi attano ariyāya jātiyā jetṭhasetṭhabhāve vijjattāyappa-kāsikāya⁴ dhammadesanāya vutte pītivippaharaparipuṇṇa-gattacitto⁵ Verañjo brāhmaṇo tam̄ bhagavato⁶ ariyāya jātiyā⁷ jetṭhasetṭhabhāvam̄ viditvā ‘idisam̄⁸ nāmāham̄⁹ sab-balokajeṭṭham̄ sabbagūṇasamannāgatam̄ sabbaññum̄¹⁰ aññesam abhivādanādikammam̄ na karotī ti avacam̄,¹¹ dhirat-thu¹² vata bho aññāṇan̄’ ti attānam garahitvā ‘ayam dāni¹³ loke ariyāya¹⁴ jātiyā purejātaṭṭhena jetṭho sabbagūṇehi appaṭisamatṭṭhena setṭho’ ti nitṭham̄¹⁵ gantvā¹⁶ bhagavantam̄ etad avoca: *jetṭho bhavam̄ Gotamo setṭho bhavam̄ Gotamo* ti.

Evañ ca pana vatvā puna tam̄ bhagavato dhammadesa-nam̄ abbhanumodamāno *abhikkantam̄ bho Gotamā* ti ādim āha. Tam̄ vuttattham evā ti.

2. Dutiye *abhiññātā*¹⁷ ti ñātā paññātā pākaṭā.

*Santhāgāre*¹⁸ ti mahājanassa¹⁹ santhambhanāgāre²⁰ vissama-natthāya kate agāre. Sā kira santhāgārasālā nagaramajjhe ahosi, catusu thānesu thitānam paññāyatī, catuhī disāhi āgatamanussā²¹ paṭhamam̄ tattha vissametvā²² pacchā attano attano²³ phāsukatṭhānam gacchanti. Rājakulānam rajja-

¹ M₁₀B.K. dasseti. ² M₁₀ omits; B. lokānu-kampamānena.

³ B. niggūh°; K. vinigūh°.

⁴ M₁₀ °ppakāsitāya.

⁵ M₁₀ °paripuṇṇacittato.

⁶ M₁₀B. omit.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ M₁₀ imam̄.

⁹ M₁₀ sabbam̄nu.

¹⁰ M₁₀ avaca.

¹¹ M₁₀ dhir°.

¹² K. idāni.

¹³ M₁₀ ariya.

¹⁴ M₁₀ nigantvā.

¹⁵ M₁₀ repeats abhimñātā.

¹⁶ B. reads sandhāgāre (sandh° throughout), and mentions santhāgāre as v.l.

¹⁷ M₁₀ omits (Note of P.: ‘mahājanassa santhambhanāgāre’ iti bahusu na dissate); B. omits only santhambhanāgāre; K. reads mahājanassa santhāgāre.

¹⁸ K. āgatā manussā.

¹⁹ B.K. vissamitvā.

²⁰ M₁₀K. omit.

kiccam̄ santharaṇatthāya¹ kataṁ agāran ti pi vadanti²; tattha hi nisīditvā Licchavirājāno rajjakiccam̄ santharanti karonti vicārenti.

Sannisinnā ti tesam̄ nisīdanatthaññeva³ paññattesu mahārahapaccattharaññesu⁴ samussitasetacchattesu āsaneshu sannisinnā.

Anekapariyāyena buddhassa vannam̄ bhāsanī ti rājakule⁵ kiccañ c' eva lokatthacariyañ⁶ ca vicāretvā anekehi kārañehi buddhassa vannam̄ bhāsanti kathenti dīpentī; pāṇḍitā hi te rājāno saddhā pasannā sotāpannā pi sakadāgāmino pi anāgāmino pi ariyasāvakā,⁷ te sabbe pi lokiyajāṭam̄ chinditvā⁸ buddhādīnam̄ tiññam̄ ratanānam̄ vannam̄ bhāsanti. Tattha tividho buddhavañño nāma: cariyavañño sarīravañño⁹ guñavañño ti. Tatr' ime rājāno cariyāya¹⁰ vannam̄ ārabhiñsu; dukkaram̄ vata kataṁ sammāsambuddhena kap-pasatasahassādhikāni cattāri asaṅkheyāni dasa pāramiyo dasa upapāramiyo dasa paramatthapāramiyo ti samatimṣa pāramiyo pūrentena nīātatthacariyam lokatthacariyam buddhicariyam¹¹ matthakam̄ pāpetvā pañca mahāpariccāge pariccajantenā ti¹² addhacchakkehi Jātakasatehi¹³ buddhavañnam̄ kathentā Tusitabhavanam̄ pāpetvā ṭhapayiñsu;

dhammassa vannam̄ bhāsantā¹⁴ pana tena bhagavatā dhammo desito, nikāyato pañca nikāyā,¹⁵ piṭakato tīni piṭakāni, aṅgato nava¹⁶ aṅgāni,¹⁶ khanḍhato caturāśiti dhammakkhandhasahassānī ti koṭṭhāsavasena dhammaduguñam̄ kathayiñsu;

saṅghassa vannam̄ bhāsantā satthu dhammadesanam su-tvā paññiladdhasaddhā kulaputtā bhogakkhandhañ c' eva

¹ K. santharaṇattham̄.

² B.K. *add* yeva.

³ M₁₀ nisīdanattham̄.

⁴ B. mahārahavarap°.

⁵ K. °kula.

⁶ B. lokatthakiriyāñ.

⁷ B. *adds* pi.

⁸ M₁₀ bhijjivā.

⁹ M₁₀ omits, and has guñarūpavañño.

¹⁰ K. cariya.

¹¹ M₁₀ B.K. buddhicariyam̄.

¹² M₁₀ °ccajanto pi; B. °ccajante pi; K. °ccajantena pi ti.

¹³ B. addhacchakkasatehi; K. addhacchattthehi j°.

¹⁴ M₁₀ bhāsentā.

¹⁵ K. *adds* honti.

¹⁶ M₁₀ navāṅgāni.

ñātiparivattañ ca pahāya setacchattam oparajjam¹ senā-patisetṭibhāndāgārikathānantarādini² aganitvā³ nikkhamma satthu varasāsane pabbajanti,⁴ setacchattam pahāya pabbajitānam Bhaddiyarāja⁵-Mahākappina-Pukkusāti⁶-ādīnam rājapabbajitānam yeva buddhakāle asītisahassāni ahesum, anekakodhidhānam⁷ pahāya pabbajitānam pana Yasakulaputta⁸-Sonasetṭhiputta⁹-Raṭṭhapālakulaputtādinam paricchedo n' atthi, evarūpā¹⁰ ca¹⁰ kulaputtā satthu sāsane pabbajantī ti pabbajjāsamkhepavasen' eva¹¹ samghagune katha-yimṣu.

Sīho senāpatī ti evam-nāmako senāya adhipati; Vesāliyām hi sattasahassāni sattasatāni¹² satta ca rājāno, te sabbe pi sannipativā ‘sabbesam manam gahetvā ratṭham vicāretum samaththam ekam vicinathā¹³’ ti vicinantā¹⁴ Sīham¹⁵ rājakumāram disvā ‘ayam sakkhissatī’ ti sannītīhānam katvā tassa rattamanīvanṇam¹⁶ kambalapariyonaddham senāpatichattam¹⁷ adamsu. Tam sandhāya vuttam: Sīho senāpatī ti.

Niganthasāvako ti Niganthassa Nāthaputtassa¹⁸ pacayadāyako upaṭṭhāko; Jambudipatalasmīm hi tayo janā: Niganthānam aggupaṭṭhākā Nālandāyām Upāli¹⁹ gahapati, Kapilapure Vappo Sakko, Vesāliyam²⁰ ayam⁸ Sīho senāpatī ti.

¹ K. upar°.

² M₁₀ °bhāndāgāratthānant°.

³ B. aganayitvā; K. aganetvā.

⁴ M₁₀ °ntam.

⁵ M₁₀ Bhattirāja.

⁶ Note in K.: Ayam na rājā kulaputto va hoti; vuttañ h' etam Dhātuvibhaṅgasutte: tena kho pana samayena Pukkusāti nāma kulaputto bhagavantam uddissa saddhāya agārasmā anagāriyam pabbajito ti.

⁷ B. anekakotisatam dhanam; K. anekakotidhanam.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀ only Sōna.

¹⁰ B.K. repeat.

¹¹ B.K. °vasena.

¹² M₁₀ sattasatañ, omitting the following satta.

¹³ M₁₀ vicārathā; B. vicārethā.

¹⁴ M₁₀ vicārantā; B. vicarantā.

¹⁵ K. Sīha-.

¹⁶ M₁₀ omits marī.

¹⁷ B.K. °cchattam; M₁₀ °paccam (?).

¹⁸ M₁₀ Nātep°; B.K. Nātap° throughout (K. Nigg° throughout).

¹⁹ M₁₀ Upāli¹.

²⁰ M₁₀ Vesāli°.

Nisinno hotī ti sesarājūnam¹ parisāya² antarantare³ āsanāni paññāpayimṣu, Sihassa pana majjhe thāne ti tasmin paññatte mahārahe rājāsane nisinno hoti.

Nissamsayan ti nibbicikicchaṁ addhā ekamsena; na h' ete yassa vā tassa vā appesakkhassa evam anekasatehi kāraṇehi vanṇam bhāsanti.⁴

Yena Nigaṇṭho Nāthaputto ten' upasamkamī ti Nigaṇṭho kira Nāthaputto 'sacāyam Siho kassaci eva samanassa Gotamassa vanṇam kathentassa sutvā samanam Gotamam dassanāya upasamkamissati, mayham pariḥāni bhavissati' ti cintetvā⁵ paṭhamataram yeva Siham senāpatim etad avoca: senāpati, imasmim loke 'aham buddho aham buddho' ti bahū vicaranti⁶; sace tvam kassaci dassanāya upasamka-mitukāmo ahosi, maṇī² puccheyyāsi; aham⁷ te yuttaṭṭhānam pesessāmi,⁸ ayuttaṭṭhānato⁹ nivāressāmī¹⁰ ti. So tam kātham anussaritvā 'sace maṇī pesessati, gamissāmi; no ce, na gamissāmī' ti cintetvā yena Nigaṇṭho Nāthaputto ten' upasamkami.

Ath' assa vacanam sutvā Nigaṇṭho mahāpabbatena¹¹ viya balavasokena otthaṭo 'yattha¹² 'ssāham gamanam na icchāmi, tatth' eva gantukāmo jāto hato¹³ 'hām¹³ asmi¹³' ti anattamano hutvā 'patibāhanūpāyam assa karissāmī' ti cintetvā *kim pana tvaṁ* ti ādim āha. Evam vadanto vicarantam goṇam dañdena paharanto viya jalāmānam padipam nibbāpentō viya sabhattam¹⁴ pānim¹⁵ nikujjhanto¹⁶ viya ca Sihassa uppānam¹⁷ pitam vināsesi.¹⁸

Gamiyābhisaṁkhāro ti hatthiyānādīnam yojāpanagandha-mālādi¹⁹ gahaṇavasena¹⁹ pavatto payogo.²⁰

¹ M₁₀ "rājānam.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ antarantarena; K. antantena.

⁴ B. bhāvessanti.

⁵ M₁₀ cintento.

⁶ B. vadanti.

⁷ B. ahan.

⁸ K. peseyyāmi.

⁹ M₁₀ ayuttaṭṭhānam; B.K. ayuttam te.

¹⁰ B. nīv^o; K. nivāreyyāmī.

¹¹ M₁₀ pabbatena.

¹² B. adds dāni.

¹³ M₁₀ B. omit; B. reads jāto si ti anattamano and so on.

¹⁴ M₁₀ bhatta; B.K. bhattabharitam.

¹⁵ B.K. pattam.

¹⁶ K. nikujjhanto.

¹⁷ B.K. uppanna.

¹⁸ B. vināseti.

¹⁹ M₁₀ yojanagandha^o.

²⁰ K. samyogo.

So¹ patipassambhī ti so vūpasanto.

Dutiyam pi kho ti dutiyavāram² pi.

Imasmīñ ca³ vāre buddhassa vanṇam bhāsantā Tusitabhavanato paṭṭhāya yāva mahābodhipallaṅkā Dasabalassa hetṭhā pādatalehi upari kesaggehi paricchinditvā⁴ dvattim-samahāpurisalakkhaṇa⁵ - asīti - anubyañjanabyāmappabhā-nam⁶ vasena sariravaṇnam⁷ kathayimsu, dhammassa vanṇam bhāsantā ‘ekapade pi ekabyañjane⁸ pi avakhalitam nāma n’ atthi⁹’ ti sukathitavasena¹⁰ dhammaduguṇam¹¹ kathayimsu, saṅghassa vanṇam bhāsantā ‘evarūpam yasa-sirivbhavam¹² pahāya satthusāsane pabbajitā¹³ na¹⁴ kosaj-japakatikā¹⁴ honti, terasatu¹⁵ pana dhutagunesu¹⁶ paripūrakārino¹⁷ hutvā sattasu¹⁸ anupassanāsu kammam karonti, att̄hatimṣa¹⁹ ārammaṇavibhattiyo vaḷañjenti²⁰’ ti paṭipadāvasena saṅghaguṇe kathayimsu.

Tatiyavāre pana buddhassa vanṇam bhāsantā²¹ ‘iti pi so bhagavā’ ti suttantapariyāyen’ eva²² buddhaguṇe kathayimsu, ‘svākkhāto bhagavatā dhammo’ ti ādinā suttanta-pariyāyen’ eva²³ dhammaduguṇe, ‘supaṭipanno bhagavato sāvakasam̄gho’ ti ādinā suttantapariyāyen’ eva²⁴ saṅghaguṇe ca²⁵ kathayimsu.

Tato Siho cintesi: imesañ ca Licchavirājakumārānam²⁶ tatiyadivasato paṭṭhāya buddhadhammasaṅghaguṇe kāthentānam mukham nappahoti, addhā anomaguṇasamannā-

¹ M₁₀ repeats.

² M₁₀ dutiyam; K. °vārasmim.

³ M₁₀ imasmīñ (without ca); K. imasmīñ pi.

⁴ M₁₀ chinditvā.

⁵ M₁₀ repeats mahāpurisa.

⁶ M₁₀ anuvyafijanavyāma°; M₁₀K. °ppabhā.

⁷ M₁₀ saññe v°.

⁸ M₁₀ vyāñjane.

⁹ M₁₀ n’ atthi (without ti).

¹⁰ B.K. °vasen’ eva.

¹¹ M₁₀ °guṇā.

¹² M₁₀ yasasirim.

¹² M₁₀B. °jitvā.

¹⁴ M₁₀ nissajj°; B. nissajj°.

¹⁵ M₁₀ terasa (omits pana).

¹⁶ B.K. dhutaṅgagunesu.

¹⁷ K. paripūrik°.

¹⁸ M₁₀B. attano.

¹⁸ B. att̄hatimṣār°.

²⁰ M₁₀ °ti (without ti).

²¹ M₁₀B.K. bhāsamānā.

²² M₁₀ °yāyena va.

²² M₁₀ suttap°.

²³ M₁₀ °yāyena.

²³ M₁₀ °kulānam.

²⁵ M₁₀K. omit.

gato¹ so bhagavā, imam² dāni³ uppannam pīti⁴ avijahitvā va aham ajja sammāsambuddham passissāmī *ti. Ath' assa kiṁ⁵ hi⁶ me karissanti *Niganṭhā* ti vitakko udapādi.

Tattha kiṁ⁵ hi⁶ me karissantī ti kiṁ nāma mayham *Niganṭhā* karissanti.

Apalokitā vā anapalokitā vā ti āpucchitā vā anāpucchitā vā; na hi me⁶ te āpucchitā yānavāhanasampattim na⁷ ca⁷ issariyavisesam dassanti, nāpi anāpucchitā harissanti,⁸ aphalam⁹ etesam āpucchanañ¹⁰ ti adhippāyo.¹¹

*Vesāliyā*¹² niyyāsi¹³ ti yathā hi gimhakāle deve vatthe¹⁴ udakam sandamānam nadim otaritvā thokam eva gantvā titthati nappavattati, evam Sihassa paṭhamadivase 'Dasabalam passissāmī' ti uppannāya¹⁵ pītiyā¹⁵ *Niganṭhena* paṭibāhitakālo; yathā pana¹⁶ dutiyadivase¹⁷ deve vatthe udakam sandamānam nadim otaritvā thokam gantvā vālikāpuñjam¹⁸ paharitvā appavattam hoti, evam Sihassa dutiyadivase 'Dasabalam passissāmī' ti uppannāya pītiyā *Niganṭhena* paṭibāhitakālo; yathā¹⁷ tatiyadivase deve vatthe udakam sandamānam nadim otaritvā purānapaññasukkhadandakanañlakacavarādini¹⁹ parikaddhantam vālikāpuñjam bhinditvā samuddaninnam eva hoti, evam Siho tatiyadivase tiñnam vatthūnam guṇakatham sutvā uppanne²⁰ pītipāmuje²⁰ 'aphalā *Niganṭhā* nipphalā *Niganṭhā*, kiṁ me ime karissanti, gamissām' aham satthu santikan' ti gamanam abhiniharitvā *Vesāliyā* niyyāsi. Niyyāanto²¹ ca²² 'cirassāham²³ Dasabalassa santikam gantukāmo jāto, na kho pana me yuttam aññāta-

¹ M₁₀B.K. °guṇena samannāgato.

² M₁₀B. idāni.

³ M₁₀ pīti; K. has uppannapīti.

⁴ M₁₀ kiṁ te; B. kinti.

⁵ M₁₀B. kinti.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ K. omits; M₁₀ ca na.

⁸ M₁₀ māriss°.

⁹ M₁₀ alām; B. mālām.

¹⁰ M₁₀ āpucchanañyā; B. °cchanāyan.

¹² M₁₀ Vesāli° both times.

¹¹ M₁₀ °ppāyena.

¹³ M₁₀ niyyāsi; B.K. niyyāsi three times.

¹⁴ B. vutthe three times.

¹⁵ M₁₀ uppannā pīti.

¹⁶ B. pi.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in M₁₀.

¹⁸ P. vālikā° both times; B. here °puñje.

¹⁹ M₁₀ °sukkakātthakac° (!); B. °sukkhadañḍakatthakac°.

²⁰ B. uppanna-pītipāmujo.

²¹ M₁₀ niyyāto; B. niyyānto; K. niyyāyānto.

²² K. va.

²³ M₁₀ only aham.

kavesena¹ gantun' ti ' ye keci Dasabalassa santikam gantu-kāmā, sañbe nikkhmantū' ti ghosanam² kāretvā pañca rathasatāni yojāpetvā uttamarathe³ thito tehi c' eva pañcahi rathasatehi mahatiyā ca parisāya parivuto gandhapupphacūṇavāsādīni⁴ gahāpetvā⁵ niyāsi.

Divā⁶ divassā⁶ ti⁶ divasassa ca⁷ divā majjhantike atik-kantamatte.

Yena bhagavā ten' upasam̄kamī ti ārāmam pavisanto dūrato va asīti-anubyañjanabyāmappabhā⁸-dvattimsama-hāpurisalakkhañāni⁹ chabbaññaghanabuddharasmiyo¹⁰ disvā 'evarūpam nāma purisam evam āsanne vasantam ettakam kālam nāddasam, vañcito vat' amhi, alābhā vata me' ti cintetvā mahānidhim disvā¹⁰ daliddapuriso¹¹ viya sañjāta-pitipāmojjo yena bhagavā ten' upasam̄kami.

Dhammassa cānudhammañ vyākaronti¹² ti bhotā Gotamena vuttakāraṇassa anukāraṇam kathenti; kāraṇavacano h' ettha dhammasaddo, 'hetumhi ñāṇam dhammapatiśambhidā' ti ādisu viya. Kāraṇan ti c' ettha tathāpavattassa saddassa attho adhippeto; tassa pavattihetubhāvato atthapayutto hi saddappayogo anukāraṇan ti eso eva parehi tathā vuccamāno.*

Sahadhammiko vāddānuvādo ti parehi vuttakāraṇehi sakāraṇo hutvā tumhākam vādo vā tato param tassa anuvādo vā koci appamattako pi viññūhi garahitabbam thānam kāraṇam na āgacchat. Idam vuttam hoti: kim sabbākārena pi tava vāde gārayham kāraṇam n' atthi ti.

Anabbhakkhātukāmā ti na abhūtena vattukāmā.

Atthi Sīha parityāgo ti adinam attho Verañjakanḍe āga-tanayen' eva veditabbo.¹²*

* Vibh. 293.

¹ M₁₀ °vannena; B.K. °vanṇena.

² M₁₀ ghosantam or ghosattam.

³ M₁₀ uttarathe.

⁴ M₁₀ gandhapupphādīni; B. °pupphavāṇṇavāsādīni.

⁵ M₁₀B. gāhāp°; K. gahetvā.

⁶ B. omits.

⁷ B.K. omit.

⁸ B. °ppabhām.

⁹ B. °lakkhañādisampannam ghanabuddharasmiyo; K. °lakkhañāni chabbaññā ca ghanarasmiyo. ¹⁰ B. viditvā. ¹¹ P. dai°.

¹²⁻¹² Missing in M₁₀B.K. (is mentioned by K. as Sinhalese v.l.).

Paramena assāsenā ti catumagga¹-catuphalasamkhātena² uttamaṇa assāsenā.³

*Assāsāya*⁴ dhammam desemī ti assāsanatthāya santhambhanatthāya⁵ dhammaṇ desemi; iti bhagavā atṭhahaṅgehi Sihassa senāpatissa dhammaṇ desesi.

Anuvicacakāran ti anuviditvā cintetvā³ tulayitvā kātabbam⁶ karohī ti vuttam hoti.

Sādhu hotī ti sundaro hoti; tumhādisasmim⁷ hi mām disvā mām⁴ saraṇam gacchante Niganṭham disvā Ni-ganṭham⁴ saraṇam gacchante ‘kim⁴ ayam Siho diṭṭhadit-tham eva saraṇam gacchatī’ ti garahā uppajjati, tasmā anuvicacakāro tumhādisānam sādhū⁸ ti dasseti.

Paṭākam parihareyyun ti te kira evarūpam sāvakam labhitvā ‘asuko nāma rājā vā rājamahāmatto vā setṭhi⁹ vā amhākam saraṇam gato sāvako jāto’ ti paṭākam ukkhipitvā nagare ghosentā āhīndanti. Kasmā? evam no mahan-tabhāvo āvibhavissati¹⁰ ti ca¹¹ sace pan’ assa ‘kim aham⁴ etesam¹² saraṇam gato’ ti vippatisāro uppajjeyya, tam pi so¹³ ‘etesam¹⁴ me¹⁴ saraṇagatabhāvam bahū jananti, dukkham idāni¹⁵ paṭinivattitun’ ti vinodetvā¹⁶ na¹¹ paṭikkamisatī¹⁷ ti. Tenāha: paṭākam parihareyyun ti.

*Opānabhūtan*¹⁸ ti paṭiyatta-udapāno viya ṭhitam.

Kulan ti tava nivesanam.

Dātabbam maiñneyyāsī ti pubbe¹⁹ dasa pi vīsatim²⁰ pi saṭhim²¹ pi²¹ jane²² āgate²² disvā ‘n’ attī’ ti avatvā desi,²³ idāni

¹ M₁₀ only magga; B. anumagga.

² M₁₀ omits catu.

³ B. omits.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀ bl̄pattīthāya; K. upatthambhanatthāya.

⁷ M₁₀ B. tumhādisānam.

⁶ B.K. kattabbam.

⁹ M₁₀ setṭhi.

⁸ M₁₀ sādhu, without ti.

¹⁰ M₁₀ bhavissati (without ti); B. bhavissatī.

¹¹ M₁₀ B. omii.

¹² M₁₀ etam; K. etc.

¹² K. Siho for pi so.

¹⁴ M₁₀ etesam eva.

¹⁵ M₁₀ dāni.

¹⁷ M₁₀ °ti (without ti).

¹⁶ M₁₀ vi[nodetvā]=vipatikk°.

¹⁸ M₁₀ opāna°.

¹⁹ M₁₀ pubbesu, omits dasa.

²⁰ M₁₀ B.K. vīsatī.

²¹ K. omits; M₁₀ B. saṭṭhi pi.

²² M₁₀ omits jane, and has āgatam.

²³ M₁₀ deti.

mā¹ saraṇamgatakāraṇamatten' eva² mā³ imesam dey-yadhammām upacchindi⁴; sampattānam hi dātabbam evāti ovadati.⁵

*Sutam me tam⁶ bhante ti kuto sutam⁷ ? Nigaṇṭhānam santikā.*⁸ Te kira kulagharesu evam pakāsentī: mayam 'yassa kassaci sampattassa dātabban' ti vadāma, samaṇo pana Gotamo 'mayham eva dānam dātabbam nāññesam⁹ dānam¹⁰ dātabbam,¹¹ mayham eva sāvakānam¹² dātabbam nāññesam sāvakānam dātabbam,¹⁰ mayham eva dinnam¹³ mahapphalam nāññesam¹⁴ dinnam¹¹ mahapphalam,¹¹ mayham eva sāvakānam dinnam mahapphalam¹⁵ nāññesam sāvakānam dinnam¹⁴ mahapphalan' ti evam vadatī ti.¹⁶ Tam sandhāya¹⁷ 'sutam me tan' ti āha.

*Ānupubbikatham¹⁸ ti dānānantaram sīlam sīlānantaram saggam saggānantaram¹ maggan¹ ti¹ evam¹ anupatipāti-katham.*¹⁹

Tattha dānakathān ti idam dānam²⁰ nāma sukhānam nidānam sampattinam mūlam bhogānam patitīṭhā visamagatassa tāṇam leṇam gati parāyanam, idhaloka-paralokesu dānasa-diso avassayo patitīṭhā ārammaṇam tāṇam¹ leṇam gati parāyanam n' atthi; idam hi avassayaṭṭhena ratanamaya-sihāsanasadisam, patitīṭhānatthēna¹⁰ mahāpathavisadisam,¹⁰ ārammaṇaṭṭhēna²⁰ ālambanarajjusadisam; idam hi dukkhanittharanatthēna²¹ nāvā, assāsanatthēna²² samgāmasūro, bha-

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀ saraṇāgata^o.

³ M₁₀ omits; B. after imesam.

⁵ B. ovadi.

⁴ M₁₀ °cchinnan ti; B. °cchindittha.

⁸ K. adds ti.

⁶ K. sutam etam (also below sutam etan).

⁷ M₁₀ B.K. sutan ti.

⁹ K. na aññesam throughout.

¹¹ B. omits.

¹⁰ M₁₀ B. omit.

¹² B. adds dānam.

¹⁴⁻¹⁴ Missing in M₁₀.

¹⁵ B. continues nāññesan ti evam vadatī and so on.

¹⁶ M₁₀ vadanti.

¹⁷ B. adds ayam.

¹⁸ K. anupubbi^o; B. anupubbakathān.

¹⁹ K. anupatipātiyā k^o.

²¹ M₁₀ dukkhanittarāga^o.

²⁰ M₁₀ ālambanatthēna.

²² B.K. samassāsanatthēna.

yaparittānatthena susamkhatam¹ nagaram, maccheramalādihi anupalittatthena padumam, tesam² niddahanaatthena aggi, durāsadatthena āsiviso, asantasaṇatthena³ siho, balavantaṭṭhena hathī,⁴ abhimaṅgalasammataṭṭhena setavasa-bho, khemantabhbūmim⁵ sampāpanaṭṭhena valāho⁶ assarājā; dānam⁷ nām' etam mayā gatamaggo, mayh' eso⁸ vamso,⁹ mayā dasa pāramiyo pürentena Velāma⁹-mahāyañño Mahāgovinda-mahāyañño Mahāsudassana-mahāyañño Vessantara-mahāyañño ti anekamahāyaññā¹⁰ pavattitā, sa-sabhütena jalite¹¹ aggikkhandhe attānam niyyātententena¹² sampattayācakānam cittam gahitam; dānam hi loke Sakka-sampattim¹³ deti Mārasampattim Brahmasampattim Cakkavattisampattim¹⁴ sāvakapāramiññānam paccekabodhiññānam abhisambodhiññānam deti ti evam ādinā¹⁵ dānaguṇapati-samyuttakatham.¹⁶

Yasmā pana dānam dadanto¹⁷ sīlam samādātum sakkoti, tasmā tadanantaram¹⁸ sīlakathān kathesi; ¹⁹sīlam nām' etam avassayo patiṭṭhā ārammaṇam tānam lenam gati parāyanam; sīlam nām' etam mama vamso, aham Saṅkhapālanāgarājakāle Bhūridattanāgarajakāle²⁰ Campeyyanāgrājakāle Silavarājakāle²¹ Mātuposakahatthirājakāle Chaddantahatthirājakāle ti anantesu attabhāvesu sīlam paripūresim; idhaloka-paralokasampattinam hi silasadiso avassayo patiṭṭhā ārammaṇam tānam lenam gati parāyanam n' atthi, sīlālamkārasadiso alamkāro n' atthi, sīlapupphasadisam puppham n' atthi, sīlagandhasadiso gandho n' atthi; sīlālamkārena hi alamkatam sīlagandhānulittam sadevako pi

¹ B.K. °khāta.

² B.K. nesam.

³ B. asantasaṇa°.

⁴ M₁₀ hathī.

⁵ B.K. °bhūmi.

⁶ M₁₀ val°.

⁷ K. dānan.

⁸ M₁₀ mayham evam so; B. mayham so maggo.

⁹ M₁₀ veṭi°.

¹⁰ K. aneke m°.

¹¹ B. jalita°.

¹² M₁₀ niyyātentente; B.K. niyyādententena.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹³ B. sagga°.

¹⁵ B. °yuttam katham three times.

¹⁵ K. ādi.

¹⁸ K. dānanṭaranī.

¹⁷ B. dento.

¹⁹ K. ādi.

¹⁹ B.K. insert here sīlakathān ti.

²¹ M₁₀ omits; K. sīlavanāgarāja°.

²⁰ B. omits.

loko olkento tittim¹ na gacchatī ti evam ādi sīlaguṇapaṭi-samyuttakatham.

Idam pana silam nissāya ayam saggo labbhātī ti dassetum silānantaram saggakatham kathesi. *Saggakathan* ti ayam saggo nāma ittho kanto manāpo, tathā² niccam ettha kīlā niccam sampattiyo labbhanti, Cātummahārājikā³ devā navuti vassasatasahassānī⁴ dibbasukham dibbasampattim⁵ anubhavanti, Tāvatimsā tisso ca vassakotiyo satthiñ⁶ ca vassasatasahassānī ti evam ādi saggaguṇapaṭisamyuttakatham; saggasampattim kathayantānam hi⁷ buddhānam mukham nappahoti. Vuttam pi c' etam: anekapariyāyena pi⁷ kho⁸ aham⁹ bhikkhave saggakatham katheyyan ti ādi.

Evam saggakathāya palobhetvā pana hatthim alamkaritvā tassa¹⁰ sonḍam chindanto¹¹ viya ‘ayam pi saggo anicco¹² addhuvo,¹³ na¹⁴ ettha chandarāgo kattabbo¹⁵ ti dassanaththam ‘appassādā kāmā bahudukkhā bahūpāyāsā,¹⁶ ādinavo¹⁷ ettha bhiyyo¹⁸ ti ādinā nayena kāmānam-ādīnavam okāram samki-lesam kathesi.

Tattha ādīnavo ti doso.

Okāro ti avakāro lāmakabhāvo.

Samkilesa ti tehi¹⁹ sattānam samkilissanam²⁰; yathāha: samkilissanti²¹ vata bho sattā ti.*

Evam kāmādīnavena tajjetvā nekkhamme ānisamsam pakāsesi.

*Kallacittan*⁵ ti⁶ arogacittam.⁷

Sāmukkāmsikā ti⁸ attanā⁹ yeva uddharitvā gahitā, sa-

¹ M₁₀ tittin.

² B.K. omit; M₁₀ tattha.

³ B. cātumahā°.

⁴ M₁₀ K. omit sata.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ B.K. satthi.

⁷ M₁₀ B. omit.

⁸ M₁₀ kho ham; B. khvāham.

⁹ M₁₀ B. hatthissa.

¹⁰ M₁₀ bhindanto.

¹¹ K. adhuvo.

¹² M₁₀ natth'.

¹³ B. kātabbo.

¹⁴ B.K. bahu°.

¹⁵ M₁₀ ādin° throughout.

¹⁶ M₁₀ hiyo.

¹⁷ M₁₀ samsāre kilissam; B. samsāre kilissanam; K. samsāre samki-lissanam.

¹⁸ B. kilissanti.

¹⁹ B.K. add sāmam ukkāmsikā.

²⁰ M₁₀ °no.

yambhūñāṇena ditṭhā asādhāraṇā aññesan ti attho. Kā pana sā ti ? Ariyasaccadesanā; ten’ evāha: dukkham samudayam nirodham maggan ti.

Virajam vītamalan ti rāgarajādinam abhāvā virajam, rāgamalādinam vigatattā vītamalam.

Dhammacakkhuṇ ti idha sotāpattimaggo adhippeto.

Tass’ uppatti¹-ākāradassanattham *yaṁ kiñci samudaya-dhammam, sabban tam nirodhadhamman* ti āha; tam hi nirodham ārammaṇam katvā kiccavasena eva² saccasamkhā-tam³ paṭipadam⁴ paṭipajjati.⁵

Ditṭho ariyasaccadhammo etenā ti *ditthadhammo*.

Esa nayo sesesu⁶ pi.

Tiṇpā vicikicchā vigatā kathamkathā assā ti *tiṇṇavici-kiccho⁷ vigatakathamkatho*.⁸

Visārajjam⁹ patto ti vesārajjappatto.

¹⁰Satthusāsane¹¹ paro paccayo na param saddhāya ettha pavattati¹² ti *aparappaccayo*.

Pavattamamsan ti pakatiyū pavattam¹³ kappiyamamsam; mūlam gahetvā antarāpaṇe pariyesāhī¹⁴ ti adhippāyo.

Sambahula¹⁵ Niganṭhā ti pañcasatamatā Niganṭhā.

Thullam¹⁶ pasun ti thūlam mahāsarīram gokaṇṇamahisa-sūkarasamkhātam pasum.

Uddissakaṭam¹⁷ ti attānam uddisitvā katam⁷ māritan ti attho.

Paṭiccaṭamman ti svāyam etam¹⁸ mamsam paṭicca tam pāṇavadhakammam phusati; tam hi akusalam upadḍham dāyakassa upadḍham paṭiggāhakassa hotī ti tesam¹⁹ laddhi.

¹ B.K. tassa upp°. ² M₁₀ evam. ³ B. sabbasaṅkhataṁ.

⁴ B.K. paṭivijjhantam. ⁵ M₁₀ B.K. uppajjati.

⁶ K. sesapadesu. ⁷ M₁₀ omits.

⁸ K. reads Tiṇpā vicikicchā anenā ti tiṇṇavici-kiccho; vigatā kathamkathā assā ti vigatakathamkatho.

⁹ M₁₀ visārajjap-; K. vesārajjam.

¹⁰ B. adds Tattha.

¹¹ B. adds tassa; K. adds nāssa.

¹² B.K. vattati.

¹³ M₁₀ pavattitam; K. pavatta.

¹⁴ M₁₀ °yesāmī.

¹⁵ B. sampah°.

¹⁶ M₁₀ B.K. thūlam.

¹⁷ B.K. °katan.

¹⁸ B. tam.

¹⁹ B.K. nesam.

Aparo nayo: paṭiccaṅkamman ti attānam paṭiccaṅkataṁ; athavā: paṭiccaṅkamman ti nimittakammass' etam adhivacanam, tam¹ paṭiccaṅkammam ettha atthī ti mamsam pi paṭiccaṅkamman ti vuttam.

Upakanāke ti kaṇṇamūle.

Alan ti paṭikkhepavacanam,² kiṁ iminā ti attho.

Na ca pan' ete ti ete āyasmanto dīgharattam avaṇṇakāmā³ hutvā³ avannam bhāsantā pi abbhācikkhantā⁴ na jiranti⁵ abbhakkhānassa⁶ antam na gacchanti⁷ ti attho; athavā: lajjanatthe⁸ idam jiranti⁹ ti padam datthabbam, na lajjanti¹⁰ ti attho.

3. Tatiye argehi ti gunaṅgehi.

*Tassam*¹¹ disāyam¹² jāto hotī ti tassā¹³ Sindhunaditira-disāyam jāto hoti; aññe¹⁴ pi bhadrā assājāniyā tatth' eva jāyanti.

Allam vā sukkham vā ti¹⁵ tiṇam.¹⁵

*Na aññe*¹⁶ asse ubbejetā ti¹⁷ aññe asse³ na¹⁸ ubbejeti na paharati na dasati¹⁹ na kalaham²⁰ karoti.

Sāt̄heyyānī ti saṭhabhāvo.²¹

Kūt̄eyyānī ti kūṭabhāvo.²¹

Jimheyyānī ti jimhabhāvo.²¹

Vāñkeyyānī ti vāñkabhāvo.²¹

Iccassa catuhi pi padehi asikkhitabhāvo²² va¹ kathito.

Vāhī ti vahanabhāvo²³ dinnovādapatikaro.²⁴

¹ M₁₀ K. omit.

² B.K. add h' etam.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀ adds pi.

⁵ B. jiridanti.

⁶ M₁₀ abbhānassa.

⁷ M₁₀ gacchati.

⁸ K. lajjanatthena.

⁹ M₁₀ jirati; B. jiridanti (omit ti).

¹¹ M₁₀ tassā.

¹⁰ M₁₀ °ti (without ti).

¹² B.K. tassam.

¹¹ M₁₀ °ya.

¹² P.K. añño.

¹³ M₁₀ omits; B. notes as v.l. to tiṇam: allatiṇam vā sukkhatiṇam vā; K. reads Allam sukkham vā ti allatiṇam vā sukkhatiṇam vā.

¹⁴ B. nāñño; K. na ca aññe.

¹⁵ M₁₀ hoti.

¹⁶ M₁₀ before aññe.

¹⁷ B. ñamsati; K. sahati.

¹⁸ M₁₀ kaj°.

¹⁹ K. °bhāvā.

²⁰ M₁₀ sikkhita°.

²¹ B.K. vahanasabhāvo.

²² B. °ppatikaro; K. °paṭikaro.

Yāva¹ jīvitamaraṇapariyādānā ti yāva jīvitassa² maraṇena pariyoṣānā.³

Sakkaccaṁ paribhuñjati ti amataṁ viya pacceavekkhitvā⁴ paribhuñjati.

Purisaihāmenū ti ādisu nūpāthāmādayo⁵ kathitā.

Santhānan⁶ ti osakkanaṁ.⁷

4. Catutthe pehī ti vutto ti gacchā ti vutto.

Pitthito ratham pativatteti⁸ ti khandhatthito⁹ yugam¹⁰ ubbatītvā¹¹ pacchimabhāgena¹² ratham pavaṭṭento¹³ osakkati.

Pacchālam khīpati¹⁴ kubbaram hanti¹⁵ ti dve pacchimapāde ukkhipitvā tehi paharitvā¹⁶ rathakubbaram¹⁷ bhindati.

Tidāṇḍam¹⁸ bhañjati ti rathassa purato tayo dāṇḍakā honti, te bhañjati.

Rathīsāya satthim¹⁹ ussajjītvā²⁰ ti sīsaṁ nāmetvā yugam¹⁰ bhūmiyam pātētvā²¹ satthinā rathīsaṁ paharitvā.

Ajjhomaddatī ti dvīhi purimapādehi isam maddanto titthati.

Ubbatumam²² ratham karoti ti thalam²³ vā kantakadhānam²⁴ vā ratham āropeti.

Anādiyivā ti amanasikatvā agaṇitvā.

Mukhādhānan²⁵ ti mukhaṭhapananṭhāya²⁶ dinnam²⁶ ayasam-khalikam.

Khīlatthāyī ti cattāro pāde thambhe viya niccalam ṭha-petvā²⁷ titthati.

¹ M₁₀ omits.

² B. jīvitass' eva; M₁₀ adds maraṇa.

³ K. °yādānā.

⁴ B.K. add sāmaññeva.

⁵ K. adds pi.

⁶ B.K. santhānan.

⁷ B. adds patippassaddhi.

⁸ B.K. pavatteti.

⁹ B.K. khandhatthikena.

¹⁰ K. yuggam.

¹¹ B. uppālitva; K. upalitvā.

¹² K. pacchimadisābhāgena.

¹³ M₁₀ paveddhento; B.K. pavattento.

¹⁵ B. hanati.

¹⁴ K. reads paccha lamghipati.

¹⁶ B. hanati.

¹⁶ M₁₀ pariharitvā.

¹⁷ M₁₀ ratham ku°.

¹⁸ M₁₀ B. tidaṇḍakam.

¹⁹ M₁₀ sīsaṁ.

²⁰ M₁₀ ussajitvā.

²¹ K. pāpetvā.

²² K. ubbatamam.

²³ B. balam.

²⁴ M₁₀ kantakādh°; K. kantakatthānam; B. gaṇakaṭṭhānam.

²⁵ M₁₀ mukhadhānan; B. mukhādānan.

²⁶ M₁₀ mukhadinnam.

²⁷ B. adds khīlatthānena; K. adds khīlatthānasadisena thānena.

Imasmim sutte vat̄tam eva kathitam.

5. Pañcame *asajjhāyamalā* ti uggahitamantānam asajjhāyakaraṇam malam nāma hoti.

*Anutīhānamalā gharā*¹ ti utīhānaviriyābhāvo gharānam² malam nāma.

Vannassā ti sariravaṇṇassa.

Rakkhato ti yam kiñci³ santakam rakkhantassa.—

*Avijjā paramam*⁴ malan ti tato sesākusadaladhammamalato⁵ atthasu thānesu aññānato⁶ vat̄tamūlasamkhātamalan ti⁷ avijjā paramam malam; tato hi malataram nāma n' atthi.

Imasmim⁸ sutte vat̄tam eva kathitam.

6. Chat̄the dūteyyan ti dūtakammam.

Gantum arahatī ti tam dūteyyasamkhātam sāsanam dhāretvā haritum arahati.

Sotā ti yassa⁹ sāsanam deti, tassa sotā.

Sāvetā ti tam uggāñhitvā ‘idam nāma tumhehi vuttan’ ti paṭisāvetā.

Uggahetā ti suggahitā.¹⁰

Dhāretā ti sudhāritam¹¹ katvā dhāretā,¹² atthānatthassa¹³ attham jānitā.

*Vīññāpeitā*¹⁴ ti param vijānāpetā.

Sahitāsahitassā ti idam sahitam idam asahitan ti evam sahitāsahitassa kusalo upagatāsu¹⁵ cheko sāsanam ārocento sahitam¹⁶ sallakkhetvā āroceti.¹⁷—

*Na vedhatī*¹⁸ ti na chambhati.¹⁹

¹ B. omits.

² M₁₀ gharānam.

³ M₁₀B.K. insert attano.

⁴ M₁₀ param.

⁵ M₁₀ so akusaladhammā°; B. sesā akusaladhamma°.

⁶ B.K. aññāñabhūtā.

⁷ B. °sañkhātamalandhakārā; K. °sañkhātā bahalandhakāra-.

⁸ K. inserts pi.

⁹ B. yo tam assa.

¹⁰ K. suggahitam katvā uggahetā.

¹¹ M₁₀ °dhāretum.

¹² B.K. insert here vīññātā ti.

¹³ M₁₀ atthānam tasse; B. attanā tassa.

¹⁴ M₁₀ vīññātā.

¹⁵ K. upagatānupagatāsu.

¹⁶ B. pahitamattham.

¹⁷ M₁₀ °ti ti.

¹⁸ M₁₀ °ti (without ti); B.K. byādhati.

¹⁹ P. jambhati; K. vedhati.

Asandiddhan¹ ti² vigatasam̄sayam̄.

Pucchito ti³ paññatthāya pucchito.

7. Sattame *rōṣyendā* ti ruditena.

Ākappendā ti nivāsanapārūpanāvidhānena.⁵

Vanabhaṇgenā ti vanato bhaṇjitvā āhatena⁶ pupphaphalādinā⁶ paññākārena.

8. Atṭhame pi es' eva nayo.

9. Navame *Pahārādo* ti evam̄ nāmako.

Asurindo ti asurajetṭhako; assuresu⁷ hi⁷ Vepacitti Rāhu Pahārādo ti ime tayo jetṭhakā.

Yena bhagavā ten' upasam̄kamī ti Dasabalassa abhisambuddhadivassato paññatthāya 'ajja gamissāmi sve⁸ gamissāmī' ti ekādasavassāni atikkamitvā dvādasame vasse⁹ satthari¹⁰ Verañjāyam̄ vasanakāle 'sammāsambuddhassa santikam̄ gamissāmī' ti cittam uppādetvā 'mama ajja sve ti dvādasa vassāni jātāni, handāham idān' eva gacchāmī¹¹ ti taññhaṇe¹² yeva asuragaṇaparivuto¹³ asurabhavanā nikhamitvā divā divassa¹⁴ yena bhagavā ten' upasam̄kami.

Ekamantam attīhāsi ti so kira 'Tathāgatañ paññhañ pucchitvā eva¹⁵ dhammam¹⁶ suññissāmī' ti āgato, Tathāgatassa pana ditṭhakālato paññatthāya buddhagāravena pucchitum̄ asakkonto pli¹⁷ satthāram̄ vanditvā ekamantam attīhāsi.

Tato satthā cintesi: ayam Pahārādo mayi akathente paññamataram kathetum¹⁸ na sakkhissati, eiññavasiññhāne yeva tam kathāsamutthāpanattham¹⁹ ekam paññham puc-

¹ B. asam̄ditthān; K. asanditthān.

² B.K. add nissandeham̄.

³ K. adds kathan ti.

⁴ B. runneñā.

⁵ K. °ādinā vidhānena.

⁶ B. āhatena pupphaphalādi-, K. ābhatavanapupphaphalādinā.

⁷ M₁₀ asurehi (=v.l. in P.).

⁸ M₁₀ ajja.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀ omits; B.K. satthu.

¹¹ K. gamissāmī.

¹² B. taññhaṇam; K. taññhaṇam.

¹³ M₁₀ asuragaṇāp^o.

¹⁴ K. divasassa.

¹⁵ K. evam.

¹⁶ K. dhammadakthañ.

¹⁷ M₁₀ B. api.

¹⁸ M₁₀ kathetun.

¹⁹ K. °samutthānattham.

chissāmī ti. Atha nam pucchanto *api pana*¹ Pahārādā ti
2ādim āha.

Tattha abhiramantī ti² ratim vindanti, anukkaṇṭhamānā
vasantī ti attho.

So ‘paricinnaṇṭhāne yeva mam bhagavā pucchatī’ ti
attamano hutvā abhiramanti bhante ti āha.

Anupubbaninno ti ādini sabbāni anupaṭipātiyā ninna-
bhāvassa vevacanāni.

Na āyataken’ eva papāto ti na chinnataṭamahāsobbho viya
ādito va papāto; so hi kira³ kūlato⁴ paṭṭhāya ekaṅgula-
dvaṅgulavidathiratana⁵-usabha - addhagāvutagāvuta - addha-
yojanādivasena⁶ gambhīro hutvā gacchanto⁷ Sinerupāda-
mūle caturāsītijojanasahassagambhīro hutvā thito ti dasseti.

Thitadhammo ti ṭhitasabhāvo patiṭṭhitasabhāvo.⁸

Kunapend ti yena kenaci hatthi-assādīnam kalebarena.⁹

Thalam ussādetī¹⁰ ti hatthena gahetvā viya vīcipahāren’
eva¹¹ thalam khipati.

*Gāṅgā*¹² *Yamunā*¹³ ti¹² idha ṭhatvā imāsam nadīnam uppatti-
katham kathetum vaṭṭati.

Ayam tāva Jambudipo dasasahassayojanaparimāṇo. Tattha catusahassayojanaparimāṇo padeso udakena ajjhottthaṭo mahāsamuddo ti samākhām gato. Tisahassayojanappamāṇe manussā vasanti. Tisahassayojanappamāṇe¹³ Himavā patiṭṭhito ubbedhena pañcayojanasatiko caturāsītikūṭasahassapatimandito samantatō sandamānapañcasatanadīvicitto,¹⁴ yattha āyāmavitthārena¹⁵ gambhīrato ca paññāsa paññā-
sayojanā¹⁶ diyaddhayojanasataparimāṇalā¹⁷ Anotattadaho

¹ B. *api su pana*.

²⁻² M₁₀ repeats.

³ B.K. omit.

⁴ B. tīrato; K. tīrappadesato.

⁵ B. °ratayanayatthi; K. °rattana.

⁶ M₁₀ only once gāvuta; K. °yojanayojanādi⁹.

⁷ K. repeats.

⁸ M₁₀ patiṭṭhitabhbāvo (=v.l. in P.); B. omits.

⁹ B.K. kālevarena.

¹⁰ B. ussāretī.

¹¹ M₁₀ vīcibhārena.

¹² M₁₀ omits.

¹³ K. adds ṭhāne.

¹⁴ K. sandamānāhi pañca-mahānadīhi vicitto.

¹⁵ B.K. insert ca.

¹⁶ M₁₀ °yojana.

¹⁷ M₁₀ °la.

Kaṇṇamunḍadaho¹ Rathakāradaho² Chaddantadaho³ Ku-ṇḍaladaho⁴ Mandākinīdaho⁵ Sihappapātadaho ti satṭa mahā-sarā patiṭṭhahanti.⁶

Tesu Anotatto Sudassanakūṭam Cittakūṭam Kālakūṭam Gandhamādanakūṭam Kelāsakūṭam⁷ ti imehi pañcahi pabbatehi parikkhitto.

Tattha Sudassanakūṭam sovaṇṇamayam dviyojanasatubedham antovaṇkam kākamukhasaṇṭhānam⁸ tam eva saram paṭicchādetvā ṭhitam,⁹ Cittakūṭam sabbaratanamayam, Kālakūṭam añjanamayam, Gandhamādanakūṭam sānumayam abbhantare muggavaṇṇam mūlagandho sāragandho¹⁰ phegugandho¹¹ tacagandho¹² papatikāgandho¹³ pupphagandho phalagandho gandhagandho¹⁴ ti imehi¹⁵ gandhehi ussannam nānappakāra-osadhasañchannam kālapakkha-uposathadivase ādittam iva aṅgāram jalantam tiṭṭhati, Kelāsakūṭam raja-tamayam¹⁶; sabbāni Sudassanena samānubbedhasaṇṭhānāni tam eva saram paṭicchādetvā ṭhitāni. ¹⁷Sabbāni devanā-gānubhāvena¹⁸ vassanti,¹⁹ nadiyo c' etesu²⁰ sandanti. Tam sabbam pi udakam Anotattam eva pavisati. Candimasuriyā dakkhiṇena vā uttarena vā gacchantā pabbatantarena²¹ tattha obhāsam karonti, ujum gacchantā na karonti; ten' ev' assa Anotatto ti samkhā udapādi.

Tattha manoharapadasilāni²² nimmacchakacchapāni²³ phalikasadisanimmalodakāni²⁴ nahānatitthāni²⁵ supaṭiyattāni

¹ K. kaṇḍamunḍa°.

² K. rathakāla°.

³ K. chandanta°.

⁴ K. kunāla°.

⁵ B. mantākini°.

⁶ K. patiṭṭhitā.

⁷ M₁₀ has Sudassana° Kāla° Kelāsa° Citta° Gandhamādanakūṭam.

⁸ M₁₀ kākhamukha°.

⁹ B. tiṭṭhati.

¹⁰ M₁₀ after papatigandho.

¹¹ K. adds pattagandho.

¹² M₁₀ omits.

¹³ K. adds rasagandho; B. adds rasagandho pattagandho.

¹⁴ K. khandhagandho.

¹⁵ B.K. add dasahi.

¹⁶ K. rajata°.

¹⁷ B.K. add tāni.

¹⁸ B.K. devānubhāvena nāgānubhāvena; B. adds ca.

¹⁹ B. vasanti; K. pavassanti.

²⁰ K. ca tesu.

²¹ M₁₀,B.K. add gacchanti.

²² M₁₀ °silā; K. °padarasilāni.

²³ M₁₀ °pō.

²⁴ P. phalika°; M₁₀,B.K. phalikasadisāni nimm°.

²⁵ B. nhāna°.

honti, yesu buddhā khīṇāsavā ca pacceka-buddhā ca iddhi-mantā ca isayo nahāyanti,¹ devayakkhādayo ca² nahāyanti³ kīlanti; tass' eva⁴ catusu passesu sihamukham̄ hatthimukham̄ assamukham̄ usabhamukhan ti cattāri mukhāni honti, yehi catasso nadiyo sandanti sihamukhena⁵ nikkhantana-ditire sīhā bahutarā honti, hatthimukhādihi⁶ hatthi-assa-usabhā.⁶ Puratthimadisato nikkhantanadi Anotattam̄ tikkhattum̄ padakkhiṇam̄ katvā itarā tisso nadiyo anupagamma pācina-Himavanten' eva⁸ manussapatham̄ agantvā⁹ mahāsamuddam̄ pavisati; pacchimadisato ca uttaradisato ca nikkhantanadiyo pi tath' eva padakkhiṇam̄ katvā pacchima-Himavantenā¹⁰ uttara-Himavantenā¹¹ ca manussapatham̄ agantvā¹² mahāsamuddam̄ pavisanti; dakkhīṇamukhato nikkhantanadi¹³ pana tam̄ tikkhattum̄ padakkhiṇam̄ katvā uttarena ujukam̄ pāsāṇapitṭhen' eva satthiyojanāni gantvā pabbatam̄ paharitvā utṭhāya¹⁴ parikkhepena tigāvutappamānā udakadhārā hutvā ākāsenā satthiyojanāni gantvā Tiyaggale¹⁵ nāma pāsāṇe patitā. Pāsāṇo udakadhārāvegena¹⁶ bhinno. Tattha paññāsayojanappamānā Tiyaggalā nāma mahāpokkharanī jātā, pokkharanīyā kūlam̄ bhinditvā pāsāṇam̄ pavisitvā satthiyojanāni gatā. Tato ghanapaṭhavim̄ bhinditvā ummaggena¹⁷ satthiyojanāni gantvā Viñjhām¹⁸ nāma¹⁸ tiracchānapabbatam̄¹⁹ paharitvā hathatale pañcaṅgulidisā pañcadhārā hutvā pavattati. Sā tikkhattum̄ Anotattam̄ padakkhiṇam̄ katvā gataṭṭhāne āvatta-Gangā ti

¹ B. nhāyanti.

² M₁₀B. uyyānakīlām̄; K. udakakīlām̄.

³ M₁₀B. tassa; K. tattha.

⁴ B. °mukhe.

⁵ K. adds nikkhantanadiṭire.

⁶ K. adds bahutarā honti.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ K. adds uttara-Himavanten' eva ca.

⁹ M₁₀ omits; B.K. amanussapatham̄ gantvā.

¹⁰ B.K. °vanten' eva.

¹¹ M₁₀B.K. °vanten' eva (M₁₀ without ca).

¹² B.K. also here amanussapatham̄ gantvā.

¹³ K. nikkhantā nadi.

¹⁴ B.K. vutthāya.

¹⁵ M₁₀ tiggale.

¹⁶ K. °dhāravegena.

¹⁷ B. umāṅgena; K. ummaṅgena throughout.

¹⁸ B. omits; K. Vijjhām̄ nāma. ¹⁹ M₁₀ tiracchāpabbatam̄.

vuccati, ujukam pāsāṇapitṭhena satthiyojanāni gataṭṭhānam¹ kañha-Gaṅgā ti, ākāsenā satthiyojanāni gataṭṭhāne ākāsa-Gaṅgā ti, Tiyaggalapāśīne² paññāsayojanokāse³ ṭhitā⁴ Tiyaggalapokkharaṇī⁵ ti⁶ kūlam bhinditvā pāsānam pavisitvā⁷ gataṭṭhāne bahala⁸-Gaṅgā ti,⁹ ummaggena satthiyojanāni¹⁰ gataṭṭhāne ummagga-Gaṅgā ti⁹; Viñjhām¹⁰ nāma tiracchānapabbatam¹¹ paharitvā pañcadhārā hutvā gataṭṭhāne¹² pana⁸ Gaṅgā Yamunā Aciravatī Sarabhū Mahī ti pañcasamkham¹³ gatā. Evam etā pañca mahānadiyo Himavantato pavattantī ti veditabbā.¹⁴

Savantiyo ti yā kāci savamānā gacchanti¹⁵ mahānadiyo vā kunnadiyo vā.

Appentī ti alliyanti.¹⁶

Dhārā ti vuṭṭhidhārā.

*Pūrattan*¹⁷ ti punṇabhāvo¹⁸; mahāsamuddassa hi ayam dhammatā¹⁴: ‘imasmiṃ kāle⁸ devo mahanto¹⁹ jāto, jālakhipādīni ādāya macchakacchape gaṇhissāmā²⁰’ ti vā ‘imasmiṃ kāle mattā²¹ vuṭṭhi, labhissāma nu kho piṭṭhipāsāṇatṭhānan²²’ ti vā vattum²³ na sakkā; pathamakappikakālato paṭṭhāya²⁴ yam Sinerumekhalam āhacca udakam ṭhitam, tato ekaṅgulamattam²⁵ pi udakam n’ eva heṭṭhā osidati na uddham¹ uttarati.

Ekaraso ti asambhinnaraso.

Muttā ti khuddaka-mahanta-vatṭa-dīghādibhedā aneka-

¹ K. gataṭṭhāne.

² M₁₀ tiggalapāśānena.

³ M₁₀ satthiyojanāni gataṭṭhāne.

⁵ M₁₀B. omit.

⁴ M₁₀tiggalā°.

⁷ M₁₀ bahaḷa.

⁶ B.K. add satthiyojanāni.

⁹ K. adds vuccati.

⁸ M₁₀ omits.

¹¹ M₁₀ tiracchāpabbatam.

¹⁰ B. Viñjum; K. Vijjhām.

¹⁴ K. adds va.

¹² B.K. pavattatṭhāne.

¹⁶ K. adds osaranti.

¹³ K. pañcadhā samkham.

¹⁸ B. pūram.

¹⁵ K. gacchantiyo.

¹⁷ M₁₀ punṇan.

¹⁹ B.K. mando.

²⁰ M₁₀ °ssati (without ti); B. °ssāmī.

²¹ B.K. mahantā.

²² B. piṭṭhipasāraṇā°.

²² M₁₀ vatun (!).

²⁴ B. inserts hi.

²⁵ K. °mattam, without pi.

vidhā; *maṇī* ti rattanilādibhedo¹ anekavidho²; *veṇuriyo* ti vamsavaṇṇa-sirisapupphavanṇādibhedo anekavidho; *saṇḍha*³ ti dakkhiṇāvattatambakucchikadhamanasamkhādibhedo⁴ anekavidho; *silā* ti setakālamuggavaṇṇādibhedo⁵ anekavidho⁶; *pavālan* ti khuddaka-mahanta-ratta-ghanarattādibhedam anekavidham.

Masāragallan ti kabaramaṇi.⁷

Nāgā ti ūmipiṭṭhavāsino⁸ pi.⁹

Āṭṭha Pahārādā ti satthā atṭha pi dhamme vattum sak-koti, soḷasa pi battimsa¹⁰ pi catusatṭhi pi¹¹ sahassam pi, Pahārādena pana¹² atṭha kathitā, aham pi teh' eva sarik-khake katvā kathessāmī ti cintetvā evam āha.

¹³*Anupubbasakihhāya*¹⁴ tisso sikkhā kathitā,¹⁵ *anupubbakiriyāya* terasa dhutaṅgāni, *anupubbapaṭipadāya* satta anupas-sanā atṭhārasa mahāvipassanā atṭhatimsa ārammaṇavibhat-tiyo sattatimsa bodhapakkhiyadhammā.¹⁶

*Na āyatakena*¹⁷ *aññāpaṭivedho* ti manḍukassa¹⁸ uppatitvā¹⁹ gamanam viya ādito va silapūraṇādīm akatvā arahatta-paṭivedho nāma n' atthi²⁰ ti, paṭipāṭiyā pana sila-samādhī-paññāyo püretvā va sakkā arahattam pattun ti attho.

*Ārakā*²¹ ti dūre yeva.

*Na*²² *tena nibbānadhātuyā* *ūnattam* *vā* *pūrattam* *vā* ti asam-kheyye pi kappe²² buddhesu anuppannesu²³ ekasatto pi pari-nibbātum²⁴ na sakkoti, tadā pi 'tucchā nibbānadhātū' ti

¹ M₁₀K. °bhedā (M₁₀ rattanilābhō).

³ M₁₀ samkhā.

⁴ B.K. dakkhiṇāvatta°; M₁₀ °vattambakucchikathapanasamkhā°.

⁵ M₁₀ °kāla°; B.K. °bhedā. ⁶ B.K. °vidhā.

⁷ K. kavararamāni. ⁸ K. ūmipiṭṭhi°; M₁₀ °dāyino.

⁹ B.K. add vimānatṭhakā (K. °ka-) nāgā pi.

¹⁰ B. bāttimsa; K. dvattimsa.

¹¹ M₁₀ omits pi; K. adds satam pi. ¹² K. omits.

¹³ K. adds Anupubbasakihhā ti ādisu.

¹⁴ M₁₀ °sikkhā ti.

¹⁵ B.K. gahitā.

¹⁶ B.K. bodhip°.

¹⁷ B.K. °ken' eva.

¹⁸ B. manḍukassa.

¹⁹ M₁₀ uppattitvā.

²⁰ B. n' atthi, without ti.

²¹ M₁₀ ākāre hi (*without* ti); K. ārakā vā.

²³ B.K. anuppajjantesu.

²² M₁₀ omits.

²⁴ M₁₀ °nibbātun.

na sakkā vattum; buddhakāle ca¹ pana ekekasmim samā-game asamkheyā² pi sattā amatam ārādhenti,³ tadā pi na sakkā vattum: pūrā nibbānadhbhātū ti.

10. Dasame *nisinno hoti* ti uposathakaraṇatthāya upāsikāya ratanapāsāde nisinno; nisajja pana bhikkhūnam cit-tāni olokento ekam dussilapuggalām disvā ‘sacāham imasmin puggale nisinne yeva pātimokkhām uddisissāmi,⁴ sattadhā tassa muddham⁵ phālessati⁶’ ti tassa⁷ anukampāya tuṇhi yeva ahosi.

Abhikkantā ti atikkantā parikkhīṇā.

Uddhaste aruṇe ti uggate aruṇasise.

Nandimukhiyā ti tuṭṭhanukhiyā.

Aparisuddhā Ānanda parisā ti asukapuggalo aparisuddho ti avatvā aparisuddhā Ānanda parisā ti āha.

Sesam sabbattha uttānam evā ti.

Mahāvaggo dutiyo.

III.

1. Tatiyassa pathame *paññatte āsane nisidī*⁸ ti tassa kira ghare pañcannam bhikkhusatānam pañca āsanasatāni nicapaññattān’ eva⁹ honti, tesu aññatarasmim āsane nisidi.

Tam¹⁰ sunāhi ti te sunāhi, tam vā atṭhavidham acchariyam¹¹ dhammam¹¹ sunāhi.

Cittam pasidī ti buddho nu kho¹² ti vitakkamattam pi na uppajji, ayam eva buddho ti cittuppādo¹³ pasanno anāvilo ahosi.

Sakāni vā nātikulānī ti attano yāpanamattam dhanam gahetvā nātigharāni gacchatu.¹⁴

Kassa vo¹⁵ dammī ti katarapurisassa tumhe dadāmi, ārocetha me attano adhippāyam.

¹ K. omits.

² M₁₀ °yyāni.

³ M₁₀ ārodh°.

⁴ M₁₀ uddissāmi.

⁵ M₁₀ B.K. muddhā.

⁶ M₁₀ phāliss°; B.K. phaliss°.

⁷ B. tasnā.

⁸ M₁₀ °di (without ti).

⁹ B.K. niccam

¹⁰ K. te.

¹¹ B. acchariyadh°; K. acchariyam abbhutadh°.

¹² B.K. add na buddho nu kho.

¹³ M₁₀ °ppasādo.

¹⁴ M₁₀ guchantu.

¹⁵ M₁₀ te.

Appatīvibhattā¹ ti¹ ettakam dassāmi ettakam na² dassāmi, idam dassāmi idam na² dassāmī ti cittam uppādentena hi paṭivibhattā nāma hoti, mayham pana na evam³; atha kho samghikā⁴ viya gaṇasantakā⁵ viya ca sīlavantehi saddhim sādharaṇā yeva.

Sakkaccaṁ yeva payirupāsāmī ti haṭṭhapahattho⁶ upaṭṭhahāmi, cittikārena upasam̄kamāmi.

Anacchariyam kho pana mam⁷ bhante ti bhante, yam mam devatā upasam̄kamitvā evam ārocenti, imam⁸ na⁹ acchariyam; yam panāham tatonidānam cittassa unṇatim nābhijānāmi, evam¹⁰ acchariyan ti vadati.

Sādhu sādhu bhikkhū ti ettha kiñcāpi bhikkhum āmantesi¹¹; upāsakass' eva pana veyyākaranaśampahamsane¹² esa sādhukāro ti veditabbo.

2. Dutiye Nāgavane¹³ ti tassa kira setṭhino Nāgavanam¹⁴ nāma uyyānam. So tattha purebhattam gandhamālādīni gāhāpetvā uyyānakilikam¹⁵ kilitukāmo gantvā paricariyamāno¹⁶ bhagavantam addasa; saha dassanen' ev' assa purimanayen' eva cittam pasīdi; surāpānena ca uppanna-mando¹⁷ tamkhaṇam yeva pahiyi.¹⁸ Tam sandhāy' evam āha.

Onejesin ti udakam hatthe pātētvā adāsim.

*Asuko*¹⁹ ti amuko.²⁰

Samacitto va demī ti imassa thokam²¹ imassa bahukan ti evam cittanānattam²² na karomi,²³ deyyadhammam pana ekasadisam karomī ti dasseti.

¹ M₁₀ omits.

²⁻² Missing in B.

³ B. adds vidhamp.

⁴ M₁₀ °kam.

⁵ M₁₀ only santakā.

⁶ B.K. sahatthā.

⁷ M₁₀ me, and omits bhante ti.

⁸ K. idam.

⁹ B. an-.

¹⁰ B. tam eva; K. etam.

¹¹ M₁₀ K. āmanteti.

¹² M₁₀ B. veyyākaranam samp^o (M₁₀ sampahamsantena).

¹³ M₁₀ nāgabhavane.

¹⁴ M₁₀ nāgabhavanam.

¹⁵ K. uyyānakilam.

¹⁶ K. parivār.^o

¹⁷ B.K. °mado.

¹⁸ K. pahiyi.

¹⁹ K. asoko.

²⁰ M₁₀ K. asuko.

²¹ K. adds dammi.

²² B. cittanānattam.

²³ K. adds iminā tesam gunę ekasadise na karomi.

Ārocentī ti ākāse ḥatvā ārocenti.

N' atthi tam samyojanan ti iminā upāsakol¹ attano anāgāmiphalam vyākaroti.²

3. Tatiye *Hathhako Ālavako* ti bhagavatā Ālavakayakkhasa hathato hatthehi paṭicchitattā³ Hatthako ti laddhanāmo rājakumāro.

Silavā ti pañcasila-dasasilena silavā.

Cāgarā ti cāgasampanno.

Kacci 'ttha bhante ti⁴ kacci attha⁵ vyākaraṇāthāne.

Appiccho ti adhigamappicchatāya appiccho.

4. Catutthe *pañcamattehi upāsakasatehi* ti sotāpannasakadāgāminam⁶ yeva ariyasāvaka-upāsakānam pañcahi sa-tehi parivuto bhuttpatarāso gandhamālācūṇṇāni⁷ gahetvā yena bhagavā ten' upasamkami.

Samgahavatthiññi ti samgaṇhanakāraṇāni.

Tehi aham⁸ tam dānena samgaṇhāññi ti naṅgalabalividabdhattavatthādīni⁹ c' eva gandhamālālādīni¹⁰ ca datvā samgaṇhāmi.

Peyyavajjend¹¹ ti 'amma! tāta! bhāta!¹²! bhagini!¹³! ti ādikena kaṇṇasukhena mudukena piyavacanena samgaṇhāmi.¹³

Attacariyāyā ti imassa dānena vā piyavacanena vā kiccam n' atthi, attacariyāya samgaṇhitabbayuttako ayan¹⁴ ti fiatvā uppakkiccanitharaṇasamkhātāya atthacariyāya samgaṇhāmi.

*Samānattatāyā*¹⁵ ti imassa dānādīhi kiccam n' atthi, samā-

¹ M₁₀ upāsakena.

² K. byākarosi ti.

³ B.K. samṝpaṭicch°.

⁴ K. inserts bhante.

⁵ K. ettha, and adds bhagavato; B. adds bhagavatā, but mentions also the reading of K.: bhante kacci ettha bhagavato.

⁶ K. -sakadāgāmī-anāgāminam.

⁷ B. gandhamālāvilepanacūṇṇāni; K. gandhamālāvilepanacūṇṇādīni.

⁸ B.K. read Tehāhan ti tehi aham, then Tam dānena and so on.

⁹ B. naṅgalabalibaddhabhātābījādīni; K. naṅgalabalibaddabhat-tavījādīni.

¹⁰ M₁₀ gandhamālāni; K. gandhamālāvilepanacūṇṇādīni.

¹¹ M₁₀,K. °vācenā (=v.l. in P.).

¹² M₁₀,B. bhātara.

¹³ M₁₀ °mī ti.

¹⁴ M₁₀ yan.

¹⁵ B. °yan.

nattatāya samgañhitabbo ayan ti¹ ekato khādanapivanani-sajjāhi² attanā samānam katvā samgañhāmi.

*Daliddassa*³ kho no tathā sotabbam maññanti ti⁴ daliddassa⁵ kiñci dātum vā kātum vā asakkontassa yathā daliddassa no tathā sotabbam maññanti; mama pana sotabbam maññanti, dinnovāde tiṭṭhanti, na me anusāsanīm atikkamitabbam maññanti.⁶

Yoni kho tyāyan ti upāyo kho te ayam.

Imesu pana dvisu pi suttesu satthārā⁷ sīla-cāga-paññā missakā⁸ kathitā ti⁹ veditabbā.

5. Pañcame *atthūpaparikkhī*¹⁰ hoti ti atthānattham¹¹ kāraṇākāranam¹¹ upaparikkhitā hoti.

6. Chatthe saddhā-sīla-cāgā missakā kathitā.

7. Sattame *ujjhattibalā* ti ujjhānabalā; ¹²bālānam hi yam assa kodhacittam tathā mam so āha,¹² na aññan ti evam ujjhānām eva balam.

Nijjhattibalā ti na idam evam evam¹³ nām' etan ti atthānatthānijjhāpanam yeva balam.

Pañsamkhānabalā ti paccavekkhanabalā.

Khantibalā ti adhivāsanabalā.¹⁴

8. Atṭhame *balāni* ti nāṇabalāni.

Āsavānam khayam patijānāti ti arahattam⁹ patijānāti.⁹

Aniccato ti hutvā abhāvākārena.¹⁵

Yathābhūtan ti yathāsabhāvato.

*Paññāyā*¹⁶ ti sahavipassanāya¹⁷ maggapaññāya.

¹ K. adds nātvā.

² M₁₀K. °nisajjādīhi; B. °nisajjanādīhi.

³ P. *dal*¹⁰ throughout.

⁴ B. adds *dhammam*.

⁵ B. adds vā.

⁶ K. °ti ti.

⁷ M₁₀ satthā; K. adds saddhā.

⁸ B.K. missikā.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ B. °kkhitā.

¹¹ M₁₀ atthānatthakāraṇā (v.l. in P.: atthānattham kāraṇam).

¹²⁻¹² M₁₀ na hi yam assa ko idam cittam thāmam so aham; B. na hi yam assa ko idam c' idam vata mam so āha; K. bālānam hi yam asuko idañ c' idañ ca āha, mam so āha.

¹³ K. omits.

¹⁴ K. adhivāsanakkhantibalā.

¹⁵ M₁₀ abhākareṇa (!).

¹⁶ K. sammapappaññāyā.

¹⁷ K. sammavipassanā-.

Āngārakāśūpamā ti sañjhāpanatthaṇa¹ aṅgārakāśuyā upamitā ime kāmā ti.²

Vivekaninnan ti phalasamāpattivasena nibbānaninnam.

Vavakaṭṭhan³ ti kilesavajjitaṇ⁴ dūribhūtaṇ⁵ vā.

Nekkhammābhīratān ti pabbajjābhīratāṇ⁶.

Vyantibhūtaṇ ti⁷ ekādesenāpi⁸ anallinām visamyuttam⁹ visamsaṭṭham.

Āsavatthāniyehi ti sampayogavasena¹⁰ āsavānam kāraṇabhūtehi kilesadhammehi ti attho.

Athavā vyantibhūtaṇ ti vigatavyayan¹¹ ti attho.

Kuto²? sabbaso āsavatthāniyehi dhammehi ti sabbehi tebhūmakadhammehi ti attho.

Imasmim sutte ariyamaggo lokiyalokuttaro kathito.

9. Navame khaṇe kiccāni karotī ti *khaṇakicco*, okāsam labhitvā va kiccāni karoti¹² ti attho.

Dhammo ti catusaccadhammo.

Opasamiko¹³ ti kilesūpasamāvaho.

Parinibbāyiko¹⁴ ti kilesaparinibbānakaro.

Catumaggañānasamākhātam sambodhim gacchati sampāpuṇātī ti sambodhagāmī.¹⁵

Dīghāyukam devanikāyan ti idam asaññadevanikāyam¹⁶ sandhāya vuttam.

Aviññātāresū ti ativiya aviññūsu.¹⁷—

Suppavedite ti sukathite.

Antarāyikā ti antarāyakarā.

Khaṇo ve mā upaccaga¹⁸ ti ayam laddho khaṇo¹⁹ mā atikkami.

¹ B.K. santap°.

² K. omits.

³ B.K. vivekatṭhan.

⁴ B.K. kilesehi vajj°.

⁵ M₁₀ dūri°.

⁶ K. pabbajjāya abhi°.

⁷ B. adds vigatantibhūtaṇ, K. vigatantibhūtaṇ nittāhan.

⁸ B. ekadesenāpi.

⁹ K. vippayuttam.

¹⁰ M₁₀ tam°.

¹¹ M₁₀ vihatavyan; B. vigatavāyan; K. vigatantibhūtaṇ nittāhan.

¹² B. karontī.

¹³ K. up°.

¹⁴ B.K. °nibbāniko.

¹⁵ M₁₀ °gāmi.

¹⁶ B. asaññām d°; K. asaññid°.

¹⁷ M₁₀ avimñu.

¹⁸ M₁₀ °ccahā.

¹⁹ K. adds tumhe.

Idha cę va¹ nam² virādheti ti sace koci pamattacāri³ idha⁴ imam khaṇam labhitvā⁵ saddhammassa niyāmatam⁶ ariyamaggam virādheti⁷ na sampādeti.

Atītatho ti hāpitattho.

*Cirattam⁸ anutapessati*⁹ ti cirarattam¹⁰ socissati; yathā hi ‘asukaṭṭhāne bhaṇḍam samagghan¹⁰’ ti sutvā eko vānijo na gaccheyya, aññe gantvā gaṇheyum, tesan¹¹ tam¹² atṭhaguṇam pi dasagunam¹³ pi¹³ bhavayya, atha itaro ‘mama attho atikkanto’ ti anutapeyya,¹⁴ evam yo idha khaṇam labhitvā appaṭipajjanto saddhammassa niyāmatam¹⁵ virādheti, so ayam vānijo va¹⁶ atītatho ciram anutapissati¹⁴ socissati,¹⁷ kiñca¹⁸ bhiyyo avijjānivuto pi¹⁹ tathā.²⁰

Paccavidi ²¹ ti paṭivijjhimsu.

Samvarā ti silasamvarā.

Māradheyyasarānuge²² ti Māradheyyasamkhātam samsāram anugate.

Pāragatā²³ ti nibbānam gatā.

Ye pattā āsavakkhayān ti ye arahattam²⁴ pattā.

Evam idha gāthāsu vatṭavivatṭam kathitam.

10. Dasame *Cetisū²⁵* ti Cetināmakānam rājūnam nivāsatṭhanattā²⁶ evam-laddhavohāre ratṭhe.

Pācīnavāpasadāye ti Dasabalassa vasanaṭṭhānato pācīna-

¹ B.K. omit.

² K. na.

³ M₁₀ °cāri.

⁴ B. omits.

⁵ B.K. add pi.

⁶ M₁₀ niyāmitam.

⁷ M₁₀ °ti ti; K. na virādheti.

⁷

⁸ K. cirattanutapissati; M₁₀ °ti (*without* ti).

¹⁰ B. samuppannan.

⁹ K. ciram rattam.

¹² K. omits.

¹¹ B.K. tesam.

¹⁴ K. anutapp°.

¹³ M₁₀ omits.

¹⁶ P. ca.

¹⁵ K. inserts na.

¹⁸ B. kiñci.

¹⁷ B. °ti ti.

¹⁹ M₁₀ B.K. ti.

¹⁹ M₁₀ B.K. ti.

²⁰ M₁₀ gāthā; P. mentions the reading of M₁₀ avijjānivuto ti gāthā, with the note: iti potthakesu.

²¹ M₁₀ °vidhun.

²⁴ B. °ttā-.

²² B. māradheyyaparānuge; M₁₀ °varānuge.

²⁶ K. nivāsanatth°.

²³ B. pāram g°.

²⁵ M₁₀ Cetisū.

disāya ṭhite vaṁsadāye nilobhāsehi veļūhi samchanne
araññe.

Evaṁ cetaso parivitakko udapādī ti so¹ kira pabbajitvā paṭhamā²-antovassamhi yeva samāpattilābhī hutvā sahassalokadassanasamatthaṁ³ dibbacakkhuñāṇam uppādesi. So Sāriputtatherassa santikām gantvā evam āha: idhāhaṁ āvuso Sāriputta dibbena cakkhunā visuddhena atikkantamānusakena sahassam⁴ lokam olokemi; āraddham kho pana me viriyam asallinam, upatṭhitā sati apammuṭṭhā,⁵ passaddho kāyo asāraddho, samāhitam cittam ekaggam; atha ca pana me anupādāya⁶ āsavehi cittam na vimucatāti ti. Atha nam thero āha: ‘yam kho te⁷ āvuso Anuruddha evam hoti: aham dibbena cakkhunā . . . pe⁸ . . . olokemīti, idam⁹ te¹⁰ mānasmiṁ; yam pi te āvuso Anuruddha evam hoti: āraddham¹¹ kho pana me viriyam . . . pe . . . ekaggan ti, idam⁹ te uddhaccasmīm; yam pi te āvuso Anuruddha evam hoti: atlā ca pana me anupādāya¹¹ āsavehi cittam na vimuccati¹² ti, idam⁹ te kukkuccasmīm; sādhu vatāyasmā¹³ Anuruddho¹⁴ ime tayo dhamme amanasikaritvā amatāya dhātuyā cittam upasamharatū’ ti. Evam assa thero kammatṭhānam kathesi. So kammatṭhānam gahetvā satthāram āpucchitvā Cetiratṭham gantvā samaṇadhammam karonto addhamāsam caikamena vītināmesi. So padhānaveganimmathitattā kilantakāyo¹⁵ ekassa veļugumbassa hetṭhā nisidi. Ath’ assāyam ‘evam cetaso parivitakko udapādī¹⁶’ ti esa mahāpurisavitakko¹⁷ uppajjīti attho.

Appicchassā ti ettha¹⁰ paccayappiccho adhigamappiccho pariyatti-appiccho dhutāngappiccho ti cattāro appicchā.

¹ B.K. therō.

² K. pathamam.

³ B.K. sahassalokadhātudassana.

⁵ B. asammutthā.

⁴ M₁₀B. sahassa.

⁷ M₁₀ tam.

⁶ K. nānup°, omits na.

⁹ K. idan.

⁸ M₁₀ omits; B. pa both times.

¹⁰ M₁₀ omits.

¹¹ M₁₀ °pādāy'; K. nānup°, omits na.

¹² M₁₀ muccati.

¹³ K. vata āy°.

¹⁴ B.K. addime tayo dhamme pahāya.

¹⁵ M₁₀ ki°.

¹⁶ B. °pādi (without ti).

¹⁷ M₁₀ °puriso vitakke.

Tattha paccayappiccho bahum dente appam gaṇhati,¹ appam dente appataram² gaṇhati,¹ na anavasesadohi³ hoti; adhigamappiccho Majjhantikathero viya attano adhigamam aññesam jānitum na deti; pariyatti-appiccho tepiṭako pi samāno na bahussutabhāvam jānāpetukāmo hoti, Sāketakatissathero⁴ viya; dhutaṅgappiccho dhutaṅgapariharanabhāvam aññesam jānitum na deti, dvebhātikatheresu jetṭhakathero⁵ viya. Vatthu⁶ Visuddhimagge* kathitam.

Ayam dhammo ti evam laddhaguṇanigūhanena⁷ ca paṭigga-haṇe mattaññutāya ca appicchassa puggalassa ayam nava-lokuttaradhammo sampajjati,⁸ no mahicchassa: evam sabbattha yojetabbam.

Santuṭṭhassā ti catusu⁹ paccayesu tīhi santosehi santuṭṭhassa.

Pavivittassā ti kāya-citta-upadhivivekehi vivittassa. Tattha kāyaviveko nāma gaṇasaṅgaṇikam vinodeti¹⁰; atṭhārsavatthuvasena¹¹ ekibhāvo, ekibhāvamattena¹² kammam na nippajjati¹³ ti kasiṇaparikammam katvā atṭha samāpattiyo nibbatteti: ayam cittaviveko nāma; samāpattimatten' eva kammam na nippajjati¹⁴ ti jhānam¹⁵ pādakam katvā samkhāre sammasitvā saha paṭisambhidāhi arahattam pā-puṇāti: ayam sabbākārato upadhiviveko nāma. Tenāha bhagavā: Kāyaviveko ca vavakaṭṭhakāyānam¹⁶ nekkhammā-bhiratānam,¹⁷ cittaviveko ca parisuddhacittānam paramavodānappattānam, upadhiviveko ca nirupadhiṇam puggalā-nam visamkhāragatānan ti.†

* Cf. Vism. 292.

† Cf. Dh.A. II, 103.

¹ K. gaṇhāti.

² K. adds vā.

³ M₁₀ avasesadohi; K. avasesadohi; B. anavasesaggāhī.

⁴ B. Sāketatissa°.

⁵ M₁₀ jetthathero; B. jetṭhathero.

⁶ K. vatthum.

⁷ B. santaguṇaniggūhanena.

⁸ K. uppajjati.

⁹ K. catu.

¹⁰ K. vinodetvā.

¹¹ B. arabbhavatthu°; K. arambhavatthu°.

¹² B. °matten' eva; K. adds pana.

¹³ M₁₀ nippajj°.

¹⁴ M₁₀ nipajj°.

¹⁵ M₁₀ jhāna.

¹⁶ M₁₀ vivekatta°; B.K. vivekattha°.

¹⁷ M₁₀ nikkh°.

Saṅgaṇikārāmāssā ti gaṇasaṅgaṇikāya c' eva kilesasaṅgaṇikāya ca ratassa.¹

Āraddhvaviriyassā ti kāyikacetasikaviriyavasena āraddhvaviriyassa.

Upatṭhitasatissā ti catusatipatṭhānavasena upatṭhitasatissa. *Samāhitassā* ti ekaggacittassa.

Paññavato ti kammassakapaññāya² paññavato.³

Sādhū sadhū ti therassa vitakkam⁴ samipahamsento evam āha.

Imam atṭhaman ti sattanidhī laddhapurisassa atṭhamam dento viya satta maṇiratanāni satta hatthiratanāni satta assaratanāni laddhapurisassa atṭhamam dento viya satta mahāpurisavitakke vitakketvā ṭhitassa atṭhamam ācikkhanto evam āha.

Nippapañcārāmāssā ti taṇhā-māna-ditthi-papañcarahitatā nippapañcasamūkhāte nibbānapade abhiratassa.

Itaram tass' eva vevacanam.

Papañcārāmāssā ti yathāvuttesu papañcesu⁴ abhiratassa.

Itaram tass' eva vevacanam.

Yato⁴ ti⁴ yadā⁴; tato ti tadā.

Nānārattānan ti nīlapitalohitodātavaṇṇehi nānārajanehi rattānam.

Pamsukūlān⁵ ti tevisatiyā khettesu⁶ ṭhitapamsukūlam.

Cīvarānam khāyissatī ti yathā tassa⁷ pubbañhasamayādisu yasmim samaye yam icchati⁸ tasmin samaye tam pārupantassa so dussakaraṇḍako⁹ manāpo hutvā khāyati, evam tuyham¹⁰ pi cīvarasantosamahā-ariyavarnsena tuṭṭhassa viharato pamsukūlacivaram khāyissati upatṭhahissati.⁴

Ratiyā ti rati-athāya.

Aparitassāyā ti taṇhāditthiparitassanāhi¹¹ aparitassanatthāya.

¹ M₁₀ tattha.

² B. kammassakatāpaññavato.

³ K. cittam.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ K. °kūlacivaraṇ.

⁶ B. continues ṭhitam pamsukūlacivaram, then Khāyiss^o; K. ṭhita-pamsukūlacivaram. Khāyissatī and so on.

⁷ B. omits; M₁₀ tayā.

⁸ M₁₀ icchasi.

⁹ M₁₀ dussakaraṇḍa; K. °karāṇḍuko.

¹⁰ M₁₀ B. yathā.

¹¹ K. only taṇhāditthi.

Phāsuvihārāyā ti sukhavihāratthāya.

Okkamanāya nibbānassā ti amatam nibbānam otaraṇatthāya.

*Pindiyālopan*¹ ti gāmanigamarājadhānisu² jaṅghābalam³ nissāya gharapatiपतिया� carantena laddhapindiyālopanabhojanam.

Khāyissatī ti tassa gahapatino nānaggarasabhojanam viya upaṭṭhahissati.

Santutīhassa viharato ti piṇḍapātasantosamahā-ariyavamsena santutīhassa viharato.

*Rukkhamūlam*⁴ senāsanānam⁵ khāyissatī ti tassa gahapatino tebhūmakapāsāde gandhakusumavāsasugandham⁶ kūṭāgāram viya rukkhamūlam⁷ upaṭṭhahissati.

Santutīhassā ti senāsanasantosamahā-ariyavamsena santutīhassa.

Tiṇasantharako ti tiṇehi vā paññehi vā bhūmiyam vā phalakapāsānatālānam⁸ vā aññatarasmin santhatasanthato.⁹

Pūtimuttan ti yam kiñci muttam; tam¹⁰ pi pūtimuttam eva vuccati duggandhattā.

Santutīhassa viharato ti gilānapaccayabhesajjaparikkhārasantosena santutīhassa viharato.

Iti bhagavā catusu thānesu arahattam¹¹ pakkhipanto kammatthānam kathetvā ‘katarasenāsane nu¹² kho vasantassa kammatthānam sappāyam bhavissatī’ ti āvajjento¹³ ‘tasmiññeva vāsam¹⁴ nissāyā¹⁴’ ti ñatvā tena hi tvam Anuruddhā ti ádim āha.

Pavivittassa viharato ti tīhi vivekehi vivittassa¹⁵ viharantassa.

¹ M₁₀ piṇḍiyā; K. piṇḍiyālopanabhojanan.

² B. °rājatīthāniṣu.

³ B.K. jaṅghābalam.

⁴ M₁₀B.K. °mūla-.

⁵ B.K. senāsanam.

⁶ K. gandhadhūpakusuma°.

⁷ M₁₀ °mūlakam; K. °mūlaññāsanam.

⁸ M₁₀B. phalakam vā pās°.

⁹ B. °santhate; K. °santhāro.

¹⁰ B.K. tamkhaṇe (B. tañkhaṇe) gahitam.

¹¹ K. °tte.

¹² M₁₀ omits.

¹³ B. °jjanto.

¹⁴ M₁₀ vasam nissāyā; B.K. vasantassā.

¹⁵ M₁₀ vivitta.

*Uyyojanikapatiṣamyuttan*¹ ti uyyojanikeh' eva² vacanehi paṭisamyuttam; tesam upatṭhānagamanakam³ yevā⁴ ti at-tho.

Papañcanirodhe ti nibbānapade.

Pakkhandati ti ārammaṇakaraṇavasena pakkhandati.⁴

Pasidati ti ādisu pi ārammaṇavasen' eva⁵ pasidanasantiṭ-ṭhanamuccanā⁶ veditabbā.

Iti bhagavā Cetiratthe Pācīnavāmsadāye āyasmato Anuruddhassa kathite aṭṭha mahāpurisavitakke puna Bhesakalāvane⁷ mahāvihāre nisiditvā bhikkhusaṃghassa vitthārena kathesi.—

Manomayenā ti manena nibbattitakāyo pi manomayo ti⁸ vuccati, manena nimmitakāyo⁹ pi. Idha manena katakā-yam¹⁰ sandhāy' evam āha.

Yathā me ahu saṃkappo ti yathā mayham vitakko ahosi.

*Tato uttarī*¹¹ ti aṭṭha¹² mahāpurisavitakke¹² dassento tato uttarim desesi.¹³

Sesam sabbattha uttānattham¹⁴ evā ti.

Gahapativuggo tatiyo.

IV.

1. Catutthassa paṭhame āsajja dānam deti ti patvā dānam deti; āgatam disvā¹⁵ tam muhuttam yeva nisidāpetvā sak-kāram katvā dānam deti, dassāmī ti na kilameti.¹⁶

Bhayā ti ayan¹⁷ adāyako akārako¹⁸ ti garahabhaya apāya-bhaya vā.

¹ M₁₀ uyyojanike p°.

² K. uyyojanikārāhēh' eva.

³ M₁₀ °gamanam kāyevā (P. v.l. °gamanam kayevā); B. upatṭhā-nagamanakiriyā yevā; K. utthānagamanakiriyā yevā.

⁴ M₁₀ °ti, omits pasidati.

⁵ K. inserts pasidati.

⁶ M₁₀ pasidati santutṭhāna puuchana.

⁸ K. omits.

⁷ B.K. °kalāvana-.

¹⁰ B.K. gatakāyam.

⁹ B.K. gatekāyo.

¹¹ M₁₀ uttarim vā (=v.l. in P.); B. uttarī—both omit ti.

¹² B. atthamam °vitakkam.

¹³ B.K. desayi.

¹⁴ B. uttānam.

¹⁵ K. adds va.

¹⁶ M₁₀ °memi.

¹⁷ M₁₀ bhayā.

¹⁸ M₁₀ ākār°.

Adāsi me ti ayam¹ pubbe² idam nāma adāsi ti deti.

Dassati³ me ti anāgate idam nāma dassatī ti deti.

Sāhu dānan ti dānam nāma sādhu sundaram buddhādīhi paṇḍitehi pasatthan ti deti.

Cittālaṅkāracittaparikkhāratthañ⁴ detī ti samathavipas-
sanācittālaṅkāratthañ⁵ c' eva parikkhāratthañ ca deti;
dānam hi cittam mudum karoti. Yena laddho,⁶ so 'laddham
me' ti muducitto hoti; yena dinnam,⁷ dinnam⁸
mayā⁹' ti muducitto hoti. Iti ubhinnam⁹ cittam mudum
karoti; ten' eva 'adantadamanan' ti vuccati, yathāha:—

Adantadamanam dānam dānam¹⁰ sabbatthasādhakam¹⁰
*dānenā¹¹ piyavācena oṇamanti¹² namanti cā ti.**

Imesu pana atṭhasu dānesu cittālaṅkāradānam eva uttamān ti.

2. Dutiye *saddhā* ti yāya saddhāya¹³ dānam deti, sā sad-
dhā; hirīyan¹⁴ ti yāya hiriyā dānam deti, sā va adhippetā.

Kusalañ ca dānan ti anavajjañ ca-dānam.

Diviyan ti divaṅgamam.

3. Tatiye *dānavattiññi* ti dānakaraṇāni.¹⁵

Chandā dānam detī ti pemena dānam deti.

Dosā ti dosena kuddho hutvā yam atthi, tam vegena ga-
hitvā deti.

Mohā ti mohena mūlho deti.

Garahā¹⁶ ti garahabhayena vā apāyabhayena vā¹⁷ tass' eva
vā pana bhayena deti.

Kulavāñsan ti kulappavenim.¹⁸

* Cf. Vism. 306.

¹ B.K. mayham.

² B.K. add esa.

³ M₁₀ tassati (!).

⁴ B.K. add dānam.

⁵ B.K. °vipassanācittassa al¹⁰.

⁶ K. laddham hoti.

⁷ B.K. add so pi.

⁸ K. dinnam assā.

⁹ M₁₀ abhipham.

¹⁰ B.K. adānam dantadūsakam.

¹² B. upṇamanti.

¹¹ K. anena.

¹⁴ B.K. hirīyan.

¹³ M₁₀ repeats.

¹⁶ B.K. bhayā.

¹⁵ M₁₀B.K. °kāraṇāni.

¹⁸ M₁₀ °ppaveṇi.

¹⁷ B. adds tassa.

4. Catutthe na mahapphalam hoti ti dhaññaphalena mahapphalam na hoti.

Na mahassādan ti yam pi 'ssa phalam hoti, tassa assādo na mahā hoti; mandassādanū na madhuram.

*Na phātiseyyādī*¹ ti vaddhi² pi 'ssa na hoti,³ tassa⁴ mahantam vihitthambhasannivesam na hoti ti attho.

*Uṇṇāmaniinnāmī*⁵ ti ninnathalavasena⁶ visamatalam; tatha thale⁷ udakam na sañthāti, ninne atibahu tiṭṭhati.

*Pāsāṇasakkharīlan*⁸ ti pattharitvā ṭhitapitthipāsānehi ca⁹ khuddakapāsānehi¹⁰ ca sakkharāhi ca samannāgatam.

Ūsaran ti ubbhidodakam.¹¹

*Na ca gambhīrasūtan*¹² ti thaddhabhūmitāya¹³ gambhīrā-nugata¹⁴-naṅgalamaggam katvā kasitum na sakkā hoti, unnaṅgalamaggam¹⁵ eva hoti.

*Na⁴ āyasampannam*¹⁶ ti na udakāgamanasampannam.

Na⁴ apāyasan-pannan ti¹⁷ na⁴ niggamanamaggasampannam hoti.

*Na mātikasampannan*¹⁸ ti na khuddakamahantihī¹⁹ udaka-mātikāhi sampannam hoti.

Na mariyādasampannan ti na kedāramariyādāhi sampannam.

Na mahapphalan ti ādīni sabbāni vihiphalavasena²⁰ veditabbañi.—

Sampanne ti paripunne sampattiyutte.

Pavuttā bijasampadā ti sampannam⁴ bijam ropitam.

¹ M₁₀ phātiseyyo; B.K. phātiseyyan.

² M₁₀B. seyyā; K. phātiseyyā.

³ B.K. insert here vuddhi; P. mentions the reading: seyyā pi 'ssa na hoti vaddhi.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ B. uṇṇāminiinnāmī; K. uṇṇāmī.

⁶ M₁₀ talavasena; K. thalaninnavasena.

⁷ M₁₀ tale.

⁸ B. °sakkharikan.

⁹ K. khuddakamahantāhi.

¹⁰ B. ubbhinnalopam.

¹¹ B.K. °sitan.

¹² B.K. °gatam.

¹³ M₁₀B.K. uttānanāṅgala°.

¹⁴ M₁₀ aya°.

¹⁵ B. continues pacchābhāge udakaniggamanamagrasampannam na hoti; K. continues na pacchābhāge udakaniggamanā° hoti.

¹⁶ M₁₀B.K. mātikā°.

¹⁷ M₁₀ °mahantehi.

¹⁸ K. vipākaphala°; B.K. °vasen' eva.

Deve sampādayantamhī ti deve sammā vassante.

Anñtisampadā hotī ti kīṭakimi-ādipānaka-ītiyā abhāvo ekā¹ sampadā hoti.

Viruñhī ti vadḍhi dutiyā sampadā hoti.

Vepullan ti vipulabhāvo tatiyā sampadā hoti.

Phalan ti paripunṇaphalam² cittasampadā³ hoti.⁴

Sampannasilesū ti paripunṇasilesu.

Bhojanasampadā ti sampannam⁵ vividhabhojanam.⁶

*Sampadānan*⁷ ti tividhakusalasampadam.⁸

Upanetī ti sā bhojanasampadā upanayati.

Kasmā ? sampannam hi 'ssa⁹ tam kataṁ yasmā 'ssa⁹ tam katakammam sampannam, paripunṇan ti attho.

Sampannatthūdhā ti sampanno atthu idha.

Vijjācaranāsampanno ti tīhi vijjhāhi ca pañcadasahi caranadhammehi ca¹¹ samannāgato.

Laddhā ti evarūpo puggalo cittassa sampadam avekal-labhbāvam¹² labhitvā.

Karoti kamasampadan ti paripunṇakammam¹³ karoti.

*Labhati c'*¹⁴ *atthasampadan*¹⁵ ti atthañ ca paripunṇam labhati.

Ditthisampadan tivipassanāditthim.¹⁶

Maggasampadan ti sotāpattimaggam.

Yāti sampannamānaso ti paripunṇacitto hutvā arahattam yāti.

Sā hoti sabbasampadā ti sā sabbadukkhehi¹⁷ vimutti sabasampadā nāma hotī ti.

¹ M₁₀ eka°.

² B. paripunṇavannaphalam; K. paripunṇam dhaññaphalam.

³ B. catutthī sampadā; K. catutthasamp°.

⁴ M₁₀K. hotī ti.

⁵ M₁₀K. °panna.

⁶ K. pañcavidhabhojanam.

⁷ M₁₀ °padan.

⁸ M₁₀B. tividham k°.

⁹ M₁₀ sa.

¹⁰ K. katan ti; M₁₀ adds yasmā sampannam hi satam kataṁ.

¹¹ M₁₀ omits.

¹² B. avekallaparipunṇabhāvam; K. avekallam paripunṇabh°.

¹³ K. paripunṇam k°.

¹⁴ M₁₀B. omit; P. ca.

¹⁵ B. vatthusamp°.

¹⁶ M₁₀ only vipassanā.

¹⁷ K. sabbā d°.

5. Pañcame dāñḍapattiyo ti dānapaccayā upapattiyo.

Dahatī¹ ti thapeti.

Adhitthāti² ti tass' eva vevacanam.

Bhāvetī³ ti vaddheti.

Hīne vimuttan⁴ ti⁵ hīnesu pañcasu kāmaguṇesu vimuttam.⁶

Uttarim⁷ abhāvitān ti tato uttarim⁸ maggaphalatthāya abhāvitam.

Tatrūpapattiyā samvattati⁹ ti yam thānam patthetvā kusalām katam, tattha nibbattanatthāya samvattati.

Vītarāgassā¹⁰ ti maggena vā samucchinnarāgassa¹¹ samā-pattiyā vā vikkhambhitarāgassa; dānamatten' eva⁹ hi Brahmaloke uppajjituṁ¹⁰ na sakkā, dānam pana samādhivipassanācittassa alaṅkāraparivāram hoti, tato dānenā muducitto Brahmavihāre bhāvetvā Brahmaloke nibbattati. Tena vuttam: vītarāgassa no sarāgassā ti.

6. Chatthe¹¹ puññakiriyāni¹² ca tāni tesam ānisamsānam vatthūni cā ti puññakiriyavatthūni¹³; dānādīnam hi lakkhaṇe cittaṁ thapetvā 'evarūpam nāma¹³ amhehi dānam dātabbam sīlam rakkhitabbam¹³ bhāvanā bhāvetabbā' ti sattā puññāni karonti.

Dānam eva dānamayam, dānacetanāsu vā purimacetanato nippphannā sanniṭṭhāpakacetanā dānamayam; sīlādīhi¹⁴ sīlamayādīni¹⁴ viya; sesadvayesu pi es' eva nayo.

Parittam katam hotī ti thokam mandam katam hoti.

Nābhisambhotī ti na nippahajjati.¹⁵

Akataṁ hotī ti bhāvanānayayoge¹⁶ yeva anāraddho hotī ti attho.

¹ K. padah°.

² K. 'dhimuttan.

³ M₁₀ omits hīne vimuttan ti.

⁴ K. adhimuttam.

⁵ B. uttari.

⁶ B.K. upari-

⁷ M₁₀ °rāgāyā.

⁸ M₁₀ samucchinnabhāvassa.

⁹ M₁₀ °rāga[ssa; dana]matten' eva.

¹⁰ B. nibbattitum.

¹¹⁻¹¹ K. reads puññakiriyā ca sā tesam tesam ānisamsānam vatthu ca ti puññakiriyāvatthu.

¹² M₁₀ B. °kiriyāyo.

¹³⁻¹³ Missing in M₁₀.

¹⁴ K. pitthādīhi pitthamayādīni.

¹⁵ M₁₀ nipajj°.

¹⁶ M₁₀ bhāvanāya yogo; K. bhāvanāya yogo.

*Manussadobhaggan*¹ ti manussesu sampattirahitam pañca-vidham nīcakulam.

*Uppajjati*² ti pañisandhivasena upagacchati, tattha nibbattati ti attho.

Mattaso katan ti pamāñena katam³ thokam na bahum.⁴

*Manussasobhaggan*⁵ ti manussesu subhagabhbavam⁶ tividha-kulasampattisahitam.⁷

Adhimattan ti adhikam⁸ pamāñam phalam⁹ vā.

Adhigāñhanti ti abhibhavitvā¹⁰ gāñhanti, visiññhatara jetthakā honti tī adhippāyo.¹¹

7. Sattame sucin ti parisuddham¹² vanṇasampannam deti.

Panñitan ti rasūpapannam.¹³

Kālenā ti yuttapayuttakālena.¹⁴

Kappiyān ti yam kappiyam, tam deti.

Viceyya deti ti ‘imassa dinnam mahapphalam bhavissati, imassa na mahapphalan’ ti evam pañiggāhakapariyesanavasena¹⁵ dānam vā vicinitvā deti. *

8. Atthame atthāyā¹⁶ ti atthatthāya.¹⁷

Hitāya sukhāyā ti hitatthāya sukhatthāya.

*Pubbapetānan*¹⁸ ti paralokagatānam ñātinam.

Imasmim sutte anuppanne buddhe cakkavattirājāno bodhisattā pacceka-buddhā labbhanti,¹⁹ buddhā c’ eva buddha-sāvakā ca; yathāvuttānam hi etesam atthāya hitāya sukhāya samvattanti.¹⁹—

¹ M₁₀ manussabhattagāna; B.K. °dobhagyan.

² B. upapajjō.

³ K. adds na.

⁴ B. bahu.

⁵ M₁₀ manussadobhagyan; B.K. °sobhagyan.

⁶ K. subham varam; M₁₀ [subha]gbhbavam.

⁷ M₁₀ °kulasampattivirahitam; B. °kulasampatti; K. °kulasampat-

tim.

⁸ B.K. adhikap-.

⁹ B. balavam; K. balam.

¹⁰ K. adhi°.

¹¹ B.K. attho.

¹² K. suddham.

¹³ K. susampannam (=v.l. in B.).

¹⁴ B. yuttapattakālena.

¹⁵ M₁₀ patiggāhapiyō; B. patiggāhakam vā pañidhāya vasena; K. °ggāhakam vā pañidhāya dānavasena.

¹⁶ M₁₀ atthāya (!).

¹⁷ M₁₀ °petan.

¹⁸ B.K. add buddhakāle.

¹⁹ M₁₀ °vattati (v.l. in P.).

Bahunnam¹ vata atthāya sappañño għaram āvasan ti sap-pañño ghare vasanto bahunnam¹ vata atthāya hoti.

Pubbe ti paṭhame.²

Pubbekatam anussaran ti mātāpitunnam³ pubbakāraguṇe anussaranto.

Sahadhammenā ti sakāraṇena paccayapūjanena pūjeti.

Apace brahmacārayo⁴ ti⁵ apacayati,⁶ nīcavuttitam⁷ āpajjati.

Pesalā⁸ ti piyasilā.⁹

9. *Navame dānānī ti cetanādānāni.*

Aggaññānī ti ādīnam⁹ attho hetṭhā vutto va.¹⁰

10. *Dasame pāṇātipāto ti pāṇātipātacetanā.*

Sabbalahuso¹¹ appāyukasamvattaniko ti¹² tena parittakena kammavipākena¹³ appāyuko hoti, dinnamattāya vā pati-sandhiyā vilifyati mātukucchito nikkhantamatte¹⁴ vā; eva-rūpo hi na aññassa kassaci nissando pāṇātipātass' eva gat-maggo eso ti.

Bhogavyasanasañvattaniko ti yathā kākaṇikamattam¹⁵ pi hatthe na tiṭṭhati, evam bhogavyasanam sañvatteti.¹⁶

Verasapattasañvattaniko¹⁷ hotī ti saha sapattehi veram samvatteti; tassa hi sapattā va¹⁸ bahukā honti. Yo ca nam passati, tasmiṃ veram¹⁹ eva uppādeti na nibbāyati; evarūpo hi parassa rakkhitagopitabhande aparādhassa nissando.

Abhūtabbhakkhānasamvattaniko hotī ti abhūtena abbhakkhānam²⁰ samvatteti; yena kenaci katam²¹ tass' eva upari patissati.²²

¹ B. bahūnam.

² B.K. add va.

³ B.K. °pitūnam.

⁴ B.K. °cārino.

⁵ B. adds brahmacārino.

⁶ K. °cāyati.

⁷ B.K. nesam.

⁸ K. °lo.

⁹ K. adds padānam.

¹⁰ B.K. yeva.

¹¹ M₁₀ °lahuko; K. reads Sabbalahuso ti sabbalahuko.

¹³ B. omits.

¹² M₁₀ omits.

¹⁵ B. kākaṇikā°.

¹⁴ K. °matto.

¹⁶ M₁₀ adds sampavattati.

¹⁹ K. veram, without eva.

¹⁷ B.K. sapattaverasamvattaniko.

¹⁸ B. ca.

²⁰ P. °khhānena.

²¹ B. adds katvā; K. adds gantvā.

¹⁹ K. veram, without eva.

²² B.K. patati.

Mittehi bhedanasamvattaniko ti mittehi bhedam samvatteti; yam yam mittam karoti, so so bhijjati yeva.

Amanāpasaddasamvattaniko ti amanāpasaddam samvateti; yā sā vācā kanṭakā kakkasā kaṭukā abhisajjani¹ mama-macchedikā, gatagataṭhāne tam eva sunāti; manāpasadda-savanam nāma na labhati: evarūpo² pharusavācāya gata-maggo nāma.

Anādeyyavācasamvattaniko³ ti agahetabbavacanam⁴ samvatteti; ‘tvam kasmā kathesi, ko hi⁵ tava vacanam gahe-satī’ ti vattabbatam āpajjati: ayam samphappalāpāya⁶ gatamaggo.

Ummattakasamvattaniko hotī ti ummattabhāvam⁷ samvateti; tena⁸ manusso ummatto⁹ vā khittacitto vā elamūgo vā hoti: ayam surāpānassa nissando.

Imasmim sutte vat̄tam eva kathitan ti.

Dānavaggo catuttho.

V.

4. Pañcamassa catutthe¹⁰ ime ce pi *Vāsetṭha*¹¹ mahāsālā ti purato thite dve sālarakkhe dassento parikappopamā āha. Idam vuttam hoti: ime tāva mahāsālā acetanā; sace ete pi sacetanā hutvā atṭhangasamannāgatam uposatham upava-seyyum, etesam¹² pi so uposatho¹³ digharattam hitāya sukhā-ya assa; manussabhūte¹⁴ pana vattabbam eva n' atthi ti.

6. Chatthe yen' āyasmā *Anuruddho* ti tā kira devatā attano sampattim oloketvā ‘kim¹⁵ nu kho nissāya ayam sampatti¹⁶ amhehi laddhā’ ti āvajjamāna theram¹⁷ disvā

¹ M₁₀P. °ni.

² K. inserts hi.

³ M₁₀ anādheyayavācam s°; K. anādeyyavācās°.

⁵ M₁₀K. omit.

⁴ B. °vacanatam.

⁷ B.K. ummattakabha°.

⁶ B.K. °lāpassa.

⁹ B.K. ummādo.

⁸ M₁₀B.K. insert hi.

¹¹ M₁₀ Vāsetṭhā.

¹⁰ K. pathame.

¹³ M₁₀ etam.

¹⁸ B. uposathavāso; K. uposathupavāso.

¹⁵ M₁₀ kin.

¹⁴ B. only bhūte.

¹⁷ M₁₀ te.

¹⁶ K. after amhehi.

‘mayam amhākām ayyassa pubbe cakkavattirajjam karon-tassa pādaparicārikā hutvā tena¹ dinnovāde ḥatvā imam² sampattim labhimhā,³ gacchāma theram ānetvā imam sampattim anubhavissāmā’ ti divā⁴ yen’ āyasmā Anurud-dho ten’ upasam̄kamīmu.

Tisu thānesū ti tisu kāraṇesu.⁵

“*Pañlabhāmā* ti khaṇen’ eva labhāma.

*Saran*⁶ ti vacanasaddam vā gitasaddam vā ābharaṇa-saddam vā.

Pītā assū ti ādīni ‘nilā tāva jātā pītā bhavitum na sak-khissantī’ ti ādinā nayena cintetvā vitakketi⁸; tā pi ‘idāni ayyo amhākām pītabhāvam icchatī, idāni lohitabhāvan’ ti tādisā va ahesum.

*Accharikam*⁹ vādesi ti pāṇitalam vādesi.

. *Pañcāngikassā* ti ātatam vitatam ātatavitatam ghanam¹⁰ susiran¹¹ ti imehi pañcaḥi aṅgehi¹² samannāgatassa. Tattha ātatam nāma cammapariyonaddhesu bheri-ādisu ekatala-turiyam, vitatam nāma ubhayatalam, ātatavitatam nāma sabbaso pariyonaddham, susiram¹³ ghanasammādi.¹³

Suvinītassā ti ākadḍhanasithilakaraṇādihi samutṭhitassa.¹⁴

*Suppatipatālitassā*¹⁵ ti pamāṇena¹⁶ ṭhitabhāvajānanattham suṭṭhu patipatālitassa.

*Kusalehi susamannāhatassā*¹⁷ ti ye vādetum kusalā¹⁸ che-kā, tehi vāditassa.

Vaggū ti¹⁹ sundaro.

Rajanīyo ti rajetum²⁰ samattho.

Kamanīyo ti kāmetabbayutto.

² M₁₀ omits.

² M₁₀B. idam.

³ B. °ha.

⁴ K. adds yeva.

⁵ M₁₀ kar°.

⁶ K. adds thānaso.

⁷ K. saddan.

⁸ K. °esi.

⁹ B. accharam.

¹⁰ K. susiram ghanan.

¹¹ B. pañcaḥi aṅgehi.

¹² M₁₀ °ra; B.K. add vāṇśādi.

¹³ B.K. ghanam s°.

¹⁴ B. samucchitassa.

¹⁵ M₁₀ °patāl° both times.

¹⁶ B.K. pamāṇe.

¹⁷ M₁₀ susamannāgatassā.

¹⁸ B. after chekā.

¹⁹ B. adds cheko; K. adds madhuro.

²⁰ M₁₀K. rañjetum; B. rajjetum.

Khamanīyo ti vā pātho; divasam pi sūyamāno¹ khamat' eva, na nibbindatī ti attho.

*Madanīyo*² ti mānamada-purisamadajanano.

Indriyāni okkhipī ti asārappam imā devatā karontī ti indriyāni hetṭhā khipi, na³ akkhini ummiletvā olokesi.

*Na kho*⁴ *ayyo*⁵ *Anuruddho sādiyatī* ti mayam naccāma gāyāma, ayyo pana *Anuruddho* na *kho sādiyati*, akkhini ummiletvā na olokesi, kim⁶ mayam naccitvā vā gāyitvā vā karissāmā ti tatth' eva antaradhāyimsu.

*Yena bhagavā ten'*⁸ *upasam̄kam*⁹ ti tāsam̄ devatānam̄ ānubhāvam disvā 'katihī'¹⁰ na *kho dhammehi samannāgato mātugāmo manāpakāyike devaloke nibbattati'* ti imam attham pucchitum upasam̄kami.

9. Navame *ayamsā*¹¹ *loko āraddho hotī* ti ayam assā¹² loko¹³ karapamattāya¹⁴ āraddhattā¹⁵ paripuṇṇattā āraddho hoti paripuṇno.

Solasākārasampannā ti sutte vattehi aṭṭhahi aṭṭhaka-thāsu¹⁶ aṭṭhahī ti solasahi ākārehi samannāgatā, yāni tassā¹⁷ aṭṭhaṅgāni param pi tesu samādapeti ti evam pi solasākārasampannā ti.¹⁸

¹⁶Saddhā-sīla¹⁷-paññā pan' ettha missakā¹⁸ kathitā.

10. Dasamam bhikkhusamghassa kathitam; yam¹⁹ pana na vuttam, tam hetṭhā* āgatanayattā uttānattham evā ti.

Uposathavaggo pañcamo.

* Cf. Vol. II, 324 sqq.; III, 246 sqq.

¹ B.K. suyya^o.

² K. ramaṇīyo.

³ K. before olokesi.

⁴ B.K. khayyo.

⁵ B. kim eva.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ K. katihī.

⁸ M₁₀B. ayam; K. ayamsa.

⁹ M₁₀B.K. ayam assa.

¹⁰ B.K. add idhaloke.

¹¹ K. karapakammattāya, adds viriyassa.

¹³ B. gāthāsu.

¹² B. āraddhā.

¹⁵ K. adds eke.

¹⁴ M₁₀ tassa; K. vā.

¹⁷ B.K. add cāga.

¹⁶ B. adds evam.

¹⁸ B.K. missikā.

¹⁹ M₁₀ omits yam; B. reads sabbasuttesu pana yam vuttam, K. sabasuttesu pana yam na vuttam tam hetṭhā and so on.

VI.

1. Chaṭṭhassa paṭhame *Sakhesu viharatī* ti paṭhamagamanena gantvā viharati.

Mahāpajāpatī ti puttapaṭajāya c' eva dhītupaṭajāya ca¹ ma-hantattā evaiṇ-laddhanāmā.

Yena bhagavā ten' upasamkamī ti bhagavā Kapilapuram gantvā paṭhamam eva Nandaṇī pabbājesi, sattame divase Rāhulakumāram; Cumbatākalahe² pana³ ubhayanagaravā-sīsu⁴ yuddhatthāya nikkhantesu satthā gantvā te rājāno saññapetvā⁵ Attadaṇḍasuttam kathesi. Rājāno pasiditvā va⁶ adhātiyasate adhātiyasate⁶ kumāre adamsu. Tāni pañca kumārasatāni satthusantike pabbajimsu. Atha nesam Pajāpatiyo sāsanam pesetvā anabhiratiṃ uppādayimsu. 'Satthā tesam⁷ anabhiratiyā uppannabhāvam̄ ñatvā te pañcasate daharabhikkhū Kuṇāladaham netvā attano kuṇālakāle nisinnapubbe pāsāṇatale nisiditvā Kuṇālajātakaka-thāya tesam anabhiratiṇi vinodetvā te⁸ sabbe⁹ sotāpatti-phale patiṭṭhāpesi,⁹ puna mahāvanam̄ ānetvā arahattaphale, ti tesam cittam jānanatthaṇ puna pi Pajāpatiyo sāsanam pahiṇimsu. Te abhabbā 'mayam gharāvāsassā' ti paṭisāsanam pahiṇimsu. Tā 'na dāni amhākam għaram gantuṇi yuttam, Mahāpajāpatiyā santikam gantvā pabbajam anujānāpetvā pabbajissamā' ti pañcasatā pi Pajāpatiṇ¹⁰ upasamkamitvā 'ayye¹¹ amhākam pabbajam anujānāpethā¹², ti āhamsu. Mahāpajāpati¹³ tā itthiyo gahetvā yena bhagavā ten' upasamkami. Setacchattassa heṭṭhā rañño parinibutakāle¹⁴ upasamkamī ti pi vadanti yeva.

Alam Gotam mā te rucci ti kasmā paṭikkhipi, nanu sab-besam pi buddhānam catasso parisā honti ti. Kāmam¹ honti¹; kilametvā pana anekavāram yācīte¹⁵ anuññātam

¹ M₁₀ omits.

² K. cumbatākalahe.

³ K. omits.

⁴ M₁₀ °vāsisu; B. °vāsikesu.

⁵ B.K. saññāp°.

⁶ B. omits.

⁷ K. inserts pana.

⁸ B.K. sabbe pi te.

⁹ M₁₀ °tīṭhapesi.

¹⁰ B.K. Mahāpaj°.

¹¹ M₁₀ ayya.

¹² K. °jānāthā.

¹³ M₁₀ °ti.

¹⁴ M₁₀ nibbuta°.

¹⁵ K. °tena.

pabbajjam dukkhena laddhā ti sammā paripālessantī¹ ti
garum katvā anuññātukāmo paṭikkhipi.

*Pakkāmī*² ti puna Kapilapuram eva pāvisi.

Yathābhīrantaṁ viharitvā ti sattānam³ upanissayam olo-
kento yathājjhāsayam⁴ viharitvā.

Cārikam pakkāmī ti mahājanasamgaham⁵ karonto anu-
pamāya⁶ buddhasiriya anopamena buddhavilāsenā aturita-
cārikam pakkāmi.

*Sambahulāhi*⁷ Sākiyānīhi⁸ saddhin ti antonivesanamhi⁹
yeva Dasabalam uddissa pabbajjāvesam gahetvā¹⁰ pañca-
sata¹¹-Sākiyāniyo¹² pabbajjāvesam¹³ gāhāpetvā sabbāhi pi
tāhi sambahulāhi⁷ Sākiyānihi⁸ saddhim.

*Cārikam*¹⁴ pakkāmī ti gamanam¹⁵ abhinihari.¹⁵ Gamanābhi-
haranakale¹⁶ pana¹⁷ sukhumālā¹⁸ rājitthiyo padasā gantum
na sakkhissantī ti Sākiya-Koliyārājāno¹⁹ suvaññāsivikāyo²⁰
upaṭṭhāpayimṣu. Tā pana yāne āruyha gacchantī ti satthari
agāravo kato hotī ti ekapāññāsayojānikam²¹ padasā va paṭi-
pajjimsu. Rājāno pi purato ca¹⁵ pacchato ca ārakkham sam-
vidhāpetvā tañḍulasappitelādīnam sakatāni pūrāpetvā²²
'gataṭṭhāne²³ āhāram paṭiyādethā' ti purise pesayimṣu.

Sūnehi pādehī ti tāsam hi sukhumālattā pādesu eko phoṭo
udeti,²⁴ eko bhijjati; ubho pāda²⁵ katakatthiparikinnā²⁶
viya hutvā uddhumātā.²⁷ Tena vuttam: sūnehi pādehī ti.

Bahidvārakotthake ti dvārakotthakato²⁸ bahi. Kasmā pan'

¹ M₁₀ °pāliissantī.

² B. pakkamī throughout.

³ B.K. bodhaneyyasattānam.

⁵ B. mahājanam saṅg°.

⁴ B.K. °yena.

⁷ B. sampahul°.

⁶ B.K. uttamāya.

⁹ K. °nivesaññasmiṇ.

⁸ M₁₀ sākiniyāhi.

¹¹ B.K. °satā.

¹⁰ K. adds tā pi.

¹³ B.K. add yeva.

¹² M₁₀ sākiniyo.

¹⁵ M₁₀ omits.

¹⁴ K. omits.

¹⁷ K. pan' assā.

¹⁶ B.K. gamanābhīnhar°.

¹⁹ M₁₀ sakol°; B.K. Sākiya-Kol°.

¹⁸ B. tā sukhumā.

²¹ B.K. add maggam.

²⁰ B.K. sovañña°.

²³ K. gatagatṭhāne.

²² K. pūretvā.

²⁵ M₁₀ B. pāde.

²⁴ B.K. utṭheti.

²⁶ K. °katthīsamparikinnā; P. °parikaññā.

²⁷ B. adds jatā.

²⁸ B.K. °kotthakassa.

evam̄ thitā¹ ti ? Evaṇi kir' assā ahosi: ahaṇi Tathāgatena ananuññātā sayam̄² eva³ pabbajjāvesam̄ aggahesim̄; evam̄ gahitabhāvo ca pana me sakala-Jambudīpe pākaṭo jāto⁴; sace satthā⁵ pabbajjam̄ anujānāti, icc' etam̄ kusalam̄; sace pana nānūjānissati, mahatī⁶ garahā bhavissatī ti vihāram̄ pavisitum̄ asakkontī⁷ rodamānā⁸ atṭhāsi.

Kin⁹ nu tvaṇi Gotamī ti kiṇī¹⁰ nu rājakulānam̄ vipatti uppānnā, kena¹¹ tvaṇi kāraṇena evam̄ vivāṇṇabhbāvam̄ pattā, sūnehi pādehi¹² thitā ti.

Aññena pi pariyāyēnā ti aññena pi kāraṇena.

Bahukārā¹³ bhanṭe ti ādinā tassā gunam̄ kathetvā puna pabbajjam̄ yācanto evam̄ āha.

Satthā pi 'itthiyo nāma parittapaññā, ekayācitamattena¹⁴ pabbajjāya anuññātāya na me¹⁵ sāsanam̄ garum̄ katvā gaṇhanti¹⁶ ti tikkhattum̄ patikkhipitvā idāni garum̄ katvā gāhāpetukāmatāya sace Ānanda Mahāpajāpatī Gotamī atṭha garudhamme patigāhāti,¹⁷ sā v' assā hotu upasampadā ti ādim̄ āha.

Tattha sā v' assā ti sā ev' assā¹⁸ pabbajjā pi upasampadā pi hotu.

Tadahūpasampannassā ti¹⁹ tam̄ divasam̄²⁰ upasampannassa.

Abhivādāna-paccutthāna - añjalikamma-sāmīcikamman²¹ ti māne²² akatvā pañcapatiṭṭhitena abhivādanam̄, āsanā utṭhāya²³ paccuggamanavasena paccutthānam̄, dasanakham²⁴ samodhānetvā añjalikammam̄, āsanapaññāpanavijanādikam̄

¹ K. sañthitā.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ °ti.

⁴ B. adds va.

⁵ B.K. kiṇi.

⁶ M₁₀ kin.

⁷ K. adds nu.

⁸ B. inserts pa, K. pe.

⁹ M₁₀ bahupakārā; B.K. bahupakārā.

¹⁰ B. etā yācitamattā yeva; K. ekayācitamatte yeva.

¹¹ M₁₀ omits; B.K. mama.

¹² K. gaṇhissanti.

¹³ B.K. patiggō.

¹⁴ M₁₀ eva; B.K. eva assā.

¹⁵ M₁₀ pi; B.K. have tadahupa°.

¹⁶ K. adds pi.

¹⁷ K. abhivādanam̄ paccutthānam̄ añjalikammam̄ sāmīcikammam̄ kattabban.

¹⁸ B.K. omānātimāne.

¹⁹ M₁₀ vuṭṭhāya; B.K. paccutthāya.

²⁰ B.K. °nakhe.

anuccchavikakammasamkhātām sāmicikammañ ca kātabbam.¹

Abhikkhuke āvāse ti yattha vasantiyā anantarāyena ovādatthāya upasam̄kamanat̄hāne² ovādadāyako ācariyo n' atthī: ayam abhikkhuko āvāso nāma; evarūpe āvāse vassam̄ na upagantabbam.

*Anvaddhamāsan*³ ti anuposathikam.⁴

Ovādūpasam̄kamanan ti ovādatthāya upasam̄kamanam.

Dīṭṭhenā ti cakkhunā dīṭṭhena.⁵

Sutenā ti sotena sutena.⁶

Parisaṅkāyā ti dīṭṭhasutamutavasena⁷ parisaṅkitena.

Garudhamman ti garuka⁸-saṅghādisesāpattim.

Pakkhamānattan ti anūnāni pannarasadivasāni⁹ mānat-

tam.

Chasu dhammesū ti vikālabhojanacchatthesu¹⁰ sikkhā-

padesu.

Sikkhitasikkhāyā ti ekasikkham¹¹ pi akhaṇḍam katvā tā-

ya¹² sikkhitasikkhāya.¹³

Akkositabbo paribhāsitabbo ti dasannam akkosavatthūnam aññatarena akkosavatthunā na akkositabbo, bhaya paramaparāya¹⁴ yāya kāyaci paribhāsāya na paribhāsitabbo.

Ovāto bhikkhunīnam bhikkhusu vacanapatho ti ovādānu-sāsanadhammadhāmakkathāsamkhāto¹⁵ vacanapatho bhikkhunīnam bhikkhusu ovarito¹⁶ pihiito, na bhikkhuniyā koci bhikkhu ovaditabbo nānusāsitabbo¹⁷; ‘bhante, porānakattherā idam¹⁸ cīvaravattam¹⁸ pūrayimsū’ ti evam pana¹⁹ pavenivasena kathetum vaṭṭati.

¹ B.K. kattabbam.

² K. upasaṅkamanārahe thāne.

³ B.K. anvāḍḍha°.

⁴ B.K. omits.

⁵ B.K. omit muta.

⁶ K. paññarasa°.

¹¹ B. ettha sikkham.

¹³ K. pūritisikkhāya.

¹⁴ B. bhayūparamparāya; K. bhayūpadam̄sanāya.

¹⁵ K. ovādānu-sāsanidh°. ¹⁶ K. vārito.

¹⁷ B.K. yā anusāsitabbo vā.

¹⁸ K. idam c' idam ca vattam.

¹⁹ M₁₀ omits.

⁴ K. anūp°.

⁶ M₁₀ B. omit.

⁸ B.K. °kam̄.

¹⁰ M₁₀ °bhojanatthesu.

¹² K. omits.

Anovaṭo bhikkhūnaṃ bhikkhunīsu¹ vacanapatho ti bhikkhūnaṃ pana bhikkhunīsu vacanapatho anivārito,² yathārucī³ ovaditum⁴ anusāsitum⁵ dhammadhātām kathetun ti ayam ettha saṃkhepo; vitthārato pan’ esā garudhammākathā Samantapāsādikāya Vinayasaṃvāṇīanāya vuttanayen’ eva veditabbā.

Ime pana atṭha garudhamme satthusantike uggahetvā therena attano ārociyamāne sutvā va Mahāpajāpatiyā tāvamahantam̄ domanassam̄ khaṇena patippassambhi; Anotat-tadahato ābhātēna sitūdakassa⁶ ghatasatena matthake pari-sittā viya vigataparijāhā attamanā hutvā garudhamma-patiḍgahanēna uppānapitipāmujjam⁷ āvikaronti *seyyathā pi bhante* ti ādikam̄ udānaṃ udāneci.

Kumbhatthenakēti ti kumbhe dīpaṃ jāletvā tena ālokena paraghare bhaṇḍam̄ vicinītvā thenakacorehi.

Setatthikā⁸ nāma rogaṭāti ti eko pāṇako nālāmajjhagatam⁹ kaṇḍam¹⁰ vijjhati, yenā viddhā¹¹ kaṇḍā¹² nikkhantam pi sālisīsam khirān gahetuṇu na sakkoti.

Māñjetṭhikā¹³ nāma rogaṭāti ti uchūnaṃ¹⁴ anto rattabhāvo.

Mahato taṭkassa paṭigacc¹⁵ eva ālin¹⁶ ti iminā pana etam¹⁷ atthām dasseti; yathā mahato taṭkassa pāliyā abaddhāya¹⁸ pi kiñci udakanī titṭhat’ eva, paṭhamam eva baddhāya¹⁹ pana abaddhappaccayā²⁰ na titṭheyya na²¹ patitṭheyya,²¹ evam evam²² ye ime anuppanne vatthusmiṃ patigacc’ eva anatikkamanāya²³ garudhammā paññattā, tesu hi apaññat-tesu mātugūmassa pabbajitattā pañca vassasatāni saddham-

¹ B. °sū, omits vacanapatho.

² B. aniv°.

³ M₁₀K. °rucīm̄.

⁴ K. ovadantu.

⁵ M₁₀ omits; K. anusāsantu.

⁶ B. situd°.

⁷ K. uppānam pī°.

⁸ P. setattīkā.

⁹ M₁₀ nala°; B.K. °majjhe gataṃ.

¹⁰ B. vandam̄.

¹¹ M₁₀B. viddhattā.

¹² B. vandam̄.

¹³ B. mañjatthikā.

¹⁴ M₁₀ uchukam̄.

¹⁵ B.K. patikaco' throughout.

¹⁶ K. pālin.

¹⁶ M₁₀ evam.

¹⁸ K. abandhāya, adds na.

¹⁹ K. bandhāya.

²⁰ K. abandhapacc°.

²¹ M₁₀ omits; B.K. tam pi tittheyya.

²² B.K. evam eva.

²³ B. anatikkamanatthāya; K. avitikkamanatthāya.

mo tiṭṭheyya, paṭigacc' eva paññattattā¹ pana aparāni pi pañca vassasatāni ṭhassatī ti evam paṭhamam vutta²-vassasahassam eva ṭhassati³ ti. Vassasahassan⁴ ti c' etam paṭisambhidāpabhedappattakhīṇāsavānam⁵ vasen' eva vuttam. Tato pana uttarim⁶ pi sukkhavipassakakhīṇāsavavasena vassasahassam anāgāmivasena vassasahassam sakadāgāmivasena vassasahassam sotāpannavasena vassasahassan ti evam pañca vassasahassāni paṭivedhasaddhammo ṭhassati, pariyyattidhammo pi tāni yeva; na hi⁷ pariyyattiya asati paṭivedho atthi, nāpi pariyyattiya sati paṭivedho na hoti. Lingam pana pariyyattiya antarahitāya pi ciram⁸ pavattissati ti.

2. Dutiye bahussuto ti idha sakalassa pi Buddhavacanassa vasena bahussutabhāvo veditabbo.

Garudhamman ti kāyasamsaggam.

Ayam ettha samkhepo; bhikkhunovādakavinicchayo pana Samantapāsādikāya vuttanayen' eva veditabbo.

3. Tatiye sarāgāyā ti sarāgatthāya.

Virāgāyā ti virajjanatthāya.

Samyogāyā ti vatte samyogatthāya.⁹

Visamyogāyā ti vatte visamyogabhāvatthāya.

Ācayāyā ti vatṭassa vadḍhanatthāya.

No apacayāyā ti na vatṭaviddhamsanathāya.¹⁰

*Dubharatāyā*¹¹ ti dupposanatthāya.

No subharatāyā ti na sukhaposanatthāya.

Imasmim sutte paṭhamavārena vatṭam kathitam,¹² dutiya-vārena¹³ vivatṭam kathitam; iminā ca pana ovādena Gotami¹⁴ arahattam pattā¹⁵ ti.

4. Catutthe *Vyagghapajjā*¹⁶ ti idam assa pāvenināmavase-

¹ M₁₀K. paññattā.

² M₁₀K. vuttam.

³ B. °ti (*without* ti).

⁴ M₁₀ vassan.

⁵ K. paṭisambhidāppattakh°.

⁶ B. °ri.

⁷ B. ca.

⁸ K. param.

⁹ K. °yojanatthāya.

¹⁰ B. vatṭam vi°; K. vatṭavadḍhanatthāya.

¹¹ K. dubbh°.

¹² M₁₀K. omit.

¹³ M₁₀K. °vāre; K. adds pana.

¹⁴ M₁₀ °mi.

¹⁵ M₁₀ pattam.

¹⁶ B.K. Byaggha° throughout.

na¹ ālapanaṇī; tassa hi pubbapurisā vyagghapathe jātā ti tasmiṁ kule manussā Vyagghapajjā ti vuccanti.

Issathenā ti issāsakammena.

Tatrūpāyāyā ti imasmim kāle idam nāma kātumī vattatī ti jānane upāyahūtāya.²

*Vuddhasilino*³ ti vadḍhitasilā vuddhasamācārā.⁴

*Āyan*⁵ ti āgamanam.

Nāccogālhan ti nātimahantam.

Nātiñnan ti nātikasiram.

Pariyādāyā ti gahetvā khepetvā.

Tattha yassa vayato dviguno⁶ āyo,⁵ tassa vayo āyam⁵ pariyādātum na sakkoti.

Catudhā vibhaje bhoge pañdito gharamāvasam
ekena bhoge bhūñjeyya dvīhi kammam payojaye
catutthañ ca nidhāpeyya āpadāsu bhavissatī ti*

evam pañcipajjato pana yayo āyam⁵ pariyādātum na sak-koti.⁷

*Udumbarakhādikan*⁸ ti yathā udumbarāni khāditukāmena pakke udumbararukkhe cālite ekappahāren' eva bahūni phalāni patanti—so khāditabbayuttakāni khāditvā itarāni bahutarāni pahāya gacchati, evam evam⁹ yo āyato⁶ vayam bahutarāni katvā vippakiranto¹⁰ bhoge paribhuñjati, so *udumbarakhādikam* 'vāyam¹¹ kulaputto bhoge khādatī ti vuccati.

*Ajjadhumārikān*¹² ti anāthamarāṇam.¹³

*Samam jīvikām*¹⁴ kappeti ti sammā jīvikām¹⁵ kappeti.¹⁶

Samajīvitā ti samam¹⁷ jīvikā.¹⁷

¹ K. nāmappaveṇivasena.

² B.K. tatrūpāyabho.

³ B. buddha°; K. vuddha°.

⁴ B. buddha°; K. suddha°.

⁵ M₁₀ ay°.

⁶ B. diguno.

⁷ B.K. add yeva.

⁸ B. °khādīvā.

⁹ K. evam eva.

¹⁰ K. °kīranto.

¹¹ M₁₀ vayam; K. has °khādikañ cāyam.

¹² B. ajett̄hamaraṇan; K. addhamārikān (=v.l. in B.).

¹³ B. anāyakamaraṇam.

¹⁴ M₁₀ B. jīvitam.

¹⁵ M₁₀ jīvīkām; B. jīvitam.

¹⁶ K. reads Samajīvikām kappeti ti samam jīvikām kappeti.

¹⁷ M₁₀ samajīvitā; B.K. samajīvitāya jīvitā.

Apāyamukhānī ti vināsassa¹ thānāni.¹—

*Uttihātā kammadheyyesū*² ti kammakaraṇātthānesu utthānaviriyasampanno.

Vidhānavā ti vidhānasampanno³

Sotihānam samparāyikan ti sotthibhūtam samparāyikam.

Saccanāmenā ti buddhattā yeva buddho ti evam avitthanāmena.

Cāgo puññānī pavaddhatī ti cāgo ca⁴ sesam⁵ puññam⁵ vadḍhati.⁶

Imasmim sutte saddhādayo missakā kathitā.

5. Pañcamam uttānam eva.

6. Chatthe gabbho ti gabbhavāso.

Ditthadhammikā pī ti sanditthikā gabbhavāsasadisā.⁷

Samparāyikā pī ti thapetvā manussagabbhe⁸ sesagabbhā.⁸—

*Ubhayam*⁹ ete kāmā pavuccati¹⁰ ti bhayañ ca dukkhañ ca bhayañ ca rogañ¹¹ ca bhayañ ca gañdañ¹² ca bhayañ ca sallañ ca bhayañ ca sañgo ca¹³ bhayañ ca pañko ca¹³ bhayañ ca gabbho cā ti evam ubhayam¹⁴ ete kāmā pavuccanti.¹⁵

Sātarūpenā ti kāmasukhena.

*Palipan*¹⁶ ti vatṭopalipam¹⁷ atikkamma.¹⁸

Imasmim thāne vipassanam¹⁹ kathetvā assa bhikkhuno arahattabhāvo gahito; gatapalipam²⁰ tam²⁰ evarūpam²¹ pajam jātijarūpetam tisu bhavesu phandamānam avekkhati ti. Sutte vatṭam²² kathetvā gāthāsu vivatṭam kathitan ti.

1. K. vināsatthānāni.

2. M₁₀ °dheyye.

3. B. vidhānasampanno.

4. M₁₀ omits; K. c' eva.

5. M₁₀ sesapuññam; B.K. sesapuññāñ ca.

6. B.K. pavaḍḍhati.

7. B. adds puna mānusā; K. adds puna pi manussagabbhā.

8. M₁₀ °gabbho. 9. M₁₀ °ye.

10. M₁₀ vuucatī; B.K. pavuccantī.

12. K. gañdo.

11. K. rogo.

14. M₁₀ bhayam.

13-13. Missing in M₁₀.

16. M₁₀ palipathan; B.K. palipathān.

15. M₁₀ va vuucati.

18. B.K. °mmā ti.

20. B.K. omit; M₁₀ gattapalipan tam.

19. B. vipassanā.

21. K. inserts hi.

22. M₁₀ omits.

- 7, 8. Sattamaṭṭhamāni¹ uttānān' eva.²
 9. Navame ujubhūto ti kāyavañkādīnam³ abhāvena ujuko.
Paññāśilasamāhito ti paññāya ca sileña ca samannāgato.
Yajamānānan ti dānaṃ dadantānam.
*Puññapekkhānan*⁴ ti puññām olokentānam.⁵
Opadhiṇan ti upadhibivipākam; avibhūtam⁶ ṭhānam⁷ appamānam.⁷
 10. Dasame *samukkatiṭṭho* ti⁸ uttamo.
Sattānan ti sabbasattānam.
*Sesam*⁹ sabbattha⁹ uttānam eva.¹⁰

Gotamīvaggo chattho.

VII.

1. Sattamassa pathame *pavivittassā* ti kāyavivekena vivittassa.
Nirāyattavuttino ti katthaci anāyattavuttino vipassanākammikassa.¹¹
Lābhāyā ti catupaccayalābhāya.
*Soci ca paridevī cā*¹² ti sokī ca paridevī ca¹³; sociecca paridevvicā ti pi pāṭho.
Cuto ca saddhammā ti tam-khaṇam yeva vipassanādhammā¹⁴ cuto.
 Imasmim sutte vatṭavivatṭam kathitam.¹⁵
 2. Dutiyē *alāy* attano *alāy* paresan ti attano ca paresañ ca hitapaṭipattiyan samattho pariyatto anucchaviko.

¹ K. sattama-attī.

² M₁₀ uttānam eva; B.K. uttānatthān' eva.

³ M₁₀ °vamkādī.

⁴ M₁₀ puññapekkh°; B.K. puññapekkh°.

⁵ B.K. add gavesantānam.

⁶ M₁₀ K. adhibhūtam (=v.l. in P.); B. opadhibhūtam.

⁷ K. reads vā nappamānam. ⁸ B.K. add ukkaṭṭho.

⁹ K. sesam cttha. ¹⁰ B.K. evā ti.

¹¹ M₁₀ B.K. vipassanākammassa (v.l. in P.).

¹² M₁₀ K. soci ca (M₁₀ omits this ca) paridevi cā.

¹³ M₁₀ K. soko ca paridevo ca; B. sokā ca °devā ca.

¹⁴ B.K. vipassanāsaddhammā.

¹⁵ P. kathitan ti.

Khippanisanti ti¹ khippam upadhāreti, khandha-dhātu-ayatanādisu kathiyamānesu te dhamme khippam jānātī ti attho.

Imasmim *sutte*² samathavipassanā kathitā; puggalajjhā-sayena pana desanāvilāsenā c' eva³ matthakato paṭṭhāya hetṭhā onam⁴ kathitan ti.

3. Tatiye evam evā ti nikkāranen' eva yathā,⁵ evam eva.

Moghapurisā ti mūlhapurisā tucchapurisā.

Ajjhesanti ti yojenti.⁶

Anubandhitabban ti iriyāpathānugamanena⁷ anubandhitabbam⁸ mam⁹ na vijahitabbam maññanti; ājānanattham apasādento evam āha.

Esa kira bhikkhu ovāde dinne pi pamādam eva¹⁰ anuyuñjati, dhammam sutvā tatth' eva vasati, samañadhammam kātum na¹¹ gacchatī¹²; tasmā nam¹³ bhagavā evam apasādetvā puna yasmā so arahattassa upanissayasampanno, tasmā tam ovadanto *tasmā ti ha te bhikkhu evam sikkhitabban* ti ādim āha.

Tattha *ajjhattam me cittam thitam bhavissati*¹⁴ *susanthitam na* c' *uppannā pāpakā akusalā dhammā cittam pariyādāya thassanti* ti iminā tassa¹⁵ ovādena niyakajjhattavasena cit-tekaggatāmatto¹⁶ mūlasamādhi vutto.

Tato ettaken' eva santuṭṭhim anāpajjivtā evam¹⁷ so samādhī¹⁸ vadḍhetabbo ti dassetum yato kho te bhikkhu *ajjhattam cittam thitam hotī*¹⁹ *susanthitam, na* c' *uppannā pāpakā akusalā dhammā cittam pariyādāya titthanti, tato te*²⁰ *bhikkhu evam*

¹ K. adds khippam nissāya mano.

² M₁₀ omits.

³ K. c' etam.

⁴ B. otarantam; K. ovadantānam.

⁵ B. adds ayam yācati; K. adds vā ayam yēcati.

⁶ B.K. yācanti.

⁷ B.K. °ānubandhanena.

⁸ K. continues Maññanti ti ādarajananattham apasādento evam āha, omitting mam na vijahitabbam.

⁹ M₁₀ B. omit.

¹⁰ K. evānuy°.

¹¹ K. before samāna°.

¹² B.K. ichati.

¹³ B. omits.

¹⁴ M₁₀ °ti ti.

¹⁵ B.K. tāvassa.

¹⁶ M₁₀ °maggo.

¹⁷ M₁₀ eva.

¹⁸ M₁₀ samādhim.

¹⁹⁻²⁰ M₁₀ repeats.

²⁰ M₁₀ hotī ti.

²¹ M₁₀ tvam.

sikkhitabbam : mettā me¹ cetovimutti bhāvitā bhavissati . . . pe² . . . susamāraddhā ti evam assa mettāvasena bhāvanam
vaḍḍhetvā puna yato kho te bhikkhu ayam samādhi evam
bhāvito hoti bahulikato,³ tato tvam bhikkhu imam samādhīm
savitakkam⁴ pi savicāram⁵ bhāveyyāsi ti ādi vuttaṁ. Tass'
attho: yadā te bhikkhu ayam mūlasamādhi evam¹ mettā-
vasena bhāvito hoti, tadā tvam tāvatakenāpi⁶ tuṭṭhim anā-
pajjitvā va imam mūlasamādhīm aññesu pi ārammañesu
catukkapañcakajjhānāni pāpayamāno ‘savitakkam’ pi sa-
vicāran’ ti ādinā nayena bhāveyyāsi ti.

Evam vatvā ca pana avasesabrahmavihārapubbaṅgamam
pi ’ssa aññesu ārammañesu catukkapañcakajjhānabhāva-
nam kareyyāsi ti dassento yato kho te bhikkhu ayam samādhi
evam bhāvito hoti¹ subhāvito,¹ tato te⁸ bhikkhu evam sikkhi-
tabbam : karuṇā me cetovimutti ti ādim āha.

Evam mettāpubbaṅgamam⁹ catukkapañcakajjhānabhā-
vanam dassetvā puna kāyānupassanāpubbaṅgamam¹⁰ dasset-
um yato kho te bhikkhu ayam samādhi evam bhāvito hoti
subhāvito,¹¹ tato te bhikkhu evam sikkhitabbam : kāye kāyānu-
passi ti ādim vatvā yato kho te bhikkhu ayam samādhi evam
bhāvito bhavissati¹² subhāvito, tato¹ tvam¹ bhikkhu¹ yena yen⁹
eva¹ gacchasi¹³ ti ādim āha.

Tattha gacchasi¹³ ti gamissasi.¹⁴

*Phāsum yevā*¹⁵ ti iminā arahattam dassesi¹⁶; arahattappatto
hi sabbiriyāpathesu phāsum¹⁷ viharati nāma.

4. Catutthe etad avocā ti attano padhānabhūmiyam upp-
pannavitakkam¹⁸ bhikkhusamghassa ārocetum¹⁹ pubbāham
bhikkhave ti ādivacanam avoca.

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀ omits; B. la.

³ B. bahulī.

⁴ M₁₀B. °kkam, without pi.

⁵ K. adds pi.

⁶ B. °na pi; K. tāvatakenāpi.

⁷ B.K. °kkam, without pi.

⁸ M₁₀ tvam.

⁹ K. mettādipubb.

¹⁰ B. kāyānupassanādipubb°.

¹¹ M₁₀ bahulikato.

¹² K. hoti.

¹³ B. gagghasi; K. tagghasi.

¹⁴ M₁₀ gamissati.

¹⁵ B. phāsuññevā; K. phāsu yevā.

¹⁶ B.K. dasseti.

¹⁷ B.K. phāsu.

¹⁸ B.K. uppānam vi°.

¹⁹ B. ārocayitum; B. adds evam, K. etam.

Obhāsan ti dibbacakkuñāñobhāsam.

*Nāñadassanan*¹ ti dibbacakkhubhūtam² ñāñasamkhātam dassanam.

*Sannivutthapubban*³ ti ekato vasitapubbam.

Imasmim pana sutte dibbacakkhuñānam iddhividhañānam cetopariyañānam yathākammūpagañānam anāgatañānam⁴ paccuppannañānam⁵ atītañānam⁶ pubbenivāsañānan ti imāni tāva atītha ñāñāni pāliyam yeva⁷ āgatāni; tehi pana saddhim⁸ vipassanāñāñāni cattāri maggañāñāni cattāri phalañāñāni cattāri paccavekkhaṇañāñāni⁹ paṭisambhidāñāñāni cha asādhāraṇañāñānī ti etāni ñāñāni samodhānetvā kathentena evam imam¹⁰ suttam kathitam nāma hoti.

5. Pañcame *abhibhāyatānānī* ti abhibhavanakāraṇāni. Kim abhibhavanti? paccanikadhamme pi¹¹ ārammañāni pi; tāni hi paṭipakkhabhāvena paccanikadhamme abhibhavanti puggalassa ñāñuttariyatāya ārammañāni.

Ajjhattam rūpasaññī ti ādisu pana ajjhattarūpe parikammavasena ajjhattam rūpasaññī nāma hoti; ajjhattam hi nilaparikammam karonto kese vā pitte vā akkhitārakāya vā karoti, pītarikammam¹² karonto mede vā chavyā vā hatthatala-pādatalesu vā akkhinam pītaṭṭhāne¹³ vā karoti, lohitaparikammam¹⁴ karonto mamse vā lohite vā jivhāya vā akkhinam rattaṭṭhāne vā karoti, odātarikammam karonto atīhimhi vā dante vā nakhe vā akkhinam setaṭṭhāne vā karoti; tam pana sunilakam¹⁵ supitakam sulohitakam su-odātam na hoti, avisuddham¹⁶ eva hoti.

Eko bahiddhā rūpāni passatē ti yass' evam¹⁷ parikammam ajjhattam uppannam hoti nimittam pana bahiddhā, sq evam

1 M₁₀ ñāñasamkhātam d°.

2 M₁₀K. °bhūta-.

3 K. °vutthā°.

4 B.K. anāgatamsañānam.

5 B.K. paccuppannañānam; M₁₀ omits.

6 B.K. atisamṣañānam; M₁₀ omits.

7 P. eva.

8 M₁₀ omits; B. adds nava.

9 K. adds cattāri.

10 B.K. idam.

11 M₁₀ omits.

12 K. pītakaparikammam.

13 M₁₀ kañhatthāne; K. pītakaṭṭhāne.

14 K. lohitakaparikammam.

15 M₁₀K. sunilam.

16 M₁₀ suvisuddham.

17 K. yass' ekam.

ajjhattam̄ parikāñmassa bahiddhā ca appanāyā vasena ajjhattam̄ rūpasaññī ‘eko¹ bahiddhā rūpāni passatī’ ti vuccati.

Parittānī ti avaddhitāni.

Suvaṇṇadubbaññānī ti suvaṇṇāni vā hontu² dubbaññāni vā; parittavasen’ eva idam̄ abhibhāyatānam vuttan̄ ti veditabbam̄.

Tāni abhibhuyyā ti yathā nāma sampannagahañiko kaṭacchumattam̄³ bhattam̄ labhitvā ‘kim̄ ettha bhuñjitatbam̄ atthi’ ti sam̄kaḍḍhitvā ekakabalam̄⁴ eva karoti, evam̄ eva nāñputtariko puggalo visadaññāño ‘kim̄ ettha parittake ārammaṇe samāpajjitabbam̄ atthi, nāyam̄ mama bhāro⁵’ ti tāni rūpāni abhibhavivtā samāpajjati, saha nimittuppāden’ eva⁶ appanam̄ pāpetī ti attho.

Jānāmī⁷ passāmī ti iminā pan’ assa ābhogo⁸ kathito⁹; so ca kho samāpattito utṭhitassā,¹⁰ na antosamāpattiyyam evam̄saññī hoti ti attho. Ābhogasaññāya¹¹ pi jhānasafññāya pi evam̄-saññī hoti; abhibhavanasaññā¹² hi ‘ssa antosamāpattiyyam pi atthi, ābhogasaññā¹³ pana samāpattito vuṭṭhitass’ eva.

Appamāññānī ti vaḍḍhitapamāññāni,¹⁴ mahantānī ti attho.

Abhibhuyyā ti ettha ca¹⁵ pana yathā¹ mahagghaso puriso¹ ekam̄ bhattavaddhitakam̄ labhitvā ‘aññā pi hotu¹⁶ aññā pi hotu, kim̄ esā¹⁷ mayham̄ karissatī’ ti tam̄¹⁸ na mahantato passati, evam̄ eva nāñputtaro puggalo visadaññāño ‘kim̄ ettha samāpajjitabbam̄, na¹⁹ idam̄¹⁷ appamāñjan̄ ti¹⁸ mayham̄ citte-

¹ M₁₀ omits.

² M₁₀K. honti.

³ M₁₀ kaṭaccu°; K. °matta-.

⁴ B.K. ev’ ettha.

⁴ M₁₀ °lam; K. ekam̄ kabalam̄.

⁸ M₁₀ āloke thito.

⁵ B. dukkaro.

¹⁰ M₁₀ āloka°.

⁷ M₁₀ °mī, omits passāmī.

⁹ B.K. vuṭṭh°.

¹¹ M₁₀ abhītisamñā.

¹² K. vuḍḍhitapp°; M₁₀ °pamāna.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ M₁₀B.K. aññam̄ pi hotu (K. twice); M₁₀B. have this phrase only once.

¹⁵ M₁₀K. esa.

¹⁶ B. after na.

¹⁷ M₁₀ na ayam̄; B.K. nayidam̄.

¹⁸ B. appamāñnam̄ na; K. appamāñnam̄ (both omit ti).

kaggakaraṇe¹ bhāro atthī' ti² abhibhavitvā³ samāpajjati, saha nimittuppāden'⁴ eva⁵ appanam pāpetī ti attho.

Ajjhattam arūpasaññī ti alābhītāya³ vā³ anathikatāya vā ajjhatarūpe parikammasaññāvirahito.

Eko bahiddhā rūpāni passatī ti yassa parikammanimittam⁷ pi bahiddhā uppannam, so evam bahiddhā parikammassa c' eva appanāya⁸ ca³ vasena ajjhattam arūpasaññī⁶ 'eko bahiddhā rūpāni passatī' ti vuccati.

Sesam ettha catutthābhītāyatane ca⁹ vuttanayam eva.

Imesu pana catusu parittam vitakkacaritavasena āgatam,¹⁰ appamāṇam mohacaritavasena, suvannam dosacaritavasena, dubbaṇnam rāgacaritavasena; etesam hi etāni sappāyāni, sā ca¹¹ nesam¹¹ sappāyatā Visuddhimagge cariyaniddese¹² vuttā.*

Pañcama-abhibhāyatānādisu¹³ nīlānī¹⁴ ti sabbasamāgāhi-kavasena vuttam, nīlavannānī ti vannavasena, ¹⁵nīlanidas-saṇānī ti ¹⁶dassanavasena¹⁵ apaṇṇāyamānavivarāni asambhinnavaṇṇāni ekanīlān' eva hutvā dissantī ti vuttam hoti; nīlānībhāsānī ti idam pana obhāsavasena vuttam, nilobhā-sāni nilappabhāyuttānī¹⁷ ti attho. Etena¹⁸ nesam¹⁸ suvisuddhatam¹⁹ dasseti¹⁹; visuddhavannavasen' eva hi imānī²⁰ abhibhāyatānāni vuttāni. 'Nilakasiṇam ugganhanto nīlas-mim nimittam gaṇhāti, pupphasmim vā vatthasmim²¹ vā²¹ vannadhātuyā vā' ti† ādikam pan' ettha kasiṇakaraṇānī²²

* Cf. Vism. 101 *sqq.*

† Cf. Vism. 172.

¹ B.K. cittekaggatākarane.

² K. adds tāni.

³ M₁₀ omits.

⁴ B. cittapp^o.

⁵ B.K. ev' ettha.

⁶ M₁₀ rūpasaññī.

⁷ B.K. parikammam pi nimittam.

⁹ M₁₀K. omit.

⁸ M₁₀ appamāṇāya.

¹¹ K. pan' etesam.

¹⁰ M₁₀ āgacchatam.

¹³ K. pañcamābhī.

¹² M₁₀ cariyānidd^o.

¹⁵⁻¹⁵ Missing in M₁₀.

¹⁴ M₁₀P. nīlanībhāsānī.

¹⁶ K. adds nila.

¹⁷ M₁₀B. nīlapabhāsamayuttānī (M₁₀ nīlapabhā^o).

¹⁸ M₁₀ eten' esam; K. etena tesam.

¹⁹ M₁₀ visuddhim samseti (!).

²⁰ K. adds cattāri.

²¹ B. omits.

²² M₁₀B. kasiṇānī.

ca parikammañ ca appanāvidhānañ ca sabbam Visuddhimagge vitthārato vuttam evā ti.

6. Chatthe *vimokkhā*¹ ti. Kenaṭṭhena vimokkho² ? adhimuccanaṭṭhena. Ko panāyañ adhimuccanaṭṭho nāma ? paccanikadhamnehi ca sutṭhu mucceanaṭṭho, ārammane ca abhirativasena sutṭhu mucceanaṭṭho; pitu añke vissaṭṭhañgapaccaṅgassa³ dārakassa sayanam viya aniggahītabhāvena⁴ nirāsaṅkatāya ārammane⁵ pavattī⁶ ti vuttam hoti. Ayañ pan' attho pacchime vimokkhe n' atthi, purimesu vimokkhesu⁷ atthi.

*Rūpi*⁸ *rūpāni passati* ti ettha ajjhattam kesādisu nilaka-siññādivasena uppādita⁹ rūpajjhānam rūpam, tad ass' atthi ti rūpi,¹⁰ bahiddhā pi¹¹ nilakasiññādīni rūpāni jhānacakkhanā passati. Iminā ajjhattabahiddhāvatthukesu kasiñesu uppāditajjhānassa¹² puggalassa cattāri rūpāvacarajjhānāni dassitāni.

*Ajjhattam*⁸ *arūpasaññī*¹³ ti⁸ ajjhattam na rūpasaññī,¹³ attano kesādisu anuppāditarūpāvacarajjhāno¹⁴ ti attho. Iminā bahiddhā⁸ parikammam⁸ katvā⁸ bahiddhā va uppāditajjhānassa¹⁵ rūpāvacarajjhānāni dassitāni.

Subhan t' eva adhimutto hotī ti iminā suvisuddhesu¹⁶ nilādisu vanṇakasiñesu jhānāni dassitāni.

Tattha¹⁷ kiñcāpi anto appanāyam¹⁸ subhan ti ābhogo n' atthi; yo pana suvisuddham subham¹⁹ kasiñam ārammanam katvā viharati, so yasmā subhan ti adhimutto hotī ti vattabatam āpajjati, tasmā evam desanā katā.²⁰ Paṭisambhidāmagge pana ‘Katham subhan t’ eva adhimutto hotī ti vimokkho.²¹ Idha bhikkhu mettāsahagatena cetasā ekam

¹ M₁₀ vimokkho.

² M₁₀K. vimokkhā.

³ M₁₀ visaṅgap°.

⁴ M₁₀ niggahita°.

⁵ M₁₀ °ñam.

⁶ M₁₀B. pavattī.

⁷ M₁₀ pupphesu; K. sabbesu.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀B.K. °tam.

¹⁰ K. adds bahiddhā rūpāni passatī ti.

¹² M₁₀ uppādijjhānassa.

¹¹ M₁₀B. vā.

¹⁴ M₁₀ °āvacarajjhānā.

¹³ M₁₀ °saññī ti.

¹⁶ M₁₀ suddhesu.

¹⁵ M₁₀ only uppādita.

¹⁸ B. °ya.

¹⁷ B. atha.

¹⁹ K. subha°.

²⁰ M₁₀ gatā.

²¹ M₁₀ vimokho.

disam¹ . . . pe² . . . pharitvā³ viharati; mettāya bhāvitattā sattā appatikkulā⁴ honti. Karuṇā-muditā-upekhā-sahagatena⁵ cetasā ekam⁶ disam⁶ . . . pe⁷ . . . pharitvā⁸ viharati; upekhāya⁹ bhāvitattā sattā appatikkulā⁴ honti. Evam subhan t' eva adhimutto hoti¹⁰ ti vimokkho¹¹, ti* vuttam.

Sabbaso rūpasaññānan ti ādisu yam vattabbam, tam sabbam⁸ Visuddhimagge† vuttam eva.

Ayam atṭhamo vimokho¹² ti ayam catunnam khandhānam sabbaso vissaṭṭhattā vimuttattā atṭhamo uttamō¹³ vimokho¹² nāma.¹⁴

7. Sattame *anariyavohārā* ti na¹⁵ ariyakathā sadosakathā¹⁶; yāhi cetanāhi te vohāre voharanti,¹⁷ tāsam etam¹⁸ nāmam.

8. Atṭhame vuttappatipakkhanayen¹⁹ attho veditabbo.

9. Navame *khattiyaparisā* ti khattiyanam parisā,²⁰ sannipāto²⁰ samāgamo.

Esa nayo sabbattha.

Anekasataṁ khattiyaparisan ti Bimbisārasamāgama-Ñāti-samāgama-Licchavisamāgamādisadisam aññesu cakkavālesu pi labbhat' eva.

Sallapitapubban ti allāpasallāpo²¹ katapubbo.

Sākacchā ti dhammasākacchā pi samāpajjitapubbā.

Yādisako tesam vanṇo ti te odātā pi honti kālā pi maṅguracchavī pi, satthā²² suvanṇavannō²³; idam²⁴ pana sañthānam

* Ps. II, 39.

† Cf. Vism. 328 *sqq.*

¹ M₁₀ divasam.

² M₁₀ omits; B. pa.

³ B. omits.

⁴ M₁₀ apatikkulā; B.K. appatikkulā.

⁵ B.K. °upekkhā°.

⁶ M₁₀ omits.

⁷ B. pa.

⁸ M₁₀ B. omit.

⁹ M₁₀ B.K. upekkhāya.

¹⁰ B. hoti, without ti.

¹¹ M₁₀ vimokho.

¹² B.K. vimokkho.

¹³ B.K. omit.

¹⁴ B.K. ti.

¹⁵ M₁₀ omits; K. an-.

¹⁶ M₁₀ adosa°.

¹⁷ K. °harati.

¹⁸ M₁₀ evam.

¹⁹ B. vuttappatipakkhanayena.

²⁰ B.K. parisānam sannipāto.

²¹ B. ālāpasallāpo (*mentions* allāpa° as *v.l.*).

²² M₁₀ tasse.

²³ K. adds va.

²⁴ M₁₀ idha.

paṭicca kathitam, sañṭhānam pi ca kevalam tesam paññāyati yeva, na pana bhagavā milakkhasadiso¹ hoti, nāpi āmuttamanikundalo, buddhavesen' eva nisidati, te pi attano samānaśaṇṭhānam eva passanti.

Yādisako tesam saro ti te chinnassarā pi honti khaṇḍassarā² pi kākassarā pi, satthā brahmaśsaro va. Idam pana bhāsantaram sandhāya kathitam; sace pi hi tattha³ rājā⁴ nisinno katheti, ajja rājā madhurena⁵ kathetī ti tesam⁶ hoti, kathetvā pakkante pana bhagavati puna rājānam āgatam disvā 'ko nu kho ayan' ti vimamsā uppajjati.

Tattha ko nu kho ayan ti imasmim thāne idān' eva Māgadhabhāsāya⁷ Sihaṭabhāsāya madhurena⁸ kathento⁹ 'ko nu kho ayam¹⁰ antarahito, kiṃ devo¹¹ udāhu manusso' ti evam vimamsantā pi na jānantī ti attho. Kim atham pan' evam ajānantānam dhammam desetī ti. Vāsanatthāya; evam suto pi hi dhammo anāgate paccayo hoti¹² ti anāgatam paṭicca deseti.

Anekasataṃ brāhmaṇaparisan ti¹³ Soṇadandasaṃāgamavasena¹⁴ c' eva Aññacakkavālavasena ca sambhavo veditabbo.

10. Dasame *nisiḍanan*¹⁵ ti idha cammakhaṇḍam adhipetam.

*Udenacetiyan*¹⁶ ti Udenassa¹⁷ yakkhassa¹⁷ vasanattāhāne¹⁸ katavihāro vuccati.

Gotamakādisu pi es' eva nayo.

Bhāvitā ti vadḍhitā.

*Bahulikatā*¹⁹ ti punappuna²⁰ katā.

¹ M₁₀ mil°.

² B. gaggarassarā; K. babbassarā.

³ B. satthā.

⁴ M₁₀ rāja; B.K. rājāsane.

⁵ K. adds sarena.

⁶ B.K. nesam.

⁷ M₁₀ Magadha°.

⁸ K. adds ākārena.

⁹ K. repeats.

¹⁰ M₁₀ repeats.

¹¹ K. inserts vā.

¹² K. hoti, adds yevā.

¹³ B.K. add ādīnam.

¹⁴ B.K. °samāgamādīvasena.

¹⁵ M₁₀ nisiḍantī.

¹⁶ P. Udenam° c°; K. Uddenac°.

¹⁷ B. Udenayakkhassa; K. Uddenay°.

¹⁸ P. cetiyattāhāne.

¹⁹ M₁₀ B. bahuli°.

²⁰ M₁₀ B.K. °ppunam.

Yānikatā¹ ti yuttayānam viya katā.
Vatthukatā ti patiṭṭhatthena² vatthu viya katā.
Anuṭṭhitā ti adhiṭṭhitā.
Paricitā ti samantato citā suvadḍhitā.³
Susamāraddhā ti suṭṭhu samāraddhā.
Idāni⁴ aniyamena⁵ kathetvā puna niyametvā dassetum⁶
Tathāgatassa kho ti ādim āha.

Ettha⁷ *kappan* ti āyukappam; tasmim tasmim kāle yam manussānam āyuppamānam, tam paripuṇṇam karonto tiṭṭheyā.

Kappavasesam vā ti appam⁸ vā bhiyyo⁹ ti vuttavassasatato atirekam vā¹⁰; *Mahāsīvatthero¹¹* pan' āha: buddhānam atṭhāne gajjitan nāma n' atthi, punappunam¹² samāpajjitvā marañantikavedanam¹³ vikkhambhento bhaddakappam eva tiṭṭheyā ti. Kasmā pana¹⁴ na thito ti? Upādinānakasari-ram¹⁵ nāma khaṇḍiccādihi abhibhuyyati, buddhā ca khaṇḍiccādibhāvam appatvā pañcane āyukoṭṭhāse bahujanassa piyamanāpakāle yeva parinibbāyanti, buddhānubuddhesu¹⁶ ca¹⁶ mahāsāvakesu parinibbutesu¹⁷ ekaken' eva¹⁸ khānukena viya thātabbam hoti daharasāmaneraparivārena vā; tato¹⁹ 'aho buddhānam parisā' ti hiletabbatam āpajjeyya; tasmā na thito ti. Evam vutte pi yo²⁰ pana vuccati: āyukappo ti, idam eva Aṭṭhakathāya²¹ niyāmitam.²²

Yathā tam Mārena pariyutṭhitacitto ti ettha tan ti nipātamattam; yathā Mārena pariyutṭhitacitto ajjhottthaṭacitto²³ añño pi koci puthujjano paṭivijjhitud na sakkuneyya,

¹ K. yāni°.² B. patiṭṭhānatthena.³ M₁₀ vaddhitā.⁴ B.K. iti.⁵ M₁₀ niy°.⁶ B.K. dassento.⁷ K. adds ca.⁸ M₁₀ kappam.⁹ M₁₀ adds vā.¹⁰ B. reads vuttam vassasatato vā atirekam.¹¹ B.K. °sivatthero.¹² K. adds samāpattim.¹³ P. mār°.¹⁴ M₁₀ after na.¹⁵ K. °kam sarīram.¹⁶ M₁₀ omits.¹⁷ M₁₀ °nibbutē; K. °nibbutena.¹⁸ K. ekakena.¹⁹ M₁₀ adds ajjhottthito; B. adds ajjhottthaṭacitto.²⁰ M₁₀ so; B. reads so na ruccati, āyukappo ti idam and so on.²¹ K. °yam.²² M₁₀ K. niyāmitam.²³ M₁₀ B. omit.

evam eva nāsakkhi paṭivijjhītun ti attho. Māro hi yassa sabbena sabbam dvādasa vipallāsā appahīnā, tassa cittam pariyoṭṭhāti; therassa ca¹ cattāro vipallāsā appahīnā, ten' assa Māro cittam pariyoṭṭhāsi.² Evam etam nāsakkhi paṭivijjhītun ti attho. Cittapariyoṭṭhānam karonto kim karoti ti? Bheravām rūpārammaṇam vā dasseti, saddārammaṇam vā sāveti. Tato sattā³ tam⁴ disvā⁵ sutvā⁶ vā satim vissajjettvā⁷ vivatamukhā honti. Tesam mukhena hattham pavesetvā hadayaṇ maddati. Tato visaññā⁸ va⁹ hutvā titthanti. Therassa pan' esa¹⁰ mukhe¹¹ hattham pavesetum kim sakkhissati? Bheravārammaṇam pana dassesi,¹² tam disvā thero¹³ nimittobhāsanī¹⁴ na paṭivijjhī.¹⁵

Māro pāpīmā ti¹⁶ ettha satte anatthe niyojento māreti ti Māro; pāpīmā ti¹⁷ tass' eva vevacanām; so hi pāpadhammasamannāgatattā 'pāpīmā' ti vuccati.

*Bhāsitā kho pan' esā*¹⁸ ti ayaṇ hi bhagavato sambodhipattiya¹⁹ atṭhame sattāhe bodhiṁande yeva āgantvā 'bhagavā! yad attham²⁰ tumhehi pārāniyo pūritā, so vo attho anuppatto; paṭividdham sabbaññutaññānam; kim te²¹ lokavicāraṇenā' ti vatvā 'yathā ajja, evam eva parinibbātu dāni bhante bhagavā' ti yāci. Bhagavā c' assal²² 'na iāvāhan' ti ādini²³ vatvā paṭikkhipi. Tam sandhāya 'bhāsitā kho pan' esā bhante' ti ādim āha.

¹ M₁₀. K. omit.

² B. continues So pana pariyoṭṭhānam karonto; K. So pana cittapariyoṭṭhānam karonto and so on, omitting the following passage.

³ M₁₀ tādisaṇam.

⁴ B.K. insert vā.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ M₁₀ vissajitvā; B. vissajitvā; K. visajjettvā.

⁷ M₁₀ visaññī.

⁸ M₁₀ pana.

⁹ M₁₀ mukhena.

¹⁰ M₁₀ dasseti.

¹¹ M₁₀ there nimittam.

¹² B.K. add Bhagavā jānanto yeva kim attham (K. kasmā instead of kim attham) yāvatatiyam āmantesi ti. Parato (K. purato) titthatu bhante bhagavā ti yācīte 'tuyh' ev' etam dukkātam, tuyh' ev' etam aparaddhan' ti dosāropanena sokatanukaraṇattham.

¹³⁻¹⁸ Missing in M₁₀.

¹⁴ K. adds bhante.

¹⁵ M₁₀ sambodhim patta; B. sambodhipatto; K. "patto.

¹⁶ M₁₀ ettha for yad attham.

¹⁷ K. vo.

¹⁸ B. tassa.

¹⁹ M₁₀ ādi.

Tattha *viyattā* ti maggavasena *vyattā*; tath' eva *vinūtā*¹; tathā¹ *visāradā*.

Bahussutā ti tepitakavasena bahu sutam etesan ti bahussutā.

Tam eva dhammam dhārentī ti *dhammadharā*.

Athavā: pariyatti**bahussutā** c' eva paṭivedhabahussutā ca, pariyatti¹-paṭivedhadhammānam yeva dhāraṇato dhammadharā ti evam ettha² attho daṭṭhabbo.

*Dhammānudhammapatipannā*³ ti ariyadhammassa anudhammabhūtam⁴ vipassanādhammam⁵ paṭipannā.

Sāmīcipatipannā ti anucchavikapatipadam⁶ paṭipannā.

Anudhammacārino ti anudhammam⁷ caranasiла.⁸

*Sakam ācariyakan*⁹ ti attano ācariyavādam.

Ācikkhissanti ti adīni sabbāni aññamaññavevacanāni.

Sahadhammenā ti sahetukena sakāraṇena¹⁰ vacanena.¹

*Sappatihāriyan*¹¹ ti yāva¹² niyyānikam¹ katvā dhammam desissanti.¹³

Brahmacariyan ti sikkhāttayasamgahitam sakala¹⁴-sāsana-brahmacariyam.

Iddhan ti samiddham jhānassādavasena.¹⁵

*Phitan*¹⁶ ti vuddhipattam¹⁷ sabbapālipullam¹⁸ viya abhiññāsamāpattivasena.¹⁹

Viṭṭhārikan ti vitthaṭam²⁰ tasmin¹.tasmin¹ disābhāge paṭiṭhitavasena.

¹ M₁₀ omits.

² P. evam p' ettha.

³ M₁₀ °dhammam paṭipannā.

⁴ M₁₀ anurūpam; B.K. anurūpam dhammam.

⁵ M₁₀.B.K. vipassanāmaggam. ⁶ M₁₀.B. °kam paṭipadam.

⁷ M₁₀ only anu; B.K. anudhamma.

⁸ M₁₀ caranakā; B. caranā. ⁹ M₁₀ ā[ca]riyan.

¹⁰ M₁₀ kāraṇena.

¹¹ M₁₀ °yam, without ti; B.K. sappatihāriyan.

¹² M₁₀.K. omit; B. adds na. ¹³ M₁₀ °tī ti; B.K. desessanti.

¹⁴ B. °lam.

¹⁵ M₁₀ jhānissariyavasena.

¹⁶ M₁₀ vītam, without ti.

¹⁷ M₁₀ omits; B. vuddhipattam.

¹⁸ M₁₀ °phullan ti, omits viya.

¹⁹ M₁₀ abhiññāvasena; B. abhiññāya vasena; K. abhiññāya samā-pattivasena.

²⁰ M₁₀.B. vitthataṁ.

Bāhujaññan ti¹ bahūhi² nātāṇī³ paṭividdham⁴ mahājanābhisaṃyavasena.

Puthubhūtan ti sabbappakārena⁴ puthulabhāvappattam⁵.

Katkaṇī ? Yāva devamanusschi suppakāśitam⁶ yattakkā viññujātikā devā c' eva⁷ manussū ca atthi, sabbehi sutthu pakāśitan ti attho.

Appossukko ti nirālayo; tvaṇi hi pāpima aṭṭhamasattāhato⁸ paṭṭhāya ‘parinibbātu dāni⁹ bhante bhagavā, parinibbātu Sugato’ ti viravanto āhiṇḍittha, ajja dāni paṭṭhāya vigatussāho hohi, mā mayhaṇi parinibbānatthaṇi vāyāmaṇi karohi ti vadati.

Sato sampajāno āyusamkhāram °ossajjī¹⁰ ti satim sūpaṭhitam¹¹ katvā nāṇena paricchinditvā āyusamkhāram⁹ vissajji¹² pajahi. Tattha na¹³ bhagavā hatthena ledḍum¹⁴ viya āyusamkhāram ossajjī¹⁵; temāsamattam eva pana⁷ phalasamāpattim samāpajjītvā ‘tato param na samāpajjissāmī’ ti cittam uppādesi. Tam sandhāya vuttam: ossajjī¹⁶ ti; °ossajjī¹⁸ ti pi pāṭho.¹⁷

Mahābhūmicālo ti mahanto paṭhavikampo; tadā kira dasasahassi lokadhātu kampittha.

*Bhīṣsanako*¹⁹ ti bhayajanako.

Devadundubhiyo ca phaliṁsu ti devabheriyo phaliṁsu, devo sukkhagajjitaṇī²⁰ gajji, akālavijjulata²¹ nicchariṁsu, khaṇikavassam vassī ti vuttam hoti.

Udānam udānesī ti kasmā udānesi ? Koci nāma vadeyya: bhagavā pacchato pacchato⁷ anubandhitvā parinibbātu bhante ti upadduto²² bhayena āyusamkhāram vissajesī ti,

¹ M₁₀ bahūhi.

² M₁₀ nātā; B. viññātāṇī.

³ M₁₀ paṭibad̄lham.

⁴ B.K. sabbākārena.

⁵ B.K. °bhāvam pāttam.

⁷ M₁₀ omits.

⁶ K. °kāśitan ti.

⁸⁻⁹ Missing in M₁₀.

⁸ M₁₀ paṭhamasattāhato.

¹¹ B.K. sup°.

¹⁰ P. ossajjī.

¹³ K. nam.

¹² P. vissajji; K. visajji.

¹⁵ B. vissajji; P. ossajjī.

¹⁴ M₁₀ ledḍu; K. leḍdum.

¹⁷⁻¹⁷ Missing in M₁₀.

¹⁶ M₁₀ vossajjī; P. ossajjī.

¹⁸ B. bhīṣsanako.

¹⁸ P. ossajjī; K. avassajjī.

²¹ P. °vijjutā.

²⁰ K. sugajjitaṇī.

²² K. °ddūto.

tass' okāso mā hotū ti. Tasmā¹ udānapitīvegavissaṭṭham² udānam³ udānesi.³—

Tattha sabbesam⁴ sonasigālādīnam⁴ pi paccakkhabhāvato tulitam⁵ paricchinnan ti tulam. Kim⁶ tam? kāmāvacara-kammam.

Na⁷ tulam, na⁷ vā⁷ assa⁷ tulo⁸ sadisam assa⁹ aññam loki-yakammam atthī¹⁰ ti atulam. Kim⁶ tam? mahaggatakam-mam.

Athavā: kāmāvacaram¹¹ rūpāvacaram tulam, arūpāvacaram atulam; appavipākam vā⁷ tulam,⁷ bahuvipākam⁷ atulam.¹²

Sambhavan ti sambhavahetubhūtam.

Bhavasamkhāran ti punabbhavasamkhārakam,¹³ rāsikā-rakam¹⁴ piṇḍakārakan¹⁵ ti attho.

*Avassajī*¹⁶ ti vissajjesi.

Munī ti Buddhamuni.

Ajjhattarato ti niyakajjhattarato.

Samāhito ti upacārappanāvasena¹⁷ samāhito.

*Abhida*¹⁸ kavacam ivā ti kavacam viya bhindi.

*Attasambhavan*¹⁹ ti attani sañjātakilesam.²⁰

Idam vuttam hoti: savipākaṭṭhena sambhavam, bhavâ-bhisamkharaṇaṭṭhena²¹ bhavasamkhāran ti ca laddhanāmam tulâtulasamkhātam²² loki-yakammañ ca ossajji²³; samgāma-

¹ M₁₀B. tassa (P. mentions this reading, with the note: iti potthakesu); K. omits.

² K. omits udāna; B. reads udānam n' atthī ti tam pīti°.

³ M₁₀ °sī ti.

⁴ M₁₀B.K. sonasingāl°.

⁵ M₁₀ tulikam.

⁶ B.K. kin.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ M₁₀ tula, B.K. tulam.

⁹ M₁₀ sadisam evam; B. sadisam eva.

¹¹ M₁₀ °ra-.

¹⁰ M₁₀B.K. n' atthī.

¹² M₁₀ adds bhindi (!).

¹³ M₁₀ °samkhāram.

¹⁴ M₁₀ rāsikaraṇam.

¹⁵ M₁₀ piṇḍakaraṇam; K. piṇḍikārakan.

¹⁶ K. avassajī.

¹⁷ K. °cārappanāsamādhivasena.

¹⁸ M₁₀B. abhindi.

¹⁹ M₁₀ ajjhattasamphavan.

²⁰ B. sañjātam k°.

²¹ M₁₀B. bhavasamkhār°.

²² M₁₀ tulasamkhātam.

²³ P. ossaji.

sīse mahāyodho kavacam¹ viya attasambhavam kilesañ ca ajjhatarato² samāhito hutvā abhidā³ ti.

Athavā: *tulan*⁴ ti tulanto⁵ tiroento⁶; *atulañ ca sambhavan* ti nibbānañ c' eva bhavañ⁷ ca⁸; *bharasampkhāran* ti bhava-gāmikammañ; *arassaji*⁹ munī ti 'pañcakkhandbā aniceā, pañcannam¹⁰ khandhānam¹¹ nirodho nibbānam¹² niccan¹³, ti ādinā nayena tulayanto Buddhamuni bhave ādinavañ nibbāne ca⁷ ānisamñsañ disvā 'tañ¹⁴ khandhānam¹⁵ mūlabhūtam¹¹ bhavasampkhāram¹² kammañ kammakkhayāya sañivattatī' ti¹³ vuttena kammakkhayakarena ariyamaggena avassaji.¹⁴ Katham ajjhatarato samāhito abhida¹⁵ kavacam iv' attasambhavam; so hi vipassanāvasena ajjhatarato samathavasena¹⁶ samāhito ti evam¹ pubbabhāgato paṭṭhāya samathavipassanābalena¹⁷ kavacam iva attabhbāvam pariyonandhitvā thitam¹⁸ attani sambhavattā 'attasambhavan' ti laddhanāmañ sabban tañ¹⁸ kilesajūtam¹⁸ abhida,¹⁹ kilesābhāve²⁰ ca kammañ²¹ appaṭisandhikattā²² avassatthañ²³ nāma hoti²⁴ ti evam¹ kilesappahānena kammañ⁷ jahi, pahinakilesassa ca⁷ bhayañ nāma n' atthi; tasnā abhīto va āyusañkħāram¹ ossaggi,²⁵ abhītabhbāvadīpanatthañ²⁶ ca udānam¹ udānesi ti veditabbo.—

Yan mahāvātā ti yena²⁷ samayena yasmin¹ vā samaye mahāvātā vāyanti²⁸; mahāvātā²⁹ vāyantā²⁹ upakkhepaka-vātā³⁰

¹ B. omits.

² B. adds hutvā.

³ B. abhindi.

⁴ M₁₀ tulā.

⁵ M₁₀ tulantam; P. tulentā (!); K. tulento.

⁶ M₁₀B. omit.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ M₁₀K. °ssaggi.

⁹ M₁₀ nibbānan.

¹⁰ M₁₀ satam.

¹¹ M₁₀ adds tam.

¹² M₁₀K. °samñkhāra..

¹³ M₁₀B.K. add evam.

¹⁴ K. °ssaggi; M₁₀ avasaji.

¹⁵ M₁₀B. abhindi.

¹⁶ M₁₀ samathavipassanāvasena.

¹⁷ K. °vipassanāphalena.

¹⁸ M₁₀B. sabbakil°; K. sabbam kil°.

¹⁹ B.K. °bhāvena.

²⁰ M₁₀B.K. abhindi.

²¹ K. katakammam.

²² M₁₀ °sandhim¹ katvā.

²³ M₁₀ avasattham.

²⁴ M₁₀B. hoti (without ti).

²⁵ P. ossaji.

²⁶ B.K. abhītabhbāvāññāpanatthañ.

²⁷ M₁₀ adds ca.

²⁸ M₁₀B. Vāyantī ti.

²⁹ M₁₀B.K. omit.

³⁰ M₁₀B.K. ukkhepaka°.

nāma utthahanti. Te vāyantā satthisahassādhikanava-yojanasatasahassabahalam udakasandhārakavātam¹ upac-chindanti.² Tato ākāse udakam bhassati, ³tasmim bhassante pathavī bhassati³; puna vāto⁴ attano balena anto dhamma-karake⁵ viya udakam ābandhitvā⁶ gaṇhāti. Tato udakam uggacchati,⁷ tasmim uggacchante paṭhavī uggacchati. Evam udakam kampitam paṭhavim kampeti,⁸ etañ⁹ ca kampanam yāvajjakālā¹⁰ pi hoti yeva; bahubhāvena pana ogacchanuggacchanam¹¹ na paññāyati.

Mahiddhikā mahānubhāvā ti ijhanassa mahantatāya mahiddhikā, anubhavitabbassa¹² mahantatāya mahānubhāvā.

Parittā ti dubbalā.

Appamāṇā ti balavā.

So inam paṭhavim kampeti ti so iddhim nibbattetvā samvējento¹³ Mahāmoggallāno viya vīmamsanto¹⁴ vā¹⁴ Mahānāgatherassa bhāgineyyo¹⁵ Samgharakkhitasāmanero viya paṭhavim kampeti.¹⁶

Samkampeti ti samantato kampeti.

Sampakampeti ti tass' eva vevacanam.

Iti imesu atthasu paṭhavikampesu pathamo dhātukopena, dutiyo iddhānubhāvena, tatiya-catutthā puññatejena, pañca-mo nānatejena, chattho sādhukāradānavasena, sattamo kāruññasabhāvena,¹⁷ atthamo ārodanena. Mātukucchim okkamante¹⁸ ca tato nikkhamante¹⁹ ca mahāsatte²⁰ tassa²⁰ puññatejena paṭhavī akampittha, abhisambodhiyam nānatejābhīhatā hutvā akampittha, dhammadakkappavattane sādhukārabhāvasaṇṭhitā sādhukāram dadamānā akampittha, āyu-

¹ M₁₀ °rakam vātam.

² M₁₀ uechind°.

³⁻³ Missing in M₁₀B.

⁴ M₁₀ tato.

⁵ B. dhamakarane.

⁶ M₁₀ anusandhitvā.

⁷ M₁₀ gacchati.

⁸ M₁₀ kampati.

⁹ B. evam; K. evañ.

¹⁰ M₁₀B. °kale.

¹¹ M₁₀B. ogachantam.

¹² M₁₀ anābhāv°.

¹³ B. inserts vā.

¹⁴ M₁₀ omits.

¹⁵ P. °yyā.

¹⁶ M₁₀ °tū, omits samkampeti.

¹⁷ M₁₀B. kāruññasabhāvena.

¹⁸ M₁₀ okkamane.

¹⁹ M₁₀ nikkhamaṇe.

²⁰ M₁₀ mahāsattassa.

sāñkhāra¹-ossajjāne² kāruññasabhāvasaṇṭhitā³ cittasamīkho-
bhām⁴ asahamanā akampittha, parinibbāne ārodanavega-
tunnā⁵ hutvā akampittha; ayam pan' attho pathavideva-
tāya wasena veditabbo, māhābhūtapaṭhaviyā pan' etam n'
atthi acetanattā.⁶

Sesamī sabbattha uttānam⁷ evā ti.

Cāpālavaggo⁸ sattamo.

VIII.

1. Atṭhamassa paṭhame no ca sīlavā ti na silesu paripūra-
kārī.⁹

Samantapāsādiko ti samantato pasādajanako.

Sabbōkāraparipūro ti sabbehi samaṇākārehi samaṇadham-
makotthāsehi paripūro.

2. Dutiye santā ti paccanikasantatāya santā; ¹⁰paccani-
kadhammehi vimuttattā ca *vimokkhā*.¹¹

3. Tatiye bhāvetha no ti bhāvetha nu.

Sāsanān ti anusatthi.¹²

Āsavānaṇ khayāyā ti arahattaphalatthāya.

4. Catutthe *paṭihitāyā*¹³ ti paṭipannāya.

*So mam' assa*¹⁴ *antarāyo* ti so mama jivitantarāyo¹⁵ puthuj-
janakālakiriyā karontassa saggantarāyo pi maggantarāyo
pi assa.

*Satthakā*¹⁶ me vālā ti¹⁷ aṅgamaṅgāni kantantī ti¹⁸ satthakā.

5-8. Pañcamādīni vuttanayān' eva.

9. Navame *samsaggārāmatā* ti pañcavidhe samsagge ārā-
matā. •

¹ B.K. °ram. •

² B. °jjante.

³ M₁₀ kāruññabhbāvasaṇṭhitā; B. kāruññabhbāve saṇṭhitā; K. kāruñ-
ñasabhāve s°.

⁴ M₁₀K. cittasamīkhāram (=v.l. in P.).

⁶ M₁₀ acetanatattā.

⁵ K. °vegāturā.

⁸ K. Cālavaggo.

⁷ M₁₀B. uttānattham.

¹⁰ K. add sīthi; K. °satthi.

⁹ M₁₀ °kāri.

¹² B. "sīthi; K. °satthi.

¹¹ B.K. vimokkhā.

¹⁴ M₁₀K. mam' ass'.

¹³ B.K. paṭihitāyā.

¹⁶ B.K. add vā.

¹⁵ B. add pi.

¹⁸ M₁₀ kantita, without ti (?).

¹⁷ B.K. add satthām viya.

10. Dasame *kusītavatthūnī¹* ti kusītassa² vatthūni patīt-thā, kosajjakāraṇānī ti attho.

Kammam kattabbam³ hotī ti cīvaravicāraṇādikam⁴ kam-mam̄ kattabbam̄ hoti.

Na viriyam ārabhatī ti duvidham pi viriyam⁵ nārabhati.

Appattassā ti jhānavipassanāmaggaphaladhammadmassa ap-pattassa pattiyyā.

Anadhigatassā ti tass' eva anadhigatassa adhigamat-thāya.

Asacchikatassā ti tad⁶ eva asacchikatassa sacchikaraṇat-thāya.

Idam pathaman ti idam handāham nipajjāmī ti evam osi-danam paṭhamam kusītavatthu.

Iminā nayena sabbattha attho veditabbo.

Māsācitakam⁷ maññe ti etha pana sammohacittam⁸ nāma tintamāso viya⁹; yathā⁵ tam¹⁰ māso garuko hoti, evam ga-ruko ti adhippāyo.

Gilānā vutthito hotī ti gilāno hutva pacchā vutthito hoti.

Ārambhavatthūnī¹¹ ti viriyakāraṇānī¹²; tesam pi iminā va¹³ nayena attho veditabbo.

Sesam sabbattha uttānam evā ti.

Yamakavaggo attīhamo.

IX.

1. Navamassa paṭhamam heṭṭhāvuttanayam eva.¹⁴

2. Dutiye *saddho* ti duvidhāya saddhāya samannāgato.¹⁵

No ca paripucchitā ti atthānattham kāraṇākāraṇam pari-pucchitā na⁵ hoti.

¹ B. kusīt° throughout.

² B.K. add alasassa.

³ M₁₀ kātabbam̄.

⁴ B.K. °ādi.

⁵ M₁₀ omits.

⁶ K. tass'.

⁷ M₁₀ B.K. °cītam̄.

⁸ B. māsācitam̄.

⁹ B. omits.

¹⁰ B.K. tinta°.

¹¹ M₁₀ ārabba°; K. ārabha°.

¹² M₁₀ °kāraṇāni.

¹³ K. omits.

¹⁴ Cf. page 50.

¹⁵ B. adds No o' upasam̄kamitā ti na upatthahati; K. adds No ca payirūpāsītā ti na upatthahitā.

*Samannāgato*¹ ti sāmi-atthe paccattam, samannāgatassā ti vuttaṭam hoti.

*Ekaṭṭhāpūṭibhāṇay*² *Tathāgatam*³ dhammadesanā hoti ti Tathāgatassa ekantapaṭibhāṇā⁴ dhammadesanā hoti, ekanṭen' eva⁵ paṭibhāti upaṭṭhāti ti attho.

3. *Tatiye sabbe dhammā* ti pañcakkhandhā.

Chandamūlakā ti ajjhāsayachando kattukamyatāchando tam mūlam etesan ti chandamūlakā; manasikārato sambhavanti ti *manasikārasambhavā*; phassato samudenti rāsibhavanti⁶ ti *phassasamudayā*; vedanāya samosarantā⁷ ti *vedanāsamosaranā*; samādhi etesam pamukho ti *saṃādhipamukhā*; jetṭhakaṭṭhena sati adhipati⁸ etesan ti *saṭṭādhipateyyā*, satijetṭhakā ti attho; paññā uttarā etesan ti *paññuttarā*; vimutti eva⁹ sāro etesan ti *vimuttisārā*. Ettha ca chandamūlakādayo cattāro pi lokiyā kathitā, sesā lokiyalokuttaramissakā ti.

4. Catutthe *mahācoro* ti rajjantare dubbhitud samattho mahācoro.

Pariyāpajjati ti pariyādānam gacchati.

Na ciratṭhitiko hoti ti addhānam pālento ṭhātum¹⁰ na sakoti, appaharantassa paharati,¹¹ nissesam gaṇhati; vyattacorānam hi idam vattam, parassa dvīsu santesu¹² eko gahetabbo, ekasmim sante dubbalam datvā thiro gahetabbo, puṭabhattatandulādisu¹³ eko koṭṭhāso gahetabbo ti.

Accāsanne kammapi karotī ti¹⁴ laddham tam dakkhiṇeyye nidahitud cheko na hoti, paralokamaggam na sodheti.

¹ B. °gatan.

² K. °paṭibhāṇam.

³ M₁₀ omits.

⁴ K. °patibhāṇū ca.

⁵ M₁₀ ekante va.

⁶ M₁₀ rāsi°.

⁷ B.K. °nti.

⁸ M₁₀ B. °pateyyā.

⁹ M₁₀ K. omit.

¹⁰ M₁₀ ṭhātun.

¹¹ K. paharati ti attano averine appaharante guṇasampanne ca mahallake ca taruṇadārake ca appaharitabbayuttake paharati. 'Anavasesam ādiyatī' ti nissesam gaṇhāti and so on (mentioned by B. as v.l.).

¹² B.K. sāṭakesu.

¹³ K. pūta°; B. continues ekakoṭṭhāsato eko gahetabbo ti, and K. ekaṇī koṭṭhāsam datvā eko gahetabbo ti.

¹⁴ K. continues gūmanigamarājadhūnīnam āsannatthāne corikakam-mam karoti; 'na ca nidhūnakusalo hoti' ti yamp laddham, tam dakkhiṇeyye and so on.

5. Pañcame *yam samanenā* ti *yam gunajātam samanena pattaabbam*.¹

*Vusimatā*² ti brahmacariyavāsam vutthena.³

Mutto mocemi bandhanā ti *aham*⁴ sabbabandhanehi mutto hutvā mahājanam⁵ pi rāgādibandhanato mocemi.

*Paramam danto*⁶ ti aññena kenaci asikkhāpito acodito⁷ sayambhuññānena⁸ paṭivijjhitvā⁹ paramathena¹⁰ dantattā paramadanto nāma.

Parinibbuto ti kilesaparinibbānena parinibbuto.

6. *Chatthe mā ca mayā yaso* ti *yaso ca mayā saddhim mā gañchi*:

Akasirālābhī ti *vipulalābhī*.¹¹

*Silapaññānan*¹² ti *silañ c' eva ñānañ*¹³ ca.

Samgammā ti *sannipatitvā*.

Samāgammā ti *samāgantvā*.

Saṅgañikavīhāran ti *gañasañganikavīhāram*.

¹³*Na ha*¹⁴ *nūna 'me* ti¹³ *na ha*¹⁵ *nūna* ime.

Tathā hi pana 'me ti *tathā hi pana* ime.

*Āngulipatodakehi*¹⁶ ti *āngulipatodalaṭṭhim*¹⁷ katvā *vijjhānena*.

Samjagghante ti *mahāhasitam hasante*.¹⁸

*Samkīlante*¹⁹ ti *samkīlente*²⁰ kelim pi karonte.²¹

7. *Sattame*²² *nikkujjeyyā* ti *tena dinnassa deyyadhammasa appaṭiggahaṇattham*²³ *pattanikkujjanakammavācāya nikkujjeyya, na adhomukhatṭhapanena*.²⁴

¹ M₁₀ pattaṁ.

² B. vusimatā.

³ K. vutthena; B. reads °cariyavāsasamvutena.

⁴ K. sayam.

⁵ M₁₀ °janam (without pi).

⁶ M₁₀; B.K. paramadanto.

⁷ K. anovādito.

⁸ K. sayambhuññānam pativijjhitā.

¹⁰ M₁₀ °lābhi.

⁹ B. paramena.

¹² K. paññānañ.

¹¹ B.K. °paññānan.

¹⁴ B. hi.

¹²⁻¹³ Missing in M₁₀.

¹⁶ K. °patodakenā.

¹⁵ B.K. hi.

¹⁸ K. °patodayatthim (=v.l. in P.); K. °patodayatthim.

¹⁷ B. °patodayatthim (=v.l. in P.); K. °patodayatthim.

¹⁹ M₁₀ °kilanto.

¹⁸ M₁₀ hasanto.

²¹ M₁₀ kelim pi karonto.

¹⁹ M₁₀ °kilento; B.K. omit.

²³ M₁₀ apati°.

²² M₁₀ omits.

²⁴ M₁₀ adhomukham ṭhap°.

Alābhāyā ti catunnām paccayānam alābhatthāya.¹

Anatthāyā ti upaddavāyā² avadḍhiyā.

Ukkujjeyyā ti ukkujjanakammavācāya ukkujjeyya.

8. Aṭṭhaime *appasādām pavedeyyūn* ti appasannabhāvam³ jānāpeyyum⁴; appasādām pavedentena pana kiṁ kātabban ti? nisinnāsanato na utṭhātabbam⁵, na paccuggamanam kātabbam, na deyyadhammo dātabbo.

Agocare ti pañicavidahe agocare.

9. Navame *dhammikañ ca gihipatisavan* ti imam temāsam idh' eva vasitabban ti vutto⁶ evam hotū ti ādinā na-yena⁷ paṭissavam na *saccāpetī* ti vuttam⁸ na saccam karoti visamvādeti.

10. Dasame *pacekatthāne* ti adhipatiṭṭhāne jetṭhakat-thāne; tam hi jetṭhakam katvā kiñci⁹ samghakammam kātum na¹⁰ labhati.¹⁰

*Na ca² tena mūlena vutṭhāpetabban*¹¹ ti tam mūlam katvā abbhānakammam¹² kātum na labhati.¹⁰

Sesam sabbattha¹³ uttānam¹⁴ evā ti.

Sativaggo navamo.

X.

Ito parami atha kho *Bojjhā upāsikā* ti ādisu Bojjhā upāsikā Sirimā upāsikā¹⁵ Sutanā¹⁶ upāsikā Manujā upāsikā² Uttara upāsikā² Mutta² upāsikā² Khemā upāsikā¹⁷ Cundi¹⁸ rājakumāri¹⁹ Bimbi²⁰ upāsikā Sumanā rājakumāri²¹ Mallikā

¹ K. alabhanatthāya.

² M₁₀ omits.

³ M₁₀ omits bhāvam.

⁴ K. sañjānāp°.

⁵ K. upatthātabbam; B.K. add na vanditabbam.

⁶ B.K. vutte.

⁷ K. adds paṭissutam.

⁸ K. omits.

⁹ M₁₀ kiṁ.

¹⁰ K. labhati.

¹¹ M₁₀ vutṭhātabba, omits ti.

¹² K. abbhānavutthānakammam.

¹⁴ K. uttānattham.

¹³ See Vol. III, 236 sq., 325 sq.

¹⁵ K. adds Padumā upāsikā.

¹⁷ K. adds Ruci upāsikā.

¹⁶ K. Sudhammā.

¹⁸ M₁₀ Cundi.

¹⁸ M₁₀ rājū.

²⁰ M₁₀ Bimbi.

²¹ M₁₀ °kumāri.

devī Tissā¹ upāsikā¹ Tissāya² mātā² upāsikā³ Sonā upāsikā⁴ Sonāya⁵ mātā⁶ upāsikā⁷ Uttarā Nandamātā Visākhā Migāramātā Khujuttarā upāsikā⁸ Sāmāvatī upāsikā Supavāsā Koliyadhītā Suppiyā upāsikā Nakulamātā gahapatāni ti imāsam̄ ettakānam̄ atṭhangasamanāgatam̄ uposathakammam eva kathitam̄. Icchantena viṭṭhāretvā kathetabbam.

Sesam̄ sabbattha uttānattham evā ti.*

⁸*Manorathapūraniyā Aṅguttaranikāya atṭhakathāya
Atṭhakanipāta-vanṇanā niṭṭhitā.*

* Cf. Vol. II, 166; II, 73 *sqq.*; IV, 143 *sqq.*

¹ K. omits.

² B.K. Tissamātā.

³ M₁₀ omits.

⁴ M₁₀B. omitt.

⁵ B. Kāṇa°.

⁶⁻⁶ Missing in M₁₀.

⁷ K. adds Kāṇāya mātā upāsikā.

⁸ B. adds iti.

NAVAKA-NIPĀTA-VANṄNANA

I.

1. Navakanipātassā¹ paṭhame *sambodhapakkhikānan*² ti catumaggasam̄khātassa sambodhassa³ pakkhe⁴ bhavānam, upakārakānan⁵ ti attho; pāliyam⁶ āgate⁶ dhamme⁷ sandhāy⁸ evam⁸ pucchati.

Kā upanisā ti ko upanissayapaccayo.⁹

*Abhisam̄likhantī*¹⁰ ti *abhisallekhikā*.

Samathavipassanācittassa vivaraṇe¹¹ sappāyā¹¹ upakārakā¹² ti *cetovivaraṇasappāyā*.

Appicchhatam̄ ārabba pavattā kathā *appicchakathā*.

Sesemu pi os' eva nayo.

*Asubhā*¹³ *bhāvetabba*¹³ *rāgassa pahānāyā* ti ayam attho sālilāyakopamāya vibhāvetabbo. Eko hi puriso asitam̄ gahetvā koṭito paṭṭhāya sālikkhette sāliyo lāyati. Ath' assa vatim̄ bhinditvā¹⁴ gāvo pavisimsu. So asitam̄ thapetvā yaṭṭhim̄ ādāya ten' eva maggena gāvo niharitvā vatim̄ pākatitam̄ katvā puna¹⁵ asitam̄ ādāya sāliyo lāyi.

Tattha¹⁶ sālikkhettam̄ viya buddhasāsanam̄ daṭṭhabbam, sālilāyako viya yogāvacaro, asitam̄ viya paññā, dāyanakālo¹⁷ viya vipassanāya kammakaraṇakālo, yaṭṭhi viya asubhakammaṭṭhānam, vati viya samvaro, vatim̄ bhinditvā¹⁸ gā-

¹ M₁₀T. Navanipātassa.

² B. sambodhip.

³ T. omits; B. sambodhissa.

⁴ T. pakkho.

⁵ T. °kārakānam, omits ti.

⁶ B. pāliyāgate.

⁷ B.K. nava dhamme.

⁸ K. sandhāy' eva (=v.l. in B.).

⁹ K. upaniso paccayo (=v.l. in B.).

¹⁰ B. abhisallekhantī; K. °sallikhantī.

¹¹ T. vivarano sappāyam; B. vivaraṇapaccayā.

¹² M₁₀T.K. upakārikā; K. adds cā.

¹³ M₁₀ omits; T. abhāvetabba.

¹⁴ K. adds va.

¹⁵ B.K. add pi.

¹⁶ B. cttha.

¹⁷ B.K. lāyana⁹.

¹⁸ M₁₀ bhindi.

vīnam pavisanam viya sahasā appatīsamīkhāya pamādam ārabba rāgassa uppajjanam, asitam ṭhapetvā yaṭṭhim ādāya paviṭṭhamaggen' eva gāvo nīharitvā vatim patipākātikam¹ katvā puna koṭito patṭhāya sālilāyanam viya asubhakammaṭṭhānena rāgam vikkhambhetvā² puna vipassanāya kammam ārabhanakalo.

Imam attham sandhāya vuttam: asubhā bhāvetabbā rāgassa pahānāyā ti.

Tattha rāgassā ti pañcakāmaguṇikarāgassa.³

Mettā⁴ ti⁴ mettākammaṭṭhānam.

Vyāpādassa pahānāyā ti vuttanayen' eva uppannassa kopassa⁵ pajahanatthāya.

Anāpānasati ti soḷasavatthukā ānāpānasati.

Vitakkupacchedāyā ti vuttanayen' eva⁶ uppannānam vitakkānam upacchedanatthāya.

Asmimānasamugghātāyā⁷ ti asmi⁸ ti⁸ uppajjanakassa navavidhassa⁹ mānassa samugghātatthāya.

Anattasaññā sanṭhāti ti aniccalakkhaṇe diṭṭhe anattalakkhaṇam diṭṭham eva hoti; etesu hi tīsu lakkhaṇesu ekasmim diṭṭhe itaradvayam diṭṭham eva hoti. Tena vuttam: aniccasaññino bhikkhave¹⁰ anattasaññā sanṭhāti ti.

Diṭṭhe va dhamme nibbānan ti diṭṭhe yeva dhamme apacayaparinibbānañ ca pāpuṇāti ti.

Imasmim sutte vatṭavivattaṭtam kathitam.

2. Dutiye missayasampanno ti patiṭṭhānasampanno.¹¹

Saddhan¹² ti okappanasaddham.

Viriyān ti kāyikacetasika¹³-viriyam.

Yamsā ti yam¹⁴ assa.

¹ M₉ only pākātikam.

² K. vikkhambhitvā.

³ M₁₀ °guṇirāgassa; K. °guṇikassa rāgassa.

⁴ K. omits.

⁵ K. kodhassa.

⁶ T. utta°.

⁷ B. °gghātāyā and °gghātatthāya.

⁸ T. omits, and has uppajjaṇakassa.

⁹ B. omits.

¹⁰ B. Meghiya.

¹¹ B. sammādiṭṭhisampanno.

¹² T. pacca (? saccan).

¹³ K. °sikam.

¹⁴ M₁₀ T. sayam.

¹*Ariyāya paññāyā ti sahavipassanāya maggapaññāya.²*

Saṅkhāyā³ ti jānitvā.¹

Ekaṁ paṭisevati ti sevitabbayuttakam sevati.

Adhvāseti ti adhvīsetabbayuttakam adhvāseti.

Parivajjeti ti parivajjetabbayuttakam parivajjeti.³

Vinodeti ti nīharitabbayuttakam nīharati.

Evaṁ kho bhikkhū ti evam̄ kho bhikkhu uggahaparipucchāvasena c' eva dhammavavatthānavasena ca paṭisevitabbādīni⁴ suppaṭividdhāni⁵ supaccakkhāni katvā paṭisevanto adhvāsento⁶ vinodento⁶ parivajjento ca bhikkhu nissaya-sampanno nāma hotī ti.

3. Tatiye *Cālikāyan* ti evam̄ nāmake nagare. Tam̄ kira calapainkam⁷ nissāya katattā olokentānam̄ calamānam̄ viya upaṭṭhāti, tasmā Cālikā ti saṅkhām̄ gatam̄.

Cāliyapabbate ti so pi pabbato sabbasetattā kālapakkhusopathe⁸ olokentānam̄ calamāno viya upaṭṭhāti, tasmā Cāliyapabbato ti vutto. Tattha mahantaṁ vihāraṇī kāravyiṇsu. Iti bhagavā tam̄ nagaraṇī nissāya Cāliyapabbata⁹-mahāvihāre viharati.

Jatuvināman¹⁰ ti evam̄ nāmakam̄ aparam pi tass' eva vihārassa gocaragāmam̄; *Jantugāman¹¹* ti pi pāṭho.¹²

Padhānatthikassā¹³ ti padhānakammikassa.

Padhānāyā ti samaṇadhammadharmakaraṇatthāya.

Āgame hi tāvā ti satthā therassa vacanaṇī sutvā upadhārento 'na tāvassa nāṇam̄ paripakkan' ti¹⁴ nātāvā paṭibāhanto evam̄ āha.

Ekakamhā¹⁵ tāvā¹⁵ ti idam̄ pan' assa 'evam̄ ayam̄ gantvā

¹⁻¹ B. reads Saṅkhāyā ti sahavipassanāya maggapaññāya jānitvā.

² T. maggapaññā saṅkhātāyā.

³ T. only vajjeti.

⁴ K. °sevitāni.

⁵ K. suppaṭibuddhāni.

⁶ B. omits; T.K. put vinodento after parivajjento.

⁷ T. calepām̄kam̄; M₉M₁₀ calepakam̄; B. calamaggam̄.

⁸ T. kāla°.

⁹ M₉M₁₀T. °pabbate.

¹⁰ B. here jaantugāman; K. jatugāman.

¹¹ B. jaitugāman.

¹² B.K. pathanti.

¹³ T. paddhānatthikassā; P. padhānakassā.

¹⁴ T. °pakkan tam̄.

¹⁵ M₁₀T. ekakam̄ gatāyā; K. ekakamhi tāvā.

pi kamme anippajjamāne¹ nirāsanko hutvā pemavasena puna āgacchissatī' ti cittamaddavajananattham āha.

N' atthi kiñci uttarim² karanīyan ti catusu saccesu catunnam kiccānam katattā aññam uttarim² karanīyam³ nāma n' atthi.

Katassa vā paticayo⁴ ti katassa⁴ vā⁵ puna⁶ paticayo pi⁷ n' atthi; na hi bhāvitamaggo puna bhāviyati, na pana⁸ pahinakilesānam puna pahānam atthi.

Padhānan⁹ ti kho Meghiya¹⁰ vadāmānam¹¹ kinti¹² vadeyyāmā ti samañadhammam karomī ti tam vadāmānam mayam aññam kim¹³ nāma¹³ vadeyyāma.

Divāvihāram nisidī ti divāvihāratthāya nisidi; nisidanto¹⁴ ca¹⁵ yasmīm mañgalasilāpatte pubbe anupatipātiyā pañca jātisatāni rājā hutvā uyyānakilikam kilanto¹⁶ tividhanātakaparivāro nisidi,⁷ tasmiññevara¹⁷ nisidi.

Atha¹⁸ nisinnakālato pañthāya samañabhāvo jahito viya ahosi, rājavesam gahetvā nātakaparivuto¹⁹ setacchattassa hetthā mahārahe pallāike nisinno viya jāto. Ath' assa tam sampattim assādayato kāmavitakko udapādi. So¹⁵ tasmiñ yeva khaṇe sahoṭthagahite²⁰ dve core ānetvā purato thapite²¹ viya addasa.⁵ Tesu ekassa vadham²² ānāpanavasen' assa vyāpādavitakko uppajji,²³ ekassa bandhanam ānāpanavasena vihimsāvitakko. Evam so latājälena rukkho viya madhumakkhikāhi madhughātako²⁴ viya ca²⁵ akusal-

¹ M₉M₁₀ abhinippajj°; T. abhinipajj°.

² B. uttari.

³ B.K. paticayo both times.

⁴ B. adhigatassa.

⁵ M₁₀T. omit.

⁶ P. pana.

⁷ M₁₀T. omits.

⁸ B.K. omit; M₁₀T. hi.

⁹ M₁₀T. pahānan.

¹⁰ T. Meghaya.

¹¹ M₁₀T. vadāmānam.

¹² M₁₀T. kim.

¹³ B.K. kin nāma; T. kim, without nāma.

¹⁵ K. omits.

¹⁴ B.K. nisinno.

¹⁷ B.K. tasmiñ yeva.

¹⁶ T. °kilikam kilanto.

¹⁹ B.K. nātakavaraparivuto.

¹⁸ B.K. ath' assa.

²⁰ B. mahāyodehi gahite; K. mahācore g°.

²⁰ B. mahāyodehi gahite; K. mahācore g°.

¹⁵ K. omits.

²¹ M₁₀T. thapito.

¹⁷ B.K. uppajjati.

²² M₁₀ vacī; T. vacī; B. kammakaraṇam.

²³ B.K. uppajjati.

²⁴ M₁₀ madhuppātako; P. madhukhātako (v.l. °ghātako).

²⁵ B. omits.

vitakkhehi parikkhitto¹ samparikinno² ahosi.³ Tam sandhāya *atha kho āyasmato Meghiyassā* ti ādi vuttam.

*Anvāsatto*⁴ ti⁵ anubaddho⁶ samparivārito.⁶

Yenā bhagavā ten' upasampkamī ti evam pāpavitakkhehi samparikinno⁷ kammatthānam⁸ sappayañ kātunī asakkonto ' idam vata disvā dīghadassi bhagavā paṭisedhesī⁹ ti sallakkhetvā ' idam kāraṇam Dasabalassa ārocessāmī ' ti nisinnāsanato utṭhāya¹⁰ yena bhagavā, ten' upasampkami.

4. Catutthe *upaṭṭhānasālāyan* ti bhojanasālāyam.¹¹

*Yen' upaṭṭhānasālā*¹² ti satthā Nandakatttherena madhurassarena¹³ āraddhāya dhammañdesanāya saddam sutvā ' Ānanda¹⁴ ! ko esa¹⁵ upaṭṭhānasālāya¹⁶ madhurassarena¹⁷ dhammañ deseti ' ti pucchitvā 'dhammakathika¹⁸-Nandakatttherassa¹⁹ ajja bhante vāro ' ti sutvā atimadhuram katvā ' Ānanda ! eso bhikkhu dhammañ²⁰ katheti, mayam pi gantvā supiññāmā ' ti vatvā yen' upaṭṭhānasālā, ten' upasampkami.²¹

²²*Bahidevārakotthake atṭhāsi* ti chabbapññarasmiyo cīvara-gabbhe paṭicchādetvā aññātavesena²³ atṭhāsi.

Kathāpariyosānam āyamayamāno ti idam avocā ti idam kathāvasānam udikkhamāno dhammakatham suñanto atṭhāsi yeva.

Ath' āyasmā Ānando nikkhante paṭhame yāme satthu

¹ M₁₀ °kkhittam; T. °kkhitta.

² M₁₀ °kiññam; B. omits. ³ B. hoti.

⁴ M₁₀ asattehi (!); T. āsatto hi; B.K. anvāsattā ti.

⁵ M₁₀T.B. °baddhā; K. °bandhā.

⁶ T.B.K. °vāritā; M₁₀ °[vāri]tā.

⁷ M₁₀ °kiññā; T. °kinna.

⁸ M₁₀T. °ṭṭhānam.

⁹ M₁₀ patisedheti; T. paṭivetī.

¹⁰ T.B.K. vuṭṭhāya.

¹¹ M₁₀T. °sālāya.

¹² M₁₀ yena paṭṭhāyasālā.

¹³ M₁₀ madhussareṇa.

¹⁴ M₁₀ Nanda; K. Nandako (*without* ko).

¹⁵ B.K. eso.

¹⁶ K. °yam.

¹⁷ B. madhurena vacanena; K. madhuravacanena.

¹⁸ M₁₀T. °kathikā.

¹⁹ M₁₀ Nandatherassa; T. Nandakatherassa.

²⁰ M₁₀T. dhammakatham.

²¹ M₁₀ °kamitvā.

²² K. adds Upasāñkamitvā.

²³ M₁₀T. amññataravesena; B. aññātarav°; K. aññātakav°.

saññām adāsi: paṭhamo bhante¹ yāmo atikkanto,² thokam vissamatthā ti. Satthā tath' eva³ aṭṭhāsi. Ath' āyasmā Ānando majjhimayāme⁴ pi⁵ nikkhante 'bhante!' tumhe pakatiyā khattiyasukhumālā⁶ puna buddhasukhumālā⁷ ti paramasukhumālā,⁷ majjhimayāmo pi⁸ atikkanto, muhuttam vissamatthā' ti āha. Satthā tath' eva³ aṭṭhāsi. Tassa⁹ thitakass' eva⁹ aruṇaggam¹⁰ paññāyittha.¹⁰ Aruṇuggama-nañ ca therassa idam avocā ti pāpetvā kathāpariyosānañ ca Dasabalassa chabbaṇṇarasmivissajjanañ¹¹ ca ekappahāren' eva ahosi.

*Aggalam*¹² ākodhesi¹³ ti agganakhena dvārakavāṭam ākodhesi.

*Sārajjāyamānarūpo*¹⁴ ti harāyamāno¹⁵ ottappamāno¹⁶; domanassasārajjam¹⁷ pan' assa n' athi.

*Ettakam pi no nappatibhāseyyād*¹⁸ ti patisambhidappattasa¹⁹ appatibhānam²⁰ nāma n' athi; ettakam pana na kathey yan ti dasseti.

Sādhū sādhū ti therassa dhammadesanam sampahamsanto²¹ āha; ayam h' ettha attho: suggahitā ca te dhammadesanā sukathitā cā ti.

Kulaputtānan ti ācārakulaputtānañ c' eva jatikulaputtānañ ca.

*Ariyo vā*²² tuṇhībhāvo²³ ti dutiyajjhānasamāpattim sandhāy' evam āha.

Adhipaññādhammavipassanāyād ti samkhārapariggahavi passanāñāṇassa.

1 T. after yāmo.

2 B. reads pathamayāmo atikkanto bhante.

3 B.K. tatth' eva.

4 T. majjhime y°.

5 K. omits.

6 T. °mālo.

7 M₁₀T. °mālo.

8 M₁₀ adds ca.

9 M₁₀ tassa thitassa thitass' eva; B. taṭṭha thitakass' ev' assa.

10 M₁₀ omits; B. aruṇaggam p°; K. aruṇuggamanam p°.

11 B. chabbaṇṇasariṇṇarasmī°.

12 M₁₀T. aggalam.

13 B.K. ākotesi and ākotesi.

14 B. sārajjamānarūpo.

15 M₁₀ adds na.

16 B. omits; K. adds sārajjamāno.

17 M₁₀T. domanassam sār°.

18 M₁₀ nippati°.

19 M₁₀K. °dāppattassa; B. °dāpattassa.

20 B. na pati°.

21 M₁₀ sampahamsento.

22 M₁₀ omits; B. ca.

23 B. tuṇhi°.

*Catuppādako*¹ ti assa-goṇa-gadrabhādiko yo² koci.²

Idam vatvā ti imam³ catuh' aṅgehi samannāgataṁ dhammaṁ kathayitvā.

Vihāram pāvisī⁴ ti gandhakuṭīm paviṭṭho.

Kālena dhammasarane ti kāle⁵ kāle dhammasavanasmiṁ.

Dhammasākacchāyā ti pañhakathāya.⁶

Gambhiram atthapadan ti gambhiram guļham⁷ rahassam.⁸

Paññāyā ti sahavipassanāya maggapaññāya; sammasanapaṭivedhapaññā pi uggahaparipucechāpaññā pi vaṭṭati yeva.

*Patto vā pacchati*⁹ vā ti arahattam patto vā pāpuṇissati vā ti evam guṇasambhāvanāya sambhāveti.

*Appattamānasā*¹⁰ ti¹⁰ appatta-arahattā; arahattam vā appattam¹¹ mānasam etesan ti pi appattamānasā.

Dīṭṭhadhammasukhavīharan ti ettha dīṭṭhadhammasukhavīhāro lokiyo pi vaṭṭati lokuttaro pi.

5. Pañcame avijjākosajjasāvajja-assalādhiyesu akampanta paññābalādīni daṭṭhabhbāni.

Akusalasamkhātā ti akusalā ti nātā.

Esa nayo sabbattha.

*Nālam ariyā*¹² ti ariyabhāvam kātuṇ asamatthā,¹³ ariyānam vā ananuechavikā.

Vodīṭṭhā ti suṭṭhu¹⁴ dīṭṭhā.¹⁴

Vocaritā ti manodvāre samudācārappattā.

Atthikassā ti dhammadesanāya atthikassa.

*Ājīvikabhayān*¹⁵ ti jīvitavuttibhayam.¹⁶

Asilokabhayān ti garahabhayam.¹⁷

Parisasārabbhayān ti parisam patvā sārajjam¹⁸ okkamanabhaṭṭam.

¹ M₁₀T. catupādako.

² B. omits; K. viya.

³ B. idam.

⁴ M₁₀ pavisi.

⁵ M₁₀ kālena; K. only once kāle.

⁶ B.K. pañhāk^o.

⁷ T. guļham.

⁸ K. adds attham.

⁹ T. paocchīti; B. pajjati; K. gacchati.

¹⁰ M₁₀ omits.

¹¹ M₁₀ appatta-.

¹² M₁₀T. ariyāyā.

¹³ M₁₀ °ttha; T. °tthāya.

¹⁴ T. sudiṭṭhā.

¹⁵ B. ājīvikābh^o; K. ājīvitabх^o.

¹⁶ T. jīvika^o.

¹⁷ T. mahāgarahābh^o; B.K. garahābh^o.

¹⁸ M₁₀K. °jja-.

Imasmim sutte vattavivatṭam kathitam.

6. Chaṭṭhe jīvitaparikkhārā ti jīvitasambhārā.

Samudānetabbā ti samāharitabbā.

*Kasirena samudāgacchanti*¹ ti dukkhena uppajjanti.

*Rattibhāgam*² vā³ *divasabhāgam* vā ti ettha rattibhāge⁴ ñatvā⁵ rattibhāge yeva pakkamitabbam, rattim cāndavālādiparipanthe⁶ sati arunuggamanam āgametabbam; *divasabhāge*⁶ ñatvā divā pakkamitabbam, divā paripanthe sati suriyatthamgamanam⁷ āgametabbam.

Samkhāpī ti sāmaññatthassa bhāvanāpāripūri⁸-āgamanam⁹ jānitvā.

*So*¹⁰ *puggalo* ti padassa pana nānubandhitabbo ti iminā sambandho.

Anāpucchā ti idha pana tam puggalam anāpucchā pakka-mitabban ti attho.

Api panujjamānenā ti api nikkadḍhiyamānena.¹¹

Evarūpo hi puggalo sace pi dārukalāpasatam vā udaka-ghaṭasatam¹² vā¹² vālikammanapasatam¹³ vā daṇḍam āropeti, mā idha vasī ti nikkadḍhāpeti vā; tam khamāpetvā pi yāva-jivam so anubandhitabbo va,¹⁴ na vijahitabbo.¹⁵

7. Sattame¹⁶ *pañca thānāni ajjhācaritun* ti pañca kāraṇāni atikkamitum.

Pāñan ti antamaso kunthakipillikam.¹⁷

Adinnan ti antamaso tiṇasalākam pi parasantakam.

*Theyyasañkhātan*¹⁸ ti¹⁸ theyyacittena.¹⁹

Sannidhikārakam kāme paribhuñjitun ti sannidhim²⁰ katvā

¹ K. samudāharanti.

² T. bhāgam.

³ M₁₀T. omit.

⁴ M₁₀T.B. omit.

⁵ M₁₀T. °vālādi°.

⁶ M₁₀T. °bhāgam.

⁷ T. suriyatthagamanā; P. suriyatthamgamanā; B. sūriyatthañ-gamam; K. suriyatthangamanam.

⁸ M₁₀ °pāripūriyā.

⁹ M₁₀ adds ñatvā.

¹⁰ M₁₀T. yo.

¹¹ M₁₀ nikadḍh°.

¹² B. omits.

¹³ B. vālikāghatasatam.

¹⁴ K. pi.

¹⁵ T. jah°; K. vijjah°.

¹⁶ M₁₀T. pañcame (!).

¹⁷ M₁₀ °llakam.

¹⁸ M₁₀ omits.

¹⁸ K. adds pi.

²⁰ T. °bhūñjiteñ ti sandhim (!).

ṭhapetvā vatthulkāma¹-kilesakāme paribhuñjītum abhabbo²;
akappiyam³ kāmaguṇam⁴ sandhāy' etaṁ vuttam.

*Buddham paccakkhātun ti*⁵ na buddho ayan ti evaṁ paṭikkhipitum.⁶

Dhammadisu pi es' eva nayo.

Evaṁ⁷ tāva atṭhakathāya āgataṁ; pāliyam pana imasmīm sutte agatamanāni kathitāni.⁸

8. Atṭhame buddhādinaṁ paccakkhānam kathitaṁ.

9. Navame puthujjanena saddhiṁ gahitattā āhuneyyā ti vuttam.

10. Dasame gotrabhū ti sotāpattiimaggassa anantarapac-cayena⁹ sikhāppattababalavavipassanācittena¹⁰ samannāgato.

Sesaṁ sabbattha uttānattham eva.¹¹

Sambodhavaggo¹² paṭhamo.

II.

1. Dutiyassa paṭhame yena bhagavā ten' upasam̄kamī ti 'sace satthā cārikam̄ pakkamitukāmo assa, imasmīm kāle pakkameyya; handāham cārikam¹³ gamanatthāya satthāram̄ āpuechāmī' ti cintetvā bhikkhusam̄ghaparivuto upasam̄kami.

Ayasmā maṁ bhante ti so kira bhikkhu theram mahatā bhikkhuparivārena gacchantam¹⁴ disvā 'ime bhikkhū Tathāgataṁ pahāya Sāriputtam parivāretvā nikkhantā, gamanavicchedam¹⁵ assa karissāmī' ti atṭhāne¹⁶ kopam¹⁷ bandhitvā evam̄āha.

¹ M₁₀T. °kāme.

² T. abhabbam.

³ M₁₀ °ya-.

⁴ K. omits.

⁵ M₁₀T. add buddho.

⁶ M₁₀ nikkhipitum.

⁷ K. evan.

⁸ M₁₀T. kathetvā.

⁹ B. °paccaye na paccayo.

¹⁰ M₁₀ sikkhāpattibal°.

¹¹ T.B.K. evā ti.

¹² B. Sambodhivaggo.

¹³ K. °ka-.

¹⁴ K. āgacch°.

¹⁵ M₁₀ °vīchedanam; P. gamanacchedam.

¹⁶ M₁₀T.K. atthāna°.

¹⁷ B. kodham.

Tattha āsajjā¹ ti ghāttetvā.²

*Appatinissajjā*³ ti² akhamāpetvā accayam adesetvā.³

Kismim pana so kāraṇe āghātam bandhī ti. Therassa ki-ra Dasabalām vanditvā utthāya gacchato⁴ cīvara kāṇo⁵ tassa sarīram phusi, vāto⁶ paharī ti pi vadanti; ettakena āghātam bandhitvā⁷ theram mahatā parivārena gacchantam disvā usūyamāno ‘gamanavicchedam assa karissāmī’ ti evam āha.

Ehi tvam bhikkhū ti satthā tassa bhikkhuno vacanam sutvā ‘na tam⁸ bhikkhu Sāriputto paharī’ ti vutte ‘bhante! tumhe attano aggasāvakass’ eva pakkham vahatha, na mayhan ti mayi manopadosam katvā apāye nibbatteyyā’ ti nītvā ‘Sāriputtam pakkosāpetvā imam attham pucchis-sāmī’ ti ekam bhikkhum āmantetvā evam āha.

Avāpuraṇam ādāyā ti kuñcikam gahetvā.

Sīhanādan ti setthanādām pamukhanādām⁹ appativattiya-nādām¹⁰; evam dvihi mahātherēhi ārocito bhikkhusamgho rattitiṭṭhāna-divatthānāni¹¹ pahāya satthu santikam agamāsi.

*Khīyanadhamman*¹² ti kathādhammam.

*Gūthagatan*¹³ ti gūtham eva gūthagatam.¹⁴

Sesesu pi es’ eva nayo.

*Pathavīsamend*¹⁵ ti akujjhana-adussanaṭṭhena¹⁶ pathaviyā samānena; na hi paṭhavī mayi sucim nikhipantī ti somanassam karoti, na² asucim nikhipantī ti domanassam; mayham pi evarūpam cittan ti dasseti.

Vipulenā ti aparittena.

Mahaggatenā ti mahantabhāvam gatena.

Appamāṇenā ti vaddhitapamāṇena.

¹ T. āpajjā.

² M₁₀ omits.

³ T. a[de]setvā; K. adassetvā.

⁵ T. °kannena.

⁴ M₁₀T. gacchante.

⁷ B. bandhi.

⁶ M₁₀T. vātena.

⁹ K. sammukha°.

⁸ M₁₀T. tvam.

¹⁰ B.K. appati^v.

¹¹ M₁₀ divatthānāni; B. divatthānāni.

¹² T. khīyyadh°; K. khīyad^h°. ¹³ K. gūdha° and gūdham.

¹⁴ B.K. omit.

¹⁵ M₁₀T. paṭhavi°.

¹⁶ B. only akujjhanaṭṭhena; K. akujjhanaṭṭhena aduss°.

Averendā ti akusalavera-puggalaverarahitena.

Avyāpajjhendā ti niddukkhena¹ vigatadomanassena.

So² idhā ti so³ anupat̄hitakāyānupassanāsatipat̄thāno³ bhikkhu evam̄ kareyya,⁴ mādiso⁴ katham̄ evarūpañ karisati bhante ti paṭhamam̄ sīhanādañ nadi.

Evam̄ sabbattha yojanā veditabbā.

Rajoharayan ti⁵ rājakulādīnañ⁶ na sammajjaniyā sammajjanti, colakena⁷ pana puñchanti, tass' etam̄ nāmañ.

*Kaḷopihattho*⁸ ti pacchihattho ukkhalihattho vā.

*Nantakarasi*⁹ ti antacchinnapilotikavasano.¹⁰

*Sūrato*¹¹ ti sucisilo soraccena samannāgato.

Sudanto ti suṭṭhu damatham̄ upagato.

Suvinūto ti¹² susikkhito.¹³

*Na kiñci*¹⁴ hiñsatā ti visāñādisu gañhantam pi piṭṭhim¹⁵ parimajjantam pi na kiñci¹⁴ viheṭheti.

*Usabhacchinnavisāñāsamendā*¹⁶ ti usabhassa¹⁷ chinnavisāñassa cittasadisena.

*Attieyeyyā*¹⁸ ti atto¹⁹ pīlito²⁰ bhaveyya.

Harāyeyyā ti lajjeyya.

*Jiguccheyyā*²¹ ti jigucchāñ āpajjeyya.

*Medakathālikān*²² ti²³ medakathālikā vuccati sūnakārakehi²³ yūsanikkhamanatthāya tattha tattha katachiddā²⁴ thālikā.

Parihareyyā ti māmsassa pūretvā ukkhipitvā gaccheyya.

¹ T. nidu°.

² M₁₀T. omit.

³ M₁₀ anupat̄hitasatikāyā°.

⁴ B. kareyyāti so.

⁵ B. continues rajasammajjanacolakam. ‘Pāda puñchanan’ ti tass' eva nāmañ.

⁶ T.K. ‘kulānam̄.

⁷ T. col°.

⁸ T.B. kal°; M₁₀ khal°.

⁹ K. nantika°.

¹⁰ B. °pilotikā°.

¹¹ K. surato.

¹² T. omits.

¹³ B.K. read Susikkhito ti suṭṭhu sikkhito.

¹⁵ M₁₀ piṭṭhim.

¹⁴ K. kañci.

¹⁷ T. ubha-.

¹⁶ M₁₀T. ubhacchinna°.

¹⁸ M₁₀ addhiyeyyā; T. addhi°; B. attī°.

¹⁹ M₁₀T. addho.

²⁰ T. pīl°.

²¹ T. jikucch°.

²² B. omits.

²³ M₁₀T. sūnakāraghe.

²⁴ P. katacchiddā.

*Chiddāvachiddan*¹ ti parittamahantehi chiddehi saman-nāgatam.

*Uggharantan*² ti uparimukhehi chiddehi nikhamamāna-yūsam.

*Paghārantan*³ ti adhomukhehi nikhamamānayūsam; evam assa sakalasarīram yūsamakkhitam⁴ bhavyeyya.

Chiddāvachiddan ti navahi vaṇamukhehi parittamahanta-chiddam⁴; evam ettha⁵ atthama-naavamehi dvihi⁶ aṅgehi thero attano sañcire nicchandarāgatam kathesi.

*Atha kho*⁷ so bhikkhū ti evam therena navahi kāraṇehi sihanāde⁸ nadite atha so bhikkhu.⁹

Accayo ti aparādho.

Mam accagamā ti mam atikkamma abhibhavitvā pavatto.

*Patigāñhātū*¹⁰ ti khamatu.

Āyatim samvarāyā ti anāgate samvaranatthāya, puna evarūpassa aparādhassa akaraṇatthāya.

Tagghā ti ekamsena.

*Yathādhamman pañkarosī*¹¹ ti yathā dhammo ṭhito, tath’ eva karosi¹²; khamāpesī¹³ ti vuttam hoti.

*Tam*¹⁴ te mayam patigāñhāmā¹⁵ ti tam tava¹⁶ aparādham mayam khamāma.

*Vuddhi*¹⁷ h’ esā bhikkhu ariyassa vinaye ti esā bhikkhu ariyassa vinaye Buddhassa bhagavato sāsane vuddhi¹⁸ nāma. Katamā? accayam accayato disvā yathādhamman patikaritvā āyatim¹⁹ samvarāpajjanā.

Desanam²⁰ pana puggalādhitthānam karonto yo accayam

¹ T. only chiddan; P. notes: chiddam vicchiddam.

² M₁₀ °tin; T. °ti.

³ M₁₀ T. yūsapakkhitam; B. sumakkhitam.

⁴ B. °mahantam chiddam.

⁵ B. evam etam.

⁶ K. omits (=v.l. in B.).

⁷ M₁₀ T. omit.

⁸ M₁₀ T. °nādam.

⁹ M₁₀ bhikkhū ti.

¹⁰ B. patigāñhatū; K. patigāñhātū.

¹² M₁₀ T. karohi.

¹¹ T. only karosi.

¹⁴ B.K. tan.

¹³ M₁₀ T. °pehī.

¹⁵ T. paganh°; B.K. patiggāñh° throughout.

¹⁶ M₁₀ T. tvam.

¹⁷ K. vuddhi.

¹⁸ B.K. vuddhi.

¹⁹ P. āyati.

²⁰ M₁₀ T. desanā.

accayato disvā yathādhhammam paṭikaroti āyatim¹ saṇṇavaram āpajjatī ti āha.

Phalatī ti sace hi thero na khaṇeyya, tassa bhikkhuno tatth' eva sattadhā muddhā² phaleyya³; tasmā bhagavā evam āha.

Sace mām so ti sace mām ayaṁ bhikkhu 'khamāhī' ti evam vadati.

Khamatu ca me so ti ayam pi c' āyasmā mayhami khamatū ti evam thero tassa⁴ accayaṁ patigāṇhitvā sayam pi tam satthu⁵ sammukhe khamāpesī ti.

2. Dutiye *sa-upādisesan* ti *sa-upādānasesam*.⁶

Anupādisesan ti *upādānasesakarahitam*⁷ niggahaṇam.⁸

Mattasokārī ti *pamāṇakārī⁹* na *paripūrakārī*.¹⁰

Na¹¹ tāvāyan¹² Sāriputta dhammapariyāyo paṭibhāsi ti appaṭibhānam¹³ nāma bhagavato n' atthi, na tāvāham imam dhammapariyāyaṁ kathesin ti¹⁴ ayaṁ pan' ettha attho.

Mā imam dhammapariyāyan sutvā pamādaṁ āhariṇīsu ti mayam kira catuhi apāyehi muttā ti upari arahattathāya viriyam akarontā mā pamādaṁ āpajjim̄su.

Pañhādhippāyena bhāsito¹⁵ ti tayā¹⁶ pucchitassa¹⁷ pañhassa sabhāgena¹⁸ kathito ti dasseti.

Imesam pana navannam puggalānam bhavesu chandarāgavinodanattham etam eva aṭṭhuppattim¹⁹ katvā 'seyyathā pi bhikkhave appamattako pi gūtho duggandho hoti, evam eva kho²⁰ alham²¹ bhikkhave appamattakam pi bhavaṇī

¹ P. āyati.

² M₁₀T. muddham.

³ M₁₀T. phāl¹⁰.

⁴ K. inserts ca.

⁵ B. vā for tam satthu.

⁶ M₁₀ *sa-upādāyasesam*; B. *supādisesam*.

⁷ M₁₀ *upādāyasesakarahitam*; B. *upādisesarakahitam*; K. *upādāna-sesarahitam*.

⁸ M₁₀ niggamanam; B. nikkhamaṇamānam.

⁹ B. omits.

¹⁰ T. °pūranakāra; B. °pūriko; K. °pūrikārī.

¹¹ T. na tāva mayham; M₁₀ na va tāva mayham; P. notes na tāva khvāyam.

¹² K. °bhāṇam.

¹³ K. kathessanti.

¹⁴ M₁₀T. °tū.

¹⁵ K. tassa.

¹⁶ B.K. pucchita.

¹⁷ B. °bhāvena.

¹⁸ B.K. atthu°.

¹⁹ B. khvāhan.

na vanne¹ antamaso accharāsamghātāmattam² pī' ti* imam suttantam³ abhāsi. Na kevalañ ca etesam yeva navannam puggalānam gati nibaddhā; yesam⁴ pana kulānam tīpi sarañāni pañca silāni ekam salākabhattam⁵ ekam⁶ pakkhiyabhattam⁷ ekam vassāvāsikam ekā pokkharanī⁸ eko āvāso evarūpāni nibaddhapuññāni atthi, tesam⁸ pi gati nibaddhā; sotāpannasadisān' eva tāni kulāñ⁹ ti.

3. Tatiye dīṭṭhadhammavedaniyan¹⁰ ti imasmiññev¹¹ attabhāve vipaccanakakammam.¹²

Samparāyavedaniyan ti dutiye attabhāve vipaccanakakammam.¹³

Sukhavedaniyan ti sukhavedanājanakakammam.¹⁴

Dukkhavedaniyan ti dukkhavedanājanakakammam.¹⁵

Paripakkavedaniyan ti laddhavipākavāram.

Aparipakkavedaniyan ti aladdhavipākavāram.

Bahuvedaniyan ti bahuvipākadāyakam.

Appavedaniyan ti na¹⁶ bahuvipākadāyakam.

¹⁷*Avedaniyan* ti vipākavedanāya¹⁸ adāyakam.¹⁸

Imasmim¹⁹ sutte vāttavivāttam kathitam.

4. Catutthe *Samiddhi*¹⁹ ti attabhāvasamiddhatāya evam laddhanāmo therassa saddhivihārikathero.

Kim-ārammanā ti kim-paccayā.

Samkappavitakkā ti samkappabhūtā vitakkā.

Nāmarūpārammanā ti nāmarūpapaccayā.

* A. I, 34 (30).

¹ M₁₀ vanne pi (!).

² B. °samghāta°.

³ B. suttam.

⁴ T. repeats.

⁵ B. salākābh°.

⁶ B. omits; K. ekam pakkhikabh°.

⁷ T. °ñi.

⁸ T. te tesam.

⁹ B.K. °ni (*without ti*).

¹⁰ B. °vedanīyan throughout.

¹¹ B. imasmim yev'; K. imasmim yeva.

¹² T. vipaccanakakammam.

¹³ T. vipaccakkakakkammam.

¹⁴ M₁₀. T. °janakam kammam.

¹⁵ T. °janakam kammam; M₁₀ °janakam alone.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ T. adds Vedaniyan ti vipā[ka]vedanāya dāyakam; K. adds Vedaniyan ti vipākadāyakam.

¹⁸ K. na vipākadāyakam; M₁₀ has adāyakam.

¹⁹ T. samādhī.

Iminā cattārō arūpakkhandhā¹ bhūtūpādāyaruṇapāñ² ca vitakkānam paccayo³ ti⁴ dasseti.

*Kra*⁵ nānattam⁶ gacchanti⁷ ti kasmin⁸ tħāne nānāsabhāvatañ⁹ vemattam gacchanti.⁷

*Dhātusūlī*¹⁰ ti rūpadhātu-ādisu; aññī¹¹ yeva hi rūpavitaKKo, aññī¹¹ saddavitakkādayo ti.

Phassasamudayā ti sampayuttaphassapaccayā.¹²

Vedanāsamosarānā ti tisso vedanā samosaranā¹³; ettakena kusalākusalamissakā kathitā.

Samādhīpamukhā ti ādayo pana apacayapakkhikā ti veditabbā.

Tattha pubbañgamaṭṭhena¹⁴ jetṭhakaṭṭhena vā samādhi pamukhañ¹⁵ etesan ti *samādhīpamukhā*; jetṭhakakāraṇaṭṭhena sati adhipateyyā¹⁶ etesan ti *satādhipateyyā*; magga-pāññā uttarā etesan ti *paññuttarā*; phalavimuttiñ patvā sārappattā honti ti *vimutisārā*; ārammaṇavasena amatañ¹⁷ nibbānam ogāhitvā tattha patiṭṭhitā ti *amatogadūhā*.

*Tena ca mā maññīl*¹⁸ ti tena vissajjanena ‘ahañ aggasāvakena pucchite¹⁹ paññhe vissajjesin²⁰’ ti mā mānam²¹ vā dap-pam vā akāsi²² ti.

5. Pañcame tīpi cattāri vassāni²³ vassagañā, aneke vassagañā uppannā²⁴ assā ti *anekavassaganiko*.

*Tass' assū*²⁵ ti tassa bhaveyyum.

¹ M₁₀T. °kkhandhe.

² T. bhūta-upād°; B. bhūtupād°.

³ M₁₀K. °yā.

⁴ M₁₀ omits.

⁵ M₁₀T. kañp.

⁶ B. nānattam.

⁷ M₁₀T. gacchatī (gacchati).

⁸ M₁₀ tasmin; K. kismiñ.

⁹ T. dhātuso; B.K. dhātūsū.

¹⁰ T. aññī.

¹¹ M₁₀ aññī.

¹² M₁₀ °phassasamudayā.

¹³ M₁₀ samāsayavā; T. saññayavā.

¹⁴ M₁₀ °gamanatṭhena.

¹⁵ M₁₀ pamukhā.

¹⁶ M₁₀ °āpateyyo; T. °ādhipateyyā; K. adhipateyyañ.

¹⁷ K. amata-.

¹⁸ T. maññasi; M₁₀ has Nevāhañ maññī (!); K. reads Tena vā mā maññī.

¹⁹ M₁₀ °tena.

²⁰ M₁₀T. °jjesī.

²¹ T. manam.

²² T.B.K. °si (without ti).

²³ B. continues gañiko vassagāño upp°.

²⁴ T.B. uppannassa.

²⁵ T. tass' asū..

Abhedanamukhānī ti na kenaci bhinditvā katāni, kevalam kammasamuṭṭhitān’ eva vanamukhānī.¹

Jegucchiyaññevā² ti jigucchitabbam eva paṭikkūlam³ eva.

Catummahābhūtikassā⁴ ti catumahābhūtamayassa.

Odanakummāsūpacayassā⁵ ti odanena c’ eva kummāsenā ca upacitassa vaddhitassa.

Aniccuccchādanaparimaddanabhedanaviddhamsanadhammas- sā⁶ ti hutvā abhāvatthēna aniccadhammassa, duggandhavi-ghātathāya⁷ nānāvilepanena⁸ ucchādanadhammassa, aṅga-paccāṅgābādhavinodanathāya⁹ sambāhanaparimaddana-dhammassa,¹⁰ daharakāle vā ūrusu¹¹ sayāpetvā gabbhava-sena¹² dussaṅthitānam tesam tesam¹³ aṅgapaccāṅgānam¹⁴ sampādanattham¹⁵ aṅchanapilanādivasena¹⁶ parimaddana-dhammassa; evam pariharitassāpi ca¹⁸ bhedanaviddhamsa-nadhammassa, bhijjanavikiraṇasabhāvass¹⁷ evā ti attho. Ettha ca aniccapadena¹⁸ c’ eva bhedanaviddhamsanapadehi c’ assa atthagamo¹⁹ kathito, seshei samudayo.

Nibbindathā ti ukkaṇṭhatha pajahatha imam kāyan ti dasseti.

Ebam imasmim sutte balavavipassanā kathitā.

6. *Chatṭham* vuttanayam eva; *paññāsisena²⁰* pan’ ettha fiññam eva kathitam.

7. Sattame *na manāpena paccutthenti²¹* ti manavaḍḍha-

¹ M₁₀ vana°.

² M₁₀ jigucchā yevā; T. digucchā yevā; B. jegucchi yevā; I. jegucchiyam yevā.

³ T.B.K. paṭikkūlam.

⁴ M₁₀T. catumahābh°; B. cātumahābh°.

⁵ T. bhojanakummāsapaccayassā.

⁶ T. °parimaddabhedana°. ⁷ K. duggandhanigh°.

⁸ B. tanuvil°; K. anuvil°. ⁹ T. °vinodatthāya.

¹⁰ T.K. sambāhanena pari°; B. khuddakasambāhanena pari°.

¹¹ B.K. ūrusu. ¹² M₁₀ gabbhāv°.

¹³ B. omits. ¹⁴ T.B. aṅgānam.

¹⁵ B. saṅthānasamp°. ¹⁶ M₁₀T. °pil°.

¹⁷ M₁₀T. °vikirapabhāvass'. ¹⁸ B. aniccasaddena.

¹⁸ T. atthagamo. ²⁰ B.K. saññī°.

²¹ T. pacutthanti; K. paccupatthenti.

nena¹ manam² alliyanākārena³ āsanā vutthāya na⁴ paccug-
gamanam⁵ karonti.

Na manāpēna abhivādenūti ti na pañcapatiṭṭhitena vandanti.
Asaṅkaccaṇū denūti ti acittikārenā⁶ denti.

No sakkaccaṇ ti sahatthā na⁷ denti.

*Na upaniśidanti dhammasavaṇāyāti ti dhammam⁸ sunis-
sāmā ti na samīpe nisidanti.*

*Na rasiyantī⁹ ti na¹⁰ tussanti¹¹ ghaṭapiṭṭhe āsitta¹²-udakam
viya vivatṭetvā¹³ gacchati.¹⁴*

8. Atṭhame veneyyajjhāsayavasena mettābhāvanam¹⁵ pak-
kipitvā navāṅgasamannāgato ti vuttam.

9. Navame vippaṭisāriniyo ti vippaṭisāritam¹⁶ maikubhā-
vam¹⁷ āpajjimhā.¹⁸

*Hīnāṇ kāyan ti uparidevalokam¹⁹ upādāya hetṭhimo hino
ti²⁰ vuccati.²¹*

*No ca kho yathāsatti²²-yathābalam saṃvibhajimhā ti attano
sattiyā ca balassa ca anurūpena sīlavantānam saṃvibhāgaṇ
katvā na bhuñjimhā.²³*

10. Dasame api nu te gahapati kule dānam²⁴ dīyati²⁵ ti na
idaṁ²⁶ bhagavā bhikkhusamghassa dānam²⁷ sandhāya puc-
chati; setṭhissa hi ghare bhikkhusamghassa niccam²⁸ pañ-
tadānam²⁹ dīyati,³⁰ na tam satthā na³¹ jānāti, lokiyamahā-
janassa pana diyamānam³² dānam atthi, tam lūkham³³ hoti,
setṭhissa cittam³⁴ na pīneti,³⁵ tam pucchāmī³⁶ ti³⁷ pucchati.

¹ T. °vaḍḍhena.

² M₁₀ mana-; B. omits.

³ T.B. alliyanaken' ākārena.

⁴ B.K. before karonti.

⁵ T. °kāranena; K. acitti.

⁶ T. omits; M₁₀ before sahatthā.

⁷ M₁₀P. rasiyantī; B. sussusantī.

⁸ B. omits.

⁹ K. āsittam.

¹⁰ M₁₀ vivaddhetvā; B. vattetvā.

¹² M₁₀T. °sārikanp.

¹¹ K. gacchanti ti.

¹⁴ T. omits.

¹³ B. °mha.

¹⁶ B. bhajimha.

¹⁵ T. °sattim; M₁₀ only sattim.

¹⁸ B.K. dīyyati.

¹⁷ B.K. diyyatī and diyyati (T. dīyyati).

¹⁹ K. dinnadānam.

¹⁸ B.K. yidam.

²⁰ M₁₀ diyamāna; B. diyyamāna; K. diyyamānam.

²¹ T. lūkham.

²² M₁₀ pīneti; T. phīneti.

²³ B.K. omit.

*Kanājakan*¹ ti sakuṇḍakabbhattam,~ sakuṇḍakehi³ pi⁴ kanīkataṇḍuleh' eva⁵ pakkam.

*Bilāṅgadutiyān*⁶ ti kañjiyadutiyam.⁷

Asakkaccam deti ti asakkaritvā deti,⁸ acittikārena dakkhineyye agāravena deti.

Asahatthā deti ti sahatthena adatvā parahatthena deti, āṇattimattam eva karoti ti attho.

*Apaviddham*⁹ deti ti na nirantaram deti,¹⁰ samvaccharika¹¹-sonḍavalli¹² viya hoti.

Anāgamanadiṭṭhiko deti ti na kammañ ca phalañ ca sad-dahitvā deti.

Yattha yatthā ti tīsu kulasampadāsu yasmīm yasmīm kule.

*Na ulārāya*¹³ bhattabhogāyā ti ādisu nānagarase¹⁴ purāṇa-sālibhojane¹⁵ upanīte¹⁶ cittam na namati, ‘harath’ etam rogaવાદ્ધહનાન’ ti vatvā yena vā tena vā dākena¹⁷ saddhim sakuṇḍakabbhattam¹⁸ amatam viya sampiyāyanto¹⁹ bhuñjati, kāsikādisu varavatthesu upanītesu ‘harath’ etāni nivāsentassa paṭicchādetum pi na sakkonti,²⁰ gattesu pi na sañṭhahantī’ ti vatvā nālīkera²¹-sāṭakamūlatacasadisāni²² pana thūlavatthāni imāni nivāsento nivatthabhāvam pi jānāti, paṭicchādetabbam pi paṭicchādentī ti sampiyāyamāno nivāseti, hatthiyāna-assayāna-rathayāna²³-suvaṇṇasivi-

¹ T. kanājō; K. kāñjājō.

³ B. akundō.

² K. sakuṇḍakam bhō.

⁵ M₁₀ tanḍulehi eva.

⁴ T. omits.

⁷ M₁₀ K. kañjika°.

⁶ M₁₀T. bil°.

⁸ K. continues Apacittim karyā deti ti apacittikārena dakkhineyye and so on.

⁹ K. °vittham.

¹² T.K. °valli; B. °bali.

¹⁰ K. adds chaḍḍetukāmo viya hutvā vammike godham pakkhipanto viya deti.

¹⁴ B. °rasa-.

¹¹ B. °kam.

¹⁶ T.K. °vite.

¹³ T. ul° throughout.

¹⁸ B. °rasesu.

¹⁵ B.K. sugandhasāli° (mentioned by P. as v.l.); K. reads °rasesu gandhasāli°.

¹⁷ T. kañjikena.

¹⁶ M₁₀ °nite.

¹⁹ B. sampiyāyamāno.

¹⁸ T. kūṇḍakakattikabhb°.

²¹ M₁₀T. nāli°; K. °kerassa.

²⁰ T. °nti ti.

²³ B. omits rathayāna.

²² K. sāṭakakatamūla°.

kâdisu upanîtesu¹ ‘harath’ etâni calâcalâni,² na sakkâ ettha³ nisiditun’ ti vatvâ jajjararathake upanîte ‘ayam niccalo, ettha sukhâñ nisiditun’ ti⁴ tamî sâdiyati.

Na ulâresu pañcasu kânaguñesâ ti alampakatapatiyattâ rûpavatiyo itthiyo disvâ ‘yakkhiniyo maññe etâ khâditukâmâ, kim etâhî’ ti yathâsukhen’ eva⁵ vîtinâmeti.

Na sussusantî ti sotun⁶ na icchanti, na saddahantî ti⁷ attho.

Na sotan̄ odahantî ti kathitassa savanatthañ sotappa-sâdam⁸ na⁸ odahanti.

Sakkaccañ ti âdini vuttavipariyâyena⁹ veditabbâni.

Velâmo ti jâti-gotta-rûpa-bhoga-saddhâ-paññâdîhi mari-yâdavelañ¹⁰ atikkantehi ulârehi gunehi samannâgatattâ evam laddhanâmo.

So evarîpañ dânam¹¹ adâsi mahâdânan ti ettha ayam ânupubbî¹² kathâ:

So kira atîte Bârâñasiyam purohitagehe patîsandhim gañhi. Velâmakumâro ti ’ssa nâmam akamîsu. So sołasa-vassakâle¹³ Bârâñasirâjakumârena¹⁴ saddhiñ sippuggahañ-attham¹⁵ Takkasilam agamâsi. Te ubho pi disâpâmok-khassa âcariyassa santike sippam paññhapayîmsu. Yathâ ca te, evam aññe pi Jambudipe caturâsitisahassa râjaku-mârâ. Bodhisatto attanâ¹⁶ gahitagahitañthânam¹⁷ piññhi-âcariyo hutvâ caturâsiti-kumârasahassâni¹⁸ sikkhâpeti. Sayam pi sołasavassehi gahetabbasippam¹⁹ tîhi vasschi uggañhi. Âcariyo ‘Velâmakumârassa²⁰ sippam paguñan’ ti ñatvâ

¹ M₁₀T. °ñîtsu.

² B. calacalâni; K. yânâni.

³ K. adds sukhâñ.

⁴ K. adds vatvâ.

⁵ B.K. yathâphâsuken’ eva.

⁶ M₁₀ sotun.

⁷ T.K. add pi.

⁸ M₁₀B.K. before sotappasâdam (M₁₀ only sota!).

⁹ T. °pariyayena.

¹⁰ M₁₀ only velam; K. mariyâdam v°.

¹¹ T. ñînam! (!).

¹² M₁₀T. °pubba; K. °pubbi-.

¹³ K. °vassikakâle.

¹⁴ T. Bârâñasi°; K. Bârâñasî° throughout.

¹⁵ B. sippagg°.

¹⁶ K. °no.

¹⁷ B.K. gahitañthâne.

¹⁸ B. râjukumâra°.

¹⁹ K. gahetabbam s°.

²⁰ M₁₀ V ° mostly.

‘ so¹ Velāmo mayā ūtātam sabbam jānāti, tumhe sabbe pi samaggā gantvā etassa² santike³ sippam ugganhathā’ ti caturāsīti-kumārasahassāni Bodhisattassa niyyādesi.⁴ Bodhisatto ācariyam vanditvā caturāsīti-kumārasahassaparivāro⁵ nikhamitvā ekam āsannanagaram⁶ patvā tam³ nagarasāmikam rājakumāram ugganhāpetvā tassa sippe paguṇe jāte tam³ tatth’ eva⁷ nivattesi.⁸ Eten’ upāyena caturāsīti-nagarasahassāni⁹ gantvā caturāsītiyā¹⁰ rājakumārānam sippam paguṇam kāretvā tasmin̄ tasmin̄ nagare tam tam nivattetvā Bārāṇasirājumāram ādāya Bārāṇasim paccāgañchi.¹¹ Tattha Bārāṇasirājumāram pariyo-sitasippam rajje abhisiñcimsu, Bodhisattassa¹² purohitat-thānam adamṣu.

Te pi caturāsītisahassa rājakumārā sakesu¹³ sakesu rājesu abhisekam patvā anusamvaccharam Bārāṇasirañño upatthānam āgacchanti. Te rājānam disvā Velāmassa sanitikam gantvā ‘ācariya! amhe rājesu patiṭṭhitā,¹⁴ vadey-yātha yen’ attho’ ti vatvā gacchanti. Tesam gamanāgamanakāle¹⁵ sakata sandamānikagāvigoṇakukkuṭasūkarādayo¹⁶ gañhantānam¹⁷ janapado ativiya upadduto¹⁸ hoti. Mahā-jano sannipatitvā rājanāgane kandati. Rājā Velāmanā pak-kositvā ‘ācariya! upadduto¹⁸ janapado, rājāno gamanā-gamanakāle mahāvilopam karonti, manussā sandhāretum na sakkonti, janapadapilāya¹⁹ upasamane²⁰ ekam upāyam

¹ T.K. tātā.

² B.K. tassa.

³ B. omits.

⁴ K. °eti; M₁₀ has niyā°, T. niyyā°.

⁵ M₁₀ caturāsītisahassakumāraparivāro.

⁶ K. āsannam nag°.

⁷ B. tattha.

⁸ K. nivatteti.

⁹ T. caturāsītim naṅg°.

¹⁰ T. °asīti.

¹¹ T. °gacchi; B. reads agamāsi, and continues Manussā kumāram pariyo-sita.

¹² B.K. Velāmassa.

¹³ T. sake; K. only once sakesu.

¹⁴ K. amhesu rājesu patiṭṭhitese.

¹⁵ M₁₀T. āgamanāgamanakāle; B. āgamanakāle.

¹⁶ M₁₀T. °gona°.

¹⁷ T. °tādinam, corr. to °tānam.

¹⁸ K. °ddūto.

¹⁹ T. °pilāya; K. janapadassa p°.

²⁰ B. °samiam; K. sametum.

karothā' ti. 'Sādhu, mahārāja! upāyaṁ karissāmi,¹ tum-hākam yattakena janapadenā attho, tam paricchinditvā gaṇhathā' ti. Rājā tathā akāsi. Velāmo eaturāśitiyā rājasalfassānam jānapade vicāretvā cakkanaṁbhīyaṁ are viya rañño janapadasmīm² osārāpesi.³ Tato paṭṭhāya te rājāno ḍagacehantā pi⁴ attano attano janapaden' eva sañcaranti, amhākam jānapado ti vilopam na karonti, rājagāravena rañño janapadam pi na pītentī.⁵ Janapadā sannisinnā nissaddā niravā⁶ ahesum. Sabbe rājāno haṭṭhatutṭhā⁷ 'yena yena⁸ vo⁹ ācariya attho, tam amhākam vadathā¹⁰, ti pavārayiṁsu. Velāmo sīsamī nahāto¹¹ attano anto¹² nivesane sattaratanaparipūrānam gabbhānam dvārāni vivarāpetvā yāva sattamā kulaparivatṭā¹³ sañcitaṁ¹⁴ dhanam oloketvā ḍayavayaṁ¹⁵ upadhāretvā 'mayā sakala-Jambudīpam khobhentena dānam dātum vaṭṭati' ti rañño ārocetvā Gaṅgātire dvādasayojanikā uddhanapantiyo kāretvā¹⁶ tasmin¹⁷ tasmin¹⁸ thāne sappimadhuphāṇitatilataṇḍulādīnam thapanatthāya mahākoṭṭhāgārāni patiṭṭhāpetvā¹⁷ etasmin¹⁸ etasmin¹⁸ thāne ettakā¹⁹ ettakā janā sañvidahatha, yan kiñci manussānam laddhabbaṁ nāma atthi, tato ekasmim pi asati mayhaṁ āroceyyathā²⁰ 'ti manusse sañvidhāya 'asukadivasato paṭṭhāya Velāmabrahmāṇassa dānam bhuñjantū²¹' ti nagare bherim carāpetvā²² 'dānaggam pariniṭhitān' ti dānayuttehi ārocite sahassagghanakam²³ nivā-

¹ T. °ma.² M₁₀ °pade.³ M₁₀ osarāpesi; B. oropesi.⁴ M₁₀ °nti, omits pi; K. adds gacchantū pi.⁵ M₁₀ T. pil°.⁶ T.K. nīravā; M₁₀ nīvaravā.⁷ M₁₀ haṭṭhā tu°.⁸ M₁₀ T.K. omit.⁹ B. omits.¹⁰ T.B. vadethā.¹¹ B. nhāto.¹² B.K. omit.¹³ M₁₀ °vaddhā.¹⁴ M₁₀ T. °cita; B.K. ṭhapitam (B. thap°).¹⁵ B. khayavayaṁ.¹⁶ M₁₀ kārāpetvā.¹⁷ M₁₀ °ṭṭhapetvā.¹⁸ B. ekekuśmin.¹⁸ M₁₀ omits; T. inserts janā.²⁰ M₁₀ T. °yyathā.²¹ B. bhūtan.²² K. °cārāp°.²³ K. °gghanikam both times, adds here vattham.

setvā pañcasatagghanakam ekamsam kātvā sabbalampkā-rabhūsito dānavimamsanatthāya phalikavaṇṇassa¹ udakassa suvaṇṇabhiṅgāram² püretvā ‘imasmin loke sace imam dānam patiggahetum yuttarūpā³ dakkhiṇeyyā⁴ puggalā atthi, idam udakam nikhamitvā paṭhavim gaṇhātu; sace n’ atthi, evam eva tiṭṭhatū’ ti saccakiriyam katvā bhiṅgāram⁵ adhomukham akāsi. Udakam dhammadarakena⁶ gahitam viya ahosi. Bodhisatto ‘suñño vata bho Jambudipo, ekapuggalo pi dakkhinam patiggahetuṁ yuttarūpo n’ atthi’ ti vippatisāram akatvā ‘sace dāyakassa vasenāyam⁷ dakkhinā visujjhissati, udakam nikhamitvā paṭhavim gaṇhātu⁸’ ti cintesi. Phalikavatṭisadisam⁹ udakam nikhamitvā paṭhavim gaṇhi. Idāni dānam dassāmī ti dānaggam patvā¹⁰ dānam oloketvā yāguvelāya yāgum, khajjakavelāya khajjakam, bhojanavelāya bhojanam dāpesi.¹¹ Eten’ eva nihārena divase divase dānam diyati.¹² Tasmim kho pana dānagge ‘idam nāma atthi idam¹³ n’ atthi’ ti vattabbam n’ atthi. Idam¹⁴ dānam ettagamatten’ eva na¹⁵ niṭṭham gamissatī ti rattasuvannam niharāpetvā suvaṇṇapātiṁ¹⁶ kārāpetvā¹⁷ caturāsiti-suvaṇṇapātisahassādīnam¹⁸ atthāya caturāsiti-rājasahassānam sāsanam pahiṇi.¹⁹ Rājāno ‘cirassam vata mayam ācariyena anuggahitā’ ti sabbam sampādetvā pesesum. Dāne diyamāne¹² yeva sattavassāni sattamāsā atikkantā. Atha brāhmaṇo hiraññam bhājetvā dānam dassāmī ti mahante okāse dānam sajjāpesi, sajjāpetvā caturāsiti²⁰-suvaṇṇapātisahassāni ādim²¹ katvā koṭito patṭhāya adāsi.

1 P. phaṭ^o.2 M₁₀ °bhīmkāram; T. suvannam bhīmkāram.

3 T. yutarūpa.

4 B.K. °yya.

5 M₁₀ T. bhīmkāram; K. suvaṇṇabhiṅgāram.

6 B. dhammadarakena.

7 K. vasena.

8 M₁₀ gaṇhātu.9 P. phaṭ^o; M₁₀ °vaddhisadisam; B.K. °vaṇṇasadisam.

10 K. gantvā.

11 K. yāpesi.

12 T. diyy^o; B.K. diyy^o.

12 B. inserts nāma.

14 B. idāni tam.

15 B. omits.

16 B. °pātiyo.

17 B.K. kāretvā.

18 M₁₀ °sahassānam (=v.l. in P.).

19 T. pahiṇi.

20 T. °āsītiṁ.

21 M₁₀ ādi.

Tattha *rūpiyepūrāṇī* ti rajatakatthī¹-rajataphālā²-rajatamāsakehi³ pūrāṇi. Pātiyo pana khuddikā⁴ ti na salakkhetabbā; ekakarīsappamāṇe bhūmibhāge catasso va pātiyo, thapayimṣu⁵; pātimakulaṇ⁶ navaratanaṇ⁷ hoti, mukhavatṭito paṭṭhāya utṭharatanāṇ⁷; mukhavatṭiyā⁸ chayutto⁹ ajāññaratho anupariyāyati.¹⁰ Dadamāno pātiyā bāhirantena vaggavagge paṭiggaḥake thapetvā paṭhamam pātiyam¹¹ pakkhittam datvā¹² pacchā sandhisandhito¹³ viyojetvā¹⁴ pātin¹⁵ ti evam caturāśītī¹⁶-pātisahassāni adāsi.

*Rūpiyapāti-*ādisu pi es' eva nayo.

Etthāpi¹⁷ ca suvaṇṇapūrāṇī ti suvaṇṇakatthī¹⁸-suvaṇṇaphālā¹⁹-suvaṇṇamāsakehi pūrāṇi, *kiraññapūrāṇī* ti sattavidhavararatanassa²⁰ pūrāṇi,²¹ *sorāṇṇālaṇḍikārāṇī* ti suvaṇṇālaṇḍikārāṇi,²² *kaṇṭsūpadhāraṇāṇī*²³ ti rajatamayakhīrapatičchakāṇī²⁴; tāsam²⁵ pana dhenūnam siūgāni suvaṇṇako-sakapariyonaddhāni ahesuṇi. Givāya²⁶ sumanadāmam pi-landhiṇsu,²⁷ catusu pādesu nūpurāṇi,²⁸ piṭṭhiyaṇ varadukūlapārutam,²⁹ kanṭhe suvaṇṇaghāṇṭam³⁰ bandhiṇsu.

Vatthakotisahassāṇī ti lokavohārena³¹ visatīvatthayugāni ekā³² koṭi; idha pana dasa dasa³³ sāṭkā³⁴ ti vuttam.³⁵

¹ B. rajataṭṭi.

² B.K. rajatathāla.

³ B. rajatasarukhehi.

⁴ M₁₀ khuddakā.

⁵ M₁₀T. ṭhāpiyanti.

⁶ T. pātimakuṭaṇ; M₁₀ only mukulaṇ; B. pātimakulaṇ.

⁷ K. °rattanāṇi.

⁸ M₁₀ °vaddhiyā (also °vaddhito); B.K. pātimukhavatṭiyā.

⁹ M₁₀ payutto; K. samyutto (=v.l. in B.).

¹⁰ T. °pariyātī.

¹¹ B. °yā.

¹² K. katvā.

¹³ K. only sandhito.

¹⁴ T. yojetvā.

¹⁵ B.K. detā.

¹⁶ T. °ūsītiṇi.

¹⁷ M₁₀B. ettha pi.

¹⁸ T. °kathī; B. °tatti.

¹⁹ K. °thāla.

²⁰ B. sattaratana-; K. sattavidharatana-.

²¹ T. omits.

²² M₁₀ omits.

²³ M₁₀ °dhāraṇāni (without ti).

²⁴ K. rajatamayāni kh°.

²⁵ B. tāni.

²⁶ K. givāya.

²⁷ M₁₀B. pi^o.

²⁸ B. suvaṇṇakharāṇi.

²⁹ B. °dukūlaṇ p°.

³⁰ M₁₀ °ghanṭhā; K. °gaṇḍīm.

³¹ B. °vohārato.

³² M₁₀K. eku.

³³ B. omits.

³⁴ K. adds ekakotī.

³⁵ K. vuttā.

Khomasukhumānan ti ādimhi¹ khomādisu yam yam sukhumam, tam tad eva adāsi; yāni pan' etāni² itthidānaṃ³ usabhadānam³ majjadānam³ samajjadānan ti adānasaminatāni,⁴ tāni pi esa ‘Velāmassa dānamukhe idam⁵ nāma n’ atthī’ ti vacanapatham pacchinditum⁶ parivāratthāya adāsi.

Najjo maññe vissandantī ti nadiyo viya vissandanti.

Iminā ettakena⁷ satthā Velāmassa dānam kathetvā gahapati etam mahādānam na añño adāsi,⁸ aham adāsim, evarūpam pana dānam dadanto pi aham patiggahetum yuttarūpam puggalam nālattham, tvam mādise⁹ buddhe lokasmīm dissamāne¹⁰ dānam dadamāno kasmā cintesi’ ti setthissa desanam vadḍhento siyā kho pana te ti ādim āha.

Nanu ca yāni tadā ahesum rūpavedanāsaññāsamkhāra-viññāni,¹¹ tāni niruddhāni. Kasmā ‘aham¹² tena samayena Velāmo¹³ brāhmaṇo’ ti āha ti.¹⁴ Paveniyā¹⁵ avicchinnattā; tāni hi rūpādīni nirujjhāmānāni imesam paccayanī¹⁶ datvā niruddhāni aparāparam avicchinnam¹⁷ pavenim gahetvā evam āha.

Na tam koci dakkhiṇam sodheti ti koci samaṇo vā brāhmaṇo¹⁸ vā¹⁸ devo vā Māro vā utṭhāya tam dakkhinam sodheti ti vattabbo nāhosī¹⁹; tam hi dakkhiṇam sodhento uttamakoṭiyā Buddha, hetṭhimakotiyā Dhammasenāpati²⁰. Sāriputtaratherasadiso sāvako sodheyya.

Ditthisampannan ti dassanasampannam sotāpannam.

Idam tato mahapphalataran ti idam sotāpannassa dinna-dānam loki�amahājanassa sattamāsādhikāni sattasamvac-

¹ T. ādihi.

² K. pana.

³ M₁₀ °dāna-.

⁴ K. adānan ti sammatāni.

⁵ K. idan.

⁶ M₁₀ paricch°.

⁷ B. omits.

⁸ M₁₀ T. °sī ti.

⁹ M₁₀ T. mādisake.

¹⁰ B. ditthamāne.

¹¹ M₁₀ T. rūpavetanā°; T. °saññāsamkhārāviññānāni.

¹² T.K. ahan.

¹³ K. inserts nāma.

¹⁴ M₁₀ āhasati.

¹⁵ M₁₀ T. paven° throughout.

¹⁶ B.K. °ye.

¹⁷ B. °echinna.

¹⁸ M₁₀ omits.

¹⁹ M₁₀ T. na hosi; B. na hoti (=v.l. in P.).

²⁰ M₁₀ T. omit.

charāni ettakam̄ hiraññasuvanṇam̄ pariccajantena dinnānato mahapphalam̄.

Yo ca satam̄ ditthisampannānan¹ ti ettha ekassa sakadāgāmissa vasena ekuttarasatam̄² sotāpanne katvā sotāpannagaṇanā³ veditabbā.

Iminā upāyena sabbavāresu heṭṭhā heṭṭhā⁴ āgate⁵ anantarena⁶ anantarena⁴ satagunam̄ katvā puggalagāṇanā veditabbā.

Buddhapamukhan ti ettha sammāsambuddham̄ samghatheram̄ katvā nisinno saṅgho buddhapamukho saṅgho ti veditabbo.

“Cātuddisam̄ saṅgham̄ uddissā ti ettha⁷ cātuddisam̄ saṅgham̄ uddissa katavihāro nāma yattha cetiyam̄ patiṭṭhitam̄ hoti, dhammasavanam̄⁸ kariyati,⁹ catuhī disāhi¹⁰ bhikkhū āgantvā appaṭipucchitvā yeva pāde dhovitvā kuñcikāya dvāram̄ vivaritvā senāsanam̄ paṭijaggitvā¹¹ vasitvā yathā-phāsukam̄¹² gacchanti. So antamaso caturataniyā¹³ paññāsālā pi hotu,¹⁴ cātuddisam̄ saṅgham̄ uddissa katavihāro t' eva vuccati.

Saranam̄ gaccheyyā ti ettha maggenāgataṁ anivattanasa-raṇam̄¹⁵ adhippetam̄. Apare pan' āhu: attānam̄ niyyā-detvā dinnattā saraṇāgamanam̄ tato mahapphalataran ti vuttam̄.

Sikkhāpadam̄ samādiyeyyā ti pañca sīlāni gaṇheyya; sīlam̄ pi maggena āgataṁ anivattanasilam̄ eva kathitam̄.¹⁶ Apare pan' āhu: sabbasattānam̄ abhayadānassa dinnattā sīlam̄¹⁷ tato mahapphalataran ti vuttam̄.¹⁸

¹ M₁₀T. °sam̄pannan.

² M₁₀ °sata.

³ T. °ganā.

⁴ B.K. omit.

⁵ T. āgato; B.K. āgatena.

⁶ M₁₀ antarena twice; B. anantaro.

⁷⁻⁷ Missing in B.

⁸ B. dhammāsanam̄.

⁹ K. kariyayti.

¹⁰ B. adds ca; K. adds ca anudisāhi ca.

¹¹ T. °jaggetvā.

¹² M₁₀T. yathāsukham̄.

¹³ K. °rattaniyā.

¹⁴ B.K. hoti.

¹⁵ M₁₀ °āgata-anivattuṇam̄ sar°.

¹⁶ T. omits.

¹⁷ T. silān.

¹⁸ M₁₀ omits.

*Gandhuhanamattan*¹ ti gandha-ūhanamattam, dvīh' aṅgu-
līhi² gandhapiṇḍam gaheṭvā upasiṅghanamattam. Apare
pana³ ‘gadduhanamattan⁴ ti pāliṁ vatvā gāviyā ekavā-
ram thana-añchanamattan⁵’ ti attham vadanti.

*Mettacittan*⁶ ti sabbasattānam hitānupharanacittam; tam
pana appanāvasen’ eva⁷ gahitam.

*Aniccasāññan*⁸ ti maggassa anantarapaccayabhāvena si-
khāppattababalavipassanam⁹; upamāto¹⁰ pana imāni dānā-
dīni puññāni evam veditabbāni: sace pi³ hi Jambudipam¹¹
bheritalasadisam samatalam katvā koṭito paṭṭhāya pallaṅke
attharitvā ariyapuggale nisidāpeyya,¹² tathā sotāpannānam
dasa pantiyo assu, sakadāgāminam pañca, anāgāminam
adḍhateyyā,¹³ khīnāsavānam diyadḍhā,¹⁴ pacceka-buddhā-
nam ekā panti bhaveyya; sammāsambuddho ekako¹⁵ va;
ettakassa janassa dinnadānato sammāsambuddhassa din-
nam¹⁶ eva mahapphalam; itaram pana

Vihāradānam pānipātam¹⁷ sikkhā mettāya bhāvanā
khayato¹⁸ sammasantassa kalam¹⁹ nāgghati²⁰ solasim.*
Ten’ eva²¹ bhagavā parinibbānasamaye dhammānudham-
mapaṭipatti²² anuttarā pūjā²³ ti āha.

Sesam sabbattha uttānattham²⁴ evā ti.

Sihanādavaggo dutiyo.

¹ M₁₀ gadduhanamattan; T. gandhuhanamattam pî; B. gandho-
hanamattan.

² M₁₀ dvīhi aṅg°.

³ T. omits.

⁴ M₁₀ dohanamattan; B. gaddohana°; K. godohana°.

⁵ M₁₀ T. thanam añjana°; K. thana-añjana°.

⁶ B. mettā°.

⁷ T. °vasena.

⁸ T. °samñā.

⁹ M₁₀ B. sikhāpatta°.

¹⁰ T. upamato.

¹¹ M₁₀ °dipatalam.

¹² M₁₀ °yyam; T. °yym.

¹³ B. °teyyāni.

¹⁴ M₁₀ °dḍham; T. °dḍha.

¹⁵ M₁₀ ekato.

¹⁶ K. dinnadānām.

¹⁷ T. pānipāta; B. pānipāto; K. piṇḍapāto (=v.l. in B.); M₁₀ has
vihāre thito (?), and continues bhikkhu mettāya bhāvanā.

¹⁸ T. bhayato.

¹⁹ M₁₀ kalam.

²⁰ T. nāgghanti.

²¹ T. tena va.

²² T. °ttim.

²³ M₁₀ subhaddā.

²⁴ M₁₀ uttānam.

III.

1. Tatiyassa paṭhame *Uttarakurukā* ti *Uttarakuruvāśino*.
*Adhigaphanti*¹ ti adhibhavanti, adhikā² visiṭṭhā jetṭhakā honti.

Amamā ti nittañhā; Atṭhakathāyañ³ pana niddukkhā ti vuttam.

*Apariggahā*⁴ ti idam mayhan ti pariggaharahitā.

*Niyatāyukā*⁵ ti tesam hi nibaddham āyu⁶ vassasahassam eva gati pi⁷ nibaddhā, tato cavitvā⁸ sagge yeva nibbattanti.

Satimanto ti devatānam hi ekantasukhatāya⁹ sati thirāna hoti, nerayikānam ekantadukkhatāya¹⁰; imesam pana vokinna-sukhadukkhattā¹¹ sati thirā hoti.

Idha brahmacariyavāso ti Jambudipe buddha-paccekabuddhānam¹² uppajjanato atṭhaṅgikamagga-brahmacariyavāso¹³ pi idh' eva hoti.

2. Dutiye¹⁴ *javasampanno* ti padajavena sampanno.

Na vanṇasampanno ti na sarīravaṇṇena sampanno.

Purisakhaluṅkesu¹⁵ *javasampanno* ti nānajavena¹⁶ sampanno, *na vanṇasampanno* ti na gunavāṇṇasampanno.¹⁷

Sesam pālinayen' eva veditabbam; yañ c' ettha¹⁸ vattabbam siyā, tam¹⁹ Tikanipātavaṇṇanāya²⁰ vuttam eva.*

3. Tatiye *tañhām paṭicca* ti dve tañhā: esanatañhā²¹ esitatāñhā ca. Yāya tañhāya ajapatha-samkupathādīni pa-

* See Vol. II, 381.

¹ T. adhikāra.

² T. °kathā.

³ T. °ggahitā.

⁴ T. niyāvatāyukā.

⁵ T. āyuṁ.

⁶ T. pa-.

⁷ M₁₀B. omit.

⁸ M₁₀ °sukhittāya; B. °sukhitāya.

⁹ M₁₀ dukkhittāya; B. °dukkhitāya.

¹⁰ M₁₀ °dukkhatāya.

¹¹ M₁₀ pana buddhānam.

¹² T. adds ti.

¹³ M₁₀ continues javasampanno ti purisajavena sampanno; vanṇasampanno ti gunavāṇṇena sampanno. Sesam pāli²² and so on.

¹⁴ T. °khaṇḍumkesu.

¹⁵ T. nānajava²³.

¹⁶ B. gunavāṇṇena samp²⁴.

¹⁷ T. yañ hi tattha.

¹⁸ T. tan.

¹⁹ B.K. °yāp.

²⁰ T. adds ca.

tipajjivtā bhoge esati gavesati, ayam ¹esanatañhā nāma; yā² tesu³ esitesu gavesitesu pañiladdhesu tañhā, ayam esitatañhā⁴ nāma. Idha pana esanatañhā⁵ dañthabbā.

Pariyesanā ti rūpādi-ārammanapariyesanā; sā- hi⁶ esanatañhāya⁵ sati hoti.

Lābho ti rūpādi-ārammanapatiñlabho⁶; so hi⁷ pariyesanā-ya sati hoti.

Vinicchayo pana ñāna-tañhā-ditthi-vitakkavasena catubidho.

Tattha sukhavinicchayam⁸ jaññā⁹ sukha vinicchayam ñatvā ajjhattam¹⁰ sukham anuyuñjeyyā¹¹ ti ayam ñāna-vinicchayo.

¹²Vinicchayā ti dve vinicchaya: tañhānicchayō¹² ditthivinicchayō¹³ ti¹⁴; atthasata¹⁵ tañhāvicaritāni¹⁵ tañhāvinicchayo, dvāsañthi¹⁶ ditthiyo⁷ ditthivinicchayo.

‘Chando kho devānam inda vitakkanidāno’ ti* imasmim pana⁷ sutte idha¹⁷ vinicchayo ti⁷ vutto¹⁸ vitakkyeva āgato; labham¹⁹ labhitvā hi²⁰ itthāniñtham sundarāsundarañ ca vitakkena²¹ vinicchinanti²²: ettakam me rūpārammañathāya bhavissati, ettakam saddhārammañathāya, ettakam mayham bhavissati⁷ ettakam parassa, ettakam paribhuñjissāmi,²³ ettakam nidahissāmi²⁴ ti. Tena vuttam²⁵: labham pañcica vinicchayo ti.

* D. II, 277.

¹⁻¹ Missing in M₁₀.

² B. lābhesu.

³⁻³ Missing in T.

⁴ T. rūpādisu.

⁵ M₁₀ esanātañhāya; T. etarañatañhāya.

⁶ M₁₀ rūpārammañādipatiñlabho.

⁷ M₁₀ omits.

⁸ T. °ya; M₁₀ sukham v°.

⁹ T. jaññā; M₁₀ ñāti; B.K. jaññā ti; P. jaññā sukha-ajjhattam sukhamañu° and so on.

¹⁰ M₁₀ B. °tta.

¹¹ P. °yujeyyā.

¹²⁻¹² Missing in T.

¹³ T.B.K. add cā.

¹⁴ T.B. add evam āgatāni.

¹⁵ M₁₀ °satañ tañhā, omits vicaritāni.

¹⁷ T. iddhī°.

¹⁶ T. dvādasa.

¹⁸ T. bhogam.

¹⁸ T. vutte; M₁₀ omits.

²¹ B. °kken' eva.

²⁰ M₁₀ T. ti.

²² T. °echinnan ti, then etthakam me rūp°.

²³ M₁₀ °mi° ti.

²⁴ M₁₀ °mi (without ti).

²⁵ T. uttam.

Chandarāgo ti evam akusalavitakkena vitakkite vatthus-miṇ dubbalarāgo ¹ea² balavarāgo ea¹ uppajjati; idam³ hi³ idha chando ti dubbalarāgassādhivacanam.

*Ajjhosānan*⁴ ti alfaṇ mainan ti balavasanniṭṭhānam.

Pariggaho ti taṇḍhādiṭṭhivasena⁵ pariggahakaranam.

Macchariyān ti parchi sādhāraṇabhbhāvassa asahanatā; ten' ev' assa Porāṇā evam vacanattham vadanti: idam acchariyam mayham eva⁶ hotu, mā amīnassa⁷ acchariyam hotū ti pavattattā 'macchariyān' ti vuccati⁸ ti.

*Ārakkhā*⁹ ti dvārapidahanamañjūsāgopanādivasena¹⁰ sut-thu³ rakkhanam.

Adhikarotī ti *adhikaranam*, kāraṇass' etam nāmam.

Ārakkhādhibhikaranan ti bhāvanapūmsakam, ārakkhāhetū¹¹ ti attho.

Danḍādānādisu paṭisedhanattham¹² danḍassa ādānam danḍādānam,³ ekatodhārādino satthassa ādānam *satthādānam*.³

Kalaho ti kāyakalaho pi vācākalaho pi.

Purimo¹³ *viggaho*; pacchimo¹³ *vivādo*.

*Tuvamtuwan*¹⁴ ti agāravavasena tuvamtuvaṇ-vacanam.

4. Catuthe *sattāvāsā* ti sattānam āvāsā,¹⁵ vasanaṭṭhānām¹⁶ ti attho.

Tattha³ suddhāvāsā¹⁷ pi³ sattāvāso³ va, asabbakālikattā pana³ na gahitā; suddhāvāsā hi¹⁸ buddhānam khandhāvāraṭṭhānasadisā,¹⁹ asaṃkheyayakappesu²⁰ buddhesu anibbatantesu²¹ tam ṭhānam suññam²² hoti. Iti asabbakālikattā na gahitā.

* 1-1 Missing in M₁₀B. (mentioned by P. as v.l.).

² K. omits.

³ M₁₀ omits.

⁴ T. °sānam, omits ti.

⁵ M₁₀ taṇḍhāvasena (=v.l. in P.).

⁶ T. mayh' eva.

⁷ M₁₀ amīnassā, omits acchariyam hotū.

⁸ M₁₀ °ti (without ti).

⁹ T.B. ārakkho.

¹⁰ M₁₀ dvārapidahaṇamañjūsago°.

¹¹ T. ārakkhā hotū.

¹² M₁₀ pātanisedh° (!); B.K. paranisedh°.

¹³ T. repeats.

¹⁴ T. tivantuvan.

¹⁵ M₁₀ āvāsanatth°; B. āvasanatth°.

¹⁶ T. °ṭṭhānan.

¹⁷ K. °so.

¹⁸ T. ti.

¹⁹ K. °vārasadisā.

²⁰ M₁₀,B.K. °kappe.

²¹ M₁₀,B.K. anibbattesu.

²² M₁₀ sumñō.

Sesam etha viññānatthitisu vuttanayen' eva veditabbam.

5. Pañcame yato ti yasmin̄ kāle.

Suparicitañ hotī ti sut̄hu upacitam¹ suvaddhitam² hoti.

Kallam vacanāyā ti yuttam³ vattum.

Vītarāgan ti vigatarāgam.⁴

Asārāgadhamman⁵ ti⁶ na samrajjanasabhāvam.⁷

Anāvattidhamman⁸ ti anāvattanasabhāvam⁹ anibbat-
tāraham,¹⁰ appat̄isandhikabhāven' eva¹¹ nirujjanasabhā-
van¹² ti attho.

Imasmim sutte khināsavo va kathito.

6. Chat̄he Candikāputto ti mātunāmavasena paññāto
Candikāputtathero.

Cetasā cittam paricitañ hotī ti cittācārapariyāyena¹⁵
cittācārapariyāyo¹⁵ cito¹⁶ vad̄dhitō hoti.¹³

Cetasā cittam suparicitañ¹⁷ ti cittācārapariyāyena¹⁵ cit-
tācārapariyāyo¹⁵ uparūpari¹⁸ cito¹⁹ suvaddhitō hoti.

*Nev'assa cittam pariyādiyantī ti tāni ārammañāni tas-
sa khināsavassa cittuppādam gahetvā khepetvā²⁰ thātum
na sakkonti.²¹*

*Amissikatan²² ti tāni ārammañāni anallinattā²³ tehi amis-
sikatañ.*

¹ T. uparicitañ.

² M₁₀ vad̄dhitam.

³ T. yutta.

⁴ M₁₀ has Virāgan ti vītarāgam; M₁₀ adds arajjanasabhāvam, B. adds
asajjanabhbāvam (both omit the following passage).

⁵ K. asarāga°.

⁶ K. adds rāgena.

⁷ K. sārajjana°.

⁸ M₁₀ abhbāvatti°; T. anāpatti°.

¹⁰ T.B. na nibbattira ham.

⁹ T. anāvattasabh°.

¹¹ M₁₀ apati°; T. °sandhikam n' eva (!); K. °sandhikasabh°.

¹² T. rañjanasabh°.

¹³⁻¹³ Missing in K.

¹⁴ M₁₀ B. omit.

¹⁵ M₁₀ B. cittavāra° (=v.l. in P.).

¹⁷ K. °citam hotī.

¹⁶ T. thito.

¹⁸ B.K. uparupari.

¹⁹ M₁₀ suparicito; B.K. sucito.

²¹ M₁₀ sakkoti.

²⁰ M₁₀ omits.

²² M₁₀ amissi° both times.

²³ T. analimattā; B. anatthikattā.

Anejjapattan¹ ti aniñjanabhāvam² nipphandanabhāvam pattam.

Silāyūpo ti silāthambho.

Solasokkukko ti Uighato solasahattho.

Hetṭhānemamgama ti āvātassa hetṭhā gata.

Upari nemassā ti³ upari āvātassa.⁴

*Sunikātattā*⁵ ti ayamusalehi koṭṭetvā koṭṭetvā⁶ suṭṭhu nikhātattā.

Evam eva kho ti ettha silāyūpo viya khīnāsavo daṭṭhabbo, mahāvātā viya chasu dvāresu uppajjanakā⁷ kilesā, catuhi disāhi āgantvā vātānam⁸ silāyūpam⁹ cāletum asamatthabāvo viya chasu dvāresu uppajjanakakilesānam khīnāsavassa cittam cāletum asamatthabāvo veditabbo.

Imasmim¹⁰ sutte khīnāsavo va kathito.

7. Sattame *bhayaṁ verāṁ pasavatī* ti cittutrāsabhayañ ca¹¹ puggalaverañ ca paṭilabhati.¹²

Celasikan ti¹³ cittanissitam.¹⁴

Dukkhan ti kāyavatthukam.¹⁵

Domanassan ti paṭighasampayutta¹⁶-dukkham.

Imasmim sutte sotāpattimaggo kathito.

8. Atṭhamāpi bhikkhusaṃghassa kathitam.

Imasmim pana sotāpanno va¹⁷ kathito ti¹⁸ vuttam.¹⁹

9. Navame āghātavatthūn²⁰ ti āghātakāraṇāni.

Āghātarūpa bandhatī ti kopam bandhati karoti²¹ uppādeti.

10. Dasame āghātapaṭivinayā ti āghātassa paṭivinaya-kāraṇāni.

¹ M₁₀ ānejjapattan; B. āneñjapattan; K. āneñjappattan.

² T. aniñjabhāvam.

³ M₁₀ omits upari nemassā ti; T. omits ti.

⁴ M₁₀ bhavā tassa (!).

⁵ T. sunikātattā and suṭṭhu nikātattā.

⁶ M₁₀ K. omit.

⁷ T. uppajjanakil^o.

⁸ M₁₀ vātāsil^o.

⁹ B.K. insert pi.

¹⁰ T. °bhayaṁ verañ ca; K. °bhayaṁ c' eva.

¹¹ M₁₀ only labhati.

¹² M₁₀ B. °sikam pi.

¹³ M₁₀ citta[nissitam]; B. omits.

¹⁴ M₁₀ B. °vatthu.

¹⁵ K. °ttam.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ M₁₀ agh° throughout.

¹⁸ M₁₀ B. omit.

Tam *kut'* *ettha labbhā* ti tam anatthacaraṇam mā ahosi
ti etasmim puggale kuto labbhā, kena kāraṇena sakkā laddhum,
paro nāma parassa attano cittaruciya anattham
karoti ti evam cintetvā āghātam pativineti.

Athavā: sacāham patikopam¹ kareyyam, tam kopaka-
raṇam² ettha puggale kuto labbhā, kena kāraṇena laddhab-
ban³ ti attho.

Kuto lābhā ti pi pātho; sacāham ettha kopam karey-
yam, tasmim me kopakaraṇe kuto⁵ lābhā,⁶ lābhā⁶ nāma
ke siyun⁷ ti attho; imasmiñ ca⁸ atthe *tan* ti nipātamattam
eva hoti.

11. Ekādasame *anupubbanirodhā* ti anupaṭipāṭinirodhā.

Sesam sabbattha uttānam⁹ evā ti.

Satiāvāsavaggo tatiyo.

IV.

1. Catutthassa paṭhame *anupubbavihārā* ti anupaṭipāṭi-
yā samāpajjitatabbavihārā.

2. Dutiye *yattha kāmā nirujjhanti* ti yasmim thāne kāmā
vūpasammanti.¹⁰

Nirodhetvā ti appavatte¹¹ katvā.¹¹

Nicchātā ti taṇhādiṭṭhicchātānam¹² abhāvena nicchātā.

Nibbutā ti antoparitāpanakilesānam¹³ abhāvena nibbutā.

Nittāñhā ti kāmatañhāya nittāñhā.¹⁴

*Pāragatā*¹⁵ ti kāme¹⁶ pāram gatā.

Tad-aṅgenā ti tena¹⁷ jhānaṅgena.¹⁷

¹ M₁₀B. only kopam (= v.l. in P.).

² M₁₀ °kiraṇam.

³ T. laddhan; K. sakka laddhun.

⁵ M₁₀ ku.

⁶ B. omits; M₁₀ only once.

⁷ M₁₀ siyan.

⁸ M₁₀ °smim (without ca).

⁹ B. uttānattham.

¹⁰ M₁₀ °samanti.

¹¹ B. appativatte katvā; K. appativattetvā.

¹² M₁₀ °diṭṭhicchātānam.

¹³ M₁₀B. attaparitāpanakil°; T. antoparipanakkil°.

¹⁴ M₁₀ Tinnā ti kāme tinnānittinnā; B. Tinnā ti kāmato tinnā;

K. Tinnā ti kāme tinnā.

¹⁵ M₁₀B. pāramg°.

¹⁶ M₁₀K. kāma°.

¹⁷ M₁₀ ten' aṅgena.

Ettha kāmā nirujjhanti ti ettha paṭhamajjhāne kāmā nirujjhanti.

¹*Te cā ti ye¹ paṭhamajjhānam samāpajjanti,² te kāme nirodhetvā nirodhetvā³ viharanti nāma.*

Pañjaliko⁴ ti paggahita-añjali hutvā.⁵

Payirupāseyyā⁶ ti upatṭhāpeyya.⁶

Iminā upāyena sabbattha attho veditabbo.

3. Tatiye Udāyi⁷ ti Lāludāyitthero.⁷

Etad eva kho 'ttha⁸ ti etad eva kho ettha.

Kāmasahagatā ti kāmanissitā.

Samudacarant⁹ ti manodvāre sañcaranti.

Ābādhāyā¹⁰ ti ābādhanāya⁹ pīlanāya.¹⁰

Pariyāgend¹¹ ti kārañena.

Evam sabbavāresu attho veditabbo.

Imasmim sutte avedayitasukhaṃ¹¹ nāma kathitam.

4. Catutthe pabbateyyā¹² ti pabbatacārinī.¹²

Na suppatiṭṭhitān patiṭṭhāpetvā¹³ ti yathā suppatiṭṭhitā hoti, evaṃ na patiṭṭhapetvā.¹⁴

Taṃ⁹ nimittan ti taṃ paṭhamajjhānasamkhātam nimittam.

Na¹⁵ svādhītīsamāno¹⁶ adhitthāti ti yathā sutṭhu adhitthitanū hoti, na¹⁶ evam adhitthāti.

Anabhīhiṃsamāno¹⁷ ti⁹ apothento¹⁸ aviheṭhento.¹⁸

Mudu cittam hoti na¹⁹ kammaññan²⁰ ti yathā vipassanā-cittam lokuttaramaggakkhaṇe mudum²¹ kammakkhamāna-

¹⁻¹ M₁₀ ke te ti; B. tatiye.

² B. °tī.

³ M₁₀B.K. omit.

⁴ M₁₀ °kū.

⁵ M₁₀B. °añjaliṃ katvā; K. °añjaliko hutvā.

⁶ T. °t̄hāpeyyā.

⁷ B. Kālud^o; K. Lojud^o.

⁸ B.K. khvetthā; M₁₀T. spoiled.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀T. pīl^o.

¹¹ M₁₀ avedayika^o; T. avedanissita^o.

¹² M₁₀ °cārini.

¹³ M₁₀ °t̄hāpetvā.

¹⁴ M₁₀B.K. °t̄hāpetvā.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ T. sammādit^ohitānū.

¹⁷ M₁₀ omits; T. anabhīhiṃsamāno; K. °hisamāno.

¹⁸ M₁₀ apothento ahethento; T. ahethento aviheṭhento; K. anasū-dhento alone.

¹⁹ M₁₀B. omit.

²⁰ T.K. kammaniyan.

²¹ T. °maggakhamuddam; B.K. have mudu.

kamma-yoggam hoti, evam assa abhiññā-pādakam catutthajjhāna-cittam¹ mudu² hoti kammaññam.

Appamāṇo samādhī³ ti catubrahma-vihāra-samādhi pi⁴ maggaphala-samādhi⁵ pi⁵ appamāṇo samādhī nāma; idha pana appamāṇam appamāṇārammaṇan ti iminā pariyāyena suppaguṇo⁶ samādhī appamāṇa-samādhī ti daṭṭhabbo.

So appamāṇena samādhīnā subhāvitend⁷ ti imasmin thāne ayam bhikkhu vipassanām vadḍhetvā arahattam patto.⁸

Idāni khīñāsa-vassa abhiññā-paṭipāṭim dassento *yassa yassa cō⁹* ti ādim āha.

5. Pañcame āśavānañ khayān ti arahattam.

Yad¹⁰. eva¹¹ tattha hoti⁵ rūpagatan ti tasmin paṭhamajjhānakkhaṇe vatthuvasena vā⁸ cittasamuṭṭhānikādivasena vā yam rūpañ nāma⁸ pavattati; vedanāgatādīni sampayut-tavedanādīnam¹¹ vasena veditabbāni.

Te dhamme¹² ti te rūpādayo pañcakkhandhadhamme.

Aniccatō ti ādisu⁸ hutvā⁸ abhāvākārena aniccatō, pati-pilanākārena¹³ dukkhato, rujanākārena¹⁴ rogato, anto dussa-naṭṭhena gandato, anupaviṭṭhaṭṭhena⁸ anukantanaṭṭhena¹⁵ ca sallato, dukkhamanaṭṭhena¹⁶ aghato, ābādhanaṭṭhena⁸ ābādhato, asakaṭṭhena¹⁷ parato, palujjanaṭṭhena¹⁸ palokato, assāmikaṭṭhena¹⁹ suññato, avasavattanaṭṭhena anattato.

Samanuṭṭassati¹ ti balava-vipassanā-paññāya passati.

Tehi dhammehī ti tehi pañcakkhandhadhammehi.

Pativāpeti²⁰ ti nibbāna-vasena²¹ nivatteti.

¹ T. °jjhānamuducitta.

² T. mudum; K. mudukom.

³ M₁₀ samādhī (without ti).

⁴ T. °samādhī ti.

⁵ T. omits.

⁶ M₁₀B. appaṅguṇa.

⁷ M₁₀ °bhāvito.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ M₁₀ yassa yassā; K. yam yass' evā.

¹⁰ M₁₀ yeva.

¹¹ K. samyutta°.

¹² T. dhammā.

¹³ M₁₀T. patipil°; B. patipīl°; K. paripīl°.

¹⁵ T. °kampanaṭṭhena.

¹⁴ K. rujj°.

¹⁶ T. °dukkatṭhena.

¹⁷ T. āsakaṭṭhena; M₁₀ ana[tta]ṭṭhena; B. anattatṭhena.

¹⁹ K. asā°.

¹⁸ M₁₀ palujj°.

²⁰ T. pativāreti; B. patipādeti; K. patiṭṭhāpeti.

²¹ B. nipphanna°; K. nibbindana°.

Amatāya¹ dhātuyā ti nibbānadhātuyā.

²*Cittam upasam̄harati ti³ nāmena ānisam̄saṁ disvā otareti.*

Santam ti paccāñikasantatāya santam.

Paññātan⁴ ti atappakan.

So tattha thito āsavānam khayam pāpuṇātī ti so tasmiṁ pathamajjhāne thito tam balavavipassanam vadīhetvā arahattam pāpuṇātī.

Aparo nayo: *so tehi dhammehi* ti yasmā aniccato ti ādisu aniccato palokato ti dvīhi padehi aniccalakkhaṇam kathitam, dukkhato ti ādīhi chahi dukkhalakkhaṇam, parato suññato anattato ti tīhi anattalakkhaṇam, tasmā so tehi evam tilakkhaṇam āropetvā ditṭhehi antosamāpattiyan pañcakkhandhadhammehi.

Cittam paṭivāpetī⁵ ti cittaṇi paṭisaṁharati moceti apaneti.

Upasam̄harati ti vipassanācittam⁶ tāva⁷ savanavasena⁸ thutivasena pariyattivasena paññattivasena ca ‘santam nibbānam’ ti evam assaṅkhatāya amatāya dhātuyā² upasam̄harati,⁹ maggacittam¹⁰ nibbānam ārammaṇapakaraṇavasen’ eva¹¹ ‘etam santam etam paññātan¹²’ ti na⁷ evam vadati, iminā pan’ ākārena¹³ tam paṭivijjhanto tattha cittam upasam̄haratī ti attho.

So tattha thito ti tassā tilakkhaṇārammaṇāya¹⁴ vipassanāya thito.

Āsavānam khayam pāpuṇātī ti anukkamena cattāro magge bhāvetvā arahattam pāpuṇātī.¹⁵

Ten’ eva¹⁶ dhammarāgenī ti samathavipassanā-dhanumē¹⁷ chandarāgenā.

¹ M₁₀ amanāpuya.

²⁻² Missing in M₁₀ and B.

³ K. adds here balavavipassanāpaññāya passati.

⁴ T. paññātan.

⁵ K. patitthāpetī.

⁶ T. °cittan.

⁷ K. omits.

⁸ K. vasana°.

⁹ B. °tī ti.

¹⁰ M₁₀B. only cittam.

¹¹ M₁₀ ārammaṇavasena; B. ārammaṇavasen’ eva.

¹² T. paññātan; B. paññātam evam; M₁₀B. continue ti iminā, omitting na evam vadati.

¹³ M₁₀B. pakārena; K. pakāren’ etam paṭī°.

¹⁵ T. °tī ti.

¹⁴ M₁₀ B. tilakkhaṇāya.

¹⁷ B. omits; M₁₀ ante.

¹⁶ M₁₀ tena.

Dhammanandiyā¹ ti tass' eva vevacanaṁ; samathavipas-

sanāsu hi sabbaso chandarāgām paryādātum sakkonto²

arahattam³ pāpuñāti,² asakkonto anāgāmi³ hoti.

Tinapurisake⁴ vā ti potthakarūpe⁵ vā. • •

⁶Dūre kāṇḍam⁷ pāteti⁸ ti⁶ dūrepāti.⁹

Avirādhitam¹⁰ vijjhati¹⁰ ti akkhaṇavedhī.¹¹

Yad¹² eva¹² tattha hoti vedanāgatan ti idha rūpam¹³ na

gahitam. Kasmā? samatikkantattā¹⁴; ayam hi hetṭhā

rūpāvacarajjhānam¹⁵ samāpajjivā rūpam atikkamitvā¹⁶

arūpāvacarasamāpattim¹⁷ samāpanno¹⁸ ti¹⁹ samathavase-

nāpi tena²⁰ rūpam samatikkantam, hetṭhā rūpam samma-

sitvā tam atikkamma²¹ idāni arūpam sammatasati²² ti

vipas-

sanāvasenāpi tena²⁰ rūpam samatikkantam,²³ āruppe²⁴

pana sabbaso pi²⁵ rūpam n' attihī²⁶ ti tam sandhāyāpi²⁷

idha² rūpam na gahitam.

Atha nevasaññā-nāsaññāyatanam kasmā na gahitan ti?

Sukhumattā; yasmīm hi cattāro pi²⁸ arūpakkhandhā su-

khumā² na sammasanūpagā.²⁹ Ten' ev' āha: *iti kho bhikkhave yāvatā saññāsamāpatti tāvatā aññāpaṭivedho* ti. Idam

vuttam hoti: yāvatā³⁰ sacittakasamāpatti nāma atthi,

tāvatā³¹ olārike³² dhamme sammasato aññāpaṭivedho hoti

¹ M₁₀ dhammena niyāti.

² M₁₀B. omit.

³ M₁₀T. °mi.

⁴ K. °purisarūpake.

⁵ K. tinapotthaka°.

⁶⁻⁶ Missing in M₁₀.

⁷ B. kānde.

⁸ T. pāteti (*without ti*).

⁹ T. °pāti.

¹⁰ M₁₀ omits; T. avirāgitam v° (!).

¹² M₁₀ yeva.

¹¹ M₁₀ °vedi; T. °vedhi.

¹⁴ T. samatikkanto.

¹³ M₁₀ rūpan.

¹⁶ M₁₀ atikkamati.

¹⁵ M₁₀ rūpajjhānam.

¹⁸

¹⁷ M₁₀ arūpam; B. arūpāvacaram.

¹⁹ M₁₀K. pi.

¹⁸ K. samāpajjanto.

²¹ M₁₀K. atikkamitvā.

²⁰ B. nena; K. anena.

²³ M₁₀B.K. atikkantam.

²² M₁₀ °ti (*without ti*).

²⁵ T. after rūpam.

²⁴ M₁₀ āruppam; B. arūpam.

²⁷ M₁₀B. sandhāya pi.

²⁶ M₁₀ n' atthi (*without ti*).

²⁹ M₁₀B.K. °sanopagā.

²⁸ P. omits.

³¹ T. tāva te.

³⁰ T. yāva.

³² T. ol°.

arahattam̄ sampajjati¹; nevasaññā-nāsaññāyatanam̄² pana sukhumattā saññāsamāpatti³ ti na⁴ vuceati.

Jhāyīh' ete⁵ ti jhāyihi⁶ jhānābhīratchē⁷ etāni.⁸

Vutṭhakītrā ti⁹ tato¹⁰ samāpattito vutṭhāya.¹⁰

Samakkhātabbānī¹¹ ti¹¹ sanumā akkhātabbānī¹²; 'san-tāni pañitāni¹³' ti evam̄¹⁴ kevalam̄¹⁴ ācikkhitabbāni thometaabbānī¹⁵ vaññetabbānī¹⁶ ti.

6. Chatthe sambādhe ti pañcakāmaguṇasambādhe.

Okāsādhigamo ti okāsassa adhigamo.

Sattānam̄ visuddhiyā ti sattānam̄ visuddhim̄¹⁷ pāpanat-thāya.

Samatikkamāyā ti samatikkamanatthāya.

Atthagamāyā¹⁸ ti attham gamanatthāya.

Ñāgassa adhigamāyā ti sahavipassanakassa¹⁹ maggassa²⁰ adhigamanatthāya.²¹

Nibbānassa sacchikiriyāyā ti apaccayauibbānassa²² pac-cakkhakaraṇatthāya.

Tad era nāma eakkhum̄²³ bhavissati ti taññeva pasāda-cakkhu²⁴ asambhinnam̄²⁵ bhavissati.

Te rūpā ti tad eva²⁶ rūpārammaṇam̄ āpātham̄ āgamis-sati.²⁷

Tañ c' āyatanañ no²⁸ patisarvvedissati²⁹ ti tañ ca rūpāya-tanañ na jānissati.

¹ M₁₀ sammajj°; T. samāpajj°.

² M₁₀ °āyatanañnañ.

³ M₁₀ samāpatti, without ti.

⁴ T. omits.

⁵ M₁₀ jhāyīhī; B. jhāyī.

⁶ M₁₀ B. omit.

⁷ B. °rato tehi.

⁸ T. ete.

⁹ B. omits.

¹⁰ M₁₀ utṭhāya.

¹¹ M₁₀ B. omit; K. sammadakkhātabbānī ti.

¹³ M₁₀ etāni.

¹² M₁₀ °nī ti.

¹⁴ M₁₀ °nī, omits vaññetabbānī.

¹³ M₁₀ eva kevalam̄.

¹⁵ M₁₀ °nī, omits vaññetabbānī.

¹⁴ T. °ni, without ti.

¹⁷ T.K. °ddhi.

¹⁸ M₁₀ atthamq°; B.K. atthañg°.

¹⁹ M₁₀ °vipassanāya.

²⁰ T. maggapaññāssa.

²¹ T. °gamathāya.

²² M₁₀ appacc°.

²³ M₁₀ eakkhu.

²⁴ T. cokkhum̄; M₁₀ B. paññācakkhu.

²⁶ M₁₀ te va; B. tato.

²⁵ M₁₀ abhinnam̄.

²⁷ T. na.

²⁷ B. bhavissati.

²⁹ M₁₀ B. °sañvivediyatī.

Sesusu pi es' eva nayo.

Udāyi ti Kāludāyitthero.¹

Saññī-m-eva nu kho ti sacittako² yeva nu kho; *ma-kāro*³ padasandhimattam.

*Kiṁ*⁴-*saññī* ti katarasaññāya⁵ saññī hutvā.

Sabbaso rūpasaññānan ti idam kasmā gaṇhi,⁶ kiṁ⁷ pathamajjhānādisamañgino rūpādipaṭisam̄vedanā⁸ hoti ti. Na⁹ hoti¹⁰; yāva⁹ pana kasinārūpam ārammaṇam hoti, tāva rūpam samatikkantam¹⁰ nāma na hoti. Tam⁷ asamatikkantatāya¹¹ paccayo bhavitum¹² sakkhissati, samatikkantattā¹³ pana¹⁴ tam¹⁵ n' atthi nāma¹⁶ hoti; nathitāya paccayo bhavitum¹⁷ na sakkotī ti dassetum idam eva¹⁸ gaṇhi.

*Jatilagāhiyā*¹⁹ ti Jatilagaha²⁰-nagaravāsinī.²¹

*Na cabbhinato*²² ti¹⁴ ādisu rāgavasena na²³ abhinato, dosavasena na²⁴ apanato.

²⁵*Sasamkhārena sappayogena*²⁶ kilese niggānhitvā vāretvā thito, ²⁷kilesānam pana¹⁴ chinnante²⁸ uppanno²⁹ ti na *sasamkhāraniggayhavāritavato*.³⁰

Vimuttattā thito³¹ ti kilesehi vimuttattā yeva patitīthito.³² *Thitattā* santusito⁷ ti⁷ patitīthitattā⁷ yeva santuttho nāma jāto.

¹ M₁₀ Kāludāyitthero.

² M₁₀ cittako; T. samñicittako.

³ T. °khāro.

⁴ M₁₀ T. omit.

⁵ M₁₀ katasaññāya.

⁶ T. gaṇhi ti; M₁₀B. gaṇhatī ti.

⁷ M₁₀B. omit.

⁸ M₁₀B. °sam̄vedi (M₁₀ °di) nāma.

⁹ M₁₀ yamp; B. yā.

¹⁰ M₁₀B.K. asamatikk°, omit na.

¹¹ M₁₀B. °kkantattā.

¹² B. adds na.

¹³ T. °kkantā; K. asamati°.

¹⁴ T. omits.

¹⁵ K. adds ca.

¹⁶ T. adds na. •

¹⁷ T. bhavitun.

¹⁸ T. idham eva.

¹⁹ B. Jatilavāsikā.

²⁰ M₁₀B. only Jatila.

²¹ M₁₀ vāsini.

²² M₁₀ cabhinako.

²³ M₁₀ omits; T. an-.

²⁴ M₁₀ c'.

²⁵ B.K. add na.

²⁶ T. sampay°.

²⁷ T. adds tato. ²⁸ M₁₀ chindante; B. pacchinnante (omits pana).

²⁹ M₁₀ uppannattā.

³⁰ M₁₀ na samkhāra°; T. na samsamkāra°; B. °niggayhavārivāvato.

³¹ M₁₀ vimuttatā hoti (*without* ti).

³² M₁₀B.K. thito.

Santusitattā nō paritassatī ti¹ santutthattā² yeva paritassam³ nāpajjati.⁴

Ayam bhante Ānanda samādhī⁵ kiṁ-phalo ti iminā ayam theri⁶ tālaphalamp⁷ yeva⁸ gahetvā ‘idam phalaṁ kin⁹ nāmā’ ti puechamānā viya arahattaphalasamādhiṁ gahetvā ‘ayam bhante Ānanda samādhī kiṁ-phalo vutto bhagavata’ ti puechati.

Aññāphalo⁸ vutto ti aññā vuccati arahattam,⁹ arahattaphalasamādhi nām’ eso¹⁰ vutto bhagavatā ti attho.

Evaṁ-saññī pē ti imāya arahattaphalasaññāya¹¹ saññī pi tad āyatanaṁ no paṭisamvvedeti¹² ti evam̄ inasmim̄ sutte arahattaphalasamādhi¹³ kathito ti.

7. *Sattame lokāyatikā¹³ ti lokāyatapāṭhakā.¹⁴*

Satatan ti sadā.

Saṁtan ti nirantaram.

Tiṭṭhat’ etan ti tiṭṭhatu etam¹⁵; mā etam paṭhapetha,¹⁶ ko vo¹⁷ eten’ attho.¹⁸

Dhammay vo brāhmaṇā desissāmī¹⁹ ti aham̄ vo catusaccadhammay desissāmī.

Dalhadhammo²⁰ ti dalhadhanum̄ gahetvā ṭhito.

Dhamuggaho²¹ ti issāso; dalhadhanu²² nāma dvisahassat-thānam²³ vuccati,²⁴ dvisahassatthāmām̄ nāma yassa²⁵

¹ M₁₀ adds kiṁ.

² M₁₀ samutthho.

³ M₁₀ paritassam̄ nāpajjati; T. paritassanā uppajjati.

⁴ T. °dhiṁ.

⁵ M₁₀ T. theri.

⁶ M₁₀ °phalamp̄ ūeva; K. °phalaññeva; B. only phalaññeva.

⁷ M₁₀ kiṁ; T. omits; B.K. kiṁ-phalamp̄.

⁸ T. °ampñaphalo.

⁹ M₁₀ omits.

¹⁰ M₁₀ nāma so.

¹¹ M₁₀ °phalapamñāya.

¹² M₁₀ °sañivedī.

¹³ T. lokāyatanikā.

¹⁴ B. lokavūdakā.

¹⁵ M₁₀ omits; T. evam̄.

¹⁶ B. vadapetha.

¹⁷ T. omits; M₁₀ ko te; B. ko vā.

¹⁸ T.B.K. etena attho.

¹⁹ M₁₀ °mi (without ti); T.B. dessessamī and desessami; K. desis-samī, but desessami.

²⁰ T. °dhammū.

²¹ T. °ggato.

²² T. °dhanum̄.

²³ M₁₀ T. omit.

²⁴ T. omits.

²⁵ M₁₀ repeats nāma assa.

āropitassa jiyābandho lohasisādīnam bhāro dane gahetvā yāna kaṇṭhappamāṇam¹ ukhittassa paṭhavito muccati.

Sikkhito ti dasa dvādasa² vassāni ācariyakule³ uggahitasippo.

Katahattho ti eko sippam eva ugganhāti,⁴ katahattho na hoti, ayam⁵ pana⁶ katahattho⁶ cinnavasibhāvo.⁶

*Katūpāsano*⁷ ti rājakulādisu⁸ dassitasippo.

*Lahukena asanend*⁹ ti anto susiram katvā tūlādīhi pūretvā katalakkhaparikammenna¹⁰ sallahukakandena; evam katam hi eka-usabhagāmī¹¹ dve usabhāni¹² gacchati . . . pe¹³ . . . attha-usabhagāmī¹⁴ solasa usabhāni¹⁵ gacchati.

Appakasirend ti niddukkhena.

Atipāteyyā ti atikkameyya. Idam vuttam hoti: yathā so dhanuggaho tam vidathicaturaṅgulam chāyam sīgham eva atikkameti,¹⁶ evam² sakalacakkavālam¹⁷ sīgasīgham¹⁸ atikkamanasamatthena¹⁹ padajavena²⁰ samannāgato.

Sandhāvanikāyā ti padasā dhāvanena.²¹

Evan āhaṇsū ti evam vadanti.

8. Atthame *samupabbūlhō*²² ahosi ti paccupatthito ahosi.

Samgāmeyyāmā ti samgāmam kareyyāma yujjheyyāma.

*Apayamṣvevā*²³ ti palāyimsu yeva.

*Uttarena*²⁴ mukhā²⁴ ti²⁴ uttarāmukhā²⁵ hutvā.

¹ M₁₀ °ppamāṇā; B. °ppamāṇā. ² M₁₀ omits.

³ M₁₀ cāriyakule.

⁴ M₁₀ eko sippa ugganhāti.

⁵ M₁₀ B. omit.

⁶ M₁₀ cinnā°; M₁₀ K. °vasī°.

⁷ M₁₀ K. katup°.

⁸ M₁₀ rājaparisatīm.

⁹ B. ās°.

¹⁰ T. katalākhāp°.

¹¹ M₁₀ B. omit gāmī.

¹² T. usabhagāmī.

¹³ M₁₀ T.B. omit.

¹⁴ M₁₀ atthūsabha; B. atthusabha pi (*both omit gāmī*).

¹⁵ B. adds pi.

¹⁶ B. °kkāmeti.

¹⁷ M₁₀ °vāla.

¹⁸ T. sīgham sīgham; M₁₀ B.K. sīgham alone.

¹⁹ M₁₀ omits samatthena.

²⁰ M₁₀ B. only javena.

²¹ M₁₀ dhāvane.

²² B. °byūlhō; K. °byuūlhō.

²³ T. apayamṣu yevā; M₁₀ B. apayimṣu yevā; K. apassimṣvevā

(=v.l. in B.).

²⁴ M₁₀ omits; T. uttānamukha ti; B.K. uttarābhīmukhā ti.

²⁵ T. uttara°.

Abhiriyant' evā¹ ti anubandhanti yeva.

*Bhīruttānagalienād*² ti bhīruttānam bhayaniवारानम³ pati॑ थत्थानाम⁴ gatena.⁴

Akarāṇīyā ti yuddhena kiñci akattabbā.

Kasmā pan' esa⁵ saṅgāmo hoti ti. Asurā hi pubbe Tāvatiṁsa bhavaṇavāśino.⁶ Te cittapāṭaliya⁷ pupphana-kāle dibba pāricchattaka puppham⁸ anussaranti. Tato uppānakodhā⁹ 'gaṇhatha deve¹⁰' ti sammukha sammukha-ṭhānen' eva¹¹ Sinerū abhirūhanti.¹² Devā pi nikkhāmanti. Tesam gopālakadārakānam aññamaññam akkadaṇḍakehi¹³ paharaṇasadiṣam yuddham hoti. Sakko deva-rājā hetṭhā pañcasu ṭhānesu ārakkham ṭhapetvā upari devapuram parivāretvā attasadiṣā vajirahatthā¹⁴ patimā ṭhapāpesi.¹⁵ Asurā hetṭhā pañca ṭhānāni paṭibāhitvā abhirūlhā.¹⁶ Indapaṭimāyo disvā nivattitvā asurapuram eva gacchanti.

*Dakkhiṇena*¹⁷ mukhā ti dakkhiṇāmukhā¹⁸ lutvā.

Apadām vadhitvā¹⁹ ti²⁰ nippadām²¹ niravasesam vadhitvā.¹⁹

Adassanam gato ti Mātro pi vaṭṭapādakam²² katvā rūpāvacara-catutthajjhānam samāpannassa cittam jānāti, tad eva vipassanāpādakam katvā samāpannassa cittam jānāti; arūpāvacarasamāpatti pana vaṭṭapāda²² vā²³ hoti,²⁴ vipas-

¹ K. abhibhayant' evā.

² M₁₀ B. bhīruttānā and bhīruttānam.

³ T. °nīvāraṇe; T. abhayam nīvaraṇam.

⁴ B. pati॑ṭhānagatena.

⁵ M₁₀ B. pana nesam; K. pana tesam.

⁶ T. °bhavaṇaṇāgaravāśino; B. Tāvatiṁsa vāśino.

⁷ K. °pāṭaliya.

⁸ T. °pupphā.

⁹ T. °kopā.

¹⁰ B. devā.

¹¹ M₁₀ °ṭṭhāne yeva; K. °ṭṭhāne va.

¹² B.K. °ruhanti. ¹³ M₁₀ B.K. only dandakehi.

¹⁴ M₁₀ °hattha.

¹⁵ M₁₀ B. thapesi (B. tha°).

¹⁶ B. °rūlhā; M₁₀ °rūlhanti; K. °ruhantā.

¹⁷ T. dakkhiṇena.

¹⁸ T.K. dakkhina°.

¹⁹ K. bandhitvā.

²⁰ M₁₀ omits.

²¹ T. nippada-.

²² M₁₀ vaddha°.

²³ M₁₀ va.

²⁴ B. hotu.

sanāpādā vā tam samāpannassa Māro cittañ na jānāti. Tena vuttam: adassanam¹ gato¹ pāpimato ti.

9. Navame āraññakassā² ti araññavāsino.

Gocarapasutassā³ ti gocaragahañatthāya gacchantassa.³

Hathikalabha⁴ ti mahantā⁵ mahantā⁶ nāgā.⁶

Hathicchāpā⁷ ti taruñapotakā.⁷

Obhaggobhaggan⁸ ti nāmetvā nāmetvā⁸ ṭhapatam.⁹

Ogāhan otinñassā¹⁰ ti ogāhitabbattā ‘ogāhan¹¹’ ti ladanāmam udakatittham otinñassa.¹²

Ogāhā¹³ uttinñassā¹³ ti udakatitthato uttinñassa.

Vūpakaṭṭho¹⁴ ti vavakaṭṭho¹⁴ hutvā.

Idāni yasmā Dasabalassa hathināgena kiccam n' atthi— sāsane pana¹⁵ tam-sarikkhakam puggalam¹⁶ dassetum idam āgatam,¹⁷ tasmā tam puggalam dassento evam eva kho ti ādim āha.

10. Dasame Malatesū¹⁸ ti Malataratthe.¹⁹

Idh' eva tāva²⁰ twam Ānanda hoti ti idam bhagavā²¹ Tapussa²² gahapatino²³ ‘idha ṭhitena Ānandena saddhim kathāsallāpo bhavissati, tatonidānam aham mahantam dhammapariyāyam desessāmi²⁴’ ti nātvā āha.

Upasam̄kamī ti so kira bhuttapātarāso ‘Dasabalassa

¹ T. adassanato (!).

² M₁₀ araññ°; T. aramñ°.

³ B. anubandhati yeva (*for gacch°*).

⁴ T. °kalabha (or °kalahā); M₁₀ °kalābhā; P. °kaļabhā; K. °kula-bhā pī.

⁵ M₁₀K. mahanta°.

⁶ B. omits; K. mahantā hathipotakā.

⁷ T. reads Hatthipotā ti hattiechāpā (M₁₀ hathichāpā).

⁸ M₁₀B. omit.

⁹ T. ṭhitam (=v.l. in P.).

¹⁰ T. okinnassā.

¹¹ T. obhaggāhen.

¹² T. °ssā ti; M₁₀ uttinñassā ti.

¹³ M₁₀ ogāha-uttinñassa (*without ti*).

¹⁴ B. vūpakaṭṭho.

¹⁵ T. between tam and sari°.

¹⁶ M₁₀ omits.

¹⁷ K. āhatam.

¹⁸ M₁₀ Malakesū; B. Mallesū; K. Mallakesū.

¹⁹ M₁₀ Malakaratthe; T. Malaratthe; B. Mallaratthe; K. Mallaka-ratthe.

²⁰ M₁₀ idh°e[va tāva].

²¹ T. bhagavatā.

²² M₁₀B.K. Tapussa-.

²³ K. °patissa.

²⁴ M₁₀T. dassessāmi.

upaṭṭhānam gamissāmī¹ ti nikkhamento¹ dūrato va theram disvā yen' āyaśmā Ānando, ten' upasampkami.

Papāto viya² khāyati yadidam nekkhamman ti yam idam pabbajjāsamkhāta³ nekkhammam,³ tam amhākam mahā-papāto viya okkāyitvā⁴ pakkhāyitvā⁵ upaṭṭhāti.

Nekkhamme⁶ cittam pakkhandatī ti pabbajjāya⁶ cittam ārammanavasena⁷ pakkhandati; tad ev' ārammaṇam⁸ katvā⁹ pasidati, tad eva¹⁰ patiṭṭhāti,¹¹ paccanikadhammehi ca¹² vimuccati.

Etam¹³ santan ti¹⁴ etam¹⁵ nekkhammam¹⁵ santam¹⁵ vigatadarathapariṭṭahan ti¹⁶ passantānam bhikkhūnam.

Bahunā¹⁷ janena visabhāgo¹⁸ ti tayidam¹⁹ bahunā mahā-janena saddhim bhikkhūnam visabhāgam, asadisan²⁰ ti attho.

Kathāpābhātan ti kathāmūlam.

Tassa mayhaṇ Ānanda nekkhamme cittam na pakkhandatī ti tassa evam vitakkentassāpi mayham pabbajjāya cittam na otarati.

Etam¹³ santan ti passato ti sādhu nekkhamman ti parivitakkanavasena²¹ etam nekkhammam santan ti passantas-sāpi.²²

Anāsevito ti na āsevito²³ na phassito²⁴ na sacchikato.

Adhigammā ti adhigantvā patvā⁹ sacchikatvā.

Tam āseveyyan ti tam ānisamsam seveyyam bhajeyyam.

¹ T.B. nikkhanto.

² T. viyā ti, omits khāyati.

³ M₁₀ nekkhamman.

⁶⁻⁶ Missing in M₁₀.

⁴ M₁₀ B. ogāhitvā; K. sukkhāyitvā.

⁸ B.K. tad eva ār°.

⁵ M₁₀ B. omit.

¹⁰ B. tath' eva; K. tatth' eva.

⁷ K. ārammaṇakaraṇavasena.

¹² K. omits.

⁸ M₁₀ omits.

¹⁴ K. adds passato ti.

¹¹ T.B. titthati; K. santitthati.

¹³ T. evam.

¹⁵ T. omits.

¹⁶ T. °parilahan ti; B.K. add here etam.

¹⁷ M₁₀ bahu.

¹⁸ M₁₀ viya vibhāgo; T. pi sabhāvo.

¹⁹ T. tam idha.

²⁰ B. °bhagasadisan.

²¹ T.K. parivitakkaṇavasena.

²² B. °ntassa pi.

²³ T. ase°.

²⁴ M₁₀ passito; B. phassikato, omits na sacchikato.

Yam me¹ ti yena kāraṇena mayham.²
Adhigamin³ ti adhigahim.⁴
Svāssa⁵ me hoti ābādho ti so mayham ābādhanaṭṭhena
ābādho hoti.
Avitakke cittam na⁶ pakkhandati ti avitakkavicāre⁷ duti-
yajjhāne ārammaṇavasena cittam na⁶ pakkhandati.
Vitakkesū⁸ ti vitakkavicāresu.
Sesam sabbattha uttānattham⁹ evā ti.

Mahāvaggo catuttho.¹⁰

V.

1. Pañcamassa¹¹ pathame *Udāyī* ti Kāludāyitthero.
Avidā¹² ti aññāsi.
Bhūrimedhaso ti mahāpañño.¹³
Yo jhānam abuddhā buddho¹⁴ ti yo¹⁵ jhānam abujjhī.¹⁶
Patilinanisabho¹⁷ ti ekibhāvavasena¹⁸ patilino¹⁷ c' eva
uttamatthena ca¹⁹ nisabho.

Munī ti Buddha-muni.
Pariyāyenā ti ekena kāraṇena²⁰; kāmasambādhassa²¹
hi²² abhāvamatten' eva²² pathamajjhānam okāsādhigamo
nāma, na¹⁹ sabbathā sabbam.

Tatrāp' atthi²³ sambādho ti tasmim²⁴ pi pathamajjhāne²⁵

¹ M₁₀K. *yam me.*

² M₁₀ *yam.*

³ T. °gami; B.K. °gammā.

⁴ B. °gaccha; K. °gacchi.

⁵ T. sāssa.

⁶ T. omits.

⁷ T. °vicāra-.

⁸ M₁₀ *savitakk°.*

⁹ M₁₀ uttānam.

¹⁰ T. sattamo.

¹¹ M₁₀T. atthamassa.

¹² B. avidvā.

¹³ T. °pamñā.

¹⁴ M₁₀ yo jhānam anupuchhati, *without* ti (!); B. yo jhānam abujjhī,
omits buddho; K. yo jhānam anubujjhī buddho.

¹⁵ M₁₀ so.

¹⁶ M₁₀ anubujjhī.

¹⁷ B.K. pati°.

¹⁸ M₁₀ eki°.

¹⁹ M₁₀ omits.

²⁰ B. continues kāmam sambādhiyati ti ābhogamatten' eva patha-

majjh°.

²¹ T. °sambodhassa.

²² M₁₀ omits; T. hi abhāvappatten' eva.

²³ T. tatrāpatti; K. tatrāpatthi. ²⁴ T. tasmim (*without* pi).

²⁵ T. °jjhānam; K. adds sati pi.

sambādho patipīlanā¹ atthi yeva; tattha p' atthi² ti pi pātho.

Kiñ ca tattha sambādho ti tasmiñ pana jhāne kiñ sambādho nāma.

Ayam ettha sambādho ti ayam vitakka-vicārānam³ anirujjhānabhāvo⁴ sambādho sampīlā⁵ nāma.

Iminā upāyena sabbavāresu attho veditabbo.

Nippariyāyenā ti na ekena kārañena⁶; atha kho āsavakkhayo nāma sabbasambādhānam pahinattā sabbena sabbam eko⁷ okāsādhigamo nāmā ti.

2. Dutiye *yathā yathā⁸ ca⁹ tad āyatannan¹⁰ ti yena¹⁰ yena kārañena¹¹ yena¹⁰ yen' ākārena¹² tam paṭhamajjhāna-samkhātam āyatanam hoti.*

Tathā tathā nam kāyena phassitvā¹³ viharati¹⁴ ti tena¹⁴ tena kārañena tena¹⁴ ten' ākārena¹⁴ tam samāpattim sahajātānamakāyena phassitvā¹³ viharati, samāpajjatī ti attho.

Kāyasakkhi vutto¹⁵ bhagavatā pariyāyenā ti yasmā yena¹⁶ nāmakāyena paṭhamajjhānam sacchikatam, tasmā iminā pariyāyenā¹⁷ kāyasakkhi vutto ti.¹⁸

Nippariyāyenā ti yattakam kāyena sakkhikātabbam, sabbassa katattā ayam nippariyāyena kāyasakkhi nāma.

3. Tatiye *paññāya ca¹⁹ nam¹⁹ pajānāti²⁰ ti²⁰ paṭhamajjhānavipassanāpaññāya pajānāti.²¹*

Idhāpi pariyāya-nippariyāyata²² purimanayen' eva veditabbā; yathā ca idha, evam²³ ito paresu²⁴ pi.

¹ M₁₀ °pilanattho (*without atthi*); T. °pilanā; B. patipīlanam; K. patipīlanā.

² T. tatthapatti; B. tratrāpitthī.

³ M₁₀ °vicārānam.

⁴ M₁₀ B.K. aniruddhabhāvo.

⁵ T. °pīlo.

⁶ M₁₀ T. omit. na; K. na eken' ākārena.

⁷ B. omits.

⁸ M₁₀ omits.

⁹ T. tadāyatanānan.

¹⁰ M₁₀ B. omit.

¹¹ T. yenākārañena.

¹² T. yenākāre.

¹³ B.K. phusitvā.

¹⁴ M₁₀ omits; B. tena kārañena.

¹⁵ M₁₀ vutte; T. yutto.

¹⁵ T.B.K. tena.

¹⁷ B. nayena.

¹⁸ K. omits.

¹⁹ K. pana; M₁₀ omits ca.

²⁰ B. adds tam; K. adds tam tam.

²¹ B.K. jānāti.

²² T. °nippariyāya; B. °nippariyāyā.

²³ T. etam.

²⁴ K. puresu.

4. Catuttham ubhayayanayena¹ veditabbam.²

Ettha ca ubhatobhāgavimutto ti ubhatobhāgehi samatha-vipassanānam paccanikakilesehi vimutto; pariyośāne pana samāpattiyyā rūpakāyato ariyamaggena nāmakāyatō vimutto³ yeva⁴ ubhatobhāgavimutto, ti⁵ veditabbo.

5-10. Pañcamādisu *sandīthiko* ti sāmā⁶ passitabbako.

Nibbānan ti kilesanibbānam.

Pārinibbānan ti tass' eva⁷ vevacanam.

Tadaṅganibbānan ti pathamajjhānādinā tena tena⁸ ange-na nibbānam.

Dīthhadhammanibbānan ti tasmiññev' attabhāve⁹ nibbā-nam.

Sesam sabbattha uttānattham¹⁰ evā ti.

Pañcamo¹¹ vaggo.

*Pathamo*¹² *pāṇṇāsako* *nīti*hito.

VI.

Ito paresu *kheman* ti nirupaddavam.

Khemappatto ti khemabhāvam patto.

*Sikkhādubbalyāni*¹³ ti sikkhāya dubbalabhbāvakāraṇāni.¹⁴

Sesam sabbattha uttānam¹⁵ evā ti.

·*Manorathapūraṇiyā Ānguttaranikāyatīthakathāya*

*Navakanipāta*¹⁶-*vannanā* *nīti*hitā.

¹ B. ubhayena; K. ubhayayanen' eva.

² T. ° bbo (!).

³ T. vimuttā; K. vimuttattā.

⁴ T. yena; M₁₀ ti.

⁵ T. omits.

⁶ B. sayam.

⁷ K. tassa.

⁸ K. omits.

⁹ K. imasmin yev' attabhāve; B. imasmin yeva, omits attabhāve.

¹⁰ M₁₀ uttānam.

¹¹ M₁₀T.P.K. dasamo (!).

¹² M₁₀T.P. dutiya°; K. dutiyo (!).

¹³ M₁₀T. °dubbalatānī.

¹⁴ M₁₀ °karaṇāni.

¹⁵ B.K. uttānattham.

¹⁶ M₁₀T. Navanipāta.